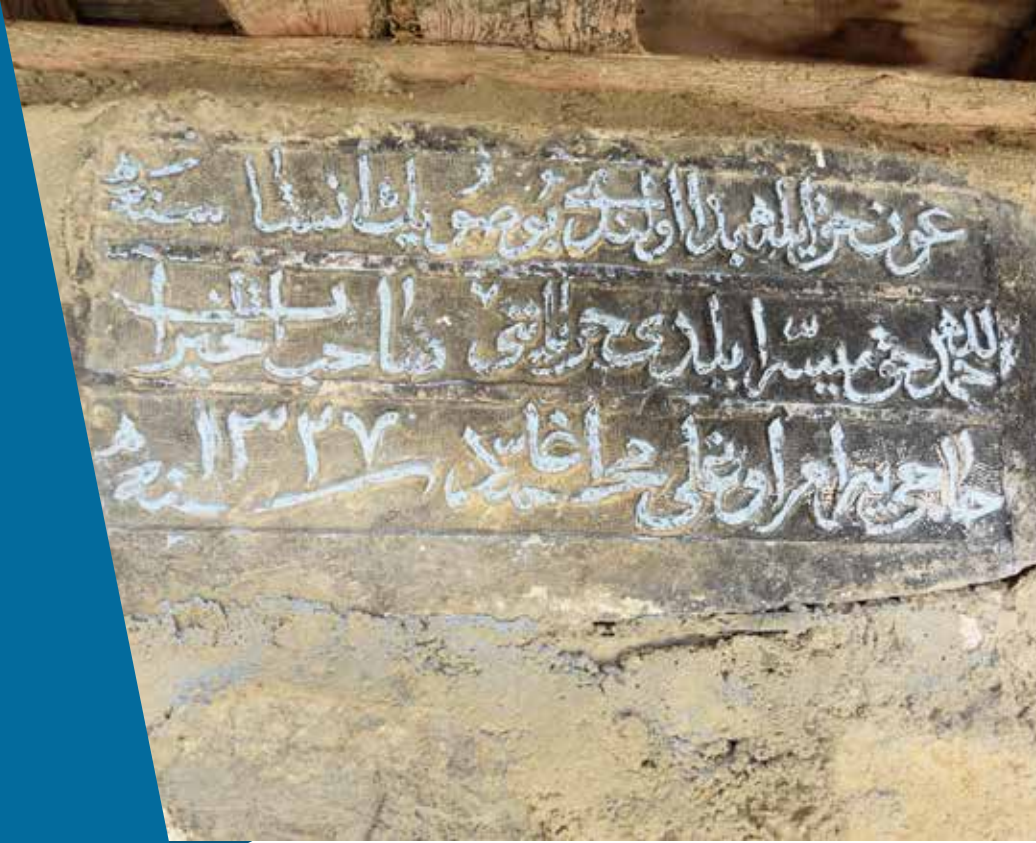

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

CİLT 1

41. ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI BİLDİRİLERİ

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

**45. Uluslararası
Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu**

**41. ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI**

CİLT 1

**26-30 Mayıs 2025
MERSİN**

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIğI ANA YAYIN NO: 3820/1
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 210/1

Editör

Doç. Dr. Erol EVCİN

26-30 Mayıs 2025 tarihlerinde Mersin’de düzenlenen 45. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Mersin niversitesi’nin katkılarıyla gerçekteştirilmiştir.

TK: 978-975-17-6628-1

ISBN: 978-975-17-6629-8

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafı

Kastamonu İli ve İlçeleri Türk Dönemi Yüzey Araştırmaları: Devrekâni, 2024 Yılı Çalışmaları, Çarşı Camii Harim.

Not: Araştırma raporları, dil ve yazım açısından Doç. Dr. Erol EVCİN tarafından denetlenmiştir. Yayınlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2026

45. ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU

SCIENTIFIC COMMITTEE OF 45th INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOOMETRY

- Prof. Dr. Ümit AYDINOĞLU, Mersin Üniversitesi
- Prof. Dr. Charles Brian ROSE, Pennsylvania Üniversitesi
- Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL, Harvard / Wisconsin Üniversitesi
- Prof. Dr. Felix PIRSON, Alman Arkeoloji Enstitüsü
- Prof. Dr. Necmi KARUL, İstanbul Üniversitesi
- Prof. Dr. Deniz KAPLAN, Mersin Üniversitesi
- Prof. Dr. Timothy P. HARRISON, Chicago Üniversitesi
- Prof. Dr. Yılmaz Selim ERDAL, Hacettepe Üniversitesi
- Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet IŞIKLI, Atatürk Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet ÖNAL, Harran Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet TEKOC AK, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Aslı ÖZYAR, Boğaziçi Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali BORAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
- Prof. Dr. Giulio PALUMBI, Bari Aldo Moro Üniversitesi
- Doç. Dr. Francesca BALOSSİ RESTELLI, Roma Sapienza Üniversitesi
- Doç. Dr. Şener YILDIRIM, Mersin Üniversitesi
- Doç. Dr. Yavuz YEĞİN, Ankara Üniversitesi
- Doç. Dr. Mahmut AYDIN, Batman Üniversitesi
- Doç. Dr. Gülsün Çiler ALGÜL, İstanbul Üniversitesi
- Doç. Dr. Asena KIZILARSLANOĞLU, Kastamonu Üniversitesi

ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLDİRİ KİTAPLARI YAYIN İLKELERİ

Her yıl düzenli olarak gerçekleştirilen Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu toplantısındaki sözlü sunumlara dair bildirilere yer verilen Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı bildiri kitapları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü bünyesinde yayına hazırlanmakta ve Bakanlığımız web sayfası üzerinden açık erişimli olarak tüm araştırmacı ve ilgililerin kullanımına sunulmaktadır. Katılımcılar tarafından sempozyumda sunulan bütün bildirilerin yayımlanmak üzere gönderilmesi beklenmektedir.

Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda sunulan bildirilerin telif hakkı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne devredilmiş sayılır. Bildiriler, Bakanlık editörleri tarafından yalnızca yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluk bakımından incelenmektedir. Yazarlar tarafından bildirilerin telif hakları ve etik ilkeler gözetilerek hazırlanması gerekmektedir. Bildiri metinlerinde ifade edilen görüşler veya telif haklarından doğacak sorumluluklar yazarlarına aittir.

Yazım Dili

Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nda sunulan ve yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin yazım dili Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızcadır. Yazarlar, bu dillerden birinde metinlerini göndermelidirler.

Yazım Kuralları

Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı'nda sunulan ve yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen şekilde sunulmasına özen gösterilmelidir.

1. Bildiri Metni Başlığı: İçerikle uyumlu ve konuyu kapsayan bir başlık olmalı ve koyu harflerle 14 punto yazılmalıdır. Bildiri başlığı en fazla 12 kelimedenden oluşmalıdır.

2. Yazar ad(lar)ı ve adres(ler)i: Yazar(lar)ın ad(lar)ı ve soyad(lar)ı, başlığın hemen sağ altında yer alacak ilk yazarın soyadının sonuna eklenen bir dipnotla (*) verilmeli; aşağıdaki şekilde unvan, görev yapılan kurum, iletişim, e-posta adresi ve ORCID numarası belirtilmelidir.

Örneğin: Prof. Dr. Derya ŞAHİN; Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Görükle-Bursa/TÜRKİYE, E-posta: dsahin@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0021-4271.

3. Ana Metin

- Bildiri metnlerinin Word formatında, 10 punto, bir satır aralıklı ve Times New Roman fontunda; resim, çizim, tablo, harita, grafik, altyazı ve dipnotlar dâhil olmak üzere toplam 1.500 kelimeden az olmayacak ve 4.000 kelimeyi aşmayacak şekilde hazırlanması gerekmektedir.
- Bildirileri metinlerinde özet kısmına yer verilmemelidir.
- Metin içinde bold (koyu) karakter kullanılmamalıdır. Yabancı ve teknik terimler için italik (eğik) karakterler kullanılmalıdır. Başka kaynaklardan doğrudan yapılan alıntılar “tırnak” işareti içerisinde verilmelidir.
- Metinler hazırlanırken Türk Dil Kurumu yazım kurallarına uyulması gerekmektedir. Kelimelerin yazımı sırasında Türk Dil Kurumu web sitesinde yer alan sözlük uygulaması (<https://sozluk.gov.tr/>) referans olarak alınmalıdır.
- Kısaltmaların Türk Dil Kurumu web sitesinde (<https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kisaltmalar-dizini/>) yer verilen kurallara uygun olarak yapılması gerekmektedir.
- Metin içinde MÖ, MS gibi çok alışlagelmiş kısaltmalar ile km, kg, m, cm, m² ve m³ gibi ölçü ve ağırlık birimleri dışında kısaltma kullanılmaması beklenmektedir. MÖ, MS ile uzunluk ve ağırlık ölçüleri gibi standartlaşmış örnekler haricinde kısaltma kullanılmak istenen durumlarda, ilk kullanımda açık hali ve parantez içerisinde kısaltmasının verilmesi, metnin ilerleyen bölümlerinde kısaltmaların aktarılması gerekmektedir. Örneğin: Erken Tunç Çağı (ETÇ) katmanında ele geçen buluntular.... ETÇ duvarının devamında....
- Bölge, dönem, devir, çağ, kurum vb. ilk harfleri büyük harf ile yazılmalıdır: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Fetret Devri, Geç Tunç Çağı, Osmanlı Dönemi, Orta Çağ, Türk Tarih Kurumu vb.

4. Bölüm Başlıkları: Metindeki ana başlıklar büyük harflerle ve italik, alt başlıklar ise küçük harflerle ve italik olarak tümü 12 punto ile yazılmalıdır. Makalede, düzenli bilgi aktarımını sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Ana ve alt başlıkların uygun şekilde numaralandırılması gerekmektedir.

5. Alıntı ve Göndermeler:

- Başka metinlerden doğrudan yapılan alıntılar tırnak içinde verilmelidir. Yapılan alıntı uzunluğu beş satırdan az ise satır arasında, beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağ ve solundan 1,5 cm içeride, blok halinde yazılmalıdır.
- Metin içinde yapılan göndermeler, parantez içinde, aşağıdaki şekilde yazılmalıdır (Akurgal, 1995, s. 44). İki yazarlı yayınlar için (Erdem ve Yenice, 2008) örneğine uyulmalıdır. İkidenden fazla yazarlı yayınlarda, metin içinde yalnızca ilk yazarın soyadı ile birlikte vd. kısaltması (Örneğin: Tunç vd., 2001, s. 45, şek. 3b) kullanılmalıdır.

- Dipnot yalnızca açıklamalar için kullanılmalı ve otomatik numaralandırma yoluna gidilmelidir.
- Metin içinde gönderme yapılan yazarın adının verildiği durumlarda kaynağın yalnızca yayın tarihî yazılmalıdır. Örneğin: Eyice (1985, s. 21)'ye göre...”
- Yayın tarihî bulunmayan eserlerde yazar adının sonrasında tarih yok kısaltması olarak ty. ibaresi eklenmelidir. Örneğin: Yılmaz, ty., s.13.
- Yazarı belli olmayan veya anonim eserlerde, eserin ismi yazılmalıdır. Örneğin: MTA Raporu, 1979, s. 33
- Bir atıfta birden çok kaynağa yer verilmesi durumunda, kaynakların eski tarihli olanlardan yeni tarihli olana doğru sıralanması gerekmektedir (Akurgal, 1966; Özgüç, 1969; Erkanal, 1983).
- Bir eserden yararlanıldığı durumlarda, atıf yapılan eserin sayfa numarası ve gerektiği durumlarda yararlanılan şekil no.su açık biçimde belirtilmelidir (Örneğin: Cook, 1966, s. 192, fig. 4).
- Yararlanılan tüm kaynaklar, metnin sonunda “Kaynakça” başlığı altında verilmelidir. Metinde kullanılmayan yayınlara kaynakça kısmında yer verilmemesi, metinde kullanılan tüm yayınların da kaynakça kısmında açık hallerinin belirtilmesine özen gösterilmelidir.
- Web kaynaklarının metin içi atıflarda, atıf sırasına göre “Web: 1” , “Web: 2” , “Web: 3” ... şeklinde aktarılması; kaynakça kısmında web sayfasının linkine yer verilmesi ve erişim tarihinin eklenmesi gerekmektedir.

Örnek (Metin İçinde): Bir diğer mermer güneş saati de 2022'deki Aizonai kazılarında ele geçmiştir (Web: 1).

(Kaynakçada):

Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Erişim Tarihi: 24.03.2024)

6. Tablo, Harita, Çizim, Grafik, Şekil ve Fotoğraflar:

- Bildirilerde kabul edilecek görsel sayısı 15 ile sınırlıdır. Kullanılan fotoğraf, şekil, tablo, harita ve benzeri görsellerin alt yazıları dahil olarak bildiri metninin uygun yerine yerleştirilmesi ve ayrıca kullanılan tüm görsellerin metinden ayrı olarak JPEG formatında baskıya uygun çözünürlükte gönderilmesi gerekmektedir. Kullanılacak olan bir fotoğraf ise minimum 300 dpi boyutunda; şekil, harita, plan ve benzeri çizimlerin en az 600 dpi boyutunda olması gerekmektedir. Tasarım aşamasında karışıklıklara yol açmaması açısından her bir görsel metin içerisindeki numarasına uygun biçimde sıralanmalıdır.

- Metinde kullanılan harita, resim, çizim ve grafik gibi görseller niteliklerine uygun biçimlerde adlandırılmalı ve ekler kısmında gruplandırılmalıdır. Çizimler (Çizim: 1), Resimler (Resim: 1), Haritalar (Harita: 1) şeklinde isimlendirilmelidir. Ekler kısmında ilk olarak harita, ardından resim, son olarak çizim ve grafiklere yer verilmelidir.
- Metin içerisinde kullanılacak tablolarda numara ve başlık verilmelidir. Tablo çiziminde dikey çizgiler kullanılmamalı, yatay çizgilerden yalnızca tablo içinde verilen alt başlıkları ayırmak için yararlanılmalıdır. Tablo numarası ve açıklaması üstte ortalanmış olarak verilmelidir. Her sözcüğün ilk harfi büyük yazılmalıdır.
- Harita, çizim, grafik, şekil ve fotoğraflar gerekli görüldüğü durumda metin içerisinde kullanılabilir. Birlikte metnin sonunda “Ekler” başlığı altında yukarıda belirtilen sıralamaya göre verilmesi tercih edilmelidir. Harita, çizim, grafik, şekil ve fotoğrafların numaraları ve adları görsel altına ortalanmış şekilde tümce düzeninde yazılmalıdır. Örneğin: Resim 1: Sipylos Dağı kuzeyden görünüm.
- Kapsamı gereği bir arada yer verilmesi gereken resim, çizim ve tablolar haricinde levha sistemi kullanılmamalıdır.
- Çoklu görsellerde isimlendirmeler çizim, resim vb. no. ve ardından harf ile verilmeli; metin içerisinde görsellere atıflar da bu şekilde aktarılmalıdır. Örneğin: ...Kazıda ele geçen iki kandilden ilk örnekte bitkisel bezemeler (Çizim: 3a), parçalar halinde ele geçen diğer örnekte ise geometrik desenler (Çizim: 3b) hakimdir...

7. Kaynakça: Metin içerisinde yararlanılan kaynaklar, kaynakça bölümünde yazarların soyadına göre alfabetik olarak aşağıda verilen örneklere uygun olarak yazılmalıdır. Kaynakça kısmında bir yazarın birden çok yayınının olması durumunda, yayın tarihine göre sıralamaya gidilmeli, bir yazarın aynı yılda basılmış yayınları ise yayın tarihinin yanında harflerle (2001a, 2001b gibi) verilmelidir.

Örnekler:

Tek Yazarlı Kitap	Görkay, K. (2015). Tarihin Hazinesi Zeugma. İstanbul: National Geographic Türkiye. Morrisson, C. (2002). Antik Sikkeler Bilimi Nüsmatik: Genel Bir Bakış (Çev. Zeynep Çizmeli Öğün). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
Çok Yazarlı Kitap	Yenişehirlioğlu, F., Müderrisoğlu, F., Akpolat, M. ve Alp, S. (1995). Mersin Evleri. Ankara: Kültür Bakanlığı.
Editörlü Kitap	Uçkan, Y. (ed.) (2017). Olympos I: 2000-2004 Araştırma Sonuçları. İstanbul: AKMED.
Editörlü Kitapta Bölüm	Pekak, S. (2009). Nevşehir’de Osmanlı Döneminde İnşaa Edilen Bir Kilise (Ed. Ahmet Oğuz Alp), Ebru Parman’a Armağan. Ankara: Alter, s.335-341.

Elektronik Baskısı Olan Kitap	Beck, H. (2020). Localism and the Ancient Greek City-State. Erişim: https://www.ebooks.com/en-us/book/210040162/localism-and-the-ancient-greek-city-state/hans-beck/
Tezler	Yıldırım, F. (2013), 14. Yy.dan Cumhuriyet Dönemi'ne Kadar Yabancı Seyyahların Gözünden Bursa İlindeki Mimari Eserler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Dergiden Tek Yazarlı Makale	Bilici, Z.K. (2005). A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations, Adalya, 8, s. 351-356. (Dergilerin cilt ve sayıları dergi adının ardından verilmelidir. Bir cilde ait birden çok sayı var ise bu sayılar parantez içinde aktarılmalıdır. Örneğin, Belleten, 87(310)
Dergiden Çok Yazarlı Makale	Bennett, J. ve Young, R. (1981). Some New and Some Forgotten Stamped Skillets, and the date of P. Cippius Polybius. Britannia, 12, s. 37-44.
Web kaynakları	Web1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Erişim Tarihi: 24.03. 2024)

Bildiri Metinlerinin Gönderilmesi

Yukarıda belirtilen ilkelere uygun hazırlanmış olan bildiri metinleri ile eki görseller, **15 Ağustos** tarihine kadar yayinlar@ktb.gov.tr adresine Wetransfer ile gönderilmelidir. Wetransfer ile gönderilmeyen metin ve görseller sistem tarafından otomatik olarak silinmektedir.

Bildiri Metinlerinin Değerlendirilmesi

Bildiri metinleri ve eklerinin, belirtilen süre içerisinde Genel Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir. Metinler, ilgili konunun editörleri tarafından yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunlukları açısından incelenir. İlgili editör, gerekli durumlarda metin üzerinde düzeltmeler yapabilir veya eksikleri yazardan gidermesini isteyebilir. Uygun görülmeyenler düzeltilmesi için yazarına gönderilir. Son gönderim tarihine kadar dergi editörlüğüne gönderilmeyen, eksiklikleri bulunan ve konu editörleri tarafından talep edilen düzeltmeler yerine getirilmeyen bildirimler, yayın kapsamına alınmaz.

Etik İlkeler

Kazı Sonuçları Toplantısı, Araştırma Sonuçları Toplantısı ve Arkeometri Sonuçları Toplantısı'nda sunulan ve yayımlanması için Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne gönderilen bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen etik ilkelere uygun olarak hazırlanması zorunludur.

Ortak Yazarlık: Bildirilerin yazarları sunulan çalışmaya katkı sağlayanlarla sınırlı olmalıdır. Çalışmaya katkıda bulunmayan isimlere makalede yer verilmemelidir.

Bildirilerin yazar sıralamaları, dergi editörlüğüne gönderilen metindeki sıralamaya uygun olarak yayına alınacaktır.

Teşekkür: Yazarlar, çalışmalarını destekleyen kişi, kuruluş ve finansal kaynakları teşekkür kısmında beyan etmekle yükümlüdür. Teşekkür kısmı, metnin sonunda kaynakça kısmının önünde yer almalıdır.

Özgünlük: Sunulan bildiri, sunumu yapan yazar(lar)a ait olmalıdır. Diğer araştırmacıların çalışmalarına yer veriliyor ise, alıntılarının uygun biçimde aktarılması ve kaynakçada yararlanılan çalışmalara yer verilmesi gerekmektedir. Gönderilen görsellerin ve metinlerin telif hakkından doğacak hukukî yaptırımlardan bildiri sahipleri sorumludur.

Basılmış Bir Yayının Sunumu: Yazarlar tarafından gönderilen çalışmaların daha önce yayınlanmamış olması beklenir.

İletişim Bilgileri

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Yayın Tanıtma Koordinatörlüğü

II. TBMM Binası (Cumhuriyet Müzesi) Yanı, Doğanbey Mahallesi, 06030, Altındağ/Ankara

Tel:+90 (0312) 470 64 64 - 470 64 65

E-posta: yayinlar@ktb.gov.tr

Web: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/>

Web: <https://ukaas.ktb.gov.tr/>

INTERNATIONAL EXCAVATION, RESEARCH, AND ARCHEOMETRY SYMPOSIUM PROCEEDINGS PUBLICATION GUIDELINES

The proceedings of the Excavation Results Meeting, Research Results Meeting, and Archaeometry Results Meeting, which include papers presented at the annual International Excavation, Research, and Archaeometry Symposium, are prepared for publication under the General Directorate of Cultural Heritage and Museums of the Ministry of Culture and Tourism. These proceedings are made openly accessible to all researchers and interested parties via the Ministry's website. It is expected that all papers presented at the symposium be submitted for publication.

The copyright of the papers presented at the International Excavation, Research, and Archaeometry Symposium is considered transferred to the General Directorate of Cultural Heritage and Museums. The papers will be reviewed only for compliance with the publication guidelines and writing rules by the Ministry's editors. Authors are required to prepare the papers in accordance with copyright and ethical principles. The opinions expressed in the papers or any responsibilities arising from copyright violations belong to the authors.

Writing Language

The papers presented at the International Excavation, Research, and Archaeometry Symposium and submitted for publication to the General Directorate of Cultural Heritage and Museums can be written in Turkish, English, German, or French. Authors should submit their papers in one of these languages.

Writing Rules

Papers submitted for publication to the General Directorate of Cultural Heritage and Museums from the Excavation Results Meeting, Research Results Meeting, and Archaeometry Results Meeting should be prepared according to the following guidelines:

1. Title of the Paper: The title should be relevant to the content and cover the subject. It should be written in bold, 14-point font, and not exceed 12 words.

2. Author(s) and Their Address(es): The name(s) and surname(s) of the author(s) should be given with a footnote(*) added to the end of the first author's surname, which will be located immediately below the right of the title; title, institution, contact, email address and ORCID number should be specified as follows.

For example: Prof. Dr. Derya ŞAHİN; Uludağ University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Archaeology, 16059 Görükle-Bursa/TÜRKİYE, E-mail: dsahin@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0021-4271.

3. Main Text

- The text of the paper should be prepared in Word format, 10-point font, single-spaced, in Times New Roman, with a total of no less than 1,500 words and no more than 4,000 words, including images, drawings, tables, maps, graphs, captions, and footnotes. The text should not include an abstract.
- Bold characters should not be used in the text. Italics should be used for foreign and technical terms. Direct quotations from other sources should be enclosed in quotation marks.
- When preparing the text, the spelling rules of the Turkish Language Association should be followed. The dictionary application on the Turkish Language Association's website (<https://sozluk.gov.tr/>) should be used as a reference.
- Abbreviations should be in accordance with the rules found on the Turkish Language Association's website (<https://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kisaltmalar-dizini/>).
- Except for widely used abbreviations such as BC, AD, and standard measurement units like km, kg, m, cm, m², and m³, no other abbreviations should be used. In cases where abbreviations are necessary, the full form should be given on the first use, followed by the abbreviation in parentheses, and subsequent uses should follow the abbreviation. For example: Early Bronze Age (EBA) layer, EBA wall.
- Regions, periods, eras, ages, and institutions should be capitalized: Eastern Anatolia, Near East, Europe, Mediterranean Region, Tigris River, Interregnum Period, Late Bronze Age, Ottoman Period, Middle Ages, Turkish Historical Society, etc.

4. Section Headings: Main headings in the text should be in uppercase and italic, while subheadings should be in lowercase and italic, all in 12-point font. Main, intermediate, and subheadings may be used for organized information transfer. Proper numbering of main and subheadings should be followed.

5. Citations and References:

- Direct quotations from other texts should be enclosed in quotation marks. If a quotation is less than five lines, it should be written within the text. If the quotation exceeds five lines, it should be written as a block, indented 1.5 cm from both the left and right sides.
- In-text citations should be written in parentheses as follows (Akurgal, 1995, p. 44). For two-author publications, the format (Erdem and Yenice, 2008) should be followed. For publications with more than two authors, only the first author's surname should be used, followed by "et al." (e.g., Tunç et al., 2001, p. 45, fig. 3b).
- Footnotes should be used only for explanations and must be numbered automatically. If the author's name is mentioned in the text, only the publication year should be included. For example: According to Eyice (1985, p. 21)..."

- For sources without a publication date, “n.d.” (no date) should be added after the author’s name. For example: Yılmaz, n.d., p. 13.
- For anonymous works, the title of the work should be used. For example: MTA Report, 1979, p. 33.
- When citing multiple sources, they should be listed in chronological order, from oldest to newest (Akurgal, 1966; Özgüç, 1969; Erkanal, 1983).
- In the case of citing a work, the page number and, if necessary, the figure number used should be clearly indicated (e.g., Cook, 1966, p. 192, fig. 4).
- All cited sources should be listed at the end of the text under the heading “References.” Publications not cited in the text should not appear in the reference list, and all cited publications should be listed in full.
- For web sources, in-text citations should be written as “Web: 1”, “Web: 2”, “Web: 3”, etc., and the web page link along with the access date should be included in the reference list.

Example:

(In-Text): Another marble sundial was uncovered during the 2022 Aizonai excavations (Web: 1).

(Reference List):

Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Accessed: 24.03.2024)

6. Tables, Maps, Drawings, Graphs, Figures, and Photos:

- The number of visual elements accepted in the papers is limited to 15. All images, figures, tables, maps, and other visuals should be placed appropriately in the text and sent in separate files in JPEG format with a print-resolution of at least 300 dpi for photos and 600 dpi for figures, maps, plans, and similar drawings. Each visual should be numbered and referred to in the order in which it appears in the text.
- Maps, drawings, photos, and graphics should be appropriately labelled and grouped under appendices, with the following order: maps, images, drawings, and graphs. Figures, maps, drawings, and photos should have captions below the visuals, written in sentence form and centered.
- If multiple visuals are presented together, they should be labelled as Figure, Image, etc., followed by a number and letter for each visual.

7. References: The sources used in the text should be listed alphabetically by the surname of the author, following the examples below. If a single author has multiple

publications, they should be arranged in order of publication date, with letters (2001a, 2001b, etc.) used for publications from the same year.

Examples:

Single-Author Book

Görkay, K. (2015). *Tarihin Hazinesi Zeugma*. İstanbul: National Geographic Türkiye.

Morrisson, C. (2002). *Antik Sikkeler Bilimi Nüsmatik: Genel Bir Bakış* (Trans. Zeynep Çizmeli Öğün). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Multi-Author Book

Yenişehirlioğlu, F., Müderrisoğlu, F., Akpolat, M., and Alp, S. (1995). *Mersin Evleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Edited Book

Uçkan, Y. (ed.) (2017). *Olympos I: 2000-2004 Araştırma Sonuçları*. İstanbul: AKMED.

Chapter in Edited Book

Pekak, S. (2009). A Church Built in the Ottoman Period in Nevşehir (Ed. Ahmet Oğuz Alp), *Ebru Parman'a Armağan*. Ankara: Alter, pp. 335-341.

Electronic Book

Beck, H. (2020). *Localism and the Ancient Greek City-State*. Accessed: <https://www.ebooks.com/en-us/book/210040162/localism-and-the-ancient-greek-city-state/hans-beck/>

Thesis

Yıldırım, F. (2013), *14th Century to the Republic Era: Foreign Travelers' Views on Architectural Monuments in Bursa Province*. Unpublished Doctoral Dissertation, Gazi University, Institute of Social Sciences, Ankara.

Single Author Article from a Journal

Bilici, Z.K. (2005). A German Token Uncovered During the Alanya Citadel Excavations, *Adalya*, 8, pp. 351-356.

(Journal volumes and issues should be provided after the journal name. If there are multiple issues within a volume, these issues should be indicated in parentheses. For example, *Belleten*, 87(310)).

Multiple Author Article from a Journal

Bennett, J. and Young, R. (1981). Some New and Some Forgotten Stamped Skillets, and the date of P. Cypius Polybius. *Britannia*, 12, pp. 37-44.

Web Sources

Web 1: https://haber.dpu.edu.tr/tr/haber_oku/63285e5f0b521/aizanoi-kazilarinda-mermer-gunes-saatine-ulasildi (Accessed: 24.03. 2024)

Submission of Paper Texts

Papers prepared in accordance with the principles outlined above, along with any accompanying visuals, must be submitted via WeTransfer to yayinlar@ktb.gov.tr by **August 15th**. Papers and visuals not submitted via WeTransfer will be automatically deleted by the system.

Evaluation of Paper Texts

Paper texts and their attachments must be submitted to our Directorate-General within the specified time frame. The texts will be reviewed by the relevant editors for compliance with publication principles and writing rules. If necessary, the editor may make corrections to the text or request the author to resolve any deficiencies. Papers that do not meet the required standards or that have not been corrected by the author by the final submission date will not be included in the publication.

Ethical Principles

The papers submitted for publication by the Directorate-General of Cultural Heritage and Museums must be prepared in accordance with the ethical principles outlined below:

Co-authorship: The authors of the papers should be limited to those who have contributed to the work. Names of individuals who did not contribute should not be included in the paper. The order of authors will be published in the order indicated in the manuscript submitted to the journal's editorial office.

Acknowledgements: Authors are required to acknowledge individuals, organizations, and financial sources that supported their work in the acknowledgments section. The acknowledgments section should be placed at the end of the text, before the references section.

Originality: The submitted paper must be the work of the author(s) presenting it. If the work includes references to other researchers' studies, the citations should be properly referenced and included in the bibliography. Authors are responsible for any legal consequences arising from copyright issues related to the submitted visuals and texts.

Presentation of Published Work: The works submitted by the authors should not have been previously published.

Contact Information:

Republic of Türkiye Ministry of Culture and Tourism General Directorate of Cultural Heritage and Museums Department of Museums, Directorate of Publications and Promotion.

II. Grand National Assembly of Türkiye Building (Republic Museum) Next to, 06030, Altındağ/Ankara

Phone: (0312) 470 80 00

E-Mail: yayinlar@ktb.gov.tr

Web: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/>

Web: <https://ukaas.ktb.gov.tr/>

İÇİNDEKİLER

Ahmet MÖREL

ADADA ANTİK KENTİ 2021-2024 YILLARI YÜZEY ARAŞTIRMALARININ SONUÇLARINA DAİR DEĞERLENDİRMELER.....19

Akın TEMÜR, Ayla BAŞ, Bünyamin KIVRAK, Kübra Elif ÇOŞKUN

Gözde YENİAY, Nagihan ÇAKIR, Ferdi GÜNGÖR

NEOKLAUDİOPOLİS ANTİK KENTİ VE TERRİTORYUMU 2024 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI.....41

Ali Osman UYSAL

ÇİMPE KALESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (2024).....61

Alper GÖLBAŞ, Gökhan KÖKSAL

ARAPGİR ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 SEZONU.....83

Anar AZİZSOY

KASTAMONU İLİ VE İLÇELERİ TÜRK DÖNEMİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI: DEVREKÂNI, 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....103

Asil YAMAN, Koray KONUK, Anna Marie SITZ, İlayda ALİKAYA,

Taylan DOĞAN, M. Rumeysa ÇAKAN, Aslıhan GÜÇLÜ, Ayşe ÖZAYDIN,

Kübra GÜNBEY, Bahar Cansel İTEZ, Şeyda SAYIN, Aleyna UYANIK,

Elif SOKULLU, Hilal DEMİRHAN, Mehmet Serhat AYDEMİR

PHOENIX 2024.....117

Aslı ÜNAR, Şükrü ÜNAR, Mustafa UTLU, Uğur TOZKOPARAN

BURDUR İLİ PROTOHİSTORİK DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....139

Ayşe ÇALIK ROSS

GÜLNAR ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI- 2024.....159

Ayşın ÖZÜGÜL, Umut ALMAÇ, Bilge AR, Mustafa SAYAN

AYATEKLA (MERYEMLİK) YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024.....177

Belgin AKSOY, Dirk Paul MIELKE

2024 YILI HAVUZ-ASLANTAŞ VE KARASEKİ YÜZEY ÇALIŞMALARI.....191

Betül FINDIK, Rıdvan Can PARMAK, Arzu DEMİREL, Serdar MAYDA BURDUR İLİ PALEOLİTİK ÇAĞ YÜZEY ARAŞTIRMASI – 2024.....	207
Beyazıt SÖYLEMEZ, İbrahim ÜNGÖR, Merve ÖZYİĞİT 2024 YILI GAZİANTEP İLİ VE İLÇELERİ DEMİR ÇAĞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI.....	223
Billur TEKKÖK KARAÖZ, Deniz TAMER, Ebru TAMER, Serdar AKERDEM KERAMOS ANTİK KENTİ 2024 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI.....	249
Birgül ÖĞÜT, Matthias LANGE GAZİANTEP İLİ, ŞEHİTKAMİL İLÇESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 YILI SONUÇLARI.....	263
Coşkun ERDOĞAN, Merve ÖZYİĞİT, Mehmet Ali YILMAZ, Yunus Emre AYDIN, Süha KONUK, İbrahim ÜNGÖR, Kerra ALTUĞ KAYA, Zeynep YAŞARBAŞ, Aynur KÜRÜM 2024 YILI YASSIÇEMEN SAVAŞI'NIN YERİNİN TESPİTİ VE YOL GÜZERGÂHLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI.....	275
Derya YILMAZ TEKİN NEOLİTİK ÇAĞ'DAN DEMİR ÇAĞI SONUNA KADAR ANKARA GÖLBAŞI İLÇESİ İLE HAYMANA İLÇESİ DEREKÖY MAHALLESİ 2024 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI (AGHA 2024).....	293
Duygu Sevil AKAR TANRIVER, Serhat FOÇA, İsmail Mert TÜRKER YAMANLAR DAĞI YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	315
Emrullah KALKAN, Yunus Emre SEVİNDİK ESKİPAZAR PROTOHİSTORİK DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMASI (EPYA): 2024 İLK SEZON ARAŞTIRMALARI.....	329
Enes KAVALÇALAN NEVŞEHİR İLİ VE İLÇELERİNDE TÜRK-İSLAM DÖNEMİ MEZAR ANITLARI VE MEZAR TAŞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI – 2024 YILI ÇALIŞMALARI.....	343
Enes KAVALÇALAN NEVŞEHİR İLİ VE İLÇELERİNDE TÜRK-İSLAM DÖNEMİ MEZAR ANITLARI VE MEZAR TAŞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI – 2023 YILI ÇALIŞMALARI.....	351

ADADA ANTİK KENTİ 2021-2024 YILLARI YÜZEY ARAŞTIRMALARININ SONUÇLARINA DAİR DEĞERLENDİRMELER

Ahmet MÖREL*

GİRİŞ

Adada Antik Kenti, Isparta'nın Sütçüler ilçesine bağlı Sağrak köyü yakınlarında, Pisidia ile Pamphylia arasındaki geçiş bölgesinde yer almaktadır. Yerel halk tarafından "Karabavlu" olarak adlandırılan kent hem coğrafi konumu hem de tarihsel süreçte Pisidia Bölgesinin önemli kentleri arasındadır. Adada'daki bilimsel çalışmalar 19. yy'dan itibaren başlamıştır. A. Schönborn, J. R. S. Sterrett, G. Hirschfeld ve W. m Ramsay gibi araştırmacılar, kentin tanımlanmasında ve belgelenmesinde önemli rol oynamıştır. 20. yy.da Ümit Serdaroğlu ve Mustafa Büyükkolancı'nın çalışmaları, tapınaklar ve mimari dokunun incelenmesine odaklanmıştır. 2004'te yürütülen kazılarla tiyatro, agora ve Traianus Tapınağı kısmen ortaya çıkarılmıştır. 2014 yılında gerçekleştirilen yüzeysel araştırmalarının ardından, 2021-2024 yılları arasında yürüttüğümüz yüzeysel araştırmalarının sonuçları arasında kentin kamusal ve dinsel alanına odaklandığı ve Roma İmparatorluğu Dönemi ile Geç Antik Dönem mimari yapılarının yorumlandığı bu çalışma, Adada'nın kamusal ve dinsel alan örgütlenmesi ve sosyo-politik yapısına dair değerlendirmeler sunmaktadır.

Helenistik Dönem'de Adada

Adada Antik Kenti'nin bilinen tarihî Helenistik Dönem'in erken dönemlerine kadar dayanmaktadır, özellikle de MÖ 2. yy.ın başlarına, yaklaşık MÖ 190-164 tarihlerine kadar uzanmaktadır. Bu döneme ait antlaşma metinleri ve basılan sikkeler Adada'nın o dönemde önemli bir kent olduğunu göstermektedir. Adada, Helenistik Dönem'de çeşitli kentlerle yaptığı antlaşmalarla bilinir. Bu antlaşmalar, Termessos gibi önemli kentlerle yapılmış ve dostluk, ittifak ve savunma konularını içermiştir. Görülen o ki, Adada Antik Kenti sadece bir yerel otorite olarak değil, aynı zamanda diğer kentlerle eşit statüde antlaşmalar yapabilen bir aktör olarak ortaya çıkmıştır. MÖ 4. ve 3. yy.lara ait Adada ile ilgili kesin bilgilere ulaşılamamış olsa da bu dönemde Pisidia Bölgesi'nde yaşanan çatışmalar ve değişimlerin etkisi altında olduğu düşünülmektedir.

Adada'nın Helenistik Dönem'deki politik ve siyasi olaylardan etkilenmiş olması, bu dönem öncesinde bir kent statüsünde varlığını sürdürdüğü ihtimalini güçlendirmektedir. Bilinen tarihî kayıtlarda Adada'nın ismi ilk defa MÖ 1. yy.da Artemidoros tarafından anılmaktadır. Artemidoros'un bu kenti, Pisidia Bölgesindeki diğer önemli kentlerle birlikte anması Adada'nın bu dönemde politik ve kültürel bir etkileşim içinde olduğunu gösterir.

* Doç. Dr. Ahmet MÖREL; Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 32200 Merkez-Isparta/ TÜRKİYE; E-posta: ahmetmorel@sdu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-3051-9626.

Adada Antik Kenti, Helenistik Dönem'de yaşanan olaylardan ve siyasi çatışmalardan etkilenmiş olabilir, ancak MÖ 2. yy'dan önce varlığını sürdürdüğüne dair güçlü bir belirti olarak Artemidoros'un kaydı ve yapılan antlaşmalar ön plana çıkmaktadır. Bu antik kent, sadece politik bir aktör olarak değil, aynı zamanda kendi sikkelerini basabilen bağımsız bir ekonomik güç olarak da önemli bir rol oynamıştır. Helenistik Dönem sikkeleri, Zeus, Nike, Bukranion, Triskeles, Herakles ve Ares gibi figürleri içermekte olup (Aulock, 1977, s. 52-59), Adada'nın kültürel ve ekonomik zenginliğini yansıtan önemli buluntular arasında yer almaktadır. Arkeolojik ve epigrafik veriler, Adada'nın surlarının MÖ 2.-1. yy. inşa edildiğini göstermektedir (Mitchell, 1991, s. 132; Laufer, 2010, s. 170). Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise kentin kamusal ve dinsel mimarisinde önemli bir gelişim yaşanmış; yapı bağışları ve onurlandırma yazıtları yerel elitlerin bu süreçteki belirleyici konumunu ortaya koymuştur. Helenistik Dönem'e tarihlenen Adadalı askerlere ait Sidon (Drew-Bear, 2008, s. 261-268) ve Kıbrıs'ta (Brandt 1992, s. 88.) bulunan mezar stelleri, bu stel sahiplerinin Helenistik Kralların ordularında paralı asker olarak çalıştıklarının ve ayrıca yine Helenistik Dönem'de Adada Kenti'nin varlığının kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergi Binası

Kentin agorasına yakın konumda yer alan ve oldukça iyi korunmuş olan yapı önceki çalışmalarında yönetici sarayı olarak yorumlanmıştır¹ (Harita: 1). Güneydoğu-kuzeybatı doğrultulu yapı dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. İnşasında düzgün kesilmiş isodomik ve atkılı duvar örgü teknikleri bir arada kullanılmış; dış cephedeki taşlar bosajlı bırakılmıştır. Özellikle güneydoğu cephesindeki pencere, ışıklıklar ve ikinci kata ait balkon kapısı ile bu cephede yer alan dekoratif unsurlar, yapının çok katlı bir kamu yapısı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (Resim: 1). Yapının batısında yer alan uzunlamasına bir avluya, 1.30 m genişliğindeki bir kapı açıklığı ile erişilmektedir. Avlu, bir duvarla ikiye ayrılmış ve güneydoğu yönündeki mekân, tahribat nedeniyle tam olarak tanımlanamamıştır. Avlu ile bağlantılı ana mekâna, 1.43 m genişliğinde bir kapıdan ulaşılır. Ana mekân, arka arkaya sıralanmış odalardan oluşmakta; 9.74×9.17 m ölçülerindeki bu bölümde, pencereler, ışıklıklar, demir parmaklık kenetleri ve ahşap pencere menteşe yuvaları gibi ayrıntılar korunmuştur (Çizim: 1). Yapının güneydoğusunda, düzensiz taşlarla döşenmiş 2.70 m genişliğinde bir cadde yer almakta; bu cadde, doğrudan sur sistemiyle ilişkili olup, tonozlu bir geçişle bağlantılıdır. Hemen yanında ise yaklaşık 43 m boyunca izlenebilen çift kabuklu, polygonal teknikte inşa edilmiş bir sur duvarı bulunmaktadır. Bu sur hattı, izleri kaybolmadan önce güneybatı yönünde dönüş yapmakta ve Adada'nın MÖ geç 2.- erken 1. yy'a tarihlenen (Laufer, 2010, s. 168) Helenistik Dönem savunma sistemiyle bağlantı kurmaktadır.

Söz konusu yapının konumu, plan özellikleri ve çok katlı yapısı dikkate alındığında, önceki *Prytaneion* değerlendirmesi zayıflamaktadır. Zira yapı, agorası ile kentin merkezi

1 Prytaneion olarak isimlendirilen yapı m Büyükkolancı tarafından yöneticinin (olasılıkla prytaneis) konakladığı bir konut olarak yorumlanmıştır. Ayrıntılar için ayrıca bkz. Büyükkolancı, 1998; 2013.

açık hava toplantı alanı ve stoalar ile doğrudan bağlantılı değildir; ayrıca kamusal merkeze 96 m mesafede konumlanmıştır. *Prytaneion*ların genellikle agoraya bitişik konumda, *Bouleuterion* ile ilişkili olması beklenirken (Charbonneau, 1925: 166; Miller, 1978: 130); bu yapı, kent sur hattına ve giriş kontrolüne odaklı bir konumda yer almaktadır. Antik dünyada *Prytaneion* yapılarının belirgin bir plan tipolojisi bulunmamaktadır. Bu yapılar oldukça farklı mimari düzenlemelere sahip olduklarından hem özel konutlardan ayırt edilmeleri hem de kent planı içindeki işlevlerinin net biçimde tanımlanması güçleşmektedir. Ancak genel kabul gören bazı ortak özellikler, bu yapıların tanımlanmasına yardımcı olur: *Prytaneion*lar genellikle avlulu ve çok odalıdır; en önemlisi, agoraya ve özellikle *bouleuterion* gibi siyasal işlevli yapılarla bağlantılı kent merkezlerine yakın konumda yer alırlar. Anadolu’da şimdiye dek fonksiyonu kesin olarak belirlenmiş *Prytaneion* sayısı oldukça sınırlıdır. Bunlar; Ephesos (Miller, 1978, s. 98 – 109; Steskal, 2007; Steskal-Landstatter, 2009; Steskal, 2010), Magnesia ad Maeandrum (Miller, 1978, s. 112 – 115; Steskal, 2010, s. 224 – 225) ve Arykanda (Sancaktar, 2016, s. 73-74) antik kentlerinde belgelenmiştir. Pisidia Bölgesi’nde ise Ariassos’ta (Mitchell, 1989, s. 148-152 Fig.3; Mitchell, 1991, s. 94-95) bir *Prytaneion*un varlığı doğrulanmış, Sagalassos’taki yapı içinse bu öneri kesinlik kazanmamıştır (Uytterhoeven ve Poblome, 2019; Uytterhoeven, 2019, s. 123-134). Ancak tüm bu örneklerin plan düzenleri birbirinden oldukça farklıdır.

Adada Antik Kenti’nde daha önce literatürde *Prytaneion* olarak tanımlanan yapının plan özellikleri, mimari elemanları ve konumu detaylı biçimde değerlendirildiğinde, bu yapının klasik anlamda bir *Prytaneion* olarak işlev görmüş olma olasılığı zayıflamaktadır. Yapının avlulu ve iki katlı bir mimariye sahip olması onun kamusal bir işleve sahip olduğunu göstermektedir; ancak kent içindeki konumu, tipik bir *Prytaneion*’un sahip olması gereken kriterlerle örtüşmemektedir. Özellikle, kentin açık hava toplantı alanı ve stoasına olan yaklaşık 96 m’lik mesafe ve yapının *Bouleuterion* ile bağlantısının olmaması *Prytaneion* önerisini zayıflatmaktadır.

Buna karşılık, yapı kentin Helenistik Dönem sur sistemine oldukça yakın konumda yer almakta; sur üzerindeki tonozlu geçit ile doğrudan görsel ve işlevsel ilişki kurmaktadır. Yapının güneydoğu cephesine ulaşan ve düzensiz taşlarla döşenmiş bir cadde, sur sisteminin dışından geçerek kamusal alana erişimi sağlamaktadır. Bu konum ve bağlantılar yapının idari ve ekonomik işlevli bir kamu binası olarak değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Bu bağlamda, Adada’daki yapı Selge Antik Kenti’nde belgelenmiş Helenistik Dönem’e ait gümrük binası (*teloneion*) ile önemli benzerlikler göstermektedir (Machatschek ve Schwarz, 1981, s. 85). Selge’deki yapı da dikdörtgen planlı, iki katlı ve sur sistemine bitişik biçimde inşa edilmiş olup, ön cephesinde ikinci katta Dor düzeninde sütunlarla tanımlanmış açıklıklar bulunmaktadır. Konumu itibarıyla kente giriş ve denetim kontrolüne hizmet ettiği anlaşılan bu yapı MÖ 2. yy. ortalarına ya da ikinci yarısına tarihlendirilmektedir (Machatschek ve Schwarz, 1981, 86-88).

Adada'daki yapı da benzer biçimde dikdörtgen planlı ve iki katlıdır. Yapının cephe taşlarında kullanılan işçilik, özellikle de güneydoğu köşedeki blokta yer alan dekoratif unsurlar ana cephenin mimari olarak düzenlenmiş olduğunu ortaya koymaktadır. Güneydoğu cephedeki açıklık, zeminde yer almakta ve doğrudan ana mekâna değil, yapının arka kısmına açılmaktadır. Bu açıklığın karşısında yer alan pencere, yapı içindeki ana odalardan birine ışık sağlamaktadır. Ayrıca bu cephedeki açıklık, dışarıdan geçen döşeme cadde ile bağlantılı olup, giriş denetimi ve ulaşım işlevi taşımaktadır. Tüm bu mimari düzenlemeler, yapının idari-kamusal işlevi doğrultusunda tasarlandığını düşündürmektedir. Bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda yapının bir *Teloneion* - *τελωνεῖον*² olarak yorumlanmasa da Agoradaki ticari aktiviteleri kontrol eden bir yapı olduğu görüşünü önermek mümkündür (Mörel, 2024).

Tapınaklar

Tanrı İmparatorlar ve Zeus Megistos Serapis Tapınağı kentin en iyi korunmuş tapınağıdır (Resim: 2). Kent merkezinin kuzey-kuzeydoğusunda yer alan tapınağın cephesi doğu yönündedir (Harita: 1). Tapınağın stereobat ve euthynteria seviyesi toprak altındadır. Tapınak 1.75 m yüksekliğindeki bir podyum üzerinde yükselir. Podium krepis yükseklikleri 0.28 m olan üç (3) basamaklı bir krepidoma üzerinde yükselir. Podium stylobate ile sonlanır ve stylobate seviyesinin hemen üzerinde silmeler ile profillendirilmiş toikhoat sırası yer alır. Tapınak stylobate genişliği 14.85 x 8.50 m'dir. Tapınağın doğusunda podyum seviyesinde 1.75 m seviyesine kadar ulaşması gereken 3.50 m uzunluğunda merdivenli bir giriş bulunmaktadır. Duvar kalınlıkları 0.75-0.77 m aralığında değişmektedir. Isodomik rektagonal örgü tekniğinde inşa edilmiş olan tapınağın naos ölçüleri ise 7.24 x 6.79 ölçülerindedir. Pronaos ölçüleri ise 2.59 x 6.79 m'dir. Pronaos oldukça dardır ve naos ile pronaos oranı 1/3'dür (Çizim: 2). Tapınak tetrastylos prostylos ön cephe düzenlemesinde inşa edilmiştir. Sütun alt çaplarının 0.70 ile 0.72 m aralığında değiştiği görülmektedir. Tapınağa ait sütun başlıkları tespit edilememiştir. Tapınağın entablature ve pediment bölümlerine ait olan parçalar tapınağın korunan duvarları üzerinde tapınak çevresine tespit edilebilmektedir. Bunlar arasında üç fascialı architrave, friz, oluk dil yiv bezemeli friz ve dış sırası, geison ve sima bölümlerinin birlikte çalışıldığı konsollu korniş parçaları tespit edilmiştir (Çizim: 3 a-b). Tespit edilen parçalar üzerinde herhangi bir mimari bezeme bulunmamaktadır. Tapınağın merdivenli girişinin önünde yaklaşık olarak 3.50 m mesafede bir sunağa ait olduğu anlaşılan yapı taşları görülebilmektedir. Yapı taşlarının üç sırası *in situ* olarak korunmuş şekilde bulunmaktadır. Tapınağın arşitrav bloğu üzerindeki yazıtta "*Tanrı Augustuslara ve Zeus Megistos Serapis'e ve vatana Tlamoas oğlu Antiokhos,*

2 Bu tip yapılar, gümrük tarifesinin duvarlarında asılı durduğu ve içerisinde vergi toplamaktan sorumlu olan görevli memur *telones*'in bulunduğu yapılar olarak tanımlanmaktadır. Gümrük binaları, gümrük vergilerinin alınma esasları, yöntemleri ve cezalar hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Takmer, 2006: 45 Dipnot 200 Suda s. v. *τελωνεῖον*: ἐν ᾧ καθέζετα ὁ τελώνης; Dipnot 201 Wörrle 289 dipnot 732; Dipnot 202 Bingen, 1952, str. 9; Philostrat. Vit. Apoll. 1, 20; krş.: Tac. Ann. 13, 51.

iki kez İmparator Başrahibi, kurucu, kentin oğlu ve eşi Anna, Hoplon'un kızı, imparator başrahibesi ve oğulları Tlamoas ile Antiokhos, vatansever, kurucular ve kentin oğulları, tapınağı ve heykeleri, etrafındaki stoalar ve ergasterionlarla ve onlara ait tüm süsleri ve yer döşemeleri ile birlikte adayarak diktiler.” yazıtı bulunur. Tapınağın önceki yıllarda yapılan çalışmalarda MS 2. yy.ın sonu-3. yy.ın başına tarihlenmesi gerektiği önerilmektedir. Ancak, son dönemde yapılan çalışmalar ile tapınağın inşa edildiği tarih aralığını daraltmak mümkün olmuştur. m Adak, Tlamoas'ın oğlu olan baba Antiokhos'un Boule'ye en az dört yıl başkanlık (*proboulos*) yaptığı ve kentte yürüttüğü imar işleri sırasında eşini ve çocuklarına da yer verdiği bilinir. İmparatorlar-Aphrodite tapınağın podyum orthostatları üzerinde yer alan yazıtta da aynı ailenin bireylerinin adları geçmektedir. Yazıtlar üzerindeki soy bağlantıları üç nesil takip edilebilmektedir. Üçüncü nesil ise Tlamoas'ın oğlu Antiokhos'un torunu olan m Aurelius Xenon'dur (Price, 1984, s. 260; Brandt, 2002, s. 385-413). m Adak, Dede Antiokhos'un MS 150-180 civarında faaliyet gösterdiğini tahmin eden Price'dan alıntı yaparak Antiokhos'un, MS yak. 159-162 yıllarında Pamphylia-Lykia Eyaleti'ni yöneten P. Vigellius Saturninus'a ithafen diktirdiği bir heykel kaidesinde tespit edilen ve henüz yayımlanmamış yazıtlar sayesinde tapınağın daha önceki yıllarda önerilmiş olan MS 2. yy.ın sonu-3. yy.ın başında değil, MS 160'lı yıllarda inşa ettirilmiş olduğu görüşündedir. Yaptığımız çalışmalarda önceki çalışmalarda önerilerin inşa evresinin aksine tapınağın daha erken bir dönemde yapıldığına dair epigrafik veriler ek olarak mimari süslemelerin de bu ön görüşü desteklediği görülmüştür (Mörel ve Özdemir, 2023). Tapınağın mimari süslemelerin benzerleri MS 150-175 civarına tarihlenen yapılarda karşılaşılmak mümkündür. Bunlarla Pergamon'da yazıtıyla MS 161 yılına verilen Yukarı Gymnasium'un İmparatorluk Salonuna (Kaisersaal) ait kornişlerin üzerindeki açık palmetlerde (Koenigs ve Radt, 1979, s. 342; Köster, 2004, Taf 130, 5-6.), Aspendos Tiyatrosu'nun MS 161-168 yıllarına tarihlenen sahne binasının kornişleri üzerinde yer alan palmetlerde (Can, 2005, s. 89-120, Res. 8-10) Kremna'da Büyük Hadraianus Tapınağı'nın kornişleri üzerinde (Mitchell, 1995, Plate 40) ve Sagalassos'da Aşağı agoraya ait kornişlerinden üzerinde görmek mümkündür. Konsollar üzerindeki saz yapraklar, Hadrianus Dönemi'nden başlayarak Antoninuslar Dönemi'nin sonlarına kadar sevilerek kullanılmıştır. Bunlarla Diocaesarea'da MS 164 yılına tarihlenen tiyatronun sahne binasına ait kornişler üzerinde (Spanu, 2011, pl. 25-26) görmek mümkündür. İon kymationlarının benzer örnekleri ise MS 150-160 yıllarına tarihlenen Selge Nymphaiumunun kornişleri üzerinde (Machatchek ve Schwarz, 1981, s. 66 vd.) görülebilir. Ayrıca aynı tapınağa ait diğer süslemeler arasında özellikle palmetlerin benzer örnekleri ise Side'de Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilen Propylon [H]'nin kornişleri üzerinde (Gliwitzky, 2010, Abb 303-306), MS 121 inşa edildiği bilinen Perge'de Plancia Magna Kapısına ait kornişler üzerinde (Köster, 2004), Perge'de Severuslar Dönemi'ne tarihlenen Nymphaium (F3) kornişleri üzerindeki palmetlerde (Gliwitzky, 2010, Abb 335-337) ve Sagalassos'da Aşağı Agoranın kuzey kısmında kalan Severuslar Dönemi'ne tarihlenen kornişlerde görmek mümkündür (Vandeput, 1997, pl. 66.4). Bu durumda tapınağın inşasında Antoninuslar Dönemi'nde inşasına başlandığı süslemelerin bir

kısımının Antoninuslar Dönemi'nde yapıldığı ve tapınağın Geç Antoninus Erken Severuslar Dönemi'nde süslemeleri ile birlikte tamamlandıkları görülmektedir.

İmparatorlar Tapınağı kentteki ikinci iyi korunmuş tapınaktır (Resim: 3). Kentin kuzey-kuzeydoğusunda yer alan tapınağın cephesi güney-güneybatı yönündedir (Harita: 1). Tapınağın stereobat ve euthynteria seviyesi toprak altındadır. Tapınak doğu yönünde üç (3) basamaklı bir krepidoma üzerinde yükselir. Stylobate seviyesinin hemen üzerinde silmeler ile profillendirilmiş toikhobas sırası yer alır. Tapınak stylobate genişliği 15.10 x 7.62 m'dir. Duvar kalınlıkları 0.70-0.76 m aralığında değişmektedir. Isodomik rektagonal örgü tekniğinde inşa edilmiş olan tapınağın naos ölçüleri ise 8.97 x 5.95 ölçülerindedir. Pronaos 2.53 x 5.95 m ölçülerindedir. Dar bir pronaosu ve derin bir naosu bulunan tapınağın naos pronaos oranı 1/3.6'dır (Çizim: 4). Tapınak tetrastylus prostylus ön cephe düzenlemesinde inşa edilmiştir. Tapınak çevresinde bir adet *ionic* sütun başlığı ve yivsiz yekpare sütun parçaları tespit edilmiştir. Bu tapınağın naos kapısının lentosu üzerindeki yazıtta: “*Tanrı-İmparatorların iki kez rahipliğini yapmış olan, kurucu, kentin oğlu, Probusluk yapmış Nikomakhos'un oğlu Theodoros, bu tapınağı Tanrı-İmparatorlara ve kente, ksoanonlar ve heykelleriyle birlikte kendi parasıyla yaptırdı ve adadı.*”³ (Sterrett, 1888b, s. 301 nr. 422, / GR III 366; Price, 1984, s. 269 nr. 12; Büyükkolancı, 1996, s. 44) yazmaktadır. Tapınağın arşitrav, friz ve korniş profillerinin Traianus Tapınağı ile benzer olduğu önerilmektedir. Bu benzerlik sebebi ile İmparatorlar Tapınağının Traianus Tapınağı ile aynı yıllarda MS 114'den sonra yapılmış olduğu önerilmektedir (Büyükkolancı, 1996, s. 45).

Kentteki üçüncü iyi korunmuş tapınak ise Kentin kuzey-kuzeydoğusunda yer alan Traianus Tapınağıdır (Resim: 4). Tapınağın cephesi güney-güneybatı yönündedir. Tapınağın stylobate bölümünün ölçülebilir yüksekliği 0.22 m'dir ve 19.09 x 12.32 m ölçülerindedir. Duvar kalınlıkları 0.82-0.85 m aralığında değişmektedir. Pseudoisodomik rektagonal örgü tekniğinde inşa edilmiş olan tapınağın naos ölçüleri ise 8.40 x 9.90 ölçülerindedir. Pronaos 2.50 x 8.40 ölçülerindedir. Dar bir pronaosu ve derin bir naos olan tapınağın naosunun pronaosa oranı 1/4'dür. Tapınak hexastylus prostylus ön cephe düzenlemesinde inşa edildiği düşünülmektedir. Tapınağın ön cephesindeki sütunlar 1.10 x 1.10 m ölçülerinde ve 1.27 m yüksekliğinde postamentlerin üzerine yerleştirilmiştir. Postamentlerin 1.10 m ölçülerindeki üst genişliği dikkate alındığında sütun alt çaplarının da 0.80 ile 0.85 m aralığında değişebileceği hesaplanmıştır. Tapınağın ön cephesinde yer alan sütunlar ile sütun başlıkları tapınak ve çevresinde tespit edilememiştir. Ancak tapınağın entablature ve pediment bölümlerine ait olan parçalar naos içerisine ve tapınak çevresine dağınık haldedir (Çizim: 5). Tapınağın MS 110-114 yılları arasına tarihlenmesi gerektiği önerilmektedir (Mitchell, 1991, s. 132-134; Özden, 2007; Büyükkolancı, 1998, s. 64; Büyükkolancı, 1996, s. 40-41; Büyükkolancı, 1998, s. 38).

3 θεοῖς Σεβαστοῖς καὶ τῇ πατριδὶ Θεόδωρος Νειχομάχου, φιλόπατρις, ἀρχιερεὺς [τῶν Σεβαστῶν τὸ β' (?), κτίστης, υἱὸς πόλεως, πρόβουλος τὸ —], τὸν ναὸν ἐκ [θεμελίω], σὺν τῷ ζῶανθ καὶ τοῖς ἀγάλμασι

Kentteki diğer bir tapınak olan ancak yeri antik kent içerisinde geçen modern asfalt yol tarafından tahrip edilmiş olan Aphrodite Tapınağı'nın lokalizasyonu ve yapısal özellikleri tanımlanabilmiştir (Harita: 1). Yapılan çalışmalarda önceki yıllarda Sterret tarafından tespit edilen ve m Büyükkolancı (Büyükkolancı, 1996, s. 53) tarafından yuvarlak planlı bir yapıya ait olduğu anlaşılan orthostat blokları üzerindeki yazıtların yerleri yeniden tespit edilmiştir. Üç (3) parça halinde bulunan tapınağın podyum *orthostatları* üzerinde yer alan yazıtta: “Tanrı İmparatorlar ve babakenti için, kentin dostu, İmparatorlar Kültünün başrahibi, kurucu, kentin oğlu ve Halk Meclisi'ne dört kez seçilmiş olan Tlamoas oğlu Antiokhos; karısı, başrahibe, Hoplon kızı Anna ve oğulları, kentin dostları, Tlamoas ve Antiokhos ile beraber, Aphrodite kült heykelini, tapınağı ve tapınağa ait süslemeleri ve kaplamaları adadılar ve diktiler.” ifadeleri yer alır. Yazıtların bulunduğu alanda yürütülen çalışmalarda yuvarlak planlı bir yapıya ve bu yapı ile ilişkili arkalıkları oturaklar tespit edilmiştir. Bu oturakların Aphrodite Tapınağı ile yakından ilişkili bir exedra anıtına ait olduğu anlaşılmıştır. Exedra anıtın bir kısmı da Aphrodite Tapınağı'nda olduğu gibi modern asfalt yol tarafından tahrip edilmiştir. Gerek yolun oluşturduğu tahribat gerekse de bitki örtüsünün yoğunluğu sebebi ile plan özellikleri net olarak çıkarılamasa da bu yapının yuvarlak planlı yazıtlı orthostatlar sayesinde anlaşılan Aphrodite Tapınağı ile ilişkili olduğu ve kutsal törenler sırasında kullanıldığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Exedra anıtın oturma sıraları “S” profilli bir arkalığa sahiptir. Oturakların yüksekliği 1.62 m iken oturma zemini 0.60 m'dir. 0.86 m'lik bir alt genişliği bulunan oturma sıraları 1.60 m genişliğinde bir zemin üzerinde yükselmektedir (Çizim: 6). Bu zeminin exedra anıtın iç kısmına doğru olan uzunluğu ve plansal özellikleri yapının bitki örtüsü ve toprak altında kalmasından dolayı anlaşılabilir değildir. Ancak zeminin arka yüzü yapının yüksek bir podyum üzerinde yer aldığını göstermektedir. 0.67 m'lik bir bölümü toprak üzerinde olan zeminin dış yüzü silme ile profilendirilmiş olması exedra anıtın bir podyum üzerinde yer aldığı fikrini destekler niteliktedir. Ancak, yapının büyük çoğunluğunun toprak altında kalmış olması sebebi ile kaç oturma sırasında sahip olduğu anlaşılabilir değildir. Ancak arkalıkları olan oturma sıralarının son oturma sıraları olduğu açıktır. İmparatorlar ve Zeus Megistos-Serapis Tapınağı'na getirilen yeni tarihleme önerisi, kentte daha önce yayınlanmış ve henüz yayınlanmamış yazıtlardan yola çıkarak İmparatorlar-Aphrodite Tapınağı'na ilişkin yeni tarihleme önerileri getirilmesini de mümkün kılmıştır. m Adak, Baba Antiokhos'un oğullarının Zeus Megistos-Serapis Tapınağı'nda babalarının da unvanları olan “kurucu” ve “kentin oğulları” unvanları ile anılıyor olmalarına rağmen İmparatorlar-Aphrodite Tapınağı'nda bu unvanlara sahip olmadıklarını tespit etmiştir. Bu sebeple İmparatorlar-Aphrodite Tapınağı'nın İmparatorlar ve Zeus Megistos-Serapis Tapınağı'ndan önceki bir dönemde inşa edilmiş olduğunu önermektedir. Ancak, yazıtların tarihlemesi için kesin bir öneride bulunmamaktadır. m Adak, Price'dan yaptığı alıntıda Dede Antiokhos'un MS 150 – 180 yıllarında faaliyet gösterdiğini aktarmaktadır. İmparatorlar ve Zeus Megistos-Serapis Tapınağı'nın da MS 160'lı yıllarda inşa edildiği önerisi de göz önünde bulundurulduğunda İmparatorlar-Aphrodite Tapınağı'nın MS 150-160 yılları arasında inşa edildiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Agora

Adada Antik Kenti'nin agorası Pisidia Bölgesi Kentleri içerisinde henüz kazısı yapılmamış olsa da Helenistik Dönem agora geleneğini yansıtan önemli bir agoradır, stoalar ve açık hava toplantı alanı da dâhil olmak üzere 51.60 x 47.80 m'lik bir alanı kapsamaktadır (Harita: 1). Agoranın doğu yamacı toplantılarının yapıldığı açık hava toplantı yeridir. Açık hava toplantı alanı agoranın merkezi konumundadır. Yamaca yerleştirilmiş toplam 25 basamaklı toplantı yerinin uzunluğu 25.46 m'dir. Oturma basamaklarının yükseklikleri 0.40 ve derinlikleri 0.60 m'dir. Açık hava toplantı alanının merkezinde yer alan açıklık 28.95 x 29.50 m ölçülerindedir ve düzgün kesilmiş taş döşemelere sahiptir. Ayrıca Agoranın batı yönünde yer alan girişin her iki yanında toplamda dört (4) oturma sırası tespit edilmiştir. Oturma sıralarının üç (3) oturma basamağı korunmuş olsa da oturma basamaklarının doğu yamaçtaki açık hava toplantı yerinde olduğu gibi çok sayıda oturma sırasına sahip olduğu düşünülmektedir. Bu alandaki oturma sıralarının en fazla beş (5) ya da altı (6) oturma sırasına sahip olabileceği gözlemlenmektedir. Açık hava toplantı alanını merkezinde yer alan açıklık 28.95 x 29.50 m ölçülerindedir ve düzgün kesilmiş taş döşemelere sahiptir (Resim: 5). Agoranın kuzeyindeki "I" planlı çok katlı ve iki nefli stoa 36.50 x 14.50 m ölçülerindedir, inşasında harçsız isodomik rektogonal yapı taşları kullanılmıştır. Güney stoa ise tek nefli "I" planlı ve 35.60 x 6.30 m ölçülerindedir. Kuzey stoa dor düzeninde bir portikoya sahip iken güney stoanın ön cephesinde bir portiko tespit edilememiştir. Söz konusu Stoalar MÖ 2. yy'a tarihlenmektedir (Büyükkolancı, 2012, s. 202). Agoranın batısında temel seviyesinde korunmuş birbirleri ile ilişkili ve bitişik olarak inşa edilmiş çok sayıda yapı tespit edilmiştir. Plan özellikleri takip edilebilen dört yapı ve bu alanda tespit edilen yapı taşları üzerindeki kabartmaları yapıların mahiyetlerinin anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. 5.78 x 7.42 ile 4.58 x 6.25 m arasında ortalama ölçülere sahip olan yapıların yakınlarında düzgün kesilmiş yapı isodomik rektogonal yapı taşları tespit edilmiştir. Bu yapı taşları üzerinde bulunan iki (2) kalkan, bir (1) aslan postu ve bronz heykellere ait olduğu anlaşılan heykel kaidleri bu alanda tespit edilen yapıların Heroon olarak kullanıldıklarını göstermektedir. Bütün bu veriler bir arada değerlendirildiğinde Adada antik kentinin Helenistik Dönem Agorası'nın Roma İmparatorluk Dönemi'nde kente eklenen tapınaklar, gümrük binası, exedra anıtı ile genişlediği görülmektedir. Helenistik Dönem Agorası'nın bir parçası olan gümrük binasının en azından İmparatorlar-Aphrodite Tapınağı'nın inşa edildiği MS 150-160 yıllarında da kullanıldığı düşünülmektedir. Bu dönemde İmparatorlar-Aphrodite tapınağıyla birlikte, ya da kısa bir süre sonra inşa edilmiş olan exedra anıtı sayesinde kentin Helenistik Dönem Agorası Roma İmparatorluk Dönemi'nde genişlemiştir. Aynı dönem içerisinde inşa edildiği bilinen Traianus Tapınağı ve tapınağın batı-güneybatısı yönünde 168 m boyunca uzanan Dor düzenli portiko, İmparatorlar Tapınağı ve İmparatorlar ve Zeus Megistos-Serapis Tapınakları da dikkate alındığında söz konusu kamusal ve dinsel alanın genişleyerek büyümeye devam ettiği anlaşılmaktadır.

Adada Antik Kenti ve Çevresinde Yer Alan Kiliseler

MS 395 tarihinde İmparatorluğun ikiye bölünmesiyle Pisidia Bölgesi, Doğu Roma İmparatorluğu yönetimi altına girmiştir. Bu dönemde özellikle İmparator Constantine'in Hristiyanlık politikası ve Aziz Pavlus'un bölgeyi ve Antiocheia'yı ziyaretleri, resmi kilise örgütünün kurulmasına katkıda bulunmuştur. Antiocheia, Sagalassos, Kremna, Selge ve Adada gibi kentlerin piskoposluk merkezi hâline geldiği piskoposluk kayıtlarından anlaşılmaktadır. Bu dönemde Adada Antik Kenti'ndeki bazı kamusal yapıların kiliseye dönüştürüldüğü bilinmektedir. Pisidia Bölgesinde kurulan resmî kilise örgütü içinde Adada Kenti'nin Piskoposluk Merkezi haline dönüştüğü ayrıca anlaşılmaktadır (Rott, 1908, s. 14-18). Adada *Notitiae Episcopatum*da (Hierokles, 67. 1) MS 12. yy'a kadar Pisidia Antiocheia'ya bağlı piskoposluk merkezi olarak hizmet vermeye devam ettiği bilinmektedir. Bu durum bölgenin Hristiyanlık açısından önemini ve Adada Kenti'nin bu dönemdeki dini önemini vurgulamaktadır. Kiliselerin ve Piskoposluk Merkezlerinin kentteki varlığı, Pisidia'nın Doğu Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlaşma politikaları çerçevesinde nasıl bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir.

MS 5. ve 6. yy.larda Hristiyanlığın bölgede yaygınlaşmasıyla birlikte Adada bir piskoposluk merkezi hâline gelmiştir. Bu durumu doğrulayan kilise ve bazilika kalıntıları kentte günümüze ulaşmıştır. Kent merkezinde tespit edilen kiliseler; Güney Vadi Kilisesi, Agora Kilisesi, Tiyatro Kilisesi, Cevizli Tepe Kilisesi, Kuş Tüneği Kilisesi ve Kaleli Tepe Kilisesi olarak adlandırılmaktadır (Harita: 1). Tüm bu yapılar küçük boyutlu kesme taşlar kullanılarak harçlı teknikle inşa edilmiş olup, üç nefli bazilikal plana sahiptir. Agora Kilisesi, Agora'nın doğu kenarında ve ona bitişik konumda yer almaktadır. Güney Vadi Kilisesi kentin güneydoğusunda, şehre giriş sağlayan antik bir yol hattı üzerinde konumlanmıştır. Tiyatro Kilisesi tiyatronun batı tarafında ve daha yüksek bir kotta inşa edilmiştir. Kuş Tüneği Kilisesi, kentin doğusunda, "Kuş Tüneği" olarak bilinen yamaç üzerinde yer almaktadır. Kaleli Tepe Kilisesi güneydoğuda, "Kaleli Tepe" adlı yükselti üzerine kurulmuştur. Cevizli Tepe Kilisesi ise kentin güneybatısında konumlanan bir tepe üzerine inşa edilmiştir.

Bu kiliseler içerisinde ön plana çıkan en iyi korunmuş kilise ise Güney Vadi Kilisesi olarak adlandırılır. Güney vadi içerisinde yürütülen belgeleme çalışmalarında 16.87 x 10.74 m ölçülerinde olan bazilikal planlı bir kilise tespit edilmiştir (Çizim: 7). Duvar kalınlıkları 0.78-0.82 m arasında değişmektedir. Yapının genelinde devşirme malzemeler kullanılmıştır. Özellikle yapının güney duvarında bir önceki evrede bazilikal planlı kilisenin yerinde bulunması muhtemel olan bir kamusal ya da dinsel yapıya ait kalkan kabartması ve üst yapı parçaları bu devşirme yapı taşları arasında gösterilebilir (Resim: 6). Ayrıca yapının güney ve batı duvarının alt seviyelerinde ve batı duvarın güney köşesinde düzgün kesilmiş tek kabuklu harçsız isodomik rektogonal yapı taşları kullanılmışken yapının kuzey ve doğu duvarlarında düzensiz kesilmiş çift kabuklu harçsız yapı taşları kullanılmıştır. Ayrıca, bazilikal planlı kilisenin kuzey duvarının batı köşesinde de yine devşirme malzeme olarak isodomik rektogonal yapı taşları kullanılmıştır. Ancak bu kısımda güney duvarın

batı köşesinden farklı olarak isodomik rektogonal yapı taşları harç kullanılarak bir araya getirilmiştir. Bazilikal planlı kilisenin atriumu olarak işlevlendirebileceğimiz batı yönündeki geniş açıklıkta da bir kalkan kabartması işlenmiş yapı taşı tespit edilmiştir. Bu yapı taşının varlığı da bazilikal planlı kilisenin bulunduğu alanda bir önceki evrede bir kamusal ya da dinsel yapının var olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kilisenin atriumunda bir sarnıç bulunur. 4.80 x 3.50 m ölçülerindeki sarnıcın üst örtüsünün tonoz olduğu düşünülmektedir. Alanda yapılan çalışmalarında 2.67 x 18.95 m ölçülerinde oturma sıraları da tespit edilmiştir. Oturma sıraları kuzeye bakmaktadır. Oturma sıralarının inşa edildiği zemin topografik olarak dik bir yamaçta yer alır. Bu dik yamaça inşa edilen oturma sıraları 6.30 m yüksekliğinde ön yüzleri düzleştirilmiş düzensiz kesilmiş yapı taşları ile oluşturulan istinat duvarı ile desteklenmiştir.

Değerlendirme

Adada'nın Helenistik Dönem'deki politik varlığı, Termessos gibi önemli kentlerle yapılan antlaşmalar, sikkeler ve Sidon ile Kıbrıs'ta bulunan paralı asker stelleri aracılığıyla belgelenmiştir. Bu veriler Adada'nın yalnızca yerel bir kent değil, bölgesel ilişkiler kurabilen bir aktör olduğunu göstermektedir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde ise kentin mimari çehresi önemli ölçüde değişmiş, kamusal alanlar zenginleşmiş ve yerel elitler tarafından yapılan bağışlarla hem dini hem de yönetsel yapılar inşa edilmiştir. Yazıtlarda adları geçen Tlamoas ve oğlu Antiokhos gibi figürler aracılığıyla, euergetism uygulamasının Adada'daki boyutları net bir şekilde izlenebilmiştir.

Kentte daha önce "*prytaneion*" olarak tanımlanan yapının konumu, plan özellikleri, mimari detayları ve sur sistemiyle kurduğu ilişkiler dikkate alındığında bu yapının klasik anlamda bir *prytaneion* işlevi görmediği anlaşılmaktadır. Adada'daki bu yapının kamusal organizasyon içinde ekonomik denetim işlevi üstlendiği anlaşılmaktadır. Bu değerlendirme, Pisidia Bölgesi'nde kamu yapılarının işlevsel çeşitliliğine dair yeni bir yorum zemini sunmakta özellikle Helenistik kökenli idari mimarinin Roma Dönemi'nde nasıl yeniden yorumlandığına ilişkin bütüncül ve eleştirel bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Helenistik Dönem kentsel organizasyonunun, Roma Dönemi'nde tapınaklar, *exedra* anıtları ve portikolarla nasıl genişletildiği açıkça ortaya konmuştur. Agora çevresindeki heroon yapıları, yazıtlı bloklar ve heykel kaideleri sayesinde yerel onurlandırma pratikleri ve kamusal anıtsallığın mekânda nasıl vücut bulduğu anlaşılmaktadır. Özellikle İmparatorlar-Aphrodite Tapınağı ve Exedra Anıtı gibi yapılar, kentin dinsel ve temsili kimliğini agoranın merkezi-ne taşıyarak, kamusal alanın anlam ve işlevini dönüştürmüştür.

Tanrı İmparatorlar ve Zeus Megistos Serapis Tapınağı ile İmparatorlar-Aphrodite Tapınağı arasındaki yazıtsal ilişkiler üzerinden yapılan yeni tarihleme önerileri, Adada'daki imar faaliyetlerinin kronolojisini daraltmakta ve mimari bezemelerin bölgesel paralellikleriyle ilişkilendirilerek daha sağlam temellere oturtulmaktadır. Tapınakların Antoninuslar ve erken Severuslar Dönemi'nde inşa edildiği yönündeki değerlendirmeler, benzer bezemelerin Aspendos, Perge, Sagalassos ve Side gibi yakın merkezlerdeki örnekleriyle desteklenmiştir.

Geç Antik Dönem'deki Hristiyanlaşma sürecini de kapsamlı biçimde ele almıştır. Adada'nın piskoposluk merkezi haline gelmesi, Notitia Episcopatum listelerine dayanılarak belgelenmiş; kentsel dinsel peyzajın yeniden şekillendiği bu süreçte kilise mimarisinin kent içi dağılımı, plan özellikleri ve devşirme malzeme kullanımı gibi kriterlerle analiz edilmiştir. Özellikle Güney Vadi Kilisesi gerek mimari korunmuşluğu gerekse önceki evrelere ait malzeme kullanımına dair verileriyle, Hristiyanlık öncesi yapıların dini dönüşümde nasıl yeniden kullanıldığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Atrium, sarnıç, oturma sıraları ve istinat duvarı gibi unsurlar, bu kilisenin yalnızca ibadet değil, aynı zamanda toplumsal toplanma ve törensel işlevleri de üstlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Sonuç Adada Helenistik Dönem'den başlayarak Geç Antik Dönem'e kadar geçen süreçte hem mikro ölçekte yapı temelli hem de makro ölçekte kamusal alan organizasyonu açısından çok katmanlı bir gelişim sürecine sahip olan Pisidia Bölgesinin önemli kentleri arasındadır.

KAYNAKÇA

- Aulock, H. V. (1977) *Münzen und Städte Pisidiens I*, Tübingen: 20-22, s. 52-59.
- Brandt, H. (1992) *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphylens und Pisidiens im Altertum* (Asia Minor Studien 7) Bonn.
- Brandt, H. (2002). *Adada – eine pisidische Kleinstadt in hellenistischer und römischer Zeit*, *Historia*, 51, s. 385–413.
- Büyükkolancı, m (1998). *Adada Pisidia'da antik bir kent (Göлтаş Kültür Dizisi 5)*, Ankara.
- Can, B. (2005). *Antoninler Dönemi Baroğu ışığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri. Adalya VIII*, s. 89–120.
- Charbonneaux, J. (1925). *Fouilles de Delphes: Topographie et architecture. Le sanctuaire d'Athèna Pronaia. La Tholos*, Paris: de Boccard.
- Drew-Bear, T. (2008). Frigya ve Pisidya'da Hristiyanlar, Askerler ve Eğitim Görmüş Köylüler. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 25, s. 261-268.
- Gliwitzky, C. (2010). *Spaete Blüte in Side und Perge*. Die Pamphylische Bauornamentik des 3. Jahrhunderts n. Chr, Bern: Peter Lang Verlag.
- Koenigs, W. ve Radt, W. (1979). *Ein Kaiserzeitlicher Rundbau (Monopteros) in Pergamon*. *Istmitt*, 29, s. 317-354.
- Laufer, E., (2010). *Pednelissos, Sillyon, Adada: Römische Stadtmauern und Kilikische Piraten?*, Aktuelle Forschungen zur Konstruktion, Funktion und Semantik antiker Stadtbevestigungen, (Ed. Janet Lorentzen – Felix Pirson – Peter Schneider – Ulrike Wulf –Rheidt), *Byzas*, 10, s. 165–193.

Machatschek - Schwarz (1981) A. Machatschek – m Schwarz, *Bauforschungen in Selge*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1981.

Miller, S. m (1978). *The Prytaneion. Its Function and Architectural Form*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London.

Mitchell, S. (1995). *Cremna in Pisidia*, London.

Mitchell, S. (1991). Ariassos 1990. *Anatolian Studies*, 41, s. 159-172.

Mitchell, S. (1989). *1988 Yılı Ariassos Yüzey Araştırması, Araştırma Sonuçları Toplantısı, VII*, Antalya, s. 147-152.

Mitchell, S. (1991). *The Hellenization of Pisidia, Mediterranean Archaeology*, 4, s. 119- 145.

Mitchell, S. (1995). *Cremna in Pisidia: An Ancient City in Peace and in War*, s. 71.

Mörel, A. (2024). *Custom Houses in the Ancient City of Adada: Interregional Trade Relations and the Role of Local Elites / Olive Oil and Wine Production in Aegean and Mediterranean in Antiquity*, International Symposium, Bodrum, Turkey, 24-26 November 2022, 2024, Ankara, s. 207-226.

Mörel, A. ve Özdemir, O. (2023), Adada Antik Kenti Tanrı İmparatorlar ve Zeus Megistos Serapis Tapınağı Ön Değerlendirmeler, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 39, 1, s. 75-88.

Philostratus Vit. Apoll. Vita Apollonii / τὰ ἐξ τὸν Τυανέα Ἀπολλώνιον, (ed.) C. L. Kayser, Flavii Philostrati opera vol. 1 (Hildesheim 19642) s. 1-344.

Sancaktar, H. (2016). *Arykanda Akropolisini Kutsal Alanları ve Kültleri*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Antalya.

Sterret, (1888b). J. R. S. *The Wolfe Expedition to Asia Minor (During the Summer of 1885)*, *Papers of the American School of Classical Studies at Athens* 3, Boston 1888.

Steskal, m – Ladstätter, S. (2009). *Asia'nın Metropolis'inde Yer Alan Ana Kült Yapısının- daki Son Araştırmalar: Ephesos Prytaneon'u, Anadolu / Anatolia*, 35, s. 127 – 149.

Steskal, m (2007). *Konstruktionszeichnungen zweier Voluten aus dem Prytaneion in Ephesos*, *OAW*, 76, Wien.

Steskal, m (2010). *Das Prytaneion in Ephesos, Forschungen in Ephesos, IX / 4*, (Ed. Barbara Beck-Brand – Andrea m Pülz), *Austrian Academy of Sciences Press*, Wien.

Suda Lexicon / Λεξικόν, şurada: (ed.) A. Adler, *Lexicographi Graeci 1.1-1.4* (Stuttgart 1967-19712)

Takmer, B. (2006). *Lex portor II provinciae Lyciae: Lykia eyaleti gümrük yasası*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, (Unpubl. Diss.).

Uytterhoeven, I. ve Poblome, J. (2019). The ‘Prytaneion’ of Sagalassos. Unravelling an Architectural and Functional Palimpsest, *Anatolica*, XLV, s. 131 – 157.

Uytterhoeven, I. (2019). *Alevler Ebedi miydi? Eternal Flames? Bir Zamanlar Toroslar'da Sagalassos. Meanwhile in the Mountains*, (Ed. Fisun Yalçinkaya), Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Vandeput, L. (1997). *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: a Case Study*, SEMA I, Brepols.

Price, S. R. F, (1984). *Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge.

Büyükkolancı, M (1996). *Psidia Bölgesi Tapınak Mimarisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

Özden, S. (2007). *Psidia Bölgesi'nde Yunan ve Roma Dönemleri'ne Ait Kültür Varlıkları*, TAY, 8, İstanbul.

Rott, H. (1908). *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, s. 14-18.

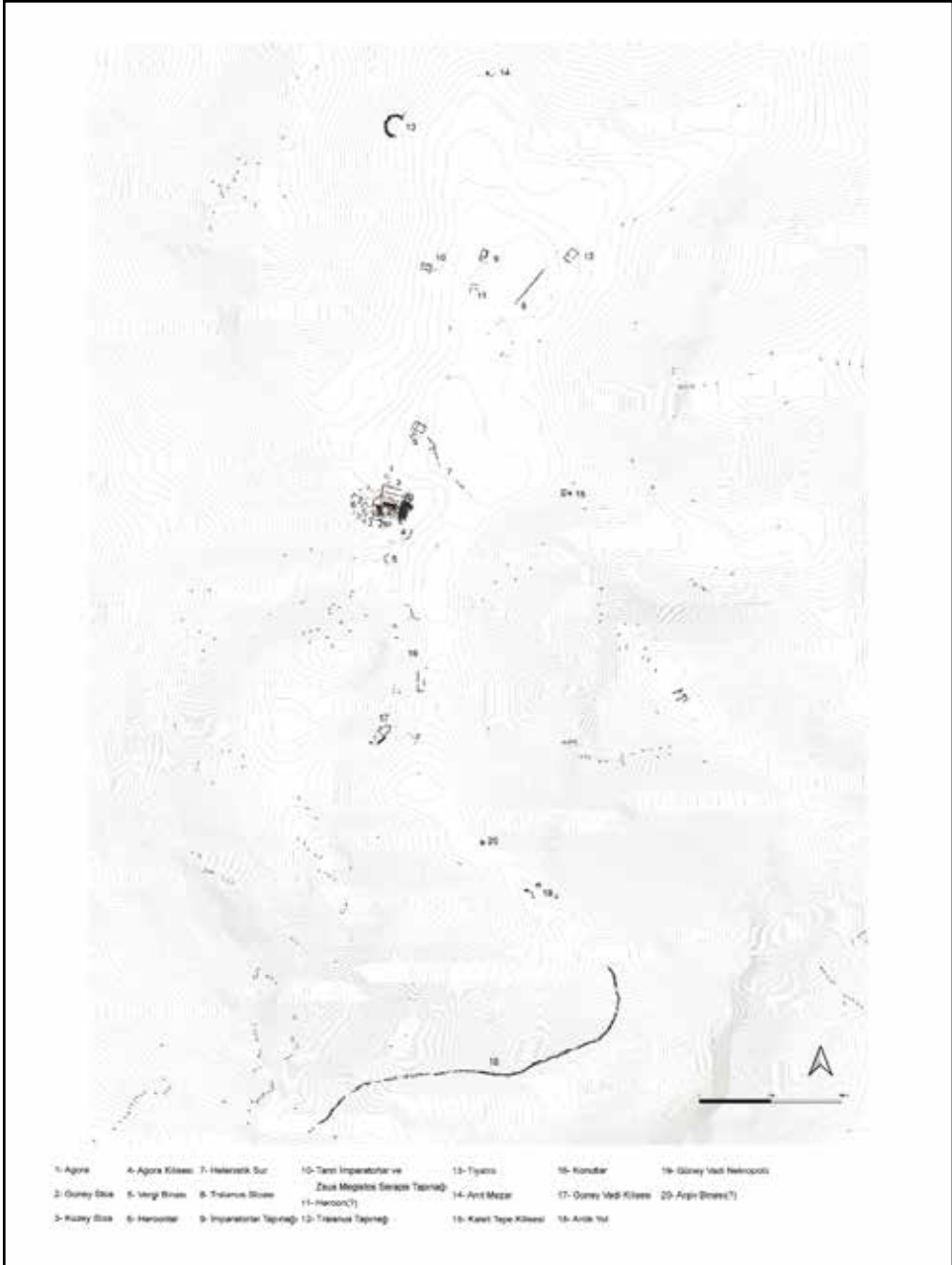
Hierokles, (1939). *Le Synekdemòs d'Hiérokless*, (Ed. Honigmann, E.), Brüksel.

Büyükkolancı, m (2013). Büyükkolancı, M., *Adada Antik Kenti ve Geleceği, Psidia Araştırmaları 1, Sempozyum Bildiri Kitabı*, Kasım 2012, Isparta 2013, s. 197-214.

Köster, R. (2004). *Die Bauornamentik der frühen und mittleren Kaiserzeit: Die Bauornamentik von Milet Teil I*, Berlin.

NOT: yazardan istenilsin gelen resimler bunlar

EKLER

Harita 1: Yapıların Kent Teritoriumu İçerisindeki Konumu

Resim 1: Vergi Binası Güneydoğu Cephe

Resim 2: Tanrı İmparatorlar ve Zeus Megistos Serapis Tapınağı Doğu Cephesi

Resim 3: İmparatorlar Tapınağı Güneybatı Cephesi

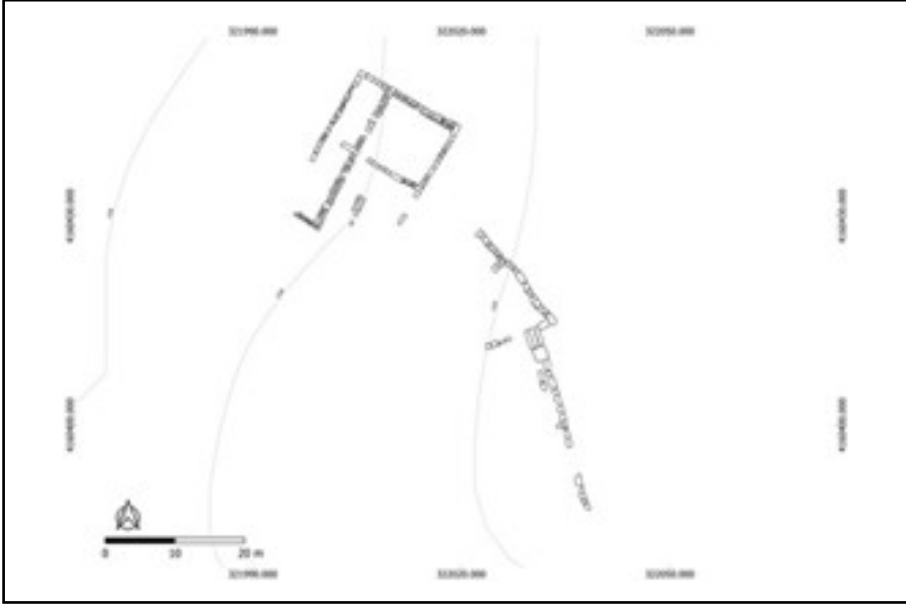
Resim 4: Traianus Tapınağı

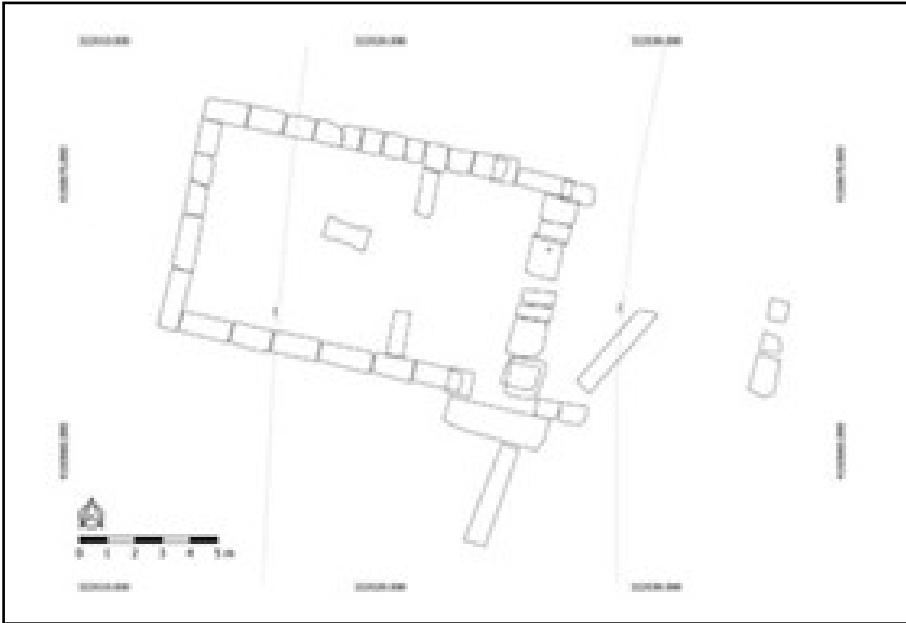
Resim 5: Agora Hava Fotoğrafi

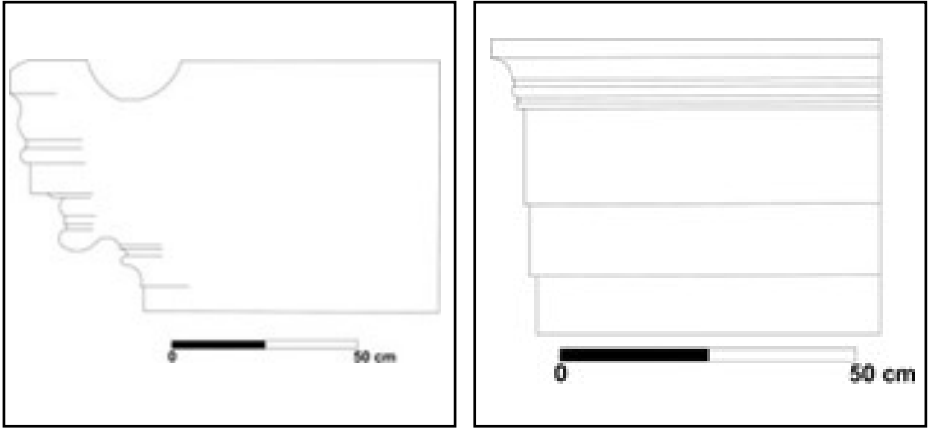
Resim 6: Güney Vadi Kilise Güney Cephe Kalkan Kabartması

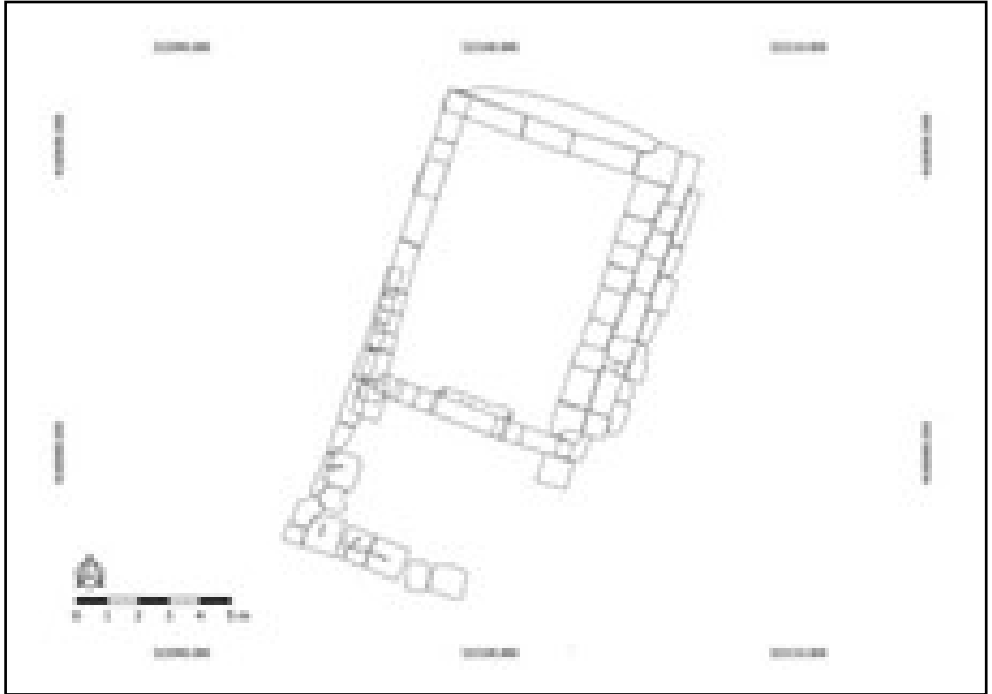
Çizim 1: Vergi Binası Plan

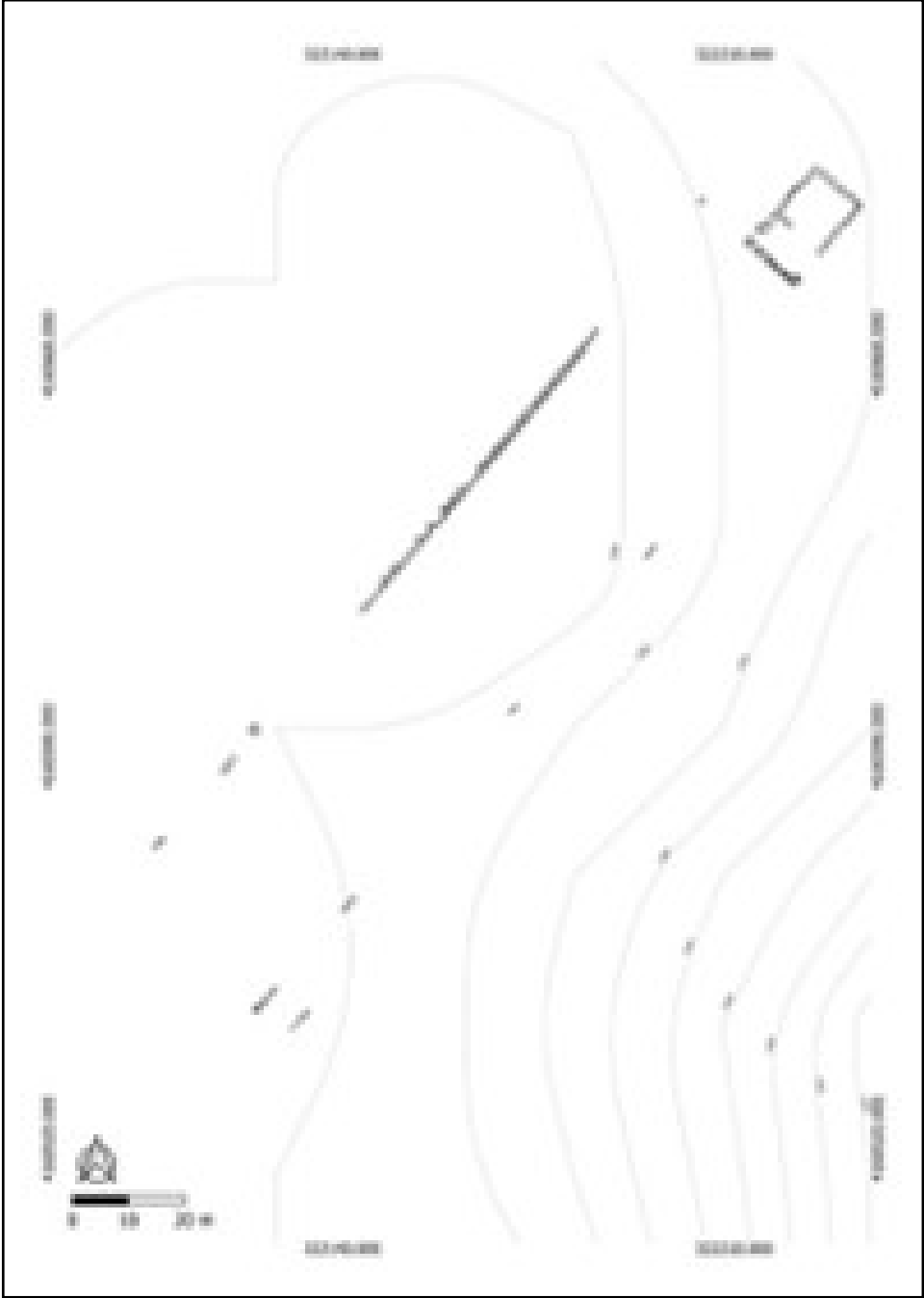
Çizim 2: Tanrı İmpartorlar ve Zeus Megistos Serapis Tapınağı Plan

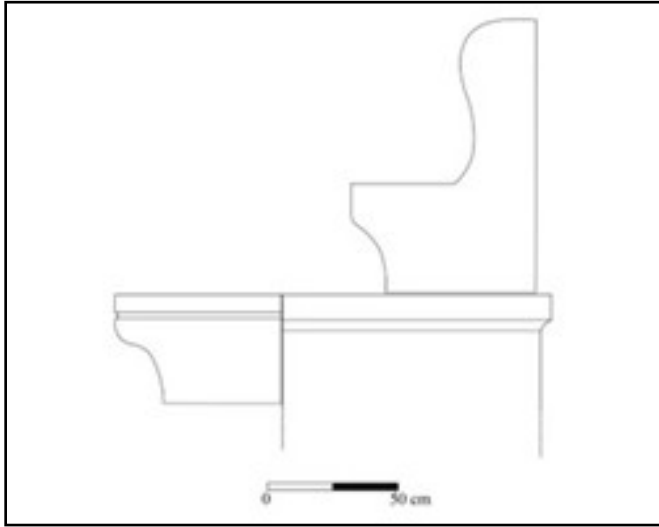
Çizim 3 (a-b): Konsollu Korniş Parçası ve Üç Fascialı Architrave Bloğu

Çizim 4: İmparatorlar Tapınağı Plan

Çizim 5: Traianus Tapınağı ve Stoa Plan

Çizim 6: Aphrodite Tapınağı Exedra Anıt

Çizim 7: Güney Vadi Kilise Planı ve Oturma Sıraları

NEOKLAUDİOPOLİS ANTİK KENTİ VE TERRİTORYUMU 2024 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI

Akın TEMÜR*

Ayla BAŞ

Bünyamin KIVRAK

Kübra Elif ÇOŞKUN

Gözde YENİAY

Nagihan ÇAKIR

Ferdi GÜNGÖR

GİRİŞ

“Neoklaudiopolis Antik Kenti ve Territoryumu 2024 yılı YüzeY Araştırması”, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 05/08/2024 Tarih ve -5499068 sayılı izin belgesine istinaden, 05-16 Eylül 2024 tarihleri arasında Samsun İli, Vezirköprü İlçesi ile mahallerinde gerçekleştirilmiştir (Harita: 1). YüzeY araştırmasına Tokat Müze Müdürlüğü Uzmanlarından Rüştü Bizeri Bakanlık Temsilcisi olarak katılmıştır. Araştırmamız Doç. Dr. Akın Temür başkanlığında, Dr. Öğr. Üyesi Ayla Baş, Bünyamin Kıvrak, Doktora Öğrencisi Kübra Elif Çoşkun, Uzman Arkeologlar Gözde Yeniay, Nagihan Çakır ve Yüksek Lisans Öğrencisi Ferdi Güngör’den oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür.¹

Çalışmaların ilk gününde öncelikle İlçe Kaymakamı, Belediye Başkanı ve Jandarma Komutanlığı’na gidilerek gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve ardından arazi çalışmalarına

- * Doç. Dr. Akın TEMÜR, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Samsun. E-Posta: akintemur@yahoo.com
Dr. Öğr. Üyesi Ayla BAŞ, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Samsun E-Posta: aylaabas@gmail.com
Bünyamin KIVRAK, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Vezirköprü/Samsun. E-Posta: bunyaminxivrak@gmail.com
Dr. öğrencisi, Kübra Elif ÇOŞKUN, E-Posta: arkeolocistt@gmail.com (misafir olarak katılmıştır)
Uzm. Arkeolog, Gözde YENİAY, E-Posta: gözde.yeniay94@gmail.com
Uzm. Arkeolog, Nagihan ÇAKIR, E-Posta: ckr.nagihan94@gmail.com
Y.L. Öğrencisi, Ferdi GÜNGÖR, E-Posta: gngf.fidi@gmail.com

YüzeY araştırmamıza izni veren başta Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Vezirköprü Kaymakamı Sayın Özgür Kaya ve Vezirköprü Belediye Başkanı Sayın Murat Gül’e teşekkürü bir borç biliriz. Ayrıca çalışmamız sırasında şoförlüğümüzü yapan Mustafa Ay Bey’e ve misafirperverliklerini bizden esirgemeyen Vezirköprü halkına da minnettarız.

- 1 Bakanlık Temsilcisi Sayın Rüştü Bizeri ve ekip üyesi arkadaşlarıma çalışmamıza yapmış oldukları değerli katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

başlanmıştır. 2024 yılı çalışmalarının ana merkezini ağırlıklı olarak Vezirköprü'nün batısındaki mahalleler oluşturmuştur.

1. *Burhaniye Mahallesi*

Vezirköprü merkezinin 13 km batısındadır.² Mahallenin 850 m kuzeydoğusunda Yı-lancık Mevkii'nde Roma Dönemi'ne tarihlenen yamaç yerleşimi ve Nekropol Alanı tespit edilmiştir (Resim: 1a). Alanda yapılan incelemede yoğun miktarda çatı kiremidi, az miktarda ise Roma seramiğine rastlanmıştır (Resim: 1b). Mahalle sakinleri ile yapılan görüşmelerde bahsi geçen alanda mezarların olabileceği bilgilerine ulaşılmıştır.

2. *Cebeli Mahallesi*

Vezirköprü merkezinin 13,5 km batısındadır. Mahallenin içinde yapılan incelemelerde bir adet pithos ve mermer lahit parçası tespit edilmiştir.

3. *Göllüalan Mahallesi*

Vezirköprü merkezinin 15,5 km batısındadır. Mahallenin 600 m kuzeybatısındaki Mahmarasıkı Mevkii'nde Doğu Roma Dönemi yamaç yerleşimi ve Nekropol Alanı tespit edilmiştir (Resim: 1c). Ortasından geçen tarla yoluyla ikiye ayrılan yerleşim 300 m² genişliğinde bir alana yayılmış durumdadır. Bölgede yoğun olarak Doğu Roma Dönemi seramiği, çatı kiremidi ve yeşil sırlı seramik parçaları görülmektedir (Resim: 1d). Yamacın yukarısına doğru ilerledikçe kiremit ve seramik parçalarının miktarında artış olduğu gözlemlenmiştir. Alanda herhangi bir mimari yapı izine rastlanılmamıştır. Mahallenin 800 m kuzeydoğusunda Kapan Mevkii'ndeki tarım arazisi olarak kullanılan bir alanda, Roma Dönemi'ne tarihlenen bir yamaç yerleşimi ve Nekropol Alanı tespit edilmiştir (Resim: 1e). Yapılan araştırmalarda edilen buluntu gruplarına bakıldığında, baskın buluntu yoğunluğunu Roma Dönemi seramiklerinin oluşturduğu gözlemlenmektedir. Geç Roma seramikleri ve mezar kiremitleri ise diğer buluntu gruplarını oluşturmaktadır (Resim: 1f).

Yerleşimin 1,4 km doğusundaki Karapınar Mevkii'nde ise bir Orta Çağ Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı tespit edilmiştir (Resim: 1g). Alanda yapılan incelemede moloz taş örgülü, düzensiz duvar sıralarına rastlanmıştır (Resim: 1h). Taş sıraları bir kilise planını anımsatmaktadır. Açılmış mezarlar ve kaçak kazı çukurları bölgede tespit edilen diğer unsurlardır (Resim: 1i). Bu alanda gözlemlenen Orta Çağ ve Bizans Dönemlerine ait seramik, pithos ve çatı kiremidi parçalarının geniş bir alana yayılmış olduğu görülmektedir. Mahallenin içinde yapılan araştırmalarda Göllüalan Camii'nin yanında soku taşına çevrilen bir adet pres denge taşı ve caminin avlusunda ahşap dikmeleri desteklemek için Bizans Dönemi'ne ait üç adet sütun tespit edilmiştir (Resim: 2a).

2 Raporda kullanılan tüm mesafe ölçümleri Google Earth üzerinden yapılmıştır.

4. Bakla Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 19 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin 600 m kuzeyindeki Tuzla Mevkii'nde, Roma/Doğu Roma Dönemi'ne ait bir adet taş örgü mezar tespit edilmiştir (Resim: 2b-c). Mezarın ölçülebilir uzunluğu 2.40 m, genişliği 90 cm, yüksekliği ise 60 cm'dir. Kuzey-güney doğrultulu olan taş örgü mezarın etrafı taşlarla örülmüş üzeri ise sal taşı ile kapatılmıştır. Ortadan kırılarak içine girilmiş olan mezarın içi toprak ile dolmuştur. Mahallenin içinde yapılan araştırmalarda Bakla Mahallesi Camii'nin kuzeybatısında pres denge taşından devşirilmiş bir soku taşı tespit edilmiştir.

5. Karaköy Mahallesi

Herhangi bir veri elde edilememiştir.

6. Alan Mahallesi

Herhangi bir veri elde edilememiştir.

7. Sofular Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 30 km batısındadır. Mahallenin içinde yapılan araştırmalarda günümüz mezarlığının içerisinde bir soku taşı tespit edilmiştir.

8. Mezra Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 30 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin 1 km kuzeydoğusunda, Yokuş Mevkii'ndeki bir yamaç üzerinde Roma/Doğu Roma Dönemleri'ne ait çok sayıda mezar tespit edilmiştir (Resim: 2d). Kuzey-güney doğrultulu mezarların kapakları etrafa dağılmış vaziyettedir. Sadece bir mezarın ölçüsü alınabilmiştir. Ölçülebilir mezarın uzunluğu 1.20 m, genişliği 12 cm'dir (Resim: 2e-g). Mahalle sakinleri tarafından yamaçta eskiden çok sayıda mezarın çıktığı ve tahrip edildiği ifade edilmektedir.

9. Kadioğlu Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 28 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 300 m güneyinde Çatakdere Mevkii'nde yamaç üzerinde Roma Dönemi Nekropol Alanı ve çok sayıda taş örgü mezar tespit edilmiştir. Doğu-batı doğrultulu olan mezarların kapak taşları kırılmış ve sağa sola atılmış durumdadır. Mahallenin merkezinde anayolun kenarında, duvar kesiti içinde yol yapım çalışmaları sırasında açığa çıkarılan bir mezar yapısı bulunmaktadır (Resim: 3a-c). Roma Dönemi'ne ait olan mezar doğu-batı yönlüdür ve sal taşlarından yapılmıştır. Üst kapaklı korunmuş olan mezarın kısa kenarı yol çalışmaları sırasında tahrip edilmiştir. Mezarın ölçülebilir uzunluğu 1.65 m, genişliği 70 cm, yüksekliği 85 cm, kapak kalınlığı ise 20 cm'dir. Mezarın bulunduğu kesitte 5-6 sıra taş sırası korunmuş olasılıkla tonozlu bir mezara ait kalıntılar görülmektedir (Resim: 3d). Büyük ölçüde tahrip olduğu için yapı türü saptanamamıştır.

10. Bahçesaray Mahallesi

Veziirköprü merkezinin 30 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 5 km batısında Keltepe Mevkii'nde kayalık üzerine inşa edilmiş ve muhtemelen bir Orta Çağ Kilisesi'ne ait olduğunu düşündüğümüz bir yapı kalıntısı tespit edilmiştir (Resim: 4a). Yapıya ait kesme taş parçaları etrafa dağılmış vaziyettedir (Resim: 4b-d). Yapının çevresinde az miktarda Orta Çağ'a ait seramik parçası gözlemlenmiştir. Yerleşimin 4,5 km batısında Ağaçalı Mevkii'nde ise Orta Çağ'a tarihlenen, doğrudan toprağa gömünün yapılmış olduğu bir Nekropol Alanı tespit edilmiştir. Mezarların çevresinde kiremit parçaları gözlemlenmiştir.

11. Çorakdere Mahallesi

Veziirköprü merkezinin 32 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 1 km güneybatısında, Arpalı Mevkii'nde bir Bizans Tonoz Örtülü Mezarı tespit edilmiştir (Resim: 5a). Çorakdere-Belalan yolunun yaklaşık 30 m güneyinde bulunan mezarın üzeri ve yan kısımları yer yer işlenmiş kesme moloz taşlardan yapılmıştır (Resim: 5b). Mezarın Horasan harçlı duvar yapısı ise çatı kiremitleri ile desteklenmiştir. Mezar zemini kaçak kazılar sonucu tahrip edildiği için mezar sekisi görülememektedir (Resim: 5c). Mezarın ölçülebilir yüksekliği 1.25 m, genişliği 1.15 m, uzunluğu ise 3 m'dir. Çorakdere Köyü Camii'nin yaklaşık 50 m güneydoğusunda Corukdere Mevkii'nde ise mahalle yolu tarafından ikiye bölünmüş bir alanın alt ve üst kısmında kiremit mezarlar tespit edilmiştir (Resim: 5d-e). Yol boyunca uzanan kesitte yer alan mezarların çatı kiremitleri ve sal taşları kullanılarak yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Mezarların hiçbirisi ölçü vermemektedir. Üzeri sal taşlarıyla kapatılmış olan bir mezarın içinde kemik ve çatı kiremidi parçalarının olduğu görülmektedir. Mahalle sakinleri ile yapılan görüşmelerde, bölgede önceki dönemlerde de yoğun miktarda mezarların çıktığı bilgisine ulaşılmıştır. Saptanan buluntular yoğun miktarda çatı kiremidi ve pithos parçalarından oluşmaktadır (Resim: 5f).

12. Susuz Mahallesi

Veziirköprü merkezinin 36 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 10 km güneydoğusunda Kazalusalak Mevkii'ndeki orman arazisi içerisinde; Orta Çağ Nekropol Alanı olarak tanımlanan bir alanda, yoğun miktarda mezar ve kaçak kazı çukuru tespit edilmiştir. Mezarlardan herhangi bir ölçü alınamamıştır. Çevrede yapılan araştırmalarda az miktarda Orta Çağ seramiği gözlemlenmiştir. Buranın 800 m kuzeydoğusunda Ambardağ Mevkii'nde ise Orta Çağ Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı olarak tanımlanan bir alanda, araziye hâkim bir konumda, moloz taş örgü duvarlara sahip bir şapel tespit edilmiştir (Resim: 6a). Doğuya bakan şapelin apsis bölümü kısmen korunmuştur. Şapelin apsis ölçüleri; çapı 7 m, uzunluğu 6 m, duvar kalınlığı 1-2 m, derinliği ise 1 m'dir (Resim: 6b-d). Çevresinde yapılan araştırmada, yıkılmış yapı kalıntıları ve yoğun miktarda kaçak kazı çukurları görülmektedir. Söz konusu unsurların çevresinde yoğun miktarda pithos, seramik ve çatı kiremidi az miktarda ise Roma Dönemi seramiğine rastlanmıştır (Resim: 6e-f).

12. Yenidüzce Mahallesi

Herhangi bir veri elde edilememiştir.

13. Kumral Mahallesi

Veziirköprü merkezinin 30 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 2 km güneydoğusunda Aşağı Ulaş Mevkii'ndeki orman yolunun kenarında, Roma Nekropol Alanı olarak tanımlanan bölgede, dağıtılmış vaziyette, doğu-batı doğrultulu bir taş sandık mezar tespit edilmiştir (Resim: 7a). Kaba işçilikli 4 parça sal taşından yapılmış olan mezar, iş makineleri tarafından yangın şeridi çalışmaları sırasında tahrip edilmiştir. Mezarın kapak taşlarından anlaşıldığı kadarıyla ölçülebilen uzunluğu 1.70 m, genişliği 80 cm, kapak taşının kalınlığı ise 20 cm'dir (Resim: 7b-c). Mahalle sakinleri tarafından mezar içerisinde üç iskeletin bulunduğu ifade edilmiştir. Alanda çok sayıda kaçak kazı çukuru ve az miktarda kiremit parçası gözlemlenmiştir (Resim: 7d). Mahallenin merkezinde yapılan araştırmalarda ise bir adet soku taşı tespit edilmiştir. Soku taşının yüksekliği 53 cm, çapı 1.10 m, ağız kenarının kalınlığı ise 24 cm'dir.

14. Sarıalan Mahallesi

Veziirköprü merkezinin 23 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 600 m kuzeybatısında Türbe Mevkii'nde günümüzde yatır olarak kullanılan bir alanda 200 m² çapındaki Demir Çağ Höyüğü üzerine kurulmuş bir Orta Çağ Yerleşimi ve Nekropol Alanı tespit edilmiştir. Çevrede Orta Çağ yapılarına ait duvarlara ait moloz taşlar görülmektedir (Resim: 8a). Araziye hâkim bir noktada tespit edilen apsis, moloz taş ve yarı işlenmiş kesme taşlardan oluşturulmuş duvar kalıntılarının kilise/şapel vb. bir yapıya ait olduğu düşünülmektedir (Resim: 8b). Yüzeyde yoğun miktarda çatı kiremidi, pithos ve seramik parçaları görülmüştür (Resim: 8c). Seramik parçalarından iki tanesi bezemelidir ve Geç Demir Çağı'na tarihlenmektedir (Resim: 8d). Mahallenin Yukarı Sarıalan Camii'nde yanında bir adet soku taşı tespit edilmiştir.

15. Kıranalan Mahallesi

Veziirköprü merkezinin 26 km kuzeybatısındadır. Mahalle içinde yapılan araştırmalarda camiye giden yolun üzerinde pres denge ağırlığından devşirilmiş bir adet soku taşı tespit edilmiştir.

16. Şentepe Mahallesi

Veziirköprü merkezinin 24 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 1.5 km kuzeydoğusunda, Saraycık yolunun batısında, yolun hemen bitişiğindeki ormanlık yamaç üzerinde (Resim: 9a-b), doğu-batı yönlü, Horasan harçlı, kesme-moloz taş örgülü taşlardan yapılmış tonozlu mezar yapıları tespit edilmiştir (Resim: 9c-f). Mezar yapılarının bulunduğu bu kısım

Bizans Dönemi Nekropol Alanı olarak tanımlanmıştır. Mezarlardan ancak bir kısmının ölçüsü alınabilmiştir. Hepsisi soyulmuş durumdadır. Bitki örtüsünden dolayı görülememekle birlikte, arazideki yükseltilerden daha çok mezarın olduğu anlaşılmaktadır. Mahalle içinde yapılan araştırmalarda Şentepe Köyü Camii'nin avlusu içerisinde bir soku taşı tespit edilmiştir.

17. Saraycık Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 22 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin yaklaşık 1 km kuzeybatısında Darılık Mevkii'nde Bizans/Orta Çağ Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı olarak tanımlanan bir bölgede (Resim: 10a), Bizans Dönemi'ne ait sırlı seramik parçalarına ek olarak çatı kiremidi ve pithos parçaları tespit edilmiştir (Resim: 10b). Mahalle sakinleri ile yapılan görüşmede bölgede taş örgü mezarların bulunduğu ve bu mezarların tahrip edildiği bilgilerine ulaşılmıştır. Saraycık Camii'nin 290 m doğusunda ise höyük benzeri bir tepe bulunmaktadır (Resim: 10c). Ancak yüzeyde herhangi bir seramik buluntusuna rastlanmamıştır.

18. Karanar Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 20 km kuzeybatısındadır. Yerleşimin merkezinde yapılan incelemelerde iki meskenin bahçesinde birer adet soku taşı tespit edilmiştir.

19. Merkez Yenimahalle Mezarlığı

Vezirköprü Yenimahalle Mezarlığı içinde yapılan incelemede 53 adet Bizans/Orta Çağ Dönemi'ne ait sütun tespit edilmiştir (Resim: 10d). Sütunların belirli bir alanda yoğunlaşması ve topraktaki yükseltiler mezarlığın altında olası bir Bizans yapısı (kilise?) olabileceği kanaatini oluşturmaktadır.

20. Adatepe Mahallesi Çamaşırlığı

Vezirköprü merkezinin 4 km kuzeyinde yer alan Adatepe Mahallesi'nin içinde bulunan Adatepe Çamaşırlığı içinde (Resim: 11a) ve bitişiğindeki çeşme üzerinde (Resim: 11b) çok sayıda Roma ve Bizans Dönemi'ne ait devşirme olarak kullanılmış; lahit teknesi, mezar steli, sütun ve mermer bloklar görülmektedir.

Adatepe Mahallesi'nde cami ve çevresinde yapılan incelemelerde de çok sayıda devşirme malzeme tespit edilmiştir. Bunlardan ilki caminin giriş cephesindeki duvar içine yerleştirilmiş olan ostotheke teknesi (?) olup, uzunluğu 81 cm, genişliği ise 40 cm'dir (Resim: 11c). Aynı caminin duvarında ise iki adet taş bloğun devşirilerek kullanıldığı görülmektedir. Bir adet pres denge taşı da yine cami duvarında devşirilerek kullanılmıştır (Resim: 11d). Bir adet soku taşı ise caminin yan tarafından geçen yolun üzerinde bulunmaktadır. Aynı caminin bahçesinde yer alan mezarlık içinde de üç adet sütun tespit edilmiştir (Resim: 11e).

21. Özkuruçay Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 20 km kuzeyinde bulunmaktadır. Söz konusu yerleşim barajın karşı tarafında bulunduğu için ancak feribotla gitmek mümkün olmuştur. Yerleşimin 500 m güneyinde İmpala Mevkii'nde Kuruçay yolunun batısındaki kesit içinde, kısa kenarı açılmış, içerisinde iskelete ait kemiklerin görüldüğü Roma Dönemi'ne ait bir taş sandık mezar tespit edilmiştir (Resim: 12a). Aynı kesit üzerinde başka mezarlarında olduğu ama yol yapım sırasında tahrip edildiği anlaşılmaktadır.

22. Altinkaya Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 22 km kuzeyinde bulunmaktadır. Yerleşimin içinde yapılan incelemelerde bir adet soku, iki adet pres denge taşı tespit edilmiştir. Soku taşı, Altinkaya Köyü Camii avlusu içerisinde bulunmaktadır. Pres denge taşlarından ilki bir meskene ait girişin hemen yanında bulunmaktadır. Yolun kenarında, elektrik direğinin yanında ise ikincisi bulunmaktadır. Yerleşimin 2,5 km güneyinde Yumaklı Mevkii'nde çok sayıda Roma Dönemi mezar tespit edilmiştir (Resim: 12b-d). Mezarlardan ilki khomosorion mezardır. Tahrip edilmiş olan mezar doğu-batı yönlü olup 2.25 m uzunluğunda, 1.25 m genişliğindedir. İçi dolu olduğu için derinlik ölçüsü alınamamıştır. Aynı bölgede dört adet tahrip edilmiş taş örgü mezar tespit edilmiştir. Mezarların çevresinde yapılan incelemede bir adet 65 m uzunluğunda, 56 cm genişliğinde ve 22 cm kalınlığında bir mezar kapağı bulunmuştur. Yine aynı mevkide mezarların bulunduğu yamacın yaklaşık 350 m güneydoğusunda Bizans/Orta Çağ Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı tespit edilmiştir. Araziye hâkim konumda yer alan yerleşimin doğu kanadında kesme taş bloklardan 3 sıra duvar örgü izlenmektedir. Söz konusu duvar kalıntılarının 10x20 m ölçülerinde dikdörtgen planlı bir kiliseye ait olduğu düşünülmektedir (Resim: 12e-f). Yüzeyde yoğun kiremit parçaları, seyrek miktarda ise yeşil sırlı Bizans seramikleri görülmektedir.

23. Yeşiltepe Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 11 km kuzeyinde bulunan Yeşiltepe Mahallesi'ne 2022 yılında gidilmiş olmasına karşın vatandaşlar tarafından mağaralar olarak adlandırılan, yerleşimin yaklaşık 3 km doğusunda bulunan ve ancak kanyondan kayıkla geçilebilecek yere gidilememişti. Bu sezon Kaplancık Kanyonu'ndan geçilerek söz konusu alana gidilebilmiş ve çok yoğun bitki örtüsünden geçilerek mağaraların bulunduğu kayalığın alt tarafındaki yamaçlara ulaşılmıştır (Resim: 13a). Yeşiltepe Mahallesi'nin kanyona bakan tarafında, deniz seviyesinden 65 m yükseklikte bulunan doğal mağaraların definiciler tarafından yoğun bir şekilde tahrip edildiği görülmektedir (Resim: 13b-e). Onlarca mağaranın bulunduğu alanda yapılan incelemelerde mezar çukurları, moloz taş örgülü duvar kalıntıları (Resim: 13f) ve Geç Demir Çağı'ndan Bizans Dönemi'ne kadar çok farklı dönemlere kurşun cüruf, seramik, çatı kiremidi ve pithos parçaları tespit edilmiştir (Resim: 13g-h). Önceki yıllarda araştırılan (2018) ve bu alanın karşısında yer alan Kaplancık Mahallesi'nin sınırları içine

giren kanyon içindeki Bedesten denilen yerde de benzer kalıntıların bulunması söz konusu alanın ayrıntılı bir şekilde araştırılmasını ve sit sınırlarının ona göre belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Barajın en az 75 m suyla dolmasıyla birlikte yerleşimlerin sular altında kalmış olmasından dolayı bu alanları tam olarak tanımlayabilmek mümkün değildir. Bölgenin yoğun bitki örtüsü ile kaplı olması ulaşımın ancak kayıkla sağlanabilmesi nedeniyle de güvenlik zafiyeti bulunmakta ve bu yüzden de sürekli olarak definciler tarafından tahrip edilmektedir. Yapılacak bir temizlik çalışması ve akabinde gezinti alanları oluşturulmak suretiyle, Şahinkaya Kanyonu'nda gerçekleştirilen tekne turlarına Kaplancık Kanyonu'nun da eklenmesiyle birlikte bölgenin turizme kazandırılması mümkündür.

24. Vezirköprü Merkez Taşhan

Vezirköprü merkezinde bulunan ve günümüzde Belediye tarafından Butik Otel-Res-toran olarak işletilen Taşhan'ın içindeki ahşap sütunlarda, altlık olarak kullanılan geison parçaları, sütun başlıkları ve altlıklarından oluşan 28 adet devşirme mimari yapı elamanı bulunmaktadır (Resim: 14a-e).

25. Samukalan Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 14 km batısında bulunmaktadır. Yerleşimin içinde yapılan incelemelerde bir adet soku taşı, bir adet pres denge ağırlığı ve bir adet de pithos tespit edilmiştir. Soku taşlarından ilki Samukalan Camii'nin kible duvarının arkasında bulunmaktadır. Pres denge taşı ise Samukalan Camii önünden sağ tarafa ayrılan yolun aşağısında, bir meskenin girişinde tespit edilmiştir.

26. Çayırbaşı Mahallesi

Vezirköprü merkezinde bulunan mahallenin camisinin yakınında yer alan parkta sekizgen sütun altlığından dönüştürülmüş bir soku taşı bulunmaktadır. Genişliği 1 m, iç genişliği 44 cm, iç derinliği 35 cm, yüksekliği 65 cm, kenar kalınlığı 12 cm, yivler arası mesafe ise 40 cm'dir.

27. Karapınar Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 5 km batısında bulunmaktadır. Yerleşimin içinde yapılan incelemelerde bir şahsın evinin önünde bir adet soku taşı tespit edilmiştir.

28. Elmalı Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 15 km güneybatısında bulunmaktadır. Yerleşimin 1,3 km kuzeydoğusundaki Yerköprü Mevkii'nde, mermer ocağının güneyinde akan derenin oluşturduğu doğal tünel içinde suların oluşturduğu çok sayıda çukur görülmektedir (Resim: 14f). Söz konusu çukurlardan bazılarının dairesel hatlara sahip olması libasyon çukurlarını anımsat-

maktadır. Doğal tünel olarak tanımlanan bu alanda kaya mezarı olduğu düşünülerek kaçak kazıların gerçekleştirildiği, çevrede bulunan ahşap merdivenlerden ise kaçak kazıların halen devam ettiği anlaşılmaktadır. Alanın işlevinin tam olarak anlaşılabilmesi için ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerekmektedir. Bu alanın hemen üst tarafında, üzerinde kaya basamaklarının bulunduğu 40 m yüksekliğinde kayalık bir alan bulunmaktadır (Resim: 14g). 10-13 sırası izlenebilen basamakların uzunluğu 60 cm, genişliği 35 cm, yükseklikleri 45 cm, eni 17 cm'yi bulmaktadır. Vezirköprü'de bulunan diğer örnekler ışığında bu kayalık alanın da Helenistik Dönem gözetleme kulesi olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu gözetleme kulesi Sagyion'a (Büyükkale) giden yolun kontrolünü sağlamak için kullanılmış olmalıdır. Aynı mevkide, mermer ocağının güneyinde, doğu-batı yönlü bir apsise sahip moloz taş örgülü duvarlara sahip bir kilise yapısı tespit edilmiştir (Resim: 14h-i). Doğuya bakan apsisin duvarları büyük ölçüde korunmuş durumdadır. Kilisenin korunabilen duvar yüksekliği 2.20 m, duvar genişliği 85 cm, apsis uzunluğu 3.23 m, apsis genişliği ise 2.80 m'dir. Apsis kısmının hemen önünde, yapıdan sökülmüş duvar kalıntıları; iç kısımda ise lento taşı bulunmaktadır. Çevrede az miktarda Orta Çağ seramiği olduğu görülmektedir. Kilisenin 30 m güneyinde, yine Orta Çağ'a ait kuzey-güney doğrultulu, dikdörtgen planlı, 8x5 m uzunluğunda bir yapı bulunmaktadır. Mevcut kalıntılar alanın Helenistik Dönem'den Orta Çağ'a kadar kullanım gördüğünü ortaya koymaktadır. Yerleşimin merkezinde yapılan araştırmalarda ise Elmalı Köyü Camii'nin yan tarafında yer alan çeşme üzerinde bir sütun parçası tespit edilmiştir.

29. Duruçay Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 19 km güneybatısında bulunmaktadır. Yerleşimin 1,5 km kuzeyinde Karatepe Mevkii'nde, tarla yolunun kenarında, Bizans/Orta Çağ Yerleşimi tespit edilmiştir (Resim: 15a). Yüzeyde çok sayıda kahverengi, yeşil ve sarı renkli Bizans seramikleriyle birlikte pithos, kiremit ve kaba işçilikli Orta Çağ seramiklerinin olduğu gözlemlenmiştir (Resim: 15b).

30. Boğa Mahallesi

Vezirköprü merkezinin 4 km güneybatısında bulunmaktadır. Yerleşimin içinde yapılan incelemelerde çok sayıda devşirme malzeme tespit edilmiştir. Bunlardan ilki caminin yan tarafında bulunan çeşmenin bitişiğindeki pres denge taşıdır (Resim: 15c). Çeşmenin 10 m ilerisinde ikinci pres denge taşı bulunmaktadır (Resim: 15db). Kuyupınar Mevkii'nde bulunan çeşmenin önünde ise hayvan yalağı olarak kullanılan Roma Dönemi'ne ait bezemeli bir lahit teknesi bulunmaktadır (Resim: 15e). Lahit teknesinin genişliği 77 cm, derinliği 70 cm, kenar kalınlığı 15 cm, uzunluğu ise 2.10 m'dir.

Mahallede farklı meskenlerde pres denge taşları, geison parçası, osthok teknesi, bezemeli taşlar, sütun ve sütun başlığı bulunmuştur. Pres denge taşının uzunluğu 1.10 m, genişliği 65 cm, iç genişliği 30 m, iç derinliği 20 cm, kenar kalınlığı ise 16 cm'dir (Resim:

15f) Geison parçası bir şahsın evinin bahçesinde bulunmaktadır (Resim: 15g). Uzunluğu 1.17 m, yüksekliği 30 cm, profilli kısmın yüksekliği 17 cm, genişlik 55 cm, alt genişlik 40 cm, üst kenar kalınlığı 6 cm, kenet uzunluğu ise 13 cm'dir. Ostothek teknesi ise bir şahsın evinin önünde bulunmaktadır (Resim: 15h). Hayvan yalağına dönüştürülmüş olan ostothek teknesinin üç noktasına çıkış kanalı, alt kısmına ise su tahliyesi için delik açılmıştır. Uzunluğu 1 m, iç uzunluğu 78 cm, genişliği 42 cm, iç genişliği 38 cm, iç derinliği 34 cm, ağız kenar kalınlığı ise 12 cm'dir. Caminin arka duvarında; duvar içine gömülü vaziyette, üzerinde sarmal ve daire içerisinde haç bezemesi bulunan bir taş bulunmaktadır (Resim: 15j). Genişliği 84 cm, eni 67 cm'dir. Bir şahsın evinin önünde ise altıgen sütun kaidesi içerisine oyulmuş soku taşı tespit edilmiştir. Mahallenin girişinde yer alan eski çeşmede, hayvan yalağı olarak kullanılan bir lahit teknesi bulunmaktadır (Resim: 15k). Uzunluğu 1.30 m, iç genişliği 50 cm, yüksekliği 25 cm, derinliği 30 cm, kenar kalınlığı ise 12 cm'dir.

31. Devalan Mahallesi

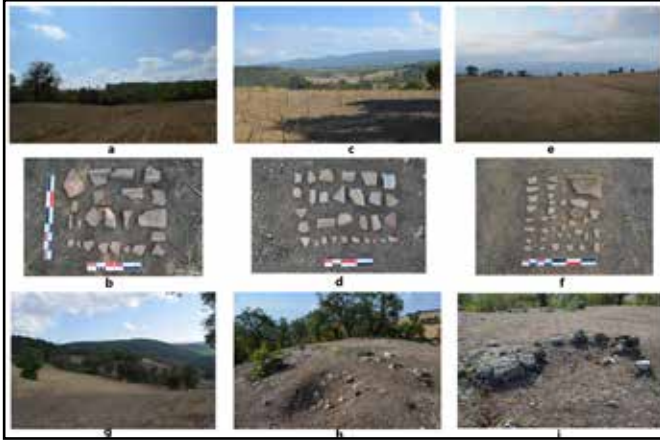
Vezirokprü merkezinin 21 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Yerleşimin 1,5 km kuzeybatısındaki Mezar Tarla Mevkii'nde doğu-batı yönlü Roma Dönemi bir taş sandık mezar tespit edilmiştir. Mezarın diğer tarafları tahrip olmuş olsa da uzun kenarında yer alan iki sıra taş görünür durumdadır. Alanda buna ek olarak çok sayıda kaçak kazı çukuru bulunmaktadır. İlgili mezar ve Nekropol Alanı çevresinde seyrek miktarda Bizans/Orta Çağ seramiği bulunmaktadır. Bu alanın 300 m güneyinde yer alan Gölyanı Mevkii'nde ise yoğun olarak Geç Roma ve Bizans Dönemi seramikleri, pithos ve kiremit parçalarıyla birlikte az miktarda Roma seramiği bulunan bir yamaç yerleşimi tespit edilmiştir. Diğer bir yamaç yerleşimi mahalle merkezinin 2,2 km batısında yer alan Hanbaşı Mevkii'nde bulunmaktadır. Yolpınar Yolu'nun hemen sağında, yaklaşık 50 m'lik bir alana yayılmış olan yerleşimde Bizans/Orta Çağ Dönemlerine ait yoğun miktarda sırlı seramik, çatı kiremidi ve pithos parçaları görülmektedir. Mahallenin merkezinde yapılan incelemelerde ise bir adet soku taşı tespit edilmiştir.

Sonuç

Vezirokprü'de araştırmalar sırasında tespit edilen bulgular, Neoklaudiopolis Antik Kenti'nin mimarisini, seramiğini, mezarlarını ve kentin yayılım alanını anlamamız noktasında önemli veriler ortaya koymaktadır. Elde edilen bu veriler, kentin Pontus Bölgesi'nin diğer yerleşimleri ile benzer özellikler taşıdığını ortaya koymaktadır. Ancak yüzey araştırılması ile elde edilebilecek veriler oldukça sınırlıdır. Neoklaudiopolis Antik Kenti'nin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını daha iyi anlayabilmemiz için bölgede kazılar yapılması gerekmektedir. Ancak yapılan yüzey araştırmaları sırasında in-situ durumda Roma Dönemi'ne ait herhangi bir mimari yapı kalıntısı bulunamamıştır. Muhtemelen antik yerleşim 1987 yılında su tutulmaya başlayan Altinkaya Barajı'nın tamamlanması ile birlikte sular altında kalmış olmalıdır. Sinop ile birlikte 38 köyün ve bu köylere ait 5426 he. arazinin sular altında kaldığı düşünüldüğünde bu olasılık oldukça akla yatkın görünmektedir. Vezirokprü

merkezinde yol yapım çalışmaları sırasında ortaya çıkan taş sandık mezarlardan dolayı kentin mevcut modern yerleşimin altında olabileceği düşünülmüş olmasına karşın bu tezi destekleyecek yeteri kadar bulgu mevcut değildir. Zira yüzey araştırmaları sırasında yerleşimlerde çok sayıda taş sandık mezar tespit edilmiştir. Bu mezarlardan yola çıkarak kesin bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Ancak Yürükçal Mahallesi'nde İstavloz Çayı üzerinde tespit edilen Roma Dönemi'ne ait anıtsal köprü ayakları ve tespit edilen Helenistik ve Roma Dönemi yerleşimlerinin ağırlıklı olarak İstavloz Çayı'nın yamaçlarında yoğunlaşması antik kentin de bu bölgede olabileceği tezini kuvvetlendirmektedir. Yapılan bu 4 yıllık çalışmaların sonucunda toplamda 113 yerle ilgili olarak tescil fişi hazırlanmış ve ilgili kurumlara gönderilmiştir. Elde edilen bu veriler kentte yapılan yüzey araştırmasının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

EKLER

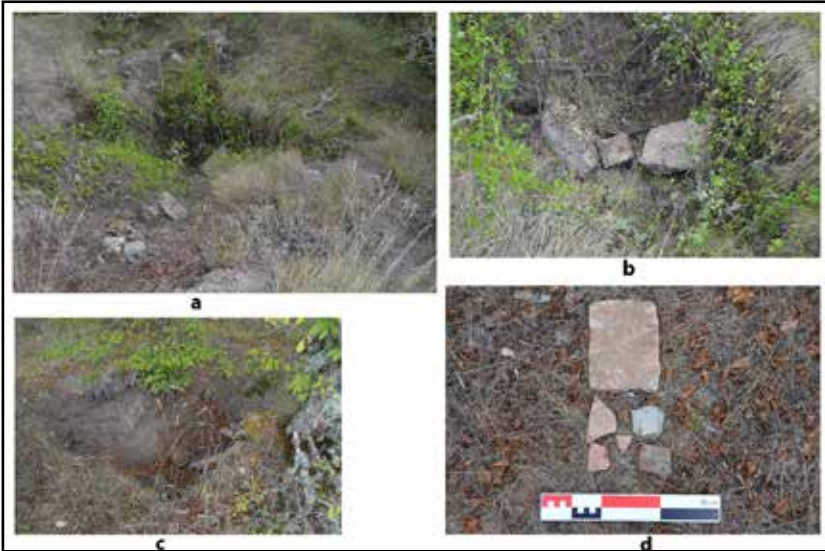
Resim 1a: Yılcılık Mevkii, Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı 1b: Yamaç Yerleşiminde Tespit Edilen Çatı Kiremidi ve Seramik Buluntuları 1c: Mahmarasıkı Mevkii, Doğu Roma Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı 1d: Yamaç Yerleşiminde Tespit Edilen Çatı Kiremidi ve Seramik Buluntuları 1e: Kapan Mevkii, Roma Dönemi Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı 1f: Tespit Edilen Çatı Kiremidi ve Seramik Buluntuları 1g: Karapınar Mevkii, Orta Çağ Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı; 1h: Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanından Ayrıntı 1i: Moloz Taş Örgülü Duvar Yapısı

Resim 2a: Göllüalan Camii'nde Destek Elemanı Olarak Kullanılan Bizans Sütunları 2b: Tuzla Mevkii, Roma/Doğu Roma Dönemi Taş Örgü Mezar 2c: Taş Örgü Mezarın Ayrıntısı 2d: Yokuş Mevkii, Roma/Doğu Roma Nekropol Alanı 2e: Alanda Tespit Edilen Mezar 1 2f: Mezar 2 2g: Mezar 3

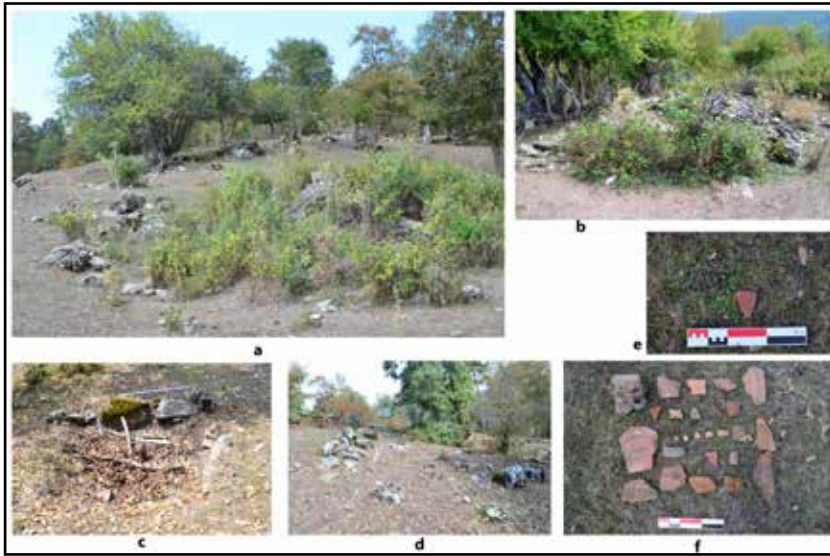
Resim 3a: Roma Mezar Yapısı (Kadioğlu Mahallesi) 3b: Mezarın Giriş Kısımı 3c: Mezarın İç Kısımı 3d: Mahalle Yolunun Kesitinde Görülen Tonozlu Mezar Kalıntısı

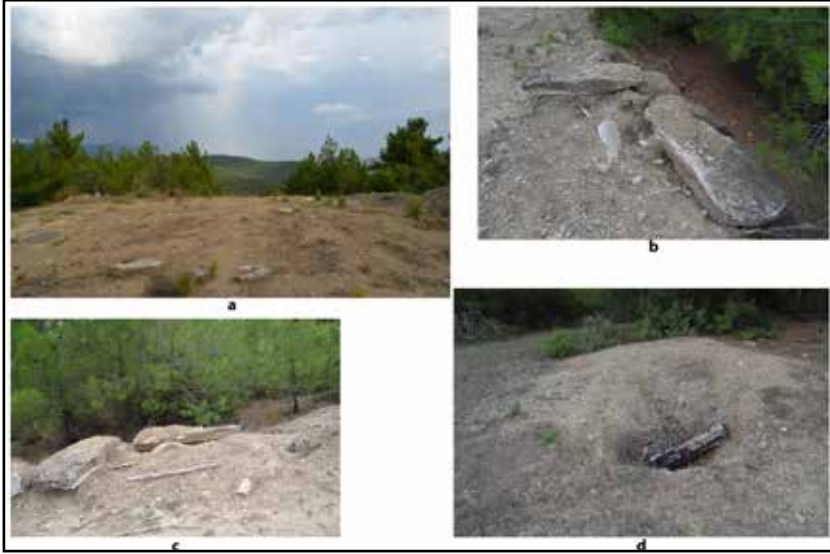
Resim 4a: Keltepe Mevkii, Orta Çağ Kilise Yapısı (Bahçesaray Mevkii) 4b: Kiliseye Ait Duvar Kalıntıları 4c: Kilise İçindeki Kaçak Kazı Çukuru 4d: Kilisenin Etrafına Dağılmış Kesme Taş Boklar

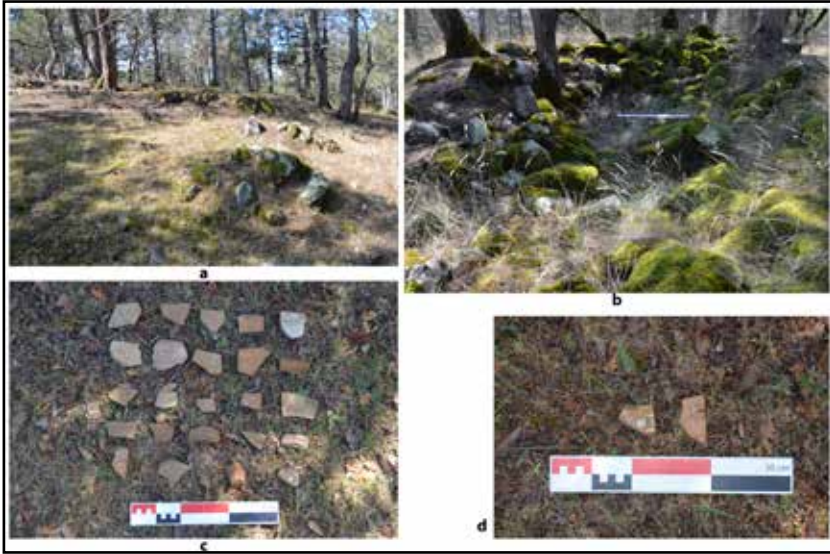
Resim 5a: Araklı Mevkii, Tonozlu Mezar (Çorakdere Mahallesi) 5b: Mezar Girişi 5c: Mezarın İç Kısmı 5d: Corukdere Mevkii, Kiremit Mezar 5e: Mezardan Ayrıntı 5f: Corukdere Mevkii'nde Tespit Edilen Çatı Kiremidi ve Pithos Parçaları

Resim 6a: Ambardağ Mevkii Yamaç Yerleşimi (Susuz Mahallesi) 6b: Yerleşim İçinde Bulunan Şapel 6c: Duvar Kalıntıları 6d: Mezar Kalıntıları 6e: Roma Dönemi Seramik Parçası 6f: Seramik ve Çatı Kiremidi Parçaları

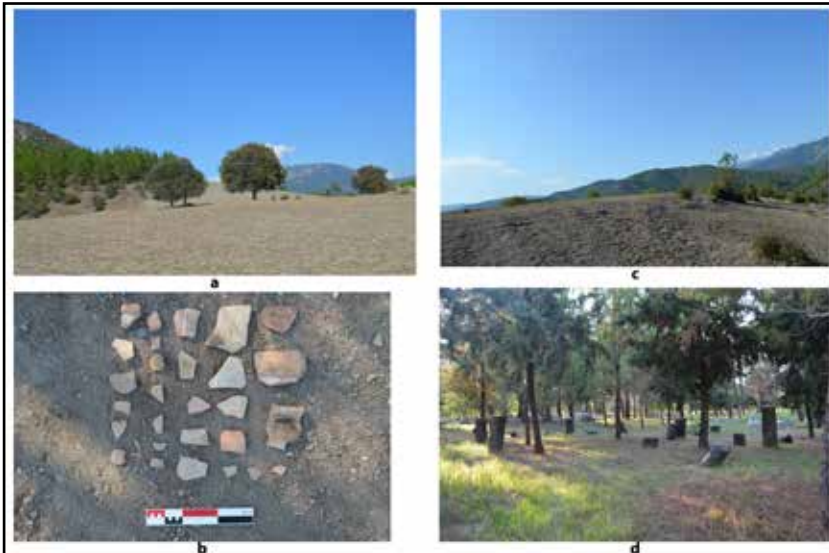
Resim 7a: Aşağı Ulaş Mevkii, Roma Nekropol Alanı (Kumral Mahallesi) 7b: Roma Nekropol Alanında Bulunan Taş Sandık Mezar 7c: Mezardan Ayrıntı 7d: Nekropol Alanında Bulunan Kaçak Kazı Çukuru

Resim 8a: Türbe Mevkii, Orta Çağ Yerleşimi (Sarıalan Mahallesi) 8b: Yerleşimde Görülen Duvar Kalıntıları 8c: Seramik/Pithos Parçaları 8d: Geç Demir Çağ Seramikleri

Resim 9a: Saraycık Mevkii, Tonozlu Mezar Yapıları (Şentepe Mahallesi) 9b: Mezar Yapıları 9c: Mezar 1 9d: Mezar 2 9e: Mezar 3 9f: Mezar 4

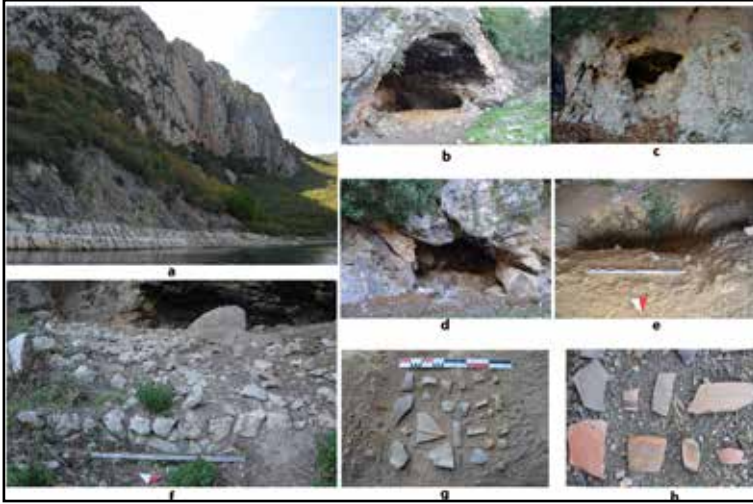
Resim 10a: Darlık Mevkii, Bizans/Orta Çağ Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı (Saraycık Mahallesi) 10b: Bizans Sırlı Seramikleri ve Çatı Kiremidi/Pithos Parçaları 10c: Tepe Üstü Mevkii, Höyük (?) Yerleşimi (Saraycık Mahallesi) 10d: Bizans/Orta Çağ Dönemi Sütunları (Merkez Yenimahalle Mezarlığı)

Resim 11a: Çamaşırılık İçindeki Roma ve Bizans Dönemi Devşirme Malzemeler (Adatepe Mahallesi) 11b: Çamaşırılık Yanındaki Çeşme üzerinde Yer Alan Roma ve Bizans Dönemi Devşirme Malzemeler 11c: Ostotheke Teknesi (Adatepe Camii) 11d: Pres Denge Taşı 11e: Sütunlar

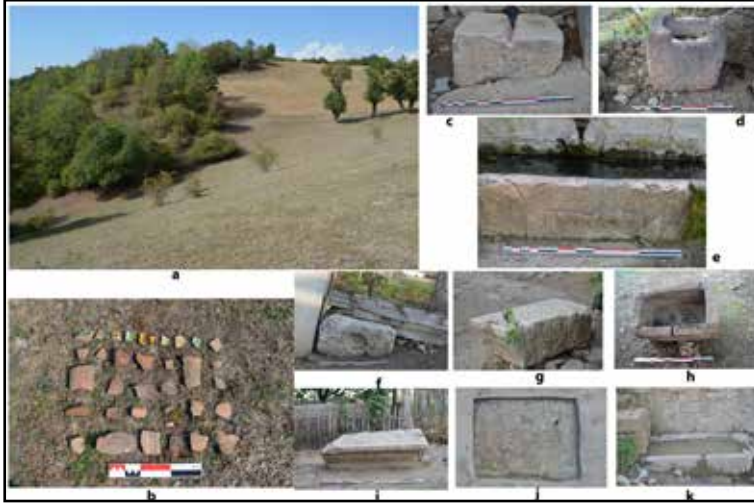
Resim 12a: İmpala Mevkii, Roma Dönemi Taş Sandık Mezarı (Özkuruçay Mahallesi) 12b: Yumaklı Mevkii Taş Örgü Mezar 1 (Altunkaya Mahallesi) 12c: Mezar 2 12d: Mezar 3 12e: Bizans/Orta Çağ Yamaç Yerleşimi ve Nekropol Alanı 12f: Bir Kiliseye Ait Olabilecek Dikdörtgen Yapı

Resim 13a: Doğal Mağaralar (Yeşiltepe Mahallesi) 13b: Mağara İçi Yerleşimler 1 13c: Mağara İçi Yerleşimler 2 13d: Mağara İçi Yerleşimler 3 13e: Mağara İçi Yerleşimler 4 13f: Mağara Yerleşimlerindeki Duvar Kalıntıları 13g: Mağaralarda Tespit Edilen Küçük Buluntular 1 13h: Mağaralarda Tespit Edilen Küçük Buluntular 2

Resim 14a: Devşirme Malzemeler (Vezirköprü Merkez Taşhan) 14b: Geison Parçası 1 14c: Geison Parçası 2 14d: Sütun Başlığı 1 14e: Sütun Başlığı 2 14f: Yerköprü Mevkii, Doğal Kanal (Elmalı Mahallesi) 14g: Yerköprü Mevkii, Kaya Basamakları 14h: Yerköprü Mevkii, Kilise Yapısı 14i: Kilise Yapısı 2

Resim 15a: Karatepe Mevkii, Bizans/Orta Çağ yerleşimi (Duruçay Mahallesi) 15b Yerleşime Ait Seramik Buluntuları 15c: Pres Denge Taşları 1 (Boğa Mahallesi) 15d: Pres Denge Taşı 2 15e: Lahit Teknesi 15f: Pres Denge Taşı 4 15g: Geison Parçası 1 15h: Ostotheke Teknesi 15i: Geison Parçası 2 15j: Haç Bezemeli Taş 15k: Lahit Teknesi

ÇİMPE KALESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI (2024)

Ali Osman UYSAL*

GİRİŞ¹

Osmanlıların Avrupa yakasında ilk elde ettikleri yer olan Çimpe Kalesi bu küçük Beyliğin imparatorluğu dönüşme sürecinde sembolik bir değere sahiptir. Çimpe'nin fethinden önce 14. yy.ın başlarından Gazi Süleyman Paşa'nın fetihlerine kadar Karasioğulları, Saruhanoğulları ve bilhassa Aydınolu Umur Bey'in defalarca Gelibolu Yarımadası ve Trakya'ya çıkararak akınlarda bulduklarını biliyoruz. Bu Beyliklerin M.1326, 1331, 1332 ve 1335 yıllarında Avrupa yakasına çıkarak Bizans güçleriyle savaştıkları ve yağmalar yaptıkları Kantakuzenos'un tarafından nakledilmiştir (Zinkeisen, 2011, s.141-142). Muhtemelen bu akınlar ve iskân girişimleri sırasında yarımada'nın bir kısmı Ece Ovası adıyla anılır olmuştur. Bizans kaynakları, daha M.1304-1305'te yarımada'ya çıkan Türklerden bazılarının buraya yerleşerek çiftçiliğe başladıklarını kaydetmektedir (Beldiceanu, 2007, s.28). Osmanlıların ise M.1321'den itibaren Trakya kıyılarına çıkartmalar yaptıkları, 1327 ve 1337'de Osmanlı donanmasının Marmara'nın batı kıyılarını vurdukları bilinmektedir. Özellikle Orhan Gazi Dönemi'nde yoğunlaşan bu seferlerden 1345, 1346, 1347, 1349 ve 1352'de yapılanlar Bizans tahtını gasp eden Kantakuzenos'a yardım amacını taşıyordu.

Gazi Süleyman Paşa'nın M.1352'de yarımada'ya çıktıktan sonra Çimpe Kalesi'nin ardından Bolayır ve 1-2 Mart 1354'te Gelibolu'nun fethiyle sürdürdüğü gaza ve cihat faaliyetleri hızla Edirne'ye kadar uzanır ve onun bıraktığı yerden I. Murad ve diğer Osmanlı Bey ve hükümdarlarının çabalarıyla tüm güneydoğu Avrupa'yı içine alır. Zamanla Gelibolu kenti bir Sancak Merkezi, Deniz Üssü ve Kaptan-ı Deryalık merkezi hâline gelir.

Osmanlıları Beylikten devlet ve imparatorluğa dönüştüren sürecin başlangıcını teşkil eden Gelibolu Yarımadası'nın fethinde Çimpe Kalesi özel bir önem taşır. Burasının nasıl fethedildiği, yarımada'nın neresinde yer aldığı, hangi şartlarla Osmanlı kuvvetlerinin elinde kaldığı konuları tartışmalıdır. Bu konuda Osmanlı Kronikleri ile Bizans kaynaklarının farklı şeyler söylediklerini biliyoruz.

Kalenin ele geçirilmesinden yaklaşık 125-130 yıl sonra kaleme alınan Osmanlı Kroniklerinde kalenin fethi muğlak ve menkıbevi bir üslûpla anlatılır (Aşıkpaşaoğlu, 1947, s.123-124). Buna karşılık Bizans kaynakları Çimpe'nin Kantakuzenos tarafından askerî yardım karşılığında Osmanlılara üs olarak tahsis edildiğini kaydetmiştir (Tekindağ, 1964,

* Prof. Dr. Ali Osman Uysal, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Terzioğlu Yerleşkesi 17100 Çanakkale / TÜRKİYE; E-posta: aouysal@comu.edu.tr ; ORCID: 0000-0002-2427-1791

1 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının ruhsatıyla gerçekleşen bu araştırma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi BAP Birimi tarafından maddî olarak desteklenmiştir. Her iki kuruma da destek ve izinleri için teşekkür ediyorum.

s.191). Gregoras'a göre; M.1352'de Süleyman Paşa komutasındaki Türk birliklerinin konuşlandırıldığı Çimpe Kalesi'nin kadısı ve içinde camisi vardı (İnalçık, 2005, s.33). Fatih zamanına ait M.1475 tarihli ilk tahrirde Gelibolu kazasının bir nahiyesi olarak kaydedilen Çimbi'nin merkez köyü "Umurbeylü" idi ve bu köye o tarihlerde "*Cinbi dahi*" diyorlardı. (Aktepe, 1950, s.296) 17. yy. başlarına kadar varlığını sürdüren Çimbi nahiyesi ve Umurbeylü köyü zaman içerisinde ortadan kalkmış görünmektedir. Bugün Çimpe Kalesi'nin yeri kesin olarak bilinmemektedir (Kurtoğlu, 1938, s.38).

Osmanlıların Avrupa yakasına geçişleri bakımından sembolik değeri olan ve bu beyliğin imparatorluğa dönüşmesine giden yoldaki ilk nirengi noktası olarak özel bir değer taşıyan Çimpe kalesinin yeri konusunda süren tartışmalar henüz bitmemiştir. Bilim adamlarının bu konudaki görüşleri de birbirleriyle çelişmektedir. Son dönem Osmanlı aydınları bile bu konuda gerçekçi olmayan görüşler ileri sürmüşlerdir. Aynı şekilde mahallî araştırmacıların da tevatür mahiyetinde farklı görüşleri vardır (İrdesel, 1998, s.52-54; Yağmurlu, 2023, s.55, 122). Bu bağlamda Bolayır yakınlarındaki Namazgâh Tepe'deki Namazgâh Kitabesi (M.1913), Çimpe'nin Bolayır civarında aranmasına yol açmıştır. Muhtemelen bu yüzden yıllarca Rumeli'ye geçiş ve fetih törenleri Bolayır Tabyalarının olduğu yerde yapılmış ve giderek Çimpe'nin Bolayır tabyalarının bulunduğu yerde olduğu inancı pekişmiştir (Uysal ve Çaylak Türker, 2007, s.118; Uysal, 2019, s.154,156-157). Bu hatalı ve tarihsel verilerle uyuşmayan ön yargı ve kabulleri ortadan kaldırarak, Osmanlı Tarihî'nin bu önemli sayfasını arkeolojik araştırmalar ve tarihî kaynakların ışığında yeniden yazmak gerekmektedir.

Konuyla ilgili literatür açısından öncelikli kaynaklar Osmanlı vakayinameleri ve Bizans Kronikleri'dir. Enverî'nin *Düstûrnâmesi*'nde diğerlerinden farklı bir anlatım vardır (Enverî, 2003, s.23-27). Günümüzde yapılmış araştırma ve yayınlar arasında Münir Aktepe (1950, s.283-306), Halil İnalçık (1964, s.767-768; 2005, s.20-41; 2009, s.77-107), M.T. Gökbilgin (1964, s.399-408), Feridun Dirimtekin (1973,s.577-580), Nikolas Oikonomides (1994, s.239-247), Irène Beldiceanu (2007,s.17-40), Zerrin Günal'ın (2006, s.939-950; 2007, s.184-197) makale ve bildirileri ile İbrahim Sezgin'in Gelibolu Kazası Tarihî hakkındaki doktora çalışması (1998, s.155-158) sayılabilir. Bu yayınlarda Çimpe Kalesi esas olarak tarihî kaynaklar üzerinden irdelenmiş fakat kalenin yeri konusu ikna edici ve somut arkeolojik kanıtlarla desteklenememiştir.

Bu noktada Prof. Dr. Münir Aktepe'nin hakkını teslim etmek hepimizin sorumluluğudur. Çünkü Aktepe tam 75 yıl önce 1950 yılında Çimpe Kalesi üzerine yazdığı kapsamlı makalede sorunu sistematik olarak ele almış; Osmanlı Kronikleri ve Bizans kaynaklarıyla güncel araştırmaları karşılaştırıp tartışarak; bu kalenin Gelibolu'nun kuzey taraflarında olması gerektiğini isabetle vurgulamıştır (1950, s.283-306). Halil İnalçık Osmanlıların Rumeli'ye geçişleri bağlamında daha ziyade Aktepe'ye atıflar yaparak konuya eğilmiş fakat kalenin yeri konusunda açık bir fikir beyan etmekten kaçınmıştır (1964, s.768; 2005, s.33-34).

Kronolojik olarak bunlardan sonra soruna değinen yazılar benim 2005'te başladığım yüzey araştırması raporları ve makalelerim olabilir. Söz konusu yüzey araştırması Çanak-

kale ili ile sınırlı olduğundan ayrıntıya giremediğimiz yazılardan 2005'teki ilk raporumda, Bolayır yakınlarındaki tabyanın Çimpe olmadığını vurguladıktan sonra 2008'de ayrı bir bildiride ve 2017 yılı yüzey araştırması raporumda konuya yer vererek bu hatadan vazgeçilmesini, Aktepe'nin yazdıklarının dikkate alınarak kalenin yarımadanın kuzey taraflarında aranması gerektiğini belirtmiştim (Uysal ve Çaylak Türker, 2007; Uysal, 2008, s.112; Uysal, 2019, s.154-157).

Son olarak genç araştırmacılardan Metin Tetik yüksek lisans tezi (2018) bağlamında sınırlı ve belli bir noktaya yönelik olarak arazide çalışma yapmış ve daha ziyade önceki araştırmalar ve kroniklerin verdikleri bilgilerden hareketle 2023 yılında yayınlanan makalesinde Yeniköy yakınındaki "Cinbasar Tepe Kalesi"nin Çimpe olduğunu ileri sürmüştür² (2023, s.52-57, 71). Bu çalışma da dahil olmak üzere günümüzde yapılmış tüm araştırma ve yayınlarda temel eksiklik, kroniklerin ve arşiv belgelerin sunduğu bilgilerin arazi üzerinde kontrol ve aplikasyonlarının tam anlamıyla yapılmamış olmasıdır. Bunun yapılabilmesi ise ancak yöntemine uygun bir yüzey araştırması ile mümkündür. Bu hususta kesin sonucun ise sistematik arkeolojik kazılarla alınabileceği aşikârdır.

Bu eksikliğe ilâveten -20. yy. başlarının detay içermeyen eğitim amaçlı haritalarında gösterilmiş olmakla birlikte- (Harita:1) Çimpe'nin günümüze ulaşmadan ortadan kalkmış, görünürde hiçbir izinin kalmamış ve adının dâhi tarih sayfalarından ve hafızalardan silinmiş olması, günümüzün fizikî haritalar üzerinde bu ismi taşıyan bir mevki ya da ören yeri adının gözükmeşi de "Çimpe Kalesi'nin yeri" sorununu çok bilinmeyenli bir denkleme dönüştürmüştür. Bu nedenle Çimpe'nin lokalizasyon sorununun çözümünde elimizdeki yegâne çare yüzey araştırması gibi görünmektedir.

Bu yüzden Gelibolu Yarımadası'nda Kozludere/Cevizli hattından itibaren Evreşe Ovası ve Kuru Dağlarından Şarköy'e kadar uzanan bir bölgenin yüzey araştırması teknik ve yöntemleriyle taranarak Çimpe Kalesi'nin gerçek yerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırmanın eksiksiz ve verimli olabilmesi için Kuru Dağları'nın diğer yamaçları boyunca uzanan ve Keşan-Malkara kara yolunun güneyinde kalan alan ile Şarköy ilçesinin kuzey kesimi de araştırma projesi içine alınmıştır.

Bu hedef doğrultusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı / Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle başladığımız araştırmanın bu yılki bölümü 1-14 Haziran 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bakanlık Temsilcisi olarak Mirza Çırak'ın görev aldığı araştırmaya heyet üyeleri Prof.Dr. Zekiye Uysal, Doç.Dr. Mesut Dündar, Doç. Dr. Oğuz Koçyiğit, Doç. Dr. Yusuf Acioğlu, Dr. Özge Gençel ve Araş. Gör. Gizem Çetin peyderpey iştirak etmişlerdir.

Çalışmada yöntem açısından öncelikle Osmanlı tahrir kayıtlarında zikredilen idarî taksimata bağlı olarak yerleşim yerleri gözden geçirilmesi öngörülmüştür. Bu bağlamda 16.

2 Tetik, ne yazık ki bizim yüzey araştırması raporlarını ve ilgili yazılarımızı görmemiştir.

yy.da Gelibolu kazasına bağlı Çinbi/Cinbi (Çimpe) nahiyesi ve köylerinin olası konumları ile mevcut ve metruk yerleşim yerlerinin örtüşme durumları gözden geçirilerek, öncelikli olarak arazide incelenecek noktalar tespit edilmiştir. Bu doğrultuda 1/25000 ölçekli fizikî harita kullanılarak, harita üzerinde işaretlenmiş metruk yerler, harabe, kale v.d. arkeolojik kalıntılar ile meskûn yerleşimlerinin bir kısmı 14 günlük süre içinde yerinde incelenmişlerdir. Yüzey araştırması sırasında incelenen yerlerin ve kalıntıların GPS ile koordinatları alınmıştır.

Araştırmamız her ne kadar bir kaleyi hedeflemiş olsa da hem Orta Çağ kale harabeleriyle birlikte 15-16. Yy.daki Çimpe nahiyesinin köylerini, hem de kaleyle aynı adı taşıyan nahiyenin merkez köyü Umurbeyli'yi (*Karye-i Umurbeylü, Cinbi dahi derler*) tespit etmek maksadıyla yukarıda çerçevesi çizilen alanda kalan köy ve beldeler de incelenmiştir. Bu sayede söz konusu yerleşimlerin tarihî mezarlıklarında “Çimpe, Çimpi, Çimni, Çinbi” ve “Umurbeyli” gibi köylerin adını verebilecek mezar taşlarıyla karşılaşılması umut edilmiştir.

Osmanlı Tahrir Defterlerinde(1475,1519 ve 1530 tarihli defterler) Çinbi nahiyesine bağlı yerleşimler olarak Umurbeylü (Cinbi), Hasanbulgur, Kalamiç, Müstecab, Sofuoğlu, Doğanca Süleyman, Bunak, İdris Fakih, Platnos ve Şhirköy adları geçmektedir. Bunlardan Umurbeylü (Cinbi), İdris Fakih ve Süleyman Fakih köyleri ortadan kalkmış olup, yerleri bilinmemektedir. Buna karşılık Hasanbulgur, günümüzde “*Bulgur Köyü*” adıyla yaşamaktadır. Kalamiç, şimdiki *Yukarıkalamış köyü* olmalıdır. Müstecab, eski haritalarda da “*Müstecab*” imlâsıyla gösterilmiş olup, hâlen *Müstecep* ismiyle Malkara'nın bir köyü durumundadır. Sofuoğlu, mevcut Sofu Köyü'dür. Tahrirlerdeki Bunak, zamanımızda “Çınarlıdere” adıyla yaşamaktadır. Burası, daha 1519'da mezra statüsüne düşmüş durumdaydı. *Doğanca Süleyman Köyü'nün*, 20. yy. haritalarında Doğan Baba Tepesi'nin eteğindeki “*Doğanca Çiftliği*” denilen metruk alan olduğu kanısındayız. Doğanca Süleyman adının zamanla Süleyman Fakih'e dönüşmüş olması da mümkündür. Osmanlı zamanında gayr-i müslim yerleşimi olan Platnos, şimdi “Çınarlı” adını taşımaktadır. Tahrirlerdeki Şhirköy ise şimdi ilçe merkezi olan Şarköy'den başka bir yer değildir. Bunlardan bazıları 1569'da Evreşe nahiyesine bağlanmışlardır. Çevrelerindeki kimi köyler ise Bolayır nahiyesine bağlı gözükmemektedir. Bu durum Klâsik Osmanlı devri tahrirlerinde nahiyelerin her zaman coğrafi bir bütünlük taşıyabileceklerini göstermesi bakımından ilginçtir. Tahrir verilerine göre, 1519'da nahie merkeziyle birlikte 9 köyü bulunan Çinbi nahiyesinin; 1530 yılı tahririnde 7 köyü bulunmaktadır. 1569 ve 1601 yıllarına ait tahrirlerde ise sadece Kalamiç, Müstecab ve Platnos köyleri bu nahiyeye bağlı gibidir. Bugünkü isimleriyle Yukarı Kalamış, Müstecab ve Çınarlı (Platnos) köylerinin Şarköy'ün kuzeyinde yer aldıklarına dikkat etmek gerekiyor. Bu son tahrirlerdeki kayıtlar, Çinbi nahiyesinin tümüyle ortadan kaldırılmış olabileceğine de işaret etmektedir. Demek ki 17. yy. başlarına gelindiğinde Çinbi (Çimpe) artık bir nahie olmaktan çıkmıştır. Zaten Umurbeylü Köyü de 1569 tahririnde Evreşe nahiyesine tâbi köyler arasında gösterilmiştir. (Sezgin, 1998, s.145-151).

Bu dönem içinde Çanakkale ilinin Gelibolu ilçesine bağlı Kavak beldesi ile Kalealtı ve Süleymaniye köyleri (Harita:2); Tekirdağ ilinin Şarköy ilçe merkezi ile ilçeye bağlı Yeniköy, Sofuköy, Çengelli, Mürefte, Tepeköy, Yayaköy, Yörgüç, Yukarıkalamış, Bulgur, Beyoğlu, Gölcük ve Palamut köyleri; Malkara ilçesine bağlı, Çınarlıdere, Elmalı, Esendik, Müstecep ve Sırtbey köylerinde yüzey araştırması yapılmıştır (Harita:3). Bu yılki çalışmalarda Edirne ili sınırları içerisine girilmemiştir. Büyükşehir yasası nedeniyle Tekirdağ'a bağlı köyler de mahalle sıfatı taşıdıklarından, herhangi bir kafa karışıklığına meydan vermemek için rapor metninde bu yerleşimleri de “köy” olarak nitelendirdik.

ÇANAKKALE İLİ, GELİBOLU İLÇESİ ÇALIŞMALARI

Gelibolu ilçe sınırları içerisinde geçen yıllardaki yüzey araştırmalarında birkaç kez incelediğimiz Kavakköy ve Süleymaniye köyleri ziyaret edilerek buralardaki eser ve kalıntıların son durumları gözlemlenmiş; çalışmanın odak noktası bağlamında Kalealtı'ndaki kalıntı ve Eksamil çevresi araştırılmıştır.

Eksamil (Ortaköy)

Araştırma kapsamında Osmanlı kaynaklarında Eksamil adıyla geçen ören yeri de incelenmiştir. Burası antik kaynakların zikrettiği Hexamilion surunun geçtiği yerdir. Osmanlı Devri'nde Eksamil tümüyle gayr-i müslim nüfusa sahip bir köydü. Burası sonradan Ortaköy adını almıştır. Köy, İkinci Dünya Savaşı hazırlıkları kapsamında 24.01.1941 tarih ve 2/15087 sayılı bir karar ile istimlak edilerek boşaltılmış ve köy çevresi tümüyle askerî alana dönüştürülmüştür (BCA, 30.18.1.2). Bugün Ortaköy ve arazisi üzerinde 18. Mekanize Piyade Tugayı Fahreddin Altay Paşa Kışlası yer almaktadır. Eksamil'in sahil kesimini 2009 yılındaki yüzey araştırmasında incelemiş, fakat askerî alana girememiştik (Uysal, 2011, s.178). Bu defa ilgili makamlardan izin alınarak kışla alanı Marmara Denizi kıyısına kadar incelenmiştir (Resim: 1).

Kimi yayınlarda Antik Lysimakheia, Ortaköy'ün bulunduğu alana yerleştirilmektedir (Dumont, 1869, p.447-415; Dumont ve Homolle, 1892, p.204, 426). Fakat Plinius gibi eski kaynakların verdikleri bilgiler Lysimakhos'un kurduğu kentin “Uzun Duvar” da denilen Hexamilion surundan 5 mil kadar uzakta olduğunu göstermektedir. Günümüz araştırmacıları hem bu bilgiler hem de yüzey araştırmalarına dayanarak Lysimakheia'yı şimdiki Bolayır'a yerleştirirler. (Yavuz, 2008, s.449-452) Hexamilion suruna ait duvar kalıntıları: 40°32'33.41”K, 26°54'11.55”D ile 40°32'30.08”K, 26°54'12.36”D koordinatları istikametinde uzanıp, 40°32'16.31”K, 26°54'16.38”D koordinatlarında bulunan ve kısmen yaklaşık 2,5 m yüksekliğinde, 4 m genişliğinde ayakta duran surun duvarına doğru gitmekte ve limandaki iskele ve kalıntılara ulaşmaktadır.

Yapıldığı dönemde Kavak Çayı'nın Saros Körfezi'ne döküldüğü noktadan Marmara Denizi'ne kadar uzanan ve Grekçe altı mil (9.654 m) anlamına gelen “Hexamilion / Εξάμιλιον” adını taşıyan duvarın uzunluğu, ismindeki mesafeden biraz fazla olabilir. Üç

yapı dönemine sahip olan bu duvarın ilk evresi MÖ 565 yılında Atinalı Miltiades Dönemi'nde yapılmıştır. İkinci duvar ise ilk duvardan 120 yıl sonra Perikles Döneminde yapılmıştır. Üçüncü duvar, Spartalı Komutan Derkyllidas tarafından 398 yılında yaptırılmıştır. 540 yılında Hunlar tarafından aşılın duvar, 540-559 yılları arasındaki bir tarihte Justinianos tarafından yeniden inşa ettirilmiştir (Yavuz, 2005, s.1-16). Eksamil ve Ortaköy hakkındaki bilgileri Mehmet Özdoğan'dan nakleden J. Crow duvarın Kazanağzı Deresi ucunda bir Orta Çağ yerleşimi bulunduğunu belirtir (Crow ve Ricci, 1999, s.243).

Kazanağzı Deresi'nin hemen batısında bulunan surlara ait duvar kalıntıları kabayonu taş malzemeye sahip olup, yığma duvar tekniği ile yapılmıştır (Resim: 2). Taşlar arasındaki bağlayıcı dolgu malzeme ince kumlu, kireç harçlı içerisinde ince tuğla kırıklarının bulunduğu pembemsi bir harçtır. İskele ve set duvarına ait taşlar düzgün kesme taş olup, özellikle iskele kısmındaki taşlar asırların getirdiği dalga ve rüzgarlarla aşınarak yer yer erimiştir. Sahil kısmındaki dört köşeli burç duvarı ve iskele kısımlarında düzgün kesme taşların arasında tuğla malzemeli almaşık teknik gözlenmektedir (Resim: 3). Tuğla parçacıkları ile oluşturulmuş ince kumlu pembemsi harcı ile bu sur ve iskele ve ait kalıntılar 4-5 yy. özellikleri göstermektedir.

Surun 40°32'16.38"K, 26°54'16.42"D koordinatlarında bulunan bölümünün Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 28.08.1986 tarih ve 2574 sayılı kararı ile 56 sıra numarasında tescil edildiği, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 17.06.1991 tarih ve 1784 sayılı kararı ile karar eki liste 3'te 51 envanter numarası ile tescilinin devamına karar verildiği tespit edilmiştir.

Sahildeki dört köşeli burçtan itibaren kıyı boyunca güneybatı istikametinde uzanan yerleşim kalıntıları yoğun miktarda tuğla, kiremit ve seramik kırıkları içermektedir. Bunların gerisinde tespit edilebilen konut duvarlarının toprak harçlı taş duvarlar olduğu dikkati çekmektedir. Sırlı seramikler esas olarak Orta Bizans Devri karakteri taşımaktadır (Resim: 4).

İnceleme yapılabilen alanlarda arazide çıplak gözle görülebilen muhtelif alanlara 2. Dünya Savaşı hazırlıkları kapsamında yapılan ve Çakmak Hattı³ adını alan betonarme koruganlar görülmüştür. Örneğin iskelenin bulunduğu 40°32'12.15"K, 26°54'17.23"D koordinatları surun ayakta kalan duvarının hemen doğusunda 40°32'16.10"K, 26°54'17.38"D koordinatlarında, yine sur duvarının yaklaşık 90 m doğusundaki 40°32'33.12"K, 26°54'19.46"D koordinatlarında bulunan betonarme koruganlar incelenmesi ve arazi şartları (yoğun çalı, ağaç, engebe, ayrıca askeri talim alanı olması sebebiyle patlamamış olası mühimmat tehlikesi) nedeniyle yaklaşılamasa da konumları tespit edilebilen koruganlardır.

Ortaköy yerleşim alanının güneyinde yükselen tepe üzerinde küçük bir kale harabesi dikkati çekmektedir. Kale, arazinin Saros Körfezi ile Marmara Denizine diğer yandan

3 T.C. Başvekalet Kararlar Dairesi Müdürlüğü'nün 2/12084 sayılı ve 3 Teşrinievvel 1939 tarihli kararname ile kabul edilmiştir. Bkz. BCA, 1939: 30 19 1 2.

Evreşe Ovası ile Tekirdağ İli, Şarköy İlçesine bağlı Yeniköy'ün hemen doğusunda bulunan Cinbasar Tepe Arkeolojik Yerleşimini kısmen gören bir noktada 40°34'43.06''K, 26°53'21.61''D koordinatlarında bulunmaktadır. Kalenin günümüzde arazide görülebilen dört köşeli burcu tepenin güney aksında, surların ve antin limana bakan güney yönündeki 40°34'40.89''K, 26°53'23.62''D koordinatlarında bulunmaktadır. (Resim:5) Bu bölümün surların merkezindeki kale olması kuvvetle muhtemeldir. Kabayonu taş malzemenin yığma teknikle örüldüğü duvarda iri kumlu beyaz kireç harcı kullanılmıştır. Harcın içinde nadiren tuğla kırıkları var. Duvarda ahşap hatıl yuvası da göze çarpıyor. Ayrıca burcun muhtelif yerlerinde ahşap hatır delikleri bulunmaktadır. Burç kalıntısı kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanmaktadır.

Kışla içindeki Ortaköy Balkan Şehitliği, kışla yerleşiminin hemen güneyindeki 40°34'42.10''K, 26°52'57.52''D koordinatlarında bulunmaktadır. Balkan Harbinde Bulgarlarla yapılan muharebelerde şehit düşen askerlerimizin naaşlarının defnedildiği şehitliktir. Söz konusu şehitliğin Edirne Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 01.12.1989 tarih ve 489 sayılı kararıyla tescil edilmiş; onarıma yönelik uygulama projesi ise Çanakkale Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25.08.2016 tarih ve 3179 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Kışla içerisindeki araştırma sırasında eski İstanbul yolunun kalıntıları da incelenmiştir. Bu yol aynı zamanda eski Ortaköy, Buruneren Çiftliği ve Demirtepe köyüne ulaşımı da sağlıyordu.

Kalealtı Köyü:

Gelibolu ilçesi, Kalealtı köyünün biraz ilerisinde Kuru Dağı eteğinde bulunan Kalealtı Mevkii'ndeki kalıntı da 2005-2017 yılları arasındaki yüzey araştırmamız sırasında incelenmişti. Bu kez Çimpe Kalesi lokalizasyonu açısından bir kez daha kalıntıda araştırma yapılmıştır. Kalıntı, köy meskûn alanının yaklaşık 850 m batısında bulunur. Kuru Dağları'nın eteklerinde Saros Körfezi ile Evreşe Ovası'na hâkim bir konumdadır. Kalıntı, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunun 17.06.1991 tarih ve 1784 sayılı kararı ile kültür varlığı olarak tescil edilmiş, ayrıca Çanakkale Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 16.05.2013 tarih ve 907 sayılı kararı ile karar eki haritada sınırları belirtildiği haliyle kalıntının bulunduğu bölümün 1. Derece Arkeolojik Sit, çevresinde buluntu veren sahanın ise 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tesciline karar verilmiştir.

Her ne kadar tescil kayıtlarında “kale” olarak adlandırılmış olsa da mevcut kalıntılar bu eserin farklı bir işleve sahip olabileceğini düşündürmektedir (Resim:6). Kalıntının konumu bir çeşit karakol işlevine daha uygun görünmektedir. Fakat, tarihî kaynaklarda zikredilen Çimpe Kalesi için oldukça aykırı bir konumdadır. Bununla birlikte Cinbasar Tepe Kalesi ve Üçdereleler mevkisindeki Ortaçağ kalesiyle birlikte Evreşe Ovası ve Saroz Körfezi'ni kontrol eden askerî noktalardan birisi olması kuvvetle muhtemeldir.

TEKİRDAĞ İLİ-ŞARKÖY İLÇESİ ÇALIŞMALARI:

Şarköy ilçe sınırları içerisindeki yerleşimlerden ilçe merkezindeki Ulu Cami ve hazire-
sindeki şahideler incelenerek kayıt altına alınmışlardır. Ayrıca Çimpe ile ilişkilendirilebile-
cek herhangi bir belge ve bulgu ihtimali dolayısıyla kent merkezindeki Etnografya Müzesi
gezilmiş ve yöneticilerden bilgi alınmıştır. Bu açıdan hiçbir veriye rastlanılmayan müzedeki
yöresel tuğla malzemeler ve bazı etnografik eşyaların fotoğrafları çekilmiştir. İlçeye bağlı
Beyoğlu, Bulgur, Çengelli, Gölcük, Kocaali, Kızılcaterzi, Uluman ve Yörgüç köylerinde esas
olarak mezarlıklardaki şahideler arkeolojik ve tarihî açıdan anlamlı bulgular olmuşlardır. İlçe
sınırları içerisinde Cintepe Kalesi ve yanındaki Yeniköy ile Kaledüzü Mevkisi araştırmanın
ana konusuyla ilgili olduklarından aşağıda ayrı başlıklar altında sunulmuşlardır.

Yeniköy ve Cinbasar Tepe Kalesi:

Yeniköy, Şarköy ilçe merkezinin yaklaşık 11 km kuzeybatısında yer almaktadır. Köyün
doğusunda Cinbasar Tepe, güneyinde Orta Tepe, kuzeyinde Arpalık Mevkii ve Sofuköy
köyü bulunur. Köyün batı kısmı Evreşe Ovası'na hâkim durumdadır. Köyde meskûn saha,
mezarlık alanı, Balkan Şehitliği olarak bahsedilen taşınmaz ve günümüz araştırmalarında
Çimpe Kalesi ile ilişkilendirilen Cinbasar Tepe incelenmiştir. Köy muhtarı Cemal Demiray
ile yapılan sözlü görüşmede, köyde hâlen 300 haneden fazla ev bulunduğu öğrenilmiştir.
Yörenin sosyo-jeomorfolojik yapısına yönelik bir çalışmada, köyün Yunanistan'dan gel-
en muhacirler tarafından iskân görüldüğü ifade edilmiştir (Özşahin, 2015, s.161-184). Köy
meskûn sahasındaki yapı stoku; geleneksel taş yığma yapılar, yer yer kerpiç örneklerin
yanı sıra çoğunlukla betonarme binalardan oluşmaktadır. Köy meskûn sahasında Çimpe
Kalesi ile ilişkilendirilebilecek herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır.

Köyün güneydoğusunda, Gelibolu Caddesi'nin güneyindeki 131 ada 1 parselde bulu-
nan mezarlık alanındaki mezar taşlarının büyük bölümü mermer lahit formunda günümüze
ait mezar yapıları olmakla birlikte, yer yer amorf şahide örneklerine de rastlanılmıştır. Me-
zarlık alanında köyün eski tarihine ve Çimpe Kalesi'nin varlığına işaret edecek herhangi
bir kitabe ya da mezar taşına rastlanılmamıştır

Mezarlığın güneyindeki 161 ada 39 parseldeki taşınmazda Balkan Harbi'nde şehit dü-
şen askerlerin yattığı kabul edilmektedir (Resim: 7). Köy muhtarının da doğruladığı bu
bilgiye ilaveten şehitlik içinde Balkan Şehitleri anısına yapılmış Latin harfli Türkçe bir
mermer levha tespit edilmiştir. 3-4 Şubat 1913 gecesi Bulgar ilerleyişini durduran 7. Tü-
men Soma Taburu'nun Yeniköy'de şehit olduğu ve anılan şehitliğe gömüldükleri yerel bir
gazete haberine yansımıştır. Ahmet Tetik, Balkan Savaşları esnasında Gelibolu Mürettep
Nizamiye Tümeninin bir kısmının Yeniköy'de Bulgarlar ile sıcak teması koruduğu, 9 uncu
Nizamiye Alayından 2. Tabur'un Yeniköy'de konuşlu olduğunu, ayrıca Soma Redif Ta-
buru'nun Yeniköy civarında bulunduğu, 4 Şubat 1913 günü Yeniköy'de şiddetli piyade
muharebesi cereyan ettiğini ifade etmektedir (Tetik ve Aksu, 2006).

Yeniköy'ün hemen güneydoğusunda bulunan ve 131 ada 50 numaralı Orman parseli içerisinde kalan Cinbasar Tepe'de mevcut izler bir Orta Çağ Kalesi'nin kalıntılarını ortaya koymaktadır (Resim: 8).

Bu kale harabesinin Çimpe Kalesi ile muhtemel ilgisi konusuna daha önce dikkat çekmiştik (Uysal, 2019, s.155-157). Son yıllarda yapılan bir yayında burasının Çimpe Kalesi olduğu ileri sürülmüştür. Esas olarak Osmanlı tahrir kayıtlarında yer alan ve daha 1950 yılında Münir Aktepe'nin irdelediği belgeleri yeniden gündeme getiren bu çalışma –ne yazık ki- sistematik saha araştırması ve arkeolojik kanıtlarla desteklenmiş değildir (Tetik, 2023, s.43-82)..

Osmanlı arşiv belgelerine ait harita⁴ ile Harita Genel Müdürlüğüne ait 1975 yılı haritasında bu tepe Cinbasar Tepesi olarak geçmektedir. Deniz seviyesinden 346 m yüksekliğe sahip olup, güneybatısında bulunan Orta Tepe ve Elva Tepesi'nden daha az bir yüksekliğe sahiptir. Güney kısmı Ganos Dağı'nın uzantıları ile kapalı olan tepe, batı yönünde Evreşe Ovası ile Saros Körfezi'ne hâkim konumdadır. Tepeden Marmara Denizi görünmemektedir. Tepe üzerinde yapılan incelemede, üzerinde, düzgün olmayan çokgen planda bir kalenin varlığı görülmüştür (Resim:9). Fakat üzeri yoğun biçimde pınar ağacı ve çalı-çırpı ile kaplı olduğundan içinde inceleme ve rölöve çalışması yapılamamıştır.

Kalenin bulunduğu 40°38'35.53"K, 27° 0'39.80"D koordinatları yönünde birbirinden farklı ebatlarda üç kaçak kazı çukuru bulunmaktadır (Resim: 10). Kaçak kazıların önünü açan ise tepenin çevreden görünmeyen güney yüzündeki 40°38'33.51"K, 27° 0'39.46"D koordinatlarında orman parselinde izinsiz yapılan tarımsal faaliyet ile yabancı bitki örtüsünün temizlenmesi neticesinde oluşan açıklık olduğu görülmüştür. Kaçak kazılar ile orman parselinde izinsiz tarımsal faaliyetlerin önlenmesine yönelik 03.06.2024 tarihinde Tekirdağ Müze Müdürlüğü ile Şarköy İlçe Jandarma Komutanlığına telefonla gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Diğerlerine göre oldukça büyük olan ve iş makinası ile açıldığı anlaşılan 40°38'35.53"K, 27° 0'39.80"D koordinatlarındaki kaçak kazı çukuru kesitlerinde amorf taşlı, Horasan harçlı moloz yığını, bu çukurun kuzey yönünde nispeten düzgün devam eden bir duvar sırasına ait olduğu anlaşılan yığma bölümde ise harç ve taş aralarında yer yer tuğla parçaları gözlenmektedir.

Cintepe Kalesi'nin alt yamaçlarında tepeye kadar uzanan bir Bizans yerleşiminin bulunduğu, Cintepe/ Cinbasar Tepe olarak anılan kalede kaba örgülü ve harçlı duvar kalıntıları, blok taşları kalmış yapılara ait kalıntılar ile Bizans Devri sırlı seramik parçaları ve Geç Antik Çağ'a ait çanak çömlek parçaları bulunduğu ifade edilmektedir. (Erdem, 2012, s.71-93) Ayrıca Şarköy-Gelibolu yolu üzerinde bulunduğu, Cintepe Kalesi'ne baktığı belirtilen ve kale ile ilişkilendirilen Bizans Devri Nekropol Alanına yönelik tespitlere Zeynep Koçel Erdem'in 2016 yılı yüzey araştırmalarında değinilmiştir. (Erdem, 2018, s.567-592)

4 Erkan-ı Harbiye Umumiye Matbaasında tab edilen 1912 yılına ait Yeniköy (Şarköy) haritasıdır.

Kaledüzü Mevkisi

160 ada 20 parseldeki 40°35'49.38"K, 26°58'6.99"D koordinatlarında bulunan Kaledüzü Tepesi'nde yapılan incelemede amorf taşların bir arada durmasından kaynaklı bir yerleşim silüeti dikkati çekmektedir. Ancak bu taşların hiçbirisinin yüzeyinde işlenmiş, form verilmiş bir örneğe rastlanılmamıştır. Yoğun bitki örtüsü ve sık çam ağaç dokusunun da incelemeyi güçleştirdiği alanda herhangi bir kale, yerleşim izine rastlanmamıştır. Zeynep Koçel Erdem burada yürüttüğü yüzey araştırmasında alanda herhangi bir seramik parçasına rastlanmadığını, harç kullanılmaksızın büyük boyutlarda yığma taştan yapılmış taş sırasına rastlandığını ifade ederek buranın "Kaledüzü" olarak anılmasının da burada bir kale bulunduğuna işaret ettiğini iddia etmekte; ancak burasının bir kale yerleşimi veya herhangi bir arkeolojik alan olduğunu ortaya çıkaracak kanıtlar sunamamaktadır (Erdem ve Bülbül, 2022, s.429-445).

TEKİRDAĞ İLİ-MALKARA İLÇESİ ÇALIŞMALARI:

Malkara ilçesine bağlı köylerden Müstecep ve Sırtbey köylerinde Geç Dönem Osmanlı Mezar Taşları kayıt altına alınmıştır. Çınarlıdere ve Esendik köylerinde Çimpe bağlamında bir bulguya rastlanılmamıştır. Bu ilçe bağlı Elmalı köyündeki Orta Çağ Kalesi, Çimpe'nin lokalizasyonu açısından önemlidir.

Elmalı Kalesi:

Malkara ilçe merkezinin yaklaşık 12,77 km güneyinde bulunmaktadır. Köyün kuzeyinde Karacahalil, Balabancık, doğusunda Çimendere, batı ve güneyinde Koru Dağları uzanmaktadır. Burada köy merkezinin yaklaşık 1,50 km kuzeydoğusundaki Elmalı Kalesi Tepesi'nde bulunan Elmalı Kalesi incelenmiştir (Resim:11, 12). 149 ada 2 parseldeki kale yapısı ve çevresinde bulunan kırmızı hamurlu, açık yeşil sırlı seramikler ile yoğun sırsız seramik örnekleri çekilmiş, kaleye ait günümüze ulaşmış olan duvar kalıntıları, harç dolguları ve aralarındaki tuğla örgü malzemesi incelenmiştir. Düzgün olmayan çokgen planlı kalenin kapısının iki yanında birer burç kalıntısı dikkati çekmektedir. Burç duvarlarında tuğla hatıllı almaşık teknik uygulandığı anlaşılmaktadır. Yüzeydeki sırlı seramik buluntuları ve duvarların özellikleri Orta Bizans Dönemine işaret etmektedir (Resim:13, 14). Bununla birlikte yerleşimin kronolojisini daha doğru okuyabilmek için kalenin tüm çevresinde kapsamlı araştırma ve arkeolojik sondajlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Çimpe Kalesi'nin arkeolojik anlamda lokalizasyonunu amaçlayan yüzey araştırmasının 2024 yılı çalışmalarında henüz sonuç alıcı bir aşamaya ulaşılamamıştır. Çalışma sırasında karşımıza çıkan eksiklikleri 2025 yılı çalışmamızda gidererek araştırmayı Çimpe Kalesi lokalizasyonu hakkında somut görüş ve tespitlerle tamamlamayı hedefliyoruz.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.18.1.2

BCA, 1939: 30 19 1 2

Araştırma ve Yayınlar

Aktepe, Münir (1950). Osmanlıların Rumeli’de İlk Fethettikleri Çimbi Kal’ası, *Tarih Dergisi*, 1-2, s.283-306.

Aşıkpaşaoğlu Ahmed Âşıkî (1947). *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Haz.: Çiftçioğlu N. Atsız), İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Beldiceanu, İrene (2007). Başlangıçlar: Osman ve Orhan, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I: Kuruluş ve Yükseliş Yılları* (yazar:Robert Mantran), (Çev.: Server Tanilli), İstanbul: Alkım Yayınevi, s.17-41.

Crow, J.- Ricci, A. (1999). The Anastasian Wall Project 1996-1997, *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı (25-29 Mayıs 1998, Tarsus)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.239-250.

Dirimtekin, Feridun (1973), Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeli’ye Geçiş ve Yerleşmeleri, *VII. Türk Tarih Kongresi (Ankara, 25-29 Eylül 1970), Kongreye Sunulan Bildiriler*, C.II, Ankara: TTK Yayınları, s.577-580.

Dumont, A. (1869), Rapport sur un Voyage Archéologique en Thrace, *Archives des Missions Scientifiques et Littéraires*, 2 serie, VI, Strasbourg, p.447-515.

Dumont, A.- Homolle, Th. (1892). *Mélanges d’Archéologie et d’Épigraphie*, Paris.

Enverî (2003), Düstûrnâme-i Enverî, (Haz.: Necdet Öztürk), İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Erdem, Z. K. (2012). Tekirdağ Ganos Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010 Yılı Çalışmaları, *29. Araştırma Sonuçları Toplantısı, (23-28 Mayıs 2011 Malatya)*, C.3, Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, s.71-93.

Erdem, Z. K. (2018). Tekirdağ Merkez ve Şarköy İlçeleri ile Çanak kale Gelibolu Yarımadası (Trakya Khersonesos’u) Arkeolojik Yüzey Araştırması 2016 Yılı Çalışmaları, *35. Araştırma Sonuçları Toplantısı (22-26 Mayıs 2017 Bursa)*, C.2, Bursa: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayını, s.567-592.

Erdem, Z.K. –Bülbül, H.A. (2022). Tekirdağ İli Merkez ve Şarköy İlçeleri ile Çanak kale İli Gelibolu Yarımadası (Trakya Khersonesos’u), *Arkeolojik Yüzey Araştırması 2019 Yılı*

Çalışmaları, 2019-2020 Yılı Yüzey Araştırmaları, C.3, (Ed.: C. Keskin), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 429-445.

Gökbilgin, M.T. (1964). Orhan, *İslam Ansiklopedisi*, IX, s.399-408.

Günel, Zerrin (2007). Asarkale Çimpi mi?, *Lâpseki Sempozyumu'07 (23-24 Haziran 2007, Lapseki)*, (Ed.: O. Demircan – E. Gür – Y. Yiğni), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayını, s.184-197.

Günel, Zerrin (2010). Çimpi (Tzympe) Kalesinin Yeri, *XV. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 11-15 Eylül 2006)*, C.4, Ankara: TTK Yayınları, s.939-949.

İnalcık, Halil (1964). Rumeli, *İslam Ansiklopedisi*, C.IX, s.766-773.

İnalcık, Halil (2005). Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikleri, Bizans ve Haçlılar, *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu (18-20 Ekim 2004)*, *Bildiriler*, (Ed.: N. Hacıoğlu), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Yayınları, s.20-41.

İnalcık, Halil (2009). Osmanlı Sultanı Orhan (1324-1362), Avrupa'da Yerleşme, *Belle-ten*, LXXIII/266, s.77-107.

İrdesel, M.(1998). *Gelibolu ve Yöresi Tarihî*, Gelibolu: Geltur Ajans.

Kurtoğlu, Fevzi (1938). *Gelibolu ve Yöresi Tarihî*, İstanbul: Edirne ve Yöresi Eski Eserleri Sevenler Kurumu Yayınları.

Oikonomidis, Nikolas (1994). From Soldiers of Fortune to Gazi Warriors: The Tzympe Affair, *Studies in Ottoman History in Honour of professor V.L. Ménage*, (Ed.: C.Heywood –C.Imber), İstanbul: The Isis Press, pp.239-247.

Özşahin, E. (2015). Ganos (Işıklar) Dağı'nın (Tekirdağ) Sosyojeomorfolojisi, *International Journal of Social Science*, 41, p.161-184.

Sezgin, İbrahim (1998). *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihî*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

Tekindağ, M.C. Şehabeddin (1964), Süleyman Paşa, *İslam Ansiklopedisi*, XI, s.190-194.

Tetik A.- Aksu, Ç. (2006). *1912-1913 Balkan Savaşı'nda Şarköy Çıkarması ve Bolayır Muharebeleri*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Tetik, m (2018). *Rumeli'de İlk Osmanlı Şehri Gelibolu'nun Tarihî ve Kentsel Gelişimi (1354-1601)*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Tetik, m (2023). Gelibolu Yarımadası'nda İlk Osmanlıların Fetih Güzergâhı ve Gelibolu'nun Fethi (1354), *Osmanlı Araştırmaları*, LXI, 2023, s.43- 82.

Uysal, Ali Osman – Çaylak Türker, A. (2007). Çanakkale İli Ortaçağ ve Türk Dönemi Yüzey Araştırması 2005 Yılı Çalışmaları, 24. *Araştırma Sonuçları Toplantısı (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 29 Mayıs – 2 Haziran 2006)*, C.1 (Haz.: F. Bayram - B. Koral, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.107-126.

Uysal, Ali Osman (2008). Gelibolu ve Çevresindeki Türk Eserleri Hakkında Tespitler, *Gelibolu Değerleri Sempozyumu (27-28 Ağustos 2008)*, (ed.: A. Akdemir – O.demircan v.d.), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, s.101-132.

Uysal, Ali Osman (2011). Çanakkale İli Orta Çağ ve Türk Dönemi Yüzey Araştırması 2009 Yılı Çalışmaları, 28. *Araştırma Sonuçları Toplantısı (24-28 Mayıs 2010, İstanbul)*, C.3, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2011, s.173-186.

Uysal, Ali Osman (2019). Çanakkale İli Türk Dönemi Yüzey Araştırması 2017 Yılı Çalışmaları, 36. *Araştırma Sonuçları Toplantısı (07-11 Mayıs 2018 Çanakkale)*, C.1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.153-168.

Yağmurlu, E. (2023). Çimpe Hisarı: İstanbul'un Fethine Açılan İlk Kapı, İstanbul: Erguvan Yayınevi.

Yavuz, m F. (2005), “Antik Çağlarda Gelibolu Berzahında İnşa Edilen Savunma Duvarları”, *Tarih Dergisi*, 41, s.1-16.

Yavuz, M.Fatih (2008). İlk Çağda Gelibolu Yarımadası Yerleşimleri, *Çanakkale Tarihî*, C.1, (Edit. M.Demir), İstanbul: Değişim Yayınları, s.447-470.

Zinkeisen, Johann Wilhelm (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihî*, C.1, (Ed.: Erhan Afyoncu, Çev. N. Epçeli), İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

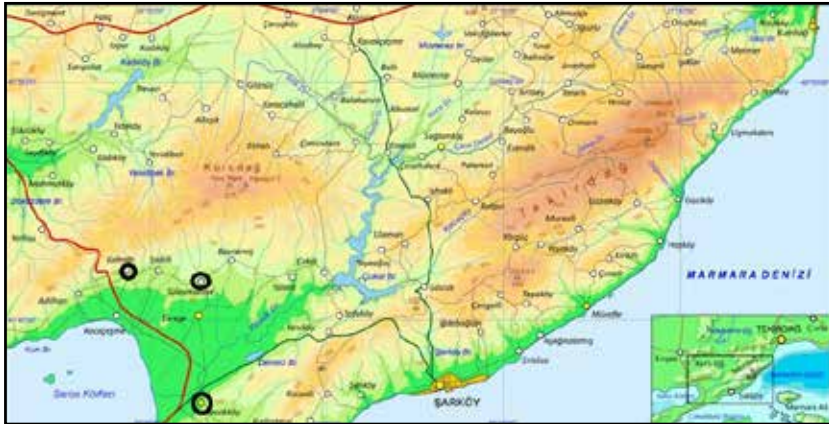
Elektronik Kaynakça

http://cografyaharita.com/haritalarim/5_korudag_ve_ganos_dagi_haritasi2.png'den (erişim tarihi:09.02.2025)

EKLER

Harita 1: Sultan V. Mehmed Reşad Dönemi'nde ilkokullar için hazırlanmış H.1333 (M.1914-1915) tarihli haritada Bolayır'ın kuzeydoğusunda Çimni gösterilmektedir.

Harita 2: 2024 çalışmaları nda incelenen Gelibolu köyleri (http://cografyaharita.com/haritalarim/5_korudag_ve_ganos_dagi_haritasi2.png)'den işlenerek

Resim 2: Marmara kıyısında Eksamil duvarından kalan bir parça

Resim 3: Eksamil duvarının Marmara ucundaki burç kalıntısı ve bonet

Resim 4: Eksamil duvarının Marmara kıyısındaki alanda seramikler

Resim 5: Eksamil (Ortaköy) yerleşiminin sırt kesiminde sur kalıntısı

Resim 6: Kalealtı köyü yukarısındaki Orta Çağ kalıntısı

Resim 7: Yeniköy Balkan Şehitliği'ndeki kitabe

Resim 8: Cinbasar Tepe ve Yeniköy'ün konumu

Resim 9: Cinbasar Tepe Kalesi'nin giriş kısmı

Resim 10: Cinbasar Tepe Kalesi girişindeki kaçak kazı çukuru

Resim 11: Elmalı Kalesi sur kalıntıları

Resim 12: Elmalı Kalesi girişi

Resim 13: Elmalı Kalesi'nde almaşık duvar tekniği

Resim 14: Elmalı Kalesi'nden Bizans Devri seramik parçaları

ARAPGİR ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 SEZONU

Alper GÖLBAŞ*

Gökhan KÖKSAL

GİRİŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığının 18.07.2024 tarihli E-77734899-161.01-5423096 sayılı izni çerçevesinde Malatya ili, Arapgir ilçesi Arkeolojik YüzeY Araştırması [Proje Numarası-YA014403(2024)] bu yıl 19.08.2024-29.08.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu dönem Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Ortaca MYO Turist Rehberliği programından Öğr. Gör. Dr. Alper Gölbaş başkanlığında yürütülen araştırmaya ekip listesinde yer alan Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde görevli Öğretim Görevlisi Gökhan Köksal, Ahi Evran Üniversitesi Mühendislik Fakültesinde görevli öğretim üyesi olan Jeolog Doç. Dr. Zeynel Başbüyük, Fırat Üniversitesinde görevli öğretim üyesi Arkeolog olan Dr. Öğr. Üyesi Meral Başaran Mutlu katılmıştır. Ekip listesinde yer almasına rağmen çeşitli mazeretlerle çalışmaya katılmayan üyelerle de sürekli olarak diyalog halinde olunmuş ve tespit edilen buluntular hakkında fikir alışverişinde bulunulmuştur. Çalışmaya Bakanlık Temsilcisi olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Uzmanlarından Zeynep Yıldırım eşlik etmiştir.

Çalışma süresince Arapgir Belediyesi'nin sağladığı konaklama alanı olan Millet Han'da konaklanmış ve yine Arapgir Belediyesi'nin tahsis ettiği araç kullanılmıştır. Çalışma süresince hem daha önceden tescilli olan bazı alanlar ziyaret edilmiş hem de tescilli olmayan çeşitli alanlar tespit edilmiştir. Arazide tespit edilen bütün buluntular yerinde belgelenmiş ve toplamda 80 parça analizlik ve 20 parça buluntu etütlük olarak ayrılmış diğer buluntular ise alanda yapılan belgelemenin ardından buldukları yerde bırakılmışlardır. Geçtiğimiz yıllarda numaralandırılan 38 adet buluntu yerinin kodlama sayısından devam edilerek ilk bulunan merkez 39 numara olarak adlandırılmış ve bu şekilde kodlama devam ettirilmiştir.

Onar Mahallesi Araştırması

Arapgir-Malatya Kara Yolu'nun 16. km'sinde bulunan Onar Mahallesi sınırlarındaki Rüzgâr Enerji Santralinin bulunduğu alana gidilmiş ve geçen yıllarda taranan alanlarda bulunan Onar RES 1 ve RES 2 mağarası ziyaret edilmiştir. Rüzgâr Enerji Santralinin bulunduğu tepenin etrafı bu yıl ilk kez tamamen dönülerek güney yamacı da taranmıştır.

* Öğr. Gör. Dr. Alper GÖLBAŞ; Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksekokulu, Turist Rehberliği Programı, 48600, Ortaca-Muğla/TÜRKİYE; E-posta: alpergolbas@mu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-2234-482X. Öğr. Gör. Gökhan KÖKSAL, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Ortaca Meslek Yüksekokulu, Turist Rehberliği Programı, 48600, Ortaca-Muğla/TÜRKİYE; E-posta: alpergolbas@mu.edu.tr; ORCID: 0000-0003-3859-3895. Çalışmaya sponsor olarak destek veren konaklama imkânı ve araştırma sırasında kullanılan aracı sağlayan Arapgir Belediyesine teşekkür ederiz.

Tarama sonucunda kuzey yamaçta önceki yıllarda tespit edilen 2 mağara dışında güney yamaçta 7 adet irili ufaklı in, mağara ve kaya altı sığınağı olduğu görülmüştür. Kuzey yamaç civarında ise yeni bir antik bir taş ocağı, Apsidial görüntü veren bir yapı, 2 mezarlık alanı ve 1 adet antik yol izine rastlanılmıştır. Ayrıca Rüzgâr Enerji Santralinin tribünlerinin oturduğu zirve noktada (Kepez Tepe) bir adet savunma yapısı tespit edilmiştir. Onar RES 1 mağarası ziyaret edildiğinde yüzeyde 11 adet çakmak taşı yonga, 2 adet obsidyen yonga, (ok ucu ?) ve 1 adet taş ağırlık tespit edilmiştir. Onar RES 2 mağarası ziyaret edilmiş hava fotoğrafları çekilmiştir (Resim: 1).

Onar RES Sahası Kuzey Yamaç Nekropol Alanı ve Apsidial Yapı (AAYA 24.39)

Onar RES Sahasında yaptığımız araştırmalarda yan yana oluşturulmuş çok sayıda mezarından oluşan bir nekropol sahası tespit edilmiştir. Alanda Güneydoğu kuzeybatı yönlü olacak şekilde dikdörtgen biçimde inşa edilmiş apsidal bir yapı kalıntısına da rastlanılmıştır. Bu yapının oluşturulmasında hem ana kayadan faydalanılmış hem de ana kayadan koparılmış blok taşlar kullanılmıştır. Yapının kullanım amacı net değildir. Ayakta kalmış kısmı sınırlıdır ve yapı taşları olasılıkla geç dönemde sökülerek farklı amaçlarla kullanılmıştır. Yapının planı Güneydoğu Anadolu'dan varlığını bildiğimiz Neolitik Dönem tuzak alanlarını da andırırsa da (Çelik ve Tolon, 2018; Şahin, 2024; Şahin ve Miyake, 2025: 3) yapı içinde doğrudan Neolitik Dönem'e ait bir buluntuya rastlanılmamıştır. Buna karşın yapı Paleolitik ve Neolitik buluntular veren Onar RES 1 Mağarası (AAYA 22.01)'n yalnızca 100 m uzaklıktadır (Gölbaş, 2024: 151), (Resim: 2). Her iki buluntu alanı birlikte değerlendirildiğinde bu alanın Neolitik Dönem'de avcılık faaliyeti için tercih edilen bir bölge olduğu düşünülebilir.

Onar RES Sahası Kuzey Yamaç Taş Ocağı (AAYA 24.40)

Geçtiğimiz yıl bu alanda tespit edilen taş ocağı (AAYA 23.21) ziyaret edildikten sonra aynı ocağın yalnızca 160 m kuzeyinde yeni bir taş ocağı kalıntısına rastlanmıştır. Ana kayaya kanallar açılarak kesilmeye hazırlanmış fakat ocaкта bırakılmış taşlar olduğu görülmüştür. Taş ocağındaki kayaçlar doğal kireç taşı formasyonu olan Ali Bonca Formasyonu özelliği göstermektedir (Türkmen vd. 2011; Gölbaş, 2025: 83-84).

Onar RES Kuzey Yamaç Yol Kalıntısı (AAYA 24.41)

Bu sahada yapılan araştırmadan sonra Kalesu Deresi Vadisi'ne paralel olacak şekilde vadinin güney yakası boyunca ilerlenmiş ve burada bir yol kalıntısıyla karşılaşmıştır. Yol kalıntısının üzerinde herhangi bir küçük buluntu olmadığından kalıntının dönemi anlaşılamamıştır. Yolun vadiye bakan kuzey kesiminde duvar örülerek bir nevi korkuluk işlevi yapıldığı ve yolun sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. İstikamet olarak vadi boyunca uzanan bir yol olma ihtimali vardır. Yakın zamana kadar kullanılmış olabilir.

Doğu Batı Yönlü Olarak İnşa Edilmiş Mezar Yapıları (AAYA 24.42)

Kalesu Deresi Mevkii'nden güneye doğru yamaç boyu tırmanıldığında Onar RES 1 Mağarası'nın yaklaşık 750 m doğusunda taşların yığılmasıyla oluşturulmuş mezar kalıntıları olduğu görülmüştür. Mezar kalıntılarının bazıları yön verecek biçimde inşa edilmiş olup pusula ile yaptığımız ölçüme göre mezarlar doğu batı yönlü uzanmaktadır. Bu durum mezarların Hristiyan mezarı olma olasılığını güçlendirmektedir. Mezarların yakınında Orta Çağ seramikleri bulunmuştur.

Onar RES Sahası Güney Yamaç (7 Adet Mağara, İn veya Kaya Altı Sığınağı) (AAYA 24.43)

Onar RES Sahası güney yamaç kireç taşı kayalık bir ortam olup Ali Bonca Formasyonunun tipik özelliğini göstermektedir (Türkmen vd., 2011). Bu alanda yaklaşık olarak 400 m uzunluğunda bir yamaç taranmış ve toplamda 7 adet irili ufaklı in, kaya altı sığınağı ve mağaralar tespit edilmiştir. Yapılan araştırma sırasında bu alandaki in ve mağaraların güncel olarak da kullanılmaya devam edildiği görülmüştür. İn ve mağaraların bazılarının önlerine duvar örüldüğü görülmüştür. Alanda yapılan yüzeyi toplanmasında az sayıda çakmak taşı alete rastlanılmış ve 2 parça dönemi belirsiz çanak çömlek olduğu görülmüştür (Resim: 3).

Onar RES 3 Mağarası (AAYA 24.44)

Onar RES Sahası güney yamaçta yamacın en doğusunda Onar RES 3 ismini verdiğimiz bir mağara tespit edilmiştir. Mağaranın önüne 2 kademeli bir duvar örüldüğü ve bırakılan kapılarla içeriye girişin çıkışın sağlandığı tespit edilmiştir. Önümüzdeki yıl bu alanın tekrar ziyaret edilmesi planlanmaktadır.

Onar RES Sahası Kepez Tepe Mevkii Savunma Yapısı (AAYA 24.45)

Mağaraların taramasından sonra yamacın üst kısmına ilerleyen yoldan çıkılarak RES sahasının kurulduğu sırt kesim tarafımızca gezilmiştir. RES sahasının güneybatı köşesinde daha önce hava fotoğraflarından görerek bir duvar yapısı olduğunu düşündüğümüz alana gelindiğinde burada doğal yamacın da kullanılmasıyla tahkimatı güçlendirilmiş olan bir savunma yapısına rastlanılmıştır. Savunma yapısı Onar Mahallesi Kepez Tepe Mevkii'nde olup kuru duvar tekniğiyle örülmüş doğu batı ve kuzey güney yönünü 2 duvar sırası ve 3 kule kalıntısından oluşmaktadır. Kabaca doğu-batı yönlü olan duvar 34 m uzunlukta iken kuzey güney yönlü duvar ise 32 m uzunluktadır. Duvar sırasının korunmuş yüksekliği iyi durumdaki olan kısımdan ölçüldüğünde bir m'lik bir yükseklik olduğu görülmüştür en fazla 6 sıra taş izlenebilmektedir (Resim: 4).

Duvar kalınlığı görece iyi korunmuş kuzey yüzünde duvarın taşlarının dağılmadığı yüz veren kısımda 2.30 m olarak ölçülmüştür. Kalan duvarlar ve kuleler tamamıyla dağılmış

olup kuzeybatı köşedeki kulenin ölçüleri dağılmış haliyle 8 mx7 m'lik kareye yakın bir görüntü vermektedir. Savunma yapısının içerisinde doğu batı yönlü bir duvar sırası ve dağılmış mimari yapılara ait enkaz durumda taş öbekleri olduğu da görülmüştür. Yapının içerisinde yaptığımız detaylı yüzey araştırmaları sonucunda çanak çömlek parçaları ve çakmak taşı yongalara rastlanılmıştır. Yaptığımız yüzey toplanmasında 8 adet çakmak taşı 9 adet çanak çömlek parçası 3 adet kerpiç veya sıva parçası tespit edilmiştir (Resim: 5).

Alanda yapılan toplama sonrasında burada ele geçen 2 adet çakmak taşı parça Malatya Müzesi'ne etütlük eser olarak teslim edilmiş 9 adet Pişmiş Toprak- 6 adet çakmak taşı parça ise çizim yapılmak üzere analizlik olarak alınmıştır. Savunma yapısı yalnızca Kepez Tepe üzerindeki duvar sıralarından ibaret değildir. Kepez Tepe'nin güney ve batı yamaçlarında da çeşitli duvar sıraları olduğu görülmüş tarafımızca bunların savunma yapısıyla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Önümüzdeki yıl alanının mimari çiziminin yapılması ve detaylı belgeleme çalışmaları yapılması planlanmaktadır. Çanak çömlekler üzerinde yapılan ön incelemede 2 parçanın el yapımı 7 parçanın ise çark yapımı olduğu görülmüştür. Yapının Fırat Nehri'ne doğru ilerleyen bir Güzergâhta hâkim bir konumda olduğu görülmüştür.

Maksut Bağı Mevkii (AAYA 24.46)

Onlar RES sahasında Maksut Bağı Mevkii adlı alanda bir adet çakmak taşı dilgiye rastlanmıştır. Dilginin çekirdeğe yakın bir noktadan çıkarılmış bir yonga olduğu ve kazıyıcı olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir. Söz konusu buluntu Malatya Müzesi'ne etütlük eser olarak teslim edilmiştir.

Kızılyazı Mevkii Buluntu Alanı (AAYA 24.47)

Kızılyazı Mevkii olarak adlandırılan alanda höyük izlenimi veren bir tepe olduğu görülmüş ve sürülmüş vaziyetteki bahçe ve tarlaların içinden geçilerek tepeye ulaşılmıştır. Sürülmüş vaziyetteki bahçe ve tarlaların içinde pullukların oluşturduğu oluklar (abara) içerisinde çok sayıda çakmak taşı parça olduğu görülmüştür bunlardan bazıları müzeye teslim edilmek ve çizimlerinin yapılması amacıyla toplanmıştır. Arazide 39 adet çakmak taşı buluntu fotoğraflanmış bunlardan 5 tanesi Malatya Müzesi'ne etütlük olarak bırakılmıştır. Toplanan çakmak taşı yongaların bazılarının yüzeyinde yoğun miktarda patina bulunmakta olup buluntular hakkında Paleolitik uzmanı Berkay Dinçer'e danışıldığında bunların Alt ve Orta Paleolitik Dönem'e ait olduğu bilgisi alınmıştır (Resim: 6).

Kayakesen Mahallesi Araştırmaları

Kayakesen Mahallesi'nde daha önceden tespit ettiğimiz bazı alanlar ziyaret edilerek dronla havadan fotoğraf çekimi yapılmıştır. Bunun yanında bu yıl bazı yeni tespitler de gerçekleştirilmiştir. Gezilen yerler arasında Kalesu Mevkii Tümülsü ve Kalesu Prehistorik Yamaç Yerleşimi bulunmaktadır. Yeni bir söz konusu alanlar tarafımızca detaylı olarak gezilerek yeni bir tahribat olup olmadığına bakılmıştır.

2022 yılında tespit edilmiş olan Kalesu Mevkii-Tümülüs (AAYA 22.04) ve Yamaç Yerleşimi (Gölbaş, 2024: 152-153) tekrar ziyaret edilmiş dronla hava fotoğraflarıyla belgeleme yapılmıştır. Çalışmalar sırasında tümülüsün üzerinde veya yamaç yerleşiminde yeni tahribat izlerine rastlanılmamıştır. Tümülüs üzerinde birkaç parça çanak çömlek tespit edilmiş olup fotoğrafları çekildikten sonra tekrar araziye bırakılmışlardır. Çömlek parçaları görece yakın zamanlara ait olmakla beraber bir tanesi koyu gri hamurlu yoğun miktarda bitki katkılı el yapımı bir çanak çömlek olup dikkat çekicidir. Kalesu Mevkii Yamaç Yerleşimi (AAYA 22.03)'de tarafımızca ziyaret edilmiştir. Yapılan çalışmalar sırasında çakmak taşı diş işlemeli bir dilgi parçasına rastlanmıştır. Bunun dışında birkaç parça çanak çömlek ve 1 adet bazalt öğütme taşı olduğu görülmüş ve analizlik olarak yanımıza alınmıştır. Söz konusu buluntulardan dişlemeli dilgi ve öğütme taşı Malatya Müzesi'ne etütlük eser olarak teslim edilmiştir. Alanda yer alan taş sıralarından oluşan mimari kalıntılar yoğun ot ve ağaç örtüsü altında bulunduğundan mimarinin yayıldığı alan ve mimari planların genel özelliklerini anlamak güçtür. Buna karşın seçme taşlarla oluşturulmuş harçsız duvar sıraları olduğu görülmektedir. Duvar sıralarının tek sıra taş örgüyle yapıldığı bir veya birden çok mekanlar içerecek şekilde odaların inşa edildiği görülebilmektedir.

Kıra Mevkii (AAYA 24.48)

Kayakesen Mahallesi araştırmalarımız sırasında yol kenarında şüphe çeken bir alan olan Kıra Mevkii'nde incelemelerde bulunulmuştur. Alanda yapılan incelemelerde alanın doğal kayalık yapısının üzerinde çok sayıda çakmak taşı yonga ve alet parçası olduğu görülmüştür. Amberge (Kayakesen) Deresi Vadisi'nin güneyinde kayalık bir yamaçta bulunan alandaki malzemelerin genelde yarı işlenmiş kaba parçalardan meydana gelmesi bu alanın hammadde üretimi için seçilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Yerinde belgeleme çalışması sırasında 21 adet çakmak taşı fotoğraflanmış ve ardından çakmak taşı buluntulardan 7 adeti analizlik olarak alınmıştır (Resim: 7).

Kayakesen Kaldırım Köprüsü ve Antik Yol (AAYA 24.49)

Kayakesen Mahallesi'nden kuzeye doğru ilerlediğinde buradaki Amberge (Kayakesen) Vadisi'nden karşıya geçilerek Arapgir istikametine doğru ilerlemeyi sağlayan Kaldırım Köprüsü adlı bir tarihî köprü olduğu bilgisi edinilmiştir. Köprü yaklaşık olarak 10 m uzunluğa sahiptir genişliği ise 5.10 m'dir. Kemer açıklığı 5 m olup kemer yüksekliği 6.40 m'dir. Köprü günümüzde iyi durumda olup Arapgir'e giden modern asfalt yolun tercih edilmesi nedeniyle yöre halkı tarafından kullanılmamaktadır. Köprüyü yalnızca Kayakesen köyünden karşı taraftaki bahçelere ulaşmak için yaya olarak kullananlar bulunmaktadır (Resim: 8).

Köprüyü kullanmak için bu alana Laler Mevkii'nden inildiği ve bu alanda da bir taş döşeme yol olduğu görülmüştür. Taş döşeme yol hem Kayakesen Mahalle merkezinden Köyünü Mevkii'ni takiben Doğu-Batı yönlü olarak hem de Laler Mevkii'nden Kuzey-Güney yönlü olarak gelerek köprüye yakın bir noktada birleşmektedir. Birleşen 2 yol ile köp-

rünün üzerinden geçildikten sonra Kayakesen'in karşısında kalan ve Karşu Mevkii olarak adlandırılan alanda antik yol vadinin üst tarafına ve kuzey yönüne doğru Arapgir merkez istikametine ilerlemektedir. Karşu Mevkii'ne geçildiğinde ayrıca inşa edilmiş bir menfez de dikkati çekmektedir. Olası kar suları ve yağmur sularının akması için açılmış olan bu menfez yolun altında bir akaçlama sisteminin varlığını akla getirmektedir. Köprü'nün tescil edildiği fakat yolun henüz tescil edilmediği anlaşılmıştır. Laleler Mevkii'nde takip edilebilen yol zikzaklar çizerek ilerleyen 268 m uzunluğunda taş döşeme yoldur. Köprüyle Kayakesen Mahallesi'ni birleştiren vadiye paralel ilerleyen Köyönü Mevkii'nde yer alan taş döşeme yolun uzunluğu ise 200 m civarındadır. 10 m uzunluktaki Kaldırım Köprüsü'nden geçildiğinde Karşu (Karşı) Mevkii'nde ise yolun uzunluğu 250 m civarındadır. Söz konusu yol dış etkenlere açık durumdadır ve korunma altına alınması gereken bir kültür varlığıdır.

Yol, düzeltilmiş zemin üzerine sıkıştırılmış taşlarla oluşturulmuş tipik bir taş yoldur. Yaklaşık 4 m'ye varan genişlikte inşa edilmiştir. Dik yamaç kısımlarında basamaklı olacak şekilde teraslı olarak inşa edilmiştir. Bu haliyle at arabası değil ama yüklü at ve eşeklerin geçmesi mümkün bir yoldur. Yolun takip ettiği güzergâh antik dönemden günümüze Amberge ile Arapgir arasında kullanılan bir yol hattı olduğunu göstermektedir. Kaldırım Köprüsü bölgede daha önce incelemelerde bulunan uzmanlar tarafından malzeme ve yapılaş özelliklerine bakılarak 18.-19. yy.a tarihlenmiştir. Buna karşın bölgede incelemelerde bulunan Korkmaz Şen'e göre köprü'nün Güzergâhı Kuyulan Mevkii'nde tescilli durumdaki tarihî Roma yoluna doğru devam etmekte olup bu köprüden önce aynı yerde daha eski bir köprü'nün de bulunması mümkün olabilir. Kaldırım köprüsü ve antik yolun birlikte bir bütün olarak ele alınması ve yolun da köprü gibi ivedilikle tescil edilmesi ve köprü üzerinde yapılacak herhangi bir koruma veya onarım projesinin antik yol ile beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi durumda Arapgir'e ait kültürel ve mimari bir değer yok olma riski ile karşı karşıyadır (Resim: 9).

Kılıçlı Mahallesi Araştırmaları

Arapgir'in güneyinde bulunan ve Elâzığ'ın Keban ilçesiyle sınır komşusu olan Kılıçlı Mahallesi tarafımızca ziyaret edilmiştir. Yol üzerinde yolun solunda bulunan 2 adet tepe höyük olduğu şüphesiyle tarafımızca incelenmiş fakat bunların Elâzığ-Keban sınırlarında kaldığı anlaşıldığından o noktada çalışma bırakılarak alan terk edilmiştir. Daha önceden uydu görüntülerine bakılarak höyük olduğundan şüphe ettiğimiz Kılıçlı Mahallesi'nde yer alan tepeler sırasıyla incelenmiştir. Alanda tarafımızca birbirine yakın 3 tepe incelenmiş olup söz konusu tepeler raporumuzda kuzeydoğudan güneybatıya doğru 1. Tepe, 2. Tepe ve 3. Tepe olarak anlatılacaktır.

Hankarşısı Mevkii 1. Tepe Buluntu Alanı (AAYA 24.50)

Kılıçlı Mahallesi merkezinin 3 km kuzeyinde Malatya-Arapgir kara yolunun 250 m güneyinde yer alan yer alan tepelik görüntü veren nalanda yaptığımız detaylı yüzey tarama-

larında özellikle sürülmüş tarla yüzeyinde çok sayıda çakmak taşı yonga dilgi ve çekirdek gibi parçalara rastlanılmıştır. Alanda detaylı olarak fotoğraflanan 21 adet çakmak taşından 2 adet örnek alınmış diğerleri yerine bırakılmıştır. Ön incelemelere göre bu alanı höyük olarak adlandırmak tarafımızca doğru görülmediğinden şimdilik Hankarşısı 1. Tepe Buluntu alanı olarak adlandırılmıştır. Alanda ayrıca doğal kaya yapısının hayvanlara tuz yalatacak amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Alanın üzerinde yaptığımız incelemede sürülmüş tarlada kısmında buluntulara rastlanırken sürülmeden bırakılmış alanın buluntu açısından çok daha fakir bir yer olduğu görülmüştür. Tepenin kuzey kısmı doğal kayalık görüntü vermektedir. Tepe üzerinde mimari kalıntılara dair bir iz görülmemiştir. Herhangi bir çanak çömlek buluntuyla rastlanmakla birlikte çakmak taşı buluntuların karşımıza çıkmış olması alanın Neolitik öncesi dönemde kullanılmış olabileceğini düşündürmüştür (Resim: 10).

Hankarşısı Harman Tepe Mevkii (2. Tepe) (AAYA 24.51)

Hankarşısı Mevkii 1. Tepe Buluntu Alanı'nın 280 m batısında yer alan tepelik alan höyük görüntüsü verdiği için tarafımızca incelenmiştir. Hankarşısı Mevkii'nde bulunan bu tepenin yerel adı Harita Genel Müdürlüğü haritalarında Harman Tepe olarak gösterilmektedir. Tepenin zirvesinde bir adet avlak olduğu görülmüştür. Avlak (Evsin) dışında yüz veren duvar sıralarının olduğu görülmüştür. Alanda herhangi bir çanak çömlek kalıntısına rastlanılmamış yalnızca 3 adet çakmak taşı tespit edilmiştir. Bunlar da tipolojik olarak adlandırılabilir veya dönem belirtilecek parçalar değil belki düven taşı parçaları olabilecek taş parçalarıdır bu nedenle fotoğrafladıktan sonra tamamı alanda bırakılmıştır (Resim: 11).

Han Karşısı Mevkii Höyük (3. Tepe) (AAYA 24.52)

Bu alan Harman Tepe'nin 1200 m Güney Batısında olup Malatya-Arapgir Kara Yolu'nun 1000 m güneyinde bulunmaktadır. Tepe uzaktan da höyük görüntüsü vermektedir. Alanın etrafında sürülmüş tarlalar olduğu görülmüş tarlalar da yapılan incelemede çok sayıda çanak çömlek parçası ve çakmak taşı parçası olduğu tespit edilmiştir. Tepelik noktanın üzerine doğru eteklerden yürüdüğümüzde karşımıza çıkan çanak çömlek gruplarının içi kırmızı dışı yanık siyah yüzlü mal grubu ve Karaz çanak çömleği olduğu anlaşılmıştır. Höyüğün tepe noktasına ulaşıldığında burada 2 adet avlak (evsin) ve çok sayıda tarla taşının yıkılmasıyla oluşturulmuş taş dizisi olduğu görülmüştür. Bunlar güncel kadastro sınırını destekler biçimde dizilmiş duvar sıraları olduğundan şu andaki durumlarının güncel kullanım amaçlı olduğu sonucuna varılmıştır. Höyüğün üst kısmı sürülmemiş alan olduğu için yoğun miktarda ot bulunmasından dolayı çok fazla çanak çömlek parçasına rastlanılmamıştır. Höyüğün doğu eteğinde köstebek yuvalarının bulunduğu alanda çok sayıda çanak çömlek ve taş parçası bulunmuştur. Çakmak taşı parçalar daha ziyade yonga ve dilgilerden oluşmaktadır. Ayrıca sürtme taş yöntemi ile yapılmış olan hammadde olarak bazalt ve kireç taşının kullanıldığı öğütme taşları ve açkı taşı gibi parçalara rastlanmıştır. Pişmiş topraktan şekillendirilmiş olasılıkla 1 adet ocak ayağına ait bir parça ele geçirilmiştir. Bu haliyle sadece çanak çömlek üzerinden alanın Geç Kalkolitik veya İlk Tunç Çağı'na

tarihlenebileceği öngörülmektedir. Alanda geç döneme ait herhangi bir çanak çömlek parçasına rastlanmadığından alanın ilk Tunç Çağı'ndan sonra kullanılmadığı fikri akla gelmektedir. Höyüğün koni kısmının çapı yaklaşık 70 m ova seviyesinden yüksekliği ise 6 m'dir. Sürülmüş tarlalarda elde ettiğimiz seramik kalıntıları ise yaklaşık 300 m çapında bir alana yayılmış durumdadır. Alanda tespit edilen buluntulardan 6 adedi etütlük olarak Malatya Müzesi'ne teslim edilmiş birkaç parça ise analizlik olarak alınmıştır. 40 adet yontma taş (yonga, çekirdek, dilgi, kazıyıcı vs.), 2 adet bazalt ve 1 adet kireç taşı sürtme taş (öğütme taşı), 38 parça çanak çömlek ve 1 adet pişmiş toprak ocak ayağı (?) tespit edilmiş olup bunlardan 6 tanesi etütlük olarak Malatya Müzesi'ne teslim edilmiştir (Resim: 12).

Zohrap Mahallesi Araştırmaları

Kuyulan Mevkii 1003-4 ve 1003-5 Parsellerde Bulunan Yaylak (AAYA 24.53)

Bu alan günümüzde Sadık Kaya Hayratı veya Karababa Mevkii Sosyal Tesisleri olarak adlandırılan alanın 320 m güney doğusunda yer almaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 1600 m civarındadır. Alanda yoğun hayvancılık arıcılık gibi faaliyetler yürütülmektedir. Alanda yaptığımız incelemede buranın çadır yeri veya ağıl gibi amaçlarla kullanıldığı bu nedenle bölgeye duvarlar örülerek oluşturulmuş dairesel ya da çokgen mimari yapılar olduğu görülmüştür. Bu mimari yapıların kom yeri (hayvanların sütlerinin sağılması veya gecelemeleri için duvar örülerek oluşturulmuş üstü açık mimari yapı) olduğunu düşünüyoruz. Alanda bulunan ve yakın zamana kadar kullanılan 2 adet ağılın planı ve duvar örgü sistemi ilgi çekicidir. Bunlardan biri oval diğeri ise kısmen dörtgen kısmen oval görüntü vermektedir. Bunun sebebi yapının kullanıma bağlı olarak genişletilmesi ve ilk planın bozulmasıdır. Bu yapının batı duvarında tabana yakın noktada kullanılan poligonal bloklar (6 adet blok) bindirme tekniği ile harçsız olarak yerleştirilmiştir.

Bunun dışında da yığıntı şeklindeki taş öbekleri dikkat çekicidir. Bu yığınların bir zamanlar mezar yapısı olarak kullanılmış olabileceği fakat sonraki faaliyetlerle taşların yerinden sökülerek farklı amaçlarla yeniden kullanıldığı düşünülmektedir. Bunlardan birinin hemen kenarında kireç taşından iki kesme taş blok olduğu görülmüştür. Bu iki kesme taşın mezar odasına ait kayrak taşlar olma ihtimali bulunduğundan bu taş yığınının bir yığma mezar olma ihtimali bulunmaktadır. Alanı doğu yönünden bir vadi sınırlamaktadır ve vadi boyunca kuzey güney doğrultulu olacak şekilde kalın bir duvar sırası örüldüğü görülmüştür bu alanın hayvancılık faaliyetlerinden ziyade savunma amacıyla inşa edilmiş bir duvar yapısı olduğu düşünülmektedir. Önümüzdeki yıl bu duvar sırasının yer aldığı yamaç taranacaktır.

Alanda yapılan detaylı araştırmalar sonucunda çok sayıda çanak çömlek parçası (55 parça) ve yalnızca 3 adet çakmak taşı parçasına rastlanmıştır. Çanak çömlekler farklı dönemlere ait birkaç farklı grup altında değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki kırmızı hamurlu olasılıkla Osmanlı Dönemi'ne ait çark yapımı bir çanak çömlek grubudur. Ortalama 1 cm.

cidara sahip olan bu çömllekler astarsız ve boyasızdır. İkinci grup pitos grubudur alanda hem pitos gövdelerine hem pitos dudaklarına rastlanılmıştır pitosların dönemi hakkında bir yorum yapma şansımız yoktur. Yapılan incelemeler sırasında 4 adet dudak parçasına rastlanmış olup bunla içe dönük ve dışa dönük dudaklı ince veya kalın cidarlı olacak şekilde çeşitlilik göstermektedir. Bir adet el yapımı dışı kahverengi hamurlu, iri taşçık katkılı ve astarlı çanak çömleğe rastlanmış olup bu çanak çömlek bölgedeki höyüklerde yaptığımız çalışmalardan öğrendiğimiz kadarıyla Orta Tunç Çağı'na veya daha öncesine tarihlendirilebilecek bir parçadır. Bunun dışında el yapımı kırmızı hamurlu profil vermeyen veya dönemi anlaşılmayan çok sayıda çanak çömlek parçası daha tespit edilmiş fotoğraflama çalışmalarının ardından bütün çömlek parçaları alana geri bırakılmıştır. Alanda tespit ettiğimiz 1 adet cüruf kalıntısı da analizlik olarak alınmıştır (Resim: 13).

Zorhap Kuyulan Mevkii 1003-4 Parsel Buluntu Alanı (AAYA 24.54)

Bu alan Arapgir-Divriği Kara Yolu'nun 11. km'sinde yol kenarında bulunan Sadık Kaya Hayratı veya Karababa Mevkii Sosyal Tesisleri olarak adlandırılan alanının 65 m güneyinde Arapgir-Divriği kara yolunun 80 m güneyinde yer almaktadır. Alanın batısında 1003-4 parselde, moloz ve taş yığını görünümülü bir tepe olduğu görülmüştür. Burada yapılan incelemelerde de birkaç parça çanak çömlek ve çakmak taşına rastlanmış fotoğraflama işleminden sonra bütün parçalar alana bırakılmıştır.

Zorhap Kuyulan Mevkii Roma Yolu İncelemeleri

Geçtiğimiz yıllarda ziyaret ettiğimiz tescilli durumdaki Roma yolu ve etrafındaki mezarlık alanın (AAYA 23.38) havadan dronla fotoğraf çekimi gerçekleştirilmiştir (Gölbaş, 2025: 91). İnceleme sırasında Roma yolu yakınlarında 3 adet çakmak taşı parçaya rastlanmış ve bunlar analizlik olarak alınmıştır. Ayrıca yol inşaatı sırasında kullanılan taşların cins tayini için jeolog ekip üyemiz Doç. Dr. Zeynel Başibüyük incelemelerde bulunmuştur. Buna göre, Roma yolunda kullanılan kayaçlar iki ana gruba ayrılmaktadır bunlar metamorfik ve volkanik kayaçlardır. Yolun inşasında kullanılan karbonatlı kayaçlar Paleozoyik-Mezozoik yaşlı Keban Metamorfitlerine ait mermerler ve Üst Triyas-Üst Kretase yaşlı Munzur Kireçtaşlarından, volkanik kayaçlar ise Üst Miyosen-Pliyosen yaşlı Yamadağ Volkanitlerine ait andezit ve bazaltlardan oluşmaktadır.

Serge Mahallesi Araştırmaları

Serge Mahallesinde bulunan Kozluk Çayı'na bakan yamaç üzerinde 2 adet mağara olduğu görülmüş bu mağaraların incelenmesi amacıyla bölgeye gidilmiştir.

Kızılbağ Mevkii Antik Yol (AAYA 24.55)

Serge Mahallesi'nde geçtiğimiz yıllarda gördüğümüz fakat ulaşamadığımız 2 adet mağaranın bulunduğu alana havadan dronla fotoğraf çekimini yapmak için gidilmiştir. Fotoğ-

raf çekimi sırasında dron görüntüsüne mağaraların bulunduğu kısmın da yukarıdaki sırtta antik bir yol kalıntısı girmiştir. Bunun üzerine Kızıldağ Mevkii'ndeki antik yol kalıntısının havadan fotoğrafları çekilmiş daha sonra alana tarafımızca ulaşılmış ve yolun genişliği ve uzunluğu ve kullanılan yapı taşlarıyla ilgili gözlemlerde bulunulmuştur. Yolun taş döşeme olarak takip edilebilen kısmı yaklaşık 100 m uzunlukta olup yol genişliği ise 4 m'dir.

Yolun inşa özellikleri Kuyulan Mevkii'ndeki Antik Roma Yolu'na benzerlikler göstermekte olup yöre halkı tarafından "katırcı yolu" olarak tanımlanmaktadır. Yakın zamana kadar katır kervanlarının Arapgir Serge Mahallesi ile Yaylacık (Şepik) Mahallesi arasında ulaşımı sağlamak amacıyla bu yolu kullandığı öğrenilmiştir. Yolun Güzergâhı aynı zamanda Arapgir-Kemaliye arasında Roma Dönemi'nden beri kullanılan güzergâh ile de uyumludur (Resim: 14).

Diğer Araştırmalar

Bu yılki çalışmalarımız sırasında önceki yıl tespitini yaptığımız Karataş Höyük, Karataş 2 Yamaç Yerleşimi ve Karataş 3 Tepe höyük tarafımızca tekrar ziyaret edilmiş ve yüzeyde tekrar incelemelerde bulunulmuştur ve ayrıca dron çekimleri de yapılmıştır (Gölbaş, 2024: 154-155-156; Gölbaş, 2025: 91). Geçtiğimiz yıllarda demirden yapılmış bir ok ucu tespit ettiğimiz ve demir cevheri olabilecek hammaddeye ve bileye taşlarına rastladığımız Karataşhöyük'te bu yıl 1 adet cevher numunesi de alınmıştır. Önümüzdeki yıl alanın tekrar ziyaret edilmesi planlanmaktadır. Alanın yüzeyinde koyu yüzlü mallar, dışı içi siyah renkli ve açık Karaz çanak çömlekleri içi kırmızı dışı siyah mallar, kırmızı astarlı mallar gibi Malatya-Elâzığ Bölgesi'nde yaygın rastlanan çanak çömlek grubu dikkat çekmektedir (Esin, 1982; Dönmez, 2025: 31). Geç Kalkolitik, İTÇ, OTÇ ve Demir Çağı seramiklerinin de yaygın bulunduğu görülmektedir (Kökten, 1969; Kökten, 1972; Kökten, 1974; Dönmez, 2019; Dönmez, 2022). Bu veriler alandaki yaşam izlerinin Geç Kalkolitik Çağ'dan başlayarak ile Demir Çağı döneminde metal işleme amaçlı yerleşilmiş olabileceğini göstermektedir. Karataş 2 Yamaç Yerleşimi ve Karataş 3 Tepe Höyük yerleşimlerinde de hava fotoğrafları çekilerek belgeleme yapılmış ayrıca yüzey toplaması yapılarak belgeleme sonrası çanak çömlekler alan tekrar bırakılmıştır.

Alan yüzeyinde bulunan çanak çömlekler incelenmiş 3 farklı grup ait oldukları anlaşılmıştır. Çanak çömleklerin tamamı el yapımıdır. Bunlardan ilki 0.8 cm cidara sahip dışı ve içi krem rengi hamurlu açık ve astarsızdır. Bu hali ile Amik Ovası ve İslahiye Bölgesi'nden bilinen Yalın Basit Mal (Plain Simple Ware) ve basit mal (simple ware)'e benzemektedirler (Coşkun, 2018; 130; Ezer, 2024: 17). Üçüncü mal grubu Kalaycık Höyük'ten bilinen Orta Tunç Çağı'na tarihlenen Devetüyü-Krem Mal (Coşkun, 2019: Lev.7:6-8; Di Nocera 1998: Taf. 11: 2) ve Dördüncü grup ise çanak çömlek ise içi kırmızı dışı siyah koyu yüzlü (İTÇ) mal grubudur (Dönmez, 2025; Di Nocera, 1998).

SONUÇ

Bu yıl üçüncüsünü gerçekleştirdiğimiz Arapgir Arkeolojik Yüzey Araştırması çalışmalarında hem höyük hem yamaç yerleşimi hem de mağaralardaki insan faaliyetleri izlenmiş aynı zamanda 3 antik yol kalıntısı tespit edilmiştir. İyi durumda korunmuş bir savunma yapısı da tespit edilmiş olup önümüzdeki yıl mimari çizim yapılması planlanmaktadır. Bölgeyi her geçen yıl daha iyi tanıdığımızdan çanak çömlek grupları hakkında da tarafımızca daha genel yorumlar yapılabilmektedir.

TEŞEKKÜR

Çalışmamız süresince sağladıkları olanaklar için başta belediye başkanı Haluk Cömeroğlu ve Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Mesut Kavas olmak üzere katkı sunan bütün Arapgir Belediyesi personeline çok teşekkür ederiz. Çalışma sırasında fiilen arazi çalışmasına katılmamasına karşın Paleolitik Çağ buluntularının tarihlendirilmesi sırasında verdikleri değerli bilgilerle çalışmaya katkı sunan Doç.Dr. Berkay Dinçer'e teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Coşkun, N. (2018). Keban Projesi: Ağın Hoşrik Mevki ve Kalecikler Kurtarma Kazılarına Yeni Bir Bakış. *Anadolu Araştırmaları* (21), 124-153.

Coşkun, N. (2019). Keban Projesi: Ağın-Kalaycık Höyüğü Kurtarma Kazısının Yeniden Değerlendirilmesi. *Belleten*, 83(296), 25-46.

Çelik, B., & Tolon, K. (2018). Şanlıurfa'dan Neolitik Dönem Tuzak Alanları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 37(37), 28-36.

Di Nocera, G. m (1998). *Arslantepe VIII*, Die Siedlung der Mittelbronzezeit von Arslantepe, Roma.

Dönmez, S. (2019). 2017 Malatya Arkeolojik Yüzey Araştırması, 36. *AST, C 3*, 371-390.

Dönmez, S. (2022). Akçadağ (Malatya) Demir Çağı Araştırmaları: Geç Bronz Çağı'ndan Demir Çağı'na Kültürel Devamlılık ve Değişim. *Cedrus*, 10, 23-46.

Dönmez, S. (2025). Akçadağ (Malatya) Erken Tunç Çağı Araştırmaları: Yüksek Yayla Kültürleri ve Seramik Repertuarı. *TÜBA-AR*, (36), 25-50.

Esin, U. (1982). Tepecik Kazısı, 1974, *Keban Project 1974-1975 Keban Projesi 1974 Araştırmaları*, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Seri 1, No:3, 71-118.

Ezer, S. (2024). Tilmen Höyük'te Bulunmuş Olan MÖ 3. Binyıla Ait Bir Grup Açık Renkli Yalın Keramik. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 23(1), 15-37.

Gölbaş, A. (2024). Arapgir Arkeolojik Yüzey Araştırması 2022 Sezonu, 39. *AST, C2*, 151-167.

Gölbaş, A. (2025). Arapgir Arkeolojik Yüzey Araştırması 2023 Sezonu, 40. AST, C1, 83-99.

Kökten,K. (1969). Keban Baraj Gölü Altında Taş Devri Araştırmaları 1969, *Keban Projesi 1972 Araştırmaları, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Seri 1, No:2*, 13-21.

Kökten,K. (1972). Keban Baraj Gölü Altında Taş Devri Araştırmaları 1970, *Keban Projesi 1972 Araştırmaları, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Seri 1, No:3*, 1-11.

Kökten,K. (1974). Keban Baraj Gölü Altında Dip Tarih Araştırmaları 1971, *Keban Projesi 1972 Araştırmaları, ODTÜ Keban Projesi Yayınları, Seri 1, No:5*, 1-5.

Şahin 2024: F. Şahin, “KitleSEL Hayvan Avı: Şanlıurfa Bölgesi Hayvan Tuzak Alanları/Avlaklar” In. A. Aykurt, A. Akçay, M Türkiye, D. Sarı, F. Şahin, A. Beyazıt, M Massa ve U. Oğuzhanoğlu-Akay (Eds) *Önasya Arkeoloji Toplantıları I: Savaş ve Şiddet*, Ankara, 349-376.

Şahin, F., & Miyake, Y. (2025). Çakmaktepe’den Avcı-Toplayıcı Yerleşiklere Dair Yeni Veriler. *Arkeoloji Dergisi, 1(34)*, 1-28.

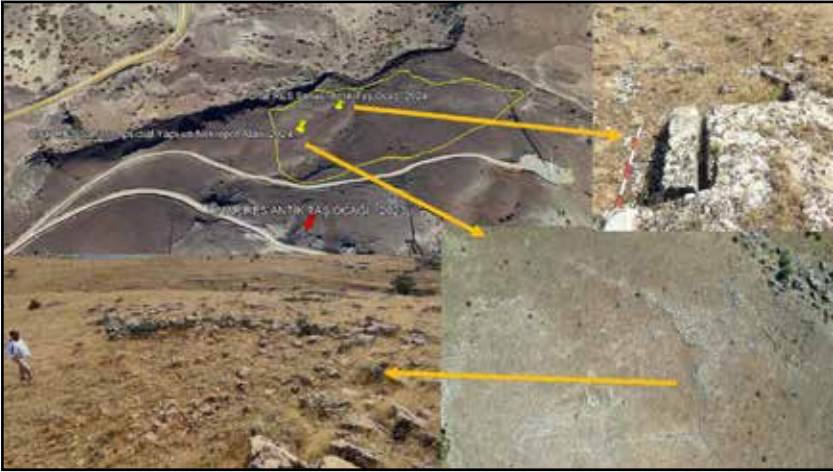
Şahin, S. (2020). 2019 Yılı Malatya İli Yüzey Araştırması. *Aras Türkiye Eski Yakın Doğu Araştırmaları Dergisi (2)*, 6-18.

Türkmen, İ., Taşgın, C. K., Avşar, N., & Aksoy, E. (2011). Alibonca Formasyonu’nun (Üst Oligosen-Alt Miyosen) Sedimentolojik Özellikleri (Arapgir-Yoncalı (Malatya)). *Yer-bilimleri, 32(3)*, 141-168.

EKLER

Resim 1: Onar RES 2 Mağarası

Resim 2: Onar RES Sahası Kuzey Yamaç Nekropol Alanı, Apsidal Yapı ve Antik Taş Ocağı

Resim 3: Onar RES Sahası Güney Yamaç (7 Adet Mağara, İn veya Kaya Altı Sığınağı)

Resim 4: Onar RES Sahası Kepez Tepe Mevkii Savunma Yapısı Duvar Örgüsünden Detay

Resim 5: Onar RES Sahası Kepez Tepe Mevkii Savunma Yapısı Buluntuları ve Mimari-nin Havadan Görünümü

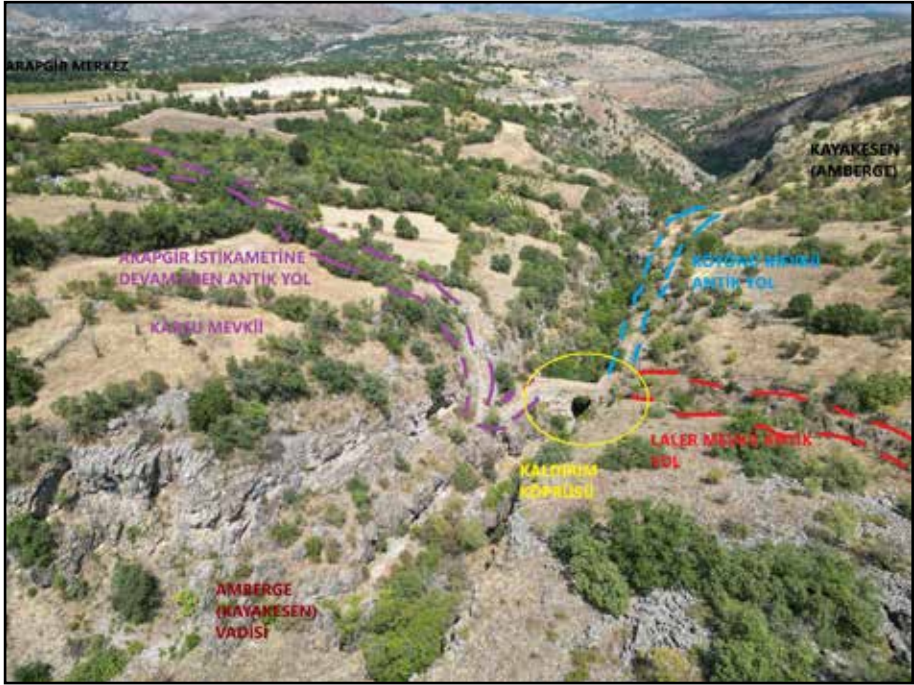
Resim 6: Maksutbağı ve Kızılyazı Mevkii Buluntu Alanları

Resim 7: Kayakesen Kıra Mevkii Buluntu Alanı

Resim 8: Kayakesen Kaldırım Köprüsü, Antik Yol ve Menfez

Resim 9: Kayakesen Kaldırım Köprüsü ve Antik Yol

Resim 10: Kılıçlı Hankarşisi Mevkii 1. Tepe Buluntu Alanı

Resim 11: Hankarşısı Harman Tepe Mevkii (2. Tepe) Buluntu Alanı

Resim 12: Han Karşısı Mevkii Höyük (3. Tepe) Buluntuları

Resim 13: Kuyulan Mevkii 1003-4 ve 1003-5 Parsellerde Bulunan Yaylak

Resim 14: Kızılbag Mevkii Antik Yol

Resim 15: Karataş Höyük Buluntuları

KASTAMONU İLİ VE İLÇELERİ TÜRK DÖNEMİ YÜZEY ARAŞTIRMALARI: DEVREKÂNİ, 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Anar AZİZSOY*

GİRİŞ

Arkeolojik YüzeY Araştırmalarının Kültür ve Tabiat Varlıklarıyla ilgili mevzuatına uygun olarak Türk-İslam Dönemi'ne ait Taşınmaz Kültür Varlıkları ile Taşınır Kültür ve Tabiat Varlıklarının tespiti, tanımlanması, incelenmesi ve belgelenmesi amacını taşıyan araştırmanın 2024 yılı için kapsamı Devrekâni ilçesi merkez mahalleleri ile bağılı bulunan köylerinde yürütölmek üzere sınırlandırılmıştır.¹

Araştırmanın Amaç, Yöntem ve Kapsamı

Antik Dönem'de Paphlagonia sınırları içinde Roma'nın önemli yerleşimlerinden olup devamında Doğu Roma (Bizans) sınırlarını oluşturan ve Türk Dönemi'nde ise yeni bir mimari/kültürel dokunun oluşmasını sağlayan evrelerin gelişmesi, sözü edilen coğrafyadan günümüze ulaşmayı başarmış zengin kültür mirasının tespitinin önem ve zarureti ortaya koymaktadır. Aynı zamanda gelişmekte olan sanayileşmenin şehir olanaklarının değişiminde oynadığı rol ve yeni demografik koşulların kırsal yaşamdan uzaklaştırdığı bu süreç, yerleşimlerin terk edilmesiyle yapılar da oluşan doğal yıkımın yanı sıra, kaçak kazıların verdiği tahribatları da hızlandırmaktadır. Bu bağlamda yaptığımız yüzeY araştırmasının temel amacı, özellikle Türk-İslam Dönemi esas olmak üzere il sınırları içinde korunabilen kültür varlıklarının tespiti, belgelenmesi ve kayıt altına alınarak sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

Buradan hareketle 2024 yılı Eylül ayında yaptığımız üçüncü sezon yüzeY araştırmasının yürütöldüğü Devrekâni ilçe merkezine bağılı 8 mahalle ile 55 köyden 46 köy incelemeye tabi tutulmuştur (Harita: 1).

Araştırma sırasında uygulanan yöntem olarak “yaygın yaya yüzeY araştırması” (*extensive pedestrian survey*) tercih edilmiştir. YüzeYde saptanan taşınır ve taşınmaz bulguların

* Prof. Dr., Anar AZİZSOY; Karabük Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Balıklar Kayası Mevkii/Merkez Kampüs, Karabük; anarazizsoy@karabuk.edu.tr; ORCID: 0000-0001-8667-2729.

1 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 09/08/2022 tarih ve 2788984 sayılı izni ile ikinci sezonu 2024 yılında yürütölen “Kastamonu İli ve İlçeleri (Araç, Devrekâni, Seydiler, Ağlı, Küre, İnebolu) Türk-İslam Dönemi YüzeY Araştırması” (YA013701-2022) Karabük Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Anar Azizsoy başkanlığında ve Malatya Müzesinden Uzman Dilare Derici eşliğinde gerçekleşmiştir. Araştırmaya arazide aktif katılım sağlayan ekip üyeleri; Kastamonu Üniversitesi, Mimarlık ve Restorasyon Programından Öğr. Gör. Özgür Yeni, Karabük Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünden Doktorant Muhammet Özkurt, Arş. Gör. Doktorant Celal Eser ve Yüksek Lisans Öğrencileri Ahmet Çölgeçen, Şenol Açıköz, Samih Yıldırım olmuştur.

türü, dönemi, mimari ve estetik (sanatsal) özellikleri, tespit edildiği alanda dönemin uzmanı ekip üyeleri tarafından ön değerlendirmeye tabi tutularak gerekli notlar alınmış; tespit edilen bilgiler daha önceden hazırlanan bilgi fişlerine aktarılmıştır. Araştırma alanındaki mimari eser veya yapı kalıntısı ve mimari parçalarla birlikte yüzey buluntularının niteliği ve tarihlendirme önerilerine ilişkin veriler, inceleme sırasında sahada toplanmıştır. Yerinde yapılan detaylı inceleme sırasında alanda tespit edilen yapı ve/veya kalıntıları, koordinat bilgileri alınarak belgelenmiştir. Ayrıca Bakanlık yetkilileri eşliğinde alanda tespiti yapılan tüm kültür varlıkları kayda geçirilmiştir.

Gezilen alanlar ve tespit edilen yapı veya kalıntıların buluntu noktaları, konum belirleme cihazları (GPS) yardımıyla kaydedilmiştir. Gezilen alanlarda düzenli olarak fotoğraflar çekilmiş; yapılar fotoğraflarla belgelemenin yanı sıra rölöveleri çıkarılmış, bilgisayar ortamında devam eden çizimleri ile birlikte dijital veri tabanında kayıt altına alınmıştır.

Arazi çalışması sırasındaki tespitlerimiz doğrultusunda Devrekâni ilçesine bağlı köylerde toplamda 20 *Taşınmaz Kültür Varlığı*² hakkında Bakanlık Yetkili Uzmanı ile hazırlanan anıt fişleri ön görülen tescil önerisi amaçlı doldurularak, Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna iletilmiştir.

Arazi Çalışması Süreci: Genel Bir Bakış

Araştırmanın 07 Eylül tarihli ilk günü, daha önceden gruplandırılan köy listesine uygun olmak üzere gerçekleştirilen saha çalışması, ilçe merkezi ve ilçe merkezine bağlı *İsmail Bey, Çayırıcık* ve Müteveli Mahallelerinde gerçekleştirilmiştir.

Merkezde incelenen yapıların büyük bir kısmı çeşitli yıllarda tescillenmiştir. Bu yapılar arasında Devrekâni Çarşı Camii (H.1311) 1913 yapım tarihî ile taştan kütle yapısı; iki katlı pencere düzeni ve bol açıklıklı cephe kuruluşuna karşın içyapıda estetiği tavan kuruluşunda koruyan bindirme tavanlı ve tavan göbeğinde geometrik ahşap işçiliği açısından bölge mimarisi için karakteristik özellik taşımaktadır (Resim: 1-2). Başkent İstanbul'da II. Abdülhamit Dönemi ile başlayan "*Hamidiye Camileri*" örneklerinden birisi olduğu minare kaidesindeki taş kitabede yer alan (H. 1332) 1893 tarihli metinden öğrenilirken, caminin yapımından kısa süre sonra geçirmiş olduğu yangın sonrası inşa edildiği yine kitabesinden anlaşılmaktadır.

Son Candaroğlu Hükümdarı İsmail Bey'in adını taşıyan diğer camiler ise merkezde bulunan İsmail Bey Camii ile Çayırıcık Mahallesi İsmail Bey Camii'dir. Yapılardan ilki

2 Erenler Köyü Camii, Bozarmut Köyü Camii, Bozkocatepe Köyü Camii ve Mezarlığı, Alçılar Köyü Camii, Karaçam Köyü Camii, Aslan Bey Köyü Maden Mahallesi Camii, Tekkekızılar Köyü Tekke Mahallesi Çeşmesi, Tekkekızılar Köyü Tekke Mahallesi Hamamı, Çayırıcık Mahallesi Köprüsü, Çayırıcık Mahallesi Çeşmesi, Ulamış Köyü Beyoğlu Mahallesi Çeşmesi, Yazıhisar Köyü Merkez Camii, Kuz Köyü Ballı Mahallesi Camii, Kuz Köyü Akın Mahallesi Camii, Pınarözü Köyü Karaoluk Mahallesi Camii, Asarcık Köyü Çeşmesi, Kadir Bey Mahallesi Duran Sokak Camii, Kadir Bey Mahallesi Duran Sokak Çeşmesi, Kadir Bey Mahallesi Merkez Çeşmesi olmak üzere toplamda 20 eser hakkında tescil önerisinde bulunulmuştur.

Devrekâni ilçesinin 5 km batısında Çayırıcık Mahallesi sınırlarındadır. Kitabesinden 1455-1456 yıllarında inşa edildiği öğrenilen yapı mihrap yönünde dikdörtgen planlı, tek mekânlı ve ahşap tavanlıdır.

Yapı beden duvarları moloz taş kullanılarak inşa edilirken, pencere söveleri ve cephe köşelerinde düzgün kesme taş, sivri kemerlerde ise tuğla malzeme kullanılmıştır. Kuzey-güney doğrultuda uzanan dikdörtgen planlı harim kaplama tavan ile örtülmüştür. Duvarlar alt sıra pencere açıklıklarına kadar ahşap lambri ile kaplanmış ve sıvalıdır. Beden duvarlarının tavan çizgisinde harimi dört yönden çevreleyen tek sıra testere dişi formundaki bezeme, bölgenin mimari süslemesinde yaygın görülen desen kurgusunun tekrarlamağadır. Tavanın merkezinde yer alan ongen formlu tavan göbeğinin merkezine ise çiçek motifleri işlenmiştir.

Çayırıcık Mahallesi'ndeki bir diğer tescilli Gelin Hamamı (1423-25); soğukluk, sıcaklık ve halvetin eş odalar halinde olduğu, doğu-batı doğrultusunda gelişim göstermektedir. Hamam soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık, halvet hücresi, su deposu ve külhan avlusu birimlerinden meydana gelir. Moloz taş ve kesme taştan inşa edilen hamamın soyunmalık bölümü üzeri beşik çatı, külhan avlusu kısmı sundurma ile kapatılmıştır. Diğer birimlerin üzeri ise kubbe örtülüdür. Hamam 1990 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından geçirdiği restorasyon sonrası önemli ölçüde ayağa kaldırılmıştır.

İsmail Bey Camii'nin diğer örneği de yine merkez mahallesinde ve aynı adla anılan yerleşim biriminde bulunmaktadır (Resim: 3). 1443-61 tarihleri arasında inşa edilen caminin ana malzemesi taş olup etrafı duvar ile çevrili bir bahçe içerisinde yer almaktadır. Dikdörtgen planlı cami, mihrap yönünde üç sahnalı ve ahşap tavanlı kütle yapısı ile kuzeyde son cemaat mahallinden oluşmaktadır. Moloz taştan inşa edilen cami yapımında yer yer kesme taş malzemededen de yararlanılmıştır. Caminin doğusunda haziresi mevcuttur.

İlçenin merkezi mahallerinde yine tescilli olan Kurtşeyh Mahallesi türbe ve mezarlıkları ile Çayırıcık Mahallesi Camii Çeşmesi (1860-64) ve Kurtuluş Çeşmesi (1846) de çalışma kapsamında incelenmiştir.

Çalışmanın 08 Eylül tarihli ikinci gününde, ilçe merkezinin biraz daha kuzeydoğusunda yer alan *İnciğez* ve Kurt köyleri incelenmiştir. Bu köylerde tespit edilen eserler konut ve cami örneklerinden oluşmaktadır. Kurt Köyü Çirişoğlu Camii gün içinde incelenen önemli yapılardan birisidir. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı harim ahşap taban döşemesine sahiptir ve ahşap kirişlemesi, alttan kaplama tavan ile örtülüdür. Sade bir süslemeye sahip ahşap tavanda, döşeme tahtaları kuzey güney doğrultusunda atılmış, tavanın merkezine basit bir tavan göbeği yerleştirilmiştir. Harim bölümü; doğu ve batı duvarda üçer, güney duvarda iki adet olmak üzere sekiz adet pencere ile aydınlanmaktadır. Güney duvarında harime giriş kapısı ile aynı eksende alçı mihrap, mihrabın güney batısında ahşap minber, güneydoğusunda vaaz kürsüsü yer almaktadır (Resim: 4). Camide hâkim süsleme kompozisyonları, araştırmada diğer yakın çevrelerde de tespit edilen karakterde ve 20. yy.

özellikleri göstermektedir. Sarı, kırmızı ve gri renk boya ile yapılan bezemelerin harime giriş kapısını çevreleyen kuşak üzerindeki güneş ve iki yanındaki ay-yıldız süslemeleri dikkat çekicidir.

Bölgede tespit ettiğimiz sivil mimarlık örneklerinden İnciğez köyündeki Kristo Konağı ilginç bir örnektir. Konak teknik olarak bölgede çokça karşılaşılan çantı (*ahşap yığma*) tekniğinde inşa edilmiştir ve ahşap işçiliği yönünden bölge mimarisi için karakteristik özellik taşımaktadır (Resim: 5).

Yüzey araştırmasına 09-10 Eylül 2024 tarihlerinde, ilçe merkezinin kuzeybatısında yer alan Balabanlar ve Sarıyonca köylerinde devam edilmiştir. Bu köylerde tespit edilen başlıca örnek grubunu camiler oluşturur. Balabanlar köyü sınırlarında tespit ettiğimiz Balabanlar Cami mevcut durumu ile tamamen yenilenmiş olmakla birlikte giriş kapısı üzerinde yer alan iki sıra kartuş içindeki dört satırlık kitabesi ile tarihî özelliğini korumaktadır (Resim: 6). Sarıyonca Köyünde tespit ettiğimiz Arap Dede Camii ise kerpiç malzemeden inşa edilmiş özelliği ile dikkat çekmektedir (Resim: 7). Caminin içinde kısmen korunabilen boya süslemeler de tarihî estetik değeri açısından önemlidir.

11 Eylül tarihinde Devrekâni ilçe merkezinin kuzey sınırı ve kuzeydoğusunda yer alan Erenler, Alınören, Kadioğlu, Çörekçi, Elmalıtekke, Kuzköy, Pınarözü ve Akdoğan köylerinde çalışmaya devam edilmiş ve bu bölgede saptanan eserler arasında cami dışında konut ve samanlık gibi *vernaküler* mimarinin özgün örnekler ile karşılaşılmış; ilgili yapıların belgelemesi (çizim, fotoğraf, notlar) yapılarak, kayıt altına alınmıştır. Tescil önerisinde bulunulan Erenler Köyü Camii, çantı tekniğinde inşa edilen özgün özelliklerini bazı değişikliklerle korumaktadır (Resim: 8). Pınarözü Köyü Karaoluk Mahalle Camii de tescile önerisinde bulunulan örneklerdendir. Yapı bir köy odası ile birlikte inşa edilmiştir.

12 Eylül tarihinde araştırmalara Habeşli, Çatak, Kızacık, Bozarmut, Asarcık ve Alaçay köylerinde devam edilmiştir. Tespit edilen örnekler içinde cami yapıları incelendiğinde, bazıları özgünlüğünü yitirmiş, bazılarında ise beton yenilemeler yapıldığı gözlenmiştir. Bu bağlamda özellikle bölge camileri için karakteristik olan ahşap minareler yerini farklı malzemelerden yapılmış olan genel kütle oranı ve estetiği ile uyuşmayan minarelere bırakmıştır. Tespitler arasında yenilenen Asarcık Köyü Çeşme Kitabesi'nin de ölçüleri alınarak kayda geçilmiştir (Resim: 9).

Araştırmanın bir sonraki 13 Eylül tarihinde ilçe merkezinin doğusunda yer alan Belovacı, Çontay köyleri ile kuzeydoğuda Ahlatçık, Saraydurak, Kurtköy, Sinantekke ve Kızılçık köylerinde incelemelerde bulunulmuştur. Karşılaşılan eserler arasında yine Türk-İslam Dönemi'nin yoğun olarak inşa edildiği camilerin yanı sıra mezar taşları tespit edilmiştir (Resim: 10).

14-16 Eylül tarihlerinde ilçe merkezinin kuzeyinde yer alan Tekkekızıllar ve bu köyün güneybatısında bulunan Bozkocatepe köyü ile ilçe merkezinin kuzeyinde yer alan Arslanbey, Alçılar, Karaçam köylerinde incelemelerde bulunulmuştur. Bahsi geçen bölgelerde

hem sivil yapılar hem de dini yapılar tespit edilmiştir. Alçılar, Karaçam ve Bozkocatepe köylerinde tespit edilen camiler tescile önerilmiştir. Bu yapılar arasında mevcut halde her ne kadar örtü sistemi tamamen betonarme olarak yenilense de giriş kapısı üzerinde 1577 tarihli kitabesi bulunan Bozkocatepe Camii, Anadolu Türk Beylikleri Dönemi üslup özelliklerini korumuştur. Tekkekızılılar köyü Kızıllar Mahallesinde tespit edilen sivri kemer alınlıklı üç satırlık kitabesi bulunan köy çeşmesi hakkında tescil önerisinde bulunulmuştur.

17-18 Eylül tarihlerinde ilçe merkezinin kuzeydoğusunda yer alan Bıngıldayık, Ulaşmış köylerinde Devrekâni kırsal mimari dokusunu oluşturan cami, konut, samanlık, hamam, çeşme ve köprü'nün yanı sıra mezar taşları incelenmiştir. Nitelikli olan eserlerin belgelemesi yapılarak ölçüleri alınmış, geri kalan örneklerin fotoğrafları çekilerek değerlendirilmek üzere kayıt altına alınmıştır. Bu yapılar arasında yer alan Bıngıldayık Köyü Merkez Mahalle Camii, karakteristik bölge özelliklerini muhafaza etmiş olup, tescilli bir yapıdır (Resim: 11).

Ulaşmış köyü Beyoğlu Mahallesi'nde tespit edilen çeşme ise sadece kitabesi ile ulaşılmış ve günümüze moloz taş ve beton malzemedeki yenilenecek gelebilmiştir.

19-21 Eylül tarihlerinde ilçe merkezine daha yakın yerleşim birimlerinde çalışılmış; merkezin doğusunda bulunan Laçın köyü ve merkeze bağlı Kurtşeyh ve Sazyaka Mahallelerinde incelemelerde bulunulmuştur. Tespit edile örnekler ağırlıklı olarak cami ve hazirelerinde yer alan mezar taşlarında ibarettir. Laçın Köyü Camii mevcut cephe özelliklerini korumakla birlikte, harim duvarları ve tavanı beton olarak yenilenmiştir. Caminin mihrabı işçilik bakımından Bıngıldayık Köyü Merkez Mahalle Camii mihrabı ile benzerlik göstermiş olup yerel yaklaşımla ele alınmıştır.

22 Eylül tarihinde Devrekâni ilçe merkezinin kuzeydoğusunda bulunan Göynükören ve Başakpınar köylerinde çalışmalar sürdürülmüştür. Aynı istikamette yer alan Hasırlı ve İğdir köylerindeki çalışmalar 23 Eylül tarihinde sürdürülmüştür. İncelenen örnekler arasında yoğunluğu camilerin yanı sıra mezar taşlarıyla birlikte konutlar da oluşturmaktadır.

24 Eylül tarihinde Çorbacı köyü ve merkez ilçeye bağlı Kadirbey Mahallesi incelemeye tabi tutulmuştur. Karşılaşılan nitelikli eserler arasında cami ve mezar taşlarının yanı sıra çeşme örneği de saptanmıştır.

25-26 Eylül tarihî itibarıyla ilçe merkezinin doğusunda Çorbacı, kuzeydoğusunda Yazıhisar ve ilçe merkezine bağlı İsmail Bey Mahallesi'nde incelemeler devam etmiştir. Sahada cami ve mezar taşı örnekleri tespit edilmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Devrekâni ilçe merkezi ve köylerinde yürütülen araştırmada Türk-İslam Dönemi'ne ait çok sayıda dini ve sivil yapı örnekleriyle karşılaşmıştır. Bu yapılardan bir kısmı Türk mimarisinin gelişimi açısından olduğu kadar siyasi varlığına da ışık tutan eserler olarak

dikkat çekmektedir. Konuya dâhil olan camilerin bazıları, yapım tarihleri ve süsleme özelliklerinden yola çıkılarak 19. yy. ve 20. yy.ın ilk çeyreğine tarihlendirilmiş olup kısmen de olsa özgünlüklerini korumayı başarmıştır. Bazı ahşap camilerin minaresi ulaşmadığı gibi kâğır yapıli olan camilerin de özgün minareleri yine ahşaptır ve bunların da yine büyük bir kısmı yenilenirken, bazı özgün örneklerin sacıa kaplandığı gözlenmektedir. Özellikle ahşap konstrüksiyonlu içyapılarını başta harim tavanlarındaki ahşap süslemeleriyle koruyarak gelebilen camiler gerek tarihî gerekse de özgün estetik değerlerini fikir sunacak nitelikte muhafaza edebildikleri için mevcut durumlarına ilişkin bilgiler, Kültür ve Turizm Bakanlığı uzman temsilcisi ile tescil (anıt) fişleri doldurularak Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kuruluna iletilmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz merkezde yer alan ve tescili yapılmış bilinen örneklerin haricinde, ilçe merkezinin 14 km kuzeydoğusunda bulunan Bingıldayık köyündeki 1854 tarihli Merkez Camii ve ilçe merkezine bağlı olan Kadirbey Mahallesi'ndeki 1854-55 tarihli Duran Sokak Çeşmesi, yapım tarihî kitabelerinden öğrenilen Osmanlı Dönemi'nin geç evresine ait örneklerdir. Bingıldayık köyündeki Merkez Camii (1854)'nin taştan kütle yapısı dışında minaresi ve içten döner eksenli ahşap bindirme harim tavanı, bölgenin kırsal mimarisinde 15. yy'dan beri sıkça kullandığı teknik ve estetiği açısından önemlidir. Caminin harim tavanındaki süslemeleri de, ahşap işçiliğinin bölgedeki önemli temsilcisi olarak kayda değerdir. Erenler Köyü Camii, Bozarmut Köyü Camii, Bozkocatepe Köyü Camii ve Mezarlığı, Alçılar Köyü Camisi, Karaçam Köyü Camii, Aslan Bey Köyü Maden Mahallesi Camii gibi aynı karakterde tarihî ve estetik değerini koruyan yapılar da tescil önerisinde bulunulan listede yer almaktadır.

Köy yerleşimlerinin mahalli dokusunda merkezi belirleyen camilerin dışında belli parsel-lerin kesişme noktasına denk gelecek şekilde mahallenin su ihtiyacını karşılamak üzere yapılan köy çeşmeleri, çoğunlukla camilerin yakınında; fiziki yapıda belirleyici olan çekirdek dokudaki meydanlara yapılmıştır. Ne yazık ki sayıları oldukça az olan bu çeşmelerin, günümüze kadar özgünlüklerini koruyarak gelebilen örnekleri de çok değildir. Tespitler arasında Kadirbey Mahallesiindeki Duran Sokak Çeşmesi (1854-55), kesme taştan kütle yapısı ve ön yüzündeki sivri kemer alınlığında yer alan dikdörtgen kartuş içindeki inşa tarihî ile korunması gerekli örnekler arasındadır. 19. yy.-20. yy. başlarına kadar inşa edilen örnekler arasında tespit ettiklerimiz; Ulaş Köyü (Beyoğlu) Çeşmesi (19.-20.yy), Çayırıcık Köyü Çeşmesi (1846-47), Kadirbey Mahallesi Duran Sokak Çeşmesi (1854-55), Asarcık Köyü Çeşmesi (1909-10), Kadir Bey Mahallesi Çeşmesi (1909-10), Tekke Kızıllar Köyü Tekke Mahallesi Çeşmesi (20. yy. başı) olup bu yapılar hakkında da tescil önerisinde bulunulmuştur.

İnceleme sırasında iki adet köprüye rastlanmıştır. Tipoloji olarak incelendiğinde tek gözlü köprüler grubunu oluşturan örnekler; Karaçam Köyü Karaveren Köprüsü ve Çayırıcık Köprüsü'dür. Köprülerden tescil önerisinde bulunulan Çayırıcık Köprüsü'dür. İnceleme kapsamı dışında tescil değeri taşıdığı öngörüsünde bulunulan diğer bir yapı ise Tekkekızılar Köyü, Tekke Mahallesi Hamamı'dır.

Köy sınırları dâhilinde bugün aynı zamanda bazısı cami ve türbelerin çevrelediği alandaki hazirelerde olmak üzere çoğunluğu Osmanlıca metin içerikli ve çeşitli yazı karakterinde kitabelere sahip aynı zamanda sanat tarihî açısından da nitelikli sayabileceğimiz mezar taşları da yine araştırma kapsamında tespit edilerek, literatüre kazandırılmak üzere incelenmektedir.

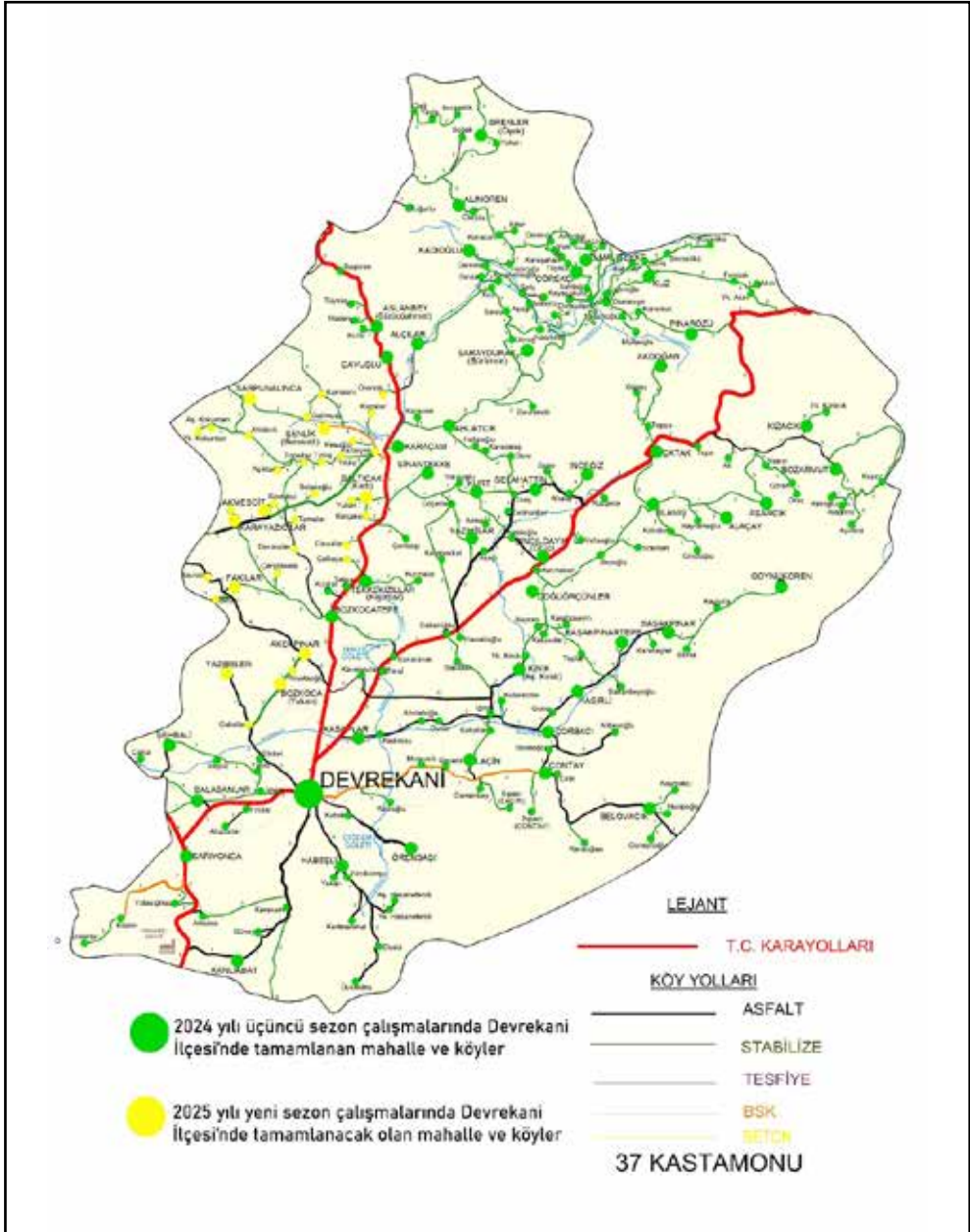
Hiç kuşkusuz yapı türleri arasında geleneksel yapım tekniği ve mimari estetiği iyi şekilde okunabilen konutlar aynı zamanda sayı bakımından da niceliği belirleyen örneklerdir. Bu yapılar arasında kırsalda tespit ettiğimiz İnceğiz Köyü Ahalar Mahallesi'nde Kristo (Kadı) Konağı ve Pınarözü Köyü Karaoluk Mahallesi'nde bulunan Akif Güzel Konağı günümüze kadar korunabilen dikkat çekici yapılarıdır.

Sonuç olarak 07 Eylül-26 Eylül 2024 tarihlerinde yapılan üçüncü sezon arazi çalışmaları Devrekâni ilçesinin 8 mahalle ve 46 köyünde gerçekleşmiştir. Yürütülen bu çalışmalar neticesinde Türk-İslam Dönemi'ne ait yukarıda bahsi geçen dini ve sivil yapı gruplarının nitelikli örnekleri saptanarak ilerleyen aşamada yayına dönüştürülmek suretiyle dijital veri tabanına kaydedilmiştir.

Teşekkür

Araştırmanın yürütülebilmesi için sağladıkları izin ve desteklerinden dolayı başta T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü olmak üzere Kastamonu Valiliği ve Vali Yardımcısı Sayın Ahmet Atılkan'a, Karabük Üniversitesi Rektörlüğüne, Devrekâni Belediye Başkanı Sayın Engin Altıkulaç'a araştırma ekibi üyeleri adına sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

EKLER

Harita 1: Devrekâni köyleri 2024 yılında çalışılan ve 2025 yılında çalışılacak olan yerleşimlerin haritada görünümü

Resim 1: Çarşı Camii, kuzey cepheden genel görünüm

Resim 2: Çarşı Camii harim ve tavadan ayrıntı

Fotoğraf 3: İsmail Bey Camii, içten görünüm

Resim 4: Kurt Köyü Çirişoğlu Camii, içten görünüm

Fotoğraf 5: İnciğez Köyü Kristo Konağı, cephe ve odadan genel görünüm

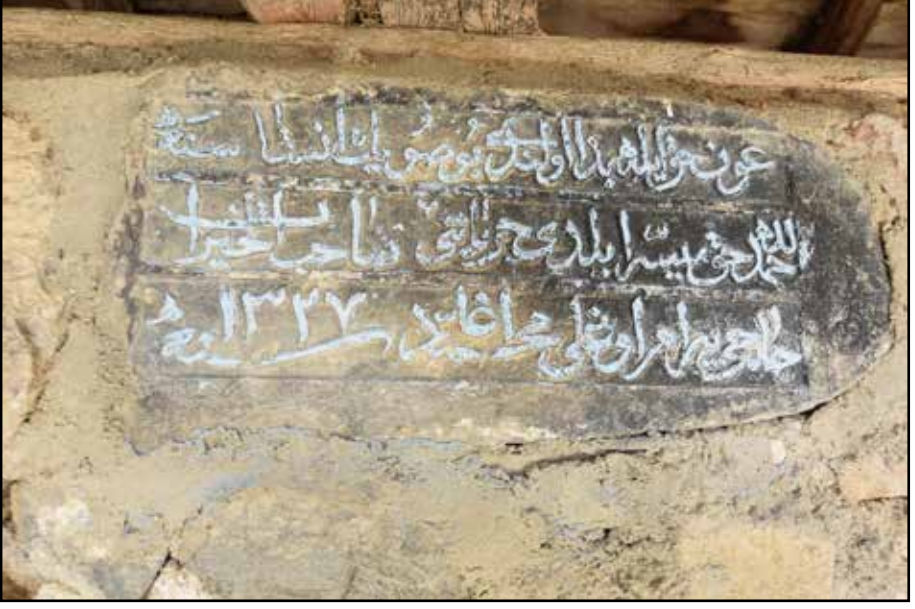
Resim 6: Balabanlar Camii kitabesi

Resim 7: Arap Dede Camii, içten görünüm

Resim 8: Erenler Köyü Camii, genel görünüm

Resim 9: Asarcık Köyü Çeşmesi (1909), kitabe metni

Resim 10: Kızılcık Köyü Mezarlığı, mezar taşı örneği

Resim 11: Bingıldayık Köyü Merkez Mahalle Camii, ahşap tavan ayrıntısı

PHOENIX 2024

Asil YAMAN*
Koray KONUK
Anna Marie SITZ
İlayda ALİKAYA
Taylan DOĞAN
M. Rumeysa ÇAKAN
Aslıhan GÜÇLÜ
Ayşe ÖZAYDIN
Kübra GÜNBEY
Bahar Cansel İTEZ
Şeyda SAYIN
Aleyna UYANIK
Elif SOKULLU
Hilal DEMİRHAN
Mehmet Serhat AYDEMİR

GİRİŞ

Phoenix/Phoinix (Φοῖνιξ)¹ günümüzde, Muğla ili, Marmaris ilçesi, Taşlıca Mahallesi

* Dr. Asil YAMAN (Araştırma Başkanı), The University of Pennsylvania, Museum of Archaeology and Anthropology, Mediterranean Section, Philadelphia, PA, The United States of America, E-posta: ayaman@upenn.edu, ORCID: 0000-0003-1532-756X.

Doç. Dr. Koray KONUK (Araştırma Başkan Yardımcısı), Université Bordeaux-Montaigne, Institut Ausonius, Centre National de la Recherche Scientifique, Bordeaux, Fransa, E-posta: koraykonuk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2556-4270.

Dr. Anna m SITZ, Universität Tübingen, Philosophische Fakultät, Tübingen, Almanya, E-posta: anna-marie.sitz@uni-tuebingen.de, ORCID: 0000-0003-3580-2428.

İlayda ALİKAYA, Uzman Arkeolog, E-posta: ilaydaalikaya1@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7409-4420.

Doç. Dr. Taylan DOĞAN, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, E-posta: dgntaylan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9006-5574.

Yüksek Mimar, Öğr. Gör. Münire Rumeysa ÇAKAN, Tasarım Bölümü, Antalya, E-posta: rumeysa.cakan@alanya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2104-6422.

Aslıhan GÜÇLÜ, Uzman Arkeolog, E-posta: aslihanguculu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6517-806X.

Dr. Ayşe ÖZAYDIN, Fotoğraf Sanatçısı, Nişantaşı Üniversitesi. E-posta: ayseozyaydin@gmail.com, ORCID: 0009-0006-3284-6635.

Kübra GÜNBEY, Yüksek Peyzaj Mimarı, E-posta: gunbeykubra@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1589-9699.

Bahar Cansel İTEZ, Şehir Plancısı, E-posta: baharitez@gmail.com

sınırlarında yer almaktadır. Bozburun Yarımadası'nın güney batısında konumlanan yerleşim, Arkaik Dönem'den itibaren politik, ekonomik ve dini bakımdan Karia Khersonesos,² Helenistik Dönem'den itibaren de Rodos karşı yakasının bir parçası olmuştur.³ 2021 yılından bu yana Taşlıca ve Söğüt kırsal mahallelerinde yürütülen sistematik ve intansif yüzey araştırmaları, yarımada arkeolojisine katkı sunmak, bilimsel sorulara yanıt aramak ve kültür varlıklarının korunması adına çok yönlü bir kültürel coğrafya okuması niteliğinde olup⁴, arkeolojide dolanıklık (entanglement) teorisi çerçevesinde ele alınmaktadır.⁵

Phoenix çok yönlü intansif yüzey araştırmalarının dördüncü yılında çalışmalar yerleşimin kuzey ve doğu kırsalına yoğunlaştırılmıştır (Resim: 1). Doğuda Dağ Yeri, Bedelence, Tülü Tepe hattında kuzey-güney doğrultulu çöküntü ovası ve yamaçlarında toplamda 600 hektarlık (3 x 2 km) alanda yürütülmüştür.⁶ Arkeolojik belgeleme çalışmaları, jeomorfoloji, flora ve fauna araştırmaları,⁷ sözlü tarih mülakatları, kırsal mimarinin

Şeyda SAYIN, Arkeolog, E-posta: synseyda@gmail.com

Aleyna UYANIK, Arkeoloji lisans öğrencisi, E-posta: auyanik@students.uni-mainz.de

Elif SOKULLU, Mimarlık lisans öğrencisi, E-posta: elifsokullu@gmail.com

Hilal DEMİRHAN, Peyzaj Mimarlığı lisans öğrencisi, E-posta: hlldmrhn69@gmail.com

Mehmet Serhat AYDEMİR, Harita Mühendisi, MESA, E-posta: mehmetserhataydemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0933-087X.

- 1 'Hurmali Yer' anlamına gelen Phoinikoudi etimolojik bakımdan Phoenix/Phoenix'in ardılıdır. Gezgin notları ve haritalarında Phenikeh, Phineket, Phiniketi, ya da Phiniki gibi varyantları da görülmekle beraber günümüzde kullanılan 'Fenaket' adı bu etimolojik evrimin son halkasını teşkil eder. Benzer bir dönüşüm Yunanca 'Taşlı' anlamına gelen Tracheia'dan evrilen Darrahiya/ Tarahya ve Taşlıca'da görülmektedir.
- 2 Araştırmalar Phoenix'in siyasi, ekonomik ve dini birlik altında Arkaik ve Klasik dönem boyunca yarı bağımsız bir yapıda geliştiğini gösterir. Khersonesos (Χερσόνησος) yerleşimlerinin Atina vergi listelerinde tek bir birim olarak yer almış olması ve ortak sikke basımı bölgedeki deme'lerin eşit bir ilişki kurduğunu, siyasi, dini ve ekonomik birliğini bir konfederatif örgütlenme çerçevesinde MÖ 530-450 arasında sürdürdüğünü açıkça göstermektedir. Bk. Badoud 2011, 543; ATL I, 440-441; Cahn 1970, 200. Ancak bölgede *Ktoinaï* sisteminin varlığı, Phoinix'in yakın komşuları Tymnos, Thysannous ve Tlos'la beraber Rhodos'taki Kamiros ile daha erken bir siyasi ilişki kurduğuna işaret eder. *Ktonai* için bk. Fraser ve Bean 1954, 95.
- 3 Bu dönemde Phoenix'i yöneten ana kentin Kamiros olduğu önerilir. Bk. Fraser ve Bean 1954, 80.
- 4 2021 yılından itibaren yürütülen araştırmalara dair sonuçlar için bk. Yaman vd. 2022, 185-202; Yaman vd. 2023; 277-297; Yaman vd. 2024, 381-396. Yaman ve Günyaşar 2024, 50-58.
- 5 Arkeolojide dolanıklık teorisi için bk. Hodder 2012.
- 6 Phoenix Arkeoloji Projesi (PAP) kapsamında yürütülen çok yönlü araştırmaları izin ve destekleriyle mümkün kılan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Kazılar ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığı'na teşekkür ederiz. Saha çalışmalarına Bakanlık Temsilcisi olarak iştirak eden, Ankara 15 Temmuz Demokrasi Müzesi Müdürlüğü Uzmanı Sayın Mehmet Selim Aydın'a, görüş ve önerileriyle çalışmalara sağladığı katkılar için teşekkürlerimizi sunarız. 2024 yılı çalışmalarımıza akademik ve teknik destek sağlayan Penn Museum, Bordeaux University, Ausonius Institute, CNRS ve American Society of Overseas Research (ASOR)'a; yörede kültür varlıklarının belgelenmesi ve geleceğe aktarılması yönündeki değerli katkıları ile maddi destekleri için Söktaş A.Ş. ve Kayhan Ailesi'ne şükranlarımızı sunarız. Ayrıca desteklerini gördüğümüz Marmaris Ticaret Odası'na ve yörede kamu yararına faaliyet gösteren ve çalışmalara katkı sunan Tarihi Phoenix Arkeoloji Derneği'ne ile Phoenix Dostları'na verdikleri destek için teşekkür ederiz.
- 7 Flora araştırmaları Yüksek Peyzaj Mimarı Kübra Günbey tarafından ele alınmaktadır.

belgelenmesi,⁸ çağdaş sanat programı,⁹ epigrafik belgeleme¹⁰ gibi alt programlarla desteklenmiş, veriler çapraz olarak bağlamıyla beraber bütüncül olarak değerlendirilmiştir.¹¹

GÖKÇALCA YERLEŞİMİ

2024 yılı Arkeolojik Yüze Araştırmalarının ilk ayağı Gökçalca'da yürütülmüştür. Gökçalca, Somakkaya Tepesi'nin güneybatısında, Taşlıca köyünün güneydoğusunda, Akalan'ın ise batısında konumlanan, doğuya bakan yamaç üzerinde kurulmuş dikdörtgen planlı mekânlardan oluşan geniş bir yerleşimdir (Resim: 2).¹² Yoğun yüze araştırmaları sonucunda yamaç boyunca güneyde alt kotlardan kuzey üst kotlara doğru sıralanan en az 53 adet, tek veya çok mekânlı, kuru duvar tekniğiyle inşa edilmiş mekânlar tespit edilmiştir. Mekânların büyük kısmı, yerel kireç taşı ile örülmüş poligonal duvarlara sahiptir. Mimari düzenlemeler, yamaçta teraslama ve koridorlu giriş tipolojisinin bilinçli bir şekilde uygulandığını göstermektedir.

Numerik düzen içerisinde kayıt altına alınan mekânlar içerisinde özellikle 5-7 numaralı yapılar gibi birbirine bitişik düzende ya da bir koridorlarla organik olarak bağlanan birimler daha karmaşık konut grupları oluşturmuştur. 39 numaralı yapı ve onu çevreleyen iki aşamalı çevre duvarı, mimari ölçüleri ve konumu itibarıyla yerleşimdeki olası kamusal ya da yönetsel odak noktasını temsil eder. Benzer şekilde 43 numaralı yapının boyutları ve duvar kalınlığı, bir toplanma alanı işlevine işaret etmektedir. Yerleşimde ayrıca çokgen taşlarla örülmüş çevre duvarları, teras duvarları ve tarımsal alan düzenlemeleri de belgelenmiştir.

Sivil mimari dokunun yanı sıra, yerleşimin doğu alt yamaçlarında bir adet oda mezar tespit edilmiştir (Resim: 5). Ölçüleri ve konumu itibarıyla bu mezarın, yerleşim ahali arasında belirli bir statüye sahip bir kişiye ait olabileceği düşünülmektedir. Genel olarak Gökçalca hem konut mimarisi hem de savunma ve tarım altyapısı ile, çok işlevli bir kırsal yerleşim örneği sunmaktadır. Yerleşimin planlı teras sistemi, ortak duvarlı yapı kompleksleri, koridorlu giriş düzenlemeleri ve stratejik konumlandırılmış kamusal yapıları,

8 Taşlıca Kırsal Mimari Araştırma ve Belgeleme Programı Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi Öğr. Gör. m Rumeysa Çakan tarafından yürütülmekte olup, 'Arkeolojik Alanda Kırsal Yerleşimlerin Sürekliliği ve Korunması: Phoenix Antik Kenti ve Taşlıca Köyü' başlıklı doktora tezi kapsamında çalışılmaktadır.

9 2024 yılı Çağdaş Sanat Programı çalışmaları Doktorant Aslıhan Güçlü ve Dr. Ayşe Özyayın tarafından yürütülmüştür.

10 Epigrafi araştırmaları Doç. Dr. Koray Konuk ve Dr. Anna Marie Sitz tarafından yürütülmektedir.

11 Dijital belgeleme çalışmaları kapsamında 2024 yılı araştırma alanı içerisinde 30cm/px ve 4cm/px olmak üzere koordinatlı ortofotolar üretilmiş, 1/1000 ölçekli ve üç boyutlu haritaları oluşturulmuş, Dijital Yükseklik Modelleri (Digital Elevation Model) ile yapısal bazlı lidar taramalar gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar neticesinde alanda tespit edilen taşınır ve taşınmaz tüm kültür varlıkları Spectra SP60 GNSS ile noktasal bazlı olarak koordinatları alınarak, QGIS sayısal veri tabanı üzerine işlenmiş ve kayıt altına alınmıştır. Bu çalışmalarını gerçekleştiren ekip üyesi Harita Mühendisi Mehmet Serhat Aydemir'e ve dijital veritabanı çalışmalarını yürüten Şehir Plancısı Bahar Cansel İtez'e teşekkür ederiz.

12 Gökçalca tespitler için ayrıca bk. Oğuz 2013, 271, 280, 333-334, 497-498, Pl. 2.1.27.

bölgedeki toplumsal organizasyon ve mekânsal planlama anlayışı hakkında önemli veriler sağlamaktadır. Çalışmalar neticesinde Gökçalca ve çevresinde Helenistik ya da Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait tarihleyici veri elde edilmemiştir. Buna mukabil alanda pişmiş toprak bezemeli mimari parçalar ve zeytinyağı işliğine işaret eden armudi formda pres taşları gibi tarihlenebilir veriler bulunmaktadır. Bu veriler ışığında Gökçalca ve çevresinde son evresi Arkaik Dönem'de MÖ 6. yy'a işaret eden bir yamaç yerleşimi olduğunu düşündürmektedir.¹³

SOMAKKAYA AÇIK HAVA KUTSAL ALANI

Somakkaya Tepesi, Taşlıca köyü ve Gökçalca'nın doğusunda, kayalık yamaçlarla çevrili stratejik bir konumda yer alır. Doğu, batı ve kuzey yönlerinden erişim sarp yamaçlar nedeniyle zor olan tepeye, güney yamacından erişim görece kolaydır. Arkeolojik araştırmalar, tepenin güney hattında, alt kotlardan itibaren mimari blok ve yapı temellerinin yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Güney alt kotlardan zirveye uzanan güney hat boyunca kuzey güney doğrultulu bir teras, bu terasın üst kotlarında iki yapı, bir basamaklı altar ve kaya çanağından oluşan bir kült düzeni ortaya çıkarılmıştır.¹⁴ Bu yapılar içerisinde Teras ve 1 No.lu Yapı olarak adlandırılan alanlar güney yamacın alt kesiminde, 2 No.lu Yapı orta kotlarda, altar ve kaya çanağı ise zirvede yer almaktadır (Resim: 3-4).

Teras, 1 No.lu Yapının güneydoğusunda, ana kaya üzerine oturan ve kaba işlenmiş bloklarla inşa edilmiş 7x2 m boyutlarında bir platformdur. Duvar örgüsündeki teknik benzerlikler, terasın 1 ve 2 No.lu Yapılarla çağdaş olabileceğini düşündürmektedir. 1 No.lu Yapı, 13x4,50 m ölçülerinde, büyük mekânlı bir yapıdır. Kuzey ve batı duvarlarının alt kısımları ana kayadan oluşurken, üst bölümlerde poligonal ve rektagonal bloklar kullanılmıştır. Özellikle güney duvarda *in situ* durumda korunan profilli bloklar, alt kısımları kaba, üst yüzleri ise pürüzsüz işlenmiş olmalarıyla dikkat çekmektedir. Bu özellikleriyle *euthynteria*¹⁵ bloklarını andıran elemanlar,¹⁶ üstlerine ikinci bir blok sırasının oturduğunu gösteren *anathyrosis*¹⁷ izleri taşır. Topografya, blok dizilimleri ve geçiş açıklıkları, yapının güneybatıda bir ana girişe ve kuzeyde 2 No.lu Yapıya bağlanan ikincil bir geçide sahip ola-

13 Benzer örneği Lykia bölgesinde Avşar Tepesi'nde bulunan bu yerleşimin dip tarihine yönelik getirdiğimiz öneri ve genel kronolojisi yakın zamanda başlatılacak sistematik kazılarla aydınlatılması öngörülmektedir. Avşar Tepesi (Zagaba) için ayrıca bk. Thomsen 2022; Erdoğan 2022, 2517-2536. m Nöth'ün Gökçalca üzerine tespit ve önerileri için bk. Nöth 2023, 109.

14 Epigrafik veriler Phoenix ve çevresinde Zeus Polieus, Athena, Apollon, Ilithyia, Aphrodite, Sarapis ve Dionysos kutsal alanları olduğunu kanıtlar. Yazıtlar için ayrıca bk. Bresson 1991; Blümel 1991.

15 εὐθυντήρια. Tapınak ve anıtsal yapılarda temel en üstteki, zemin seviyesinde görünen taş sırası için kullanılan terimdir. Bk. Robertson 1943, 41.

16 Literatür araştırmalarında tapınak, sunak gibi farklı yapılarda da benzer profil ve işleve sahip bloklar ile karşılaşmak mümkündür. Bk. Tırpan 1998, 12-13, Çizim 6; Doğan 2023, 196-198, Figs. 3-5.

17 ἀναθήρωσις. İki taş blok arasındaki birleşme yüzeyinin özel bir şekilde hazırlanması için kullanılan terimdir. Bk. Tucci 2014, 13; Robertson 1943, 42.

bileceğini ortaya koyar. Konumu ve yapısal düzeni, buranın tören alayı için bir karşılama mekânı olabileceğini düşündürmektedir.

2 No.lu Yapı, 1 No.lu Yapı ile zirvedeki kült alanı arasında, muhtemelen tören güzergâhı üzerinde yer almaktadır. 10 x 6 m boyutlarındaki yapının duvarlarında çoğunlukla ana kaya kullanılmış, güney duvarında ise kaba işlenmiş büyük bloklar tercih edilmiştir. Doğu girişi bölümü tahrip olmuştur. Duvar tekniklerinin 1 No.lu Yapı ve terasla benzerlik göstermesi, bu üç yapının aynı inşa evresine ait olabileceğini gösterir.

Kült alanı; zirvede, çevreye hâkim bir konumda yer almakta ve doğuya bakmaktadır. Alanın planında bir basamaklı altar, onunla ilişkili bir libasyon çanağı, ve ikinci bir kaya çanağı yer alır. Bu doğu yönelimi, Phrygia'daki basamaklı anıtların büyük kısmında görülen ve kuzeydoğu-güneydoğu aksını tercih eden gelenekle paraleldir. Araştırmalar, doğu yöneliminin yalnızca rastlantı olmadığını, güneşin doğuşuyla ilişkili sembolik bir anlam taşıdığını ve muhtemelen Matar/Kybele kültüyle bağlantılı olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda, Somakkaya'daki altların önünde orijinalde bir kült imgesi ya da stel bulunmuş olabileceği, hemen yanındaki libasyon çukurunun ise bu imgeye sunu törenlerinde kullanıldığı düşünülmektedir.

Basamaklı altar, 4,35x3,75 m ölçülerindeki kaya külesine oyulmuş üç basamak ve üstteki çanaktan oluşur. Basamaklar ve çanak birbiriyle ilişkilidir ve bir bütün olarak altarı oluşturmaktadırlar. Literatürde bu tip altarlara için altar, basamaklı altar, kaya tahtları, taht altarlara, idollu altarlara gibi oldukça farklı terimlerin kullanıldığı göze çarpmaktadır.¹⁸ Basamaklar 25 ve 53 cm arasında değişen derinliklere ve 12 cm yüksekliğe sahiptir. Bu ölçüler dikkate alındığında, basamakların işlevsel ölçülerden uzak olduğu görülmektedir. Bu özellikleriyle Phrygia'da Midas Şehri ve Fındık'taki örneklerle benzerlik taşır.¹⁹ Basamakların ve altların doğuya yönelmiş olması Phrygia geleneğine uygun biçimde, güneşin doğuşu ile ilişkilendirilebilir.²⁰ Basamaklardan sonra altların tepesinde düzgün bir plan sergilemeyen elips ve dörtgen arasında değişen bir sunu çanağı bulunmaktadır. Çanak 60x40 cm ölçülerinde olup, 6 cm derinliğinde korunmuştur. Çanağın formu ve boyutlarından hareketle libasyon sunularında kullanıldığı düşünülmektedir.²¹

İkinci kaya çanağı altların kuzeybatısında, 3,27x1,96 m boyutlarında bir kaya külesine oyulmuştur. Formu urne tipine benzerlik gösterir ve kenarındaki kapak oturma düzlemi, kapalı olarak kullanıldığını düşündürür. Bu çanağın libasyon amacıyla değil, kütle ilişkili depolama ya da ostohek olarak işlev görmüş olabileceği değerlendirilmiştir.²²

18 Berndt-Ersöz 2006, 22.

19 Berndt-Ersöz 2006, 173.

20 Berndt-Ersöz 2006, 15-17.

21 Sunu çanakları için bk. Berndt-Ersöz 2006, 145, 149, 181, 183-184, 190. Anadolu'daki diğer örnekler için bk. Kızıl 2015, 276.; Kızıl-Doğan, 2022, 111. Berndt-Ersöz 2006, 183; Berndt-Ersöz 2006, 4-16; Balıran - Söğüt 2002, 50. Gönültaş 2003, 90; Kızıl 2015, 277.

22 Kaya çanakları ve farklı işlevlerdeki örnekler için ayrıca bk. Kızıl 2015, 276.; Kızıl-Doğan, 2022, 111. Berndt-

Alan çevresinde ve zeminde tespit edilen kaya oyukları, bazı durumlarda taban düzleminin inşasıyla ilişkili, bazı durumlarda ise raf ya da platform yerleştirmeye uygun yuvalar olarak yorumlanabilir.²³ Bu oyuklar, adak sunularının veya ritüel nesnelere ait olduğu ahşap raf sistemlerine ait olabilir.

Tüm bu veriler ışığında Somakkaya kült alanının, doğu-batı akslı yerleştirilmiş basamaklar, sunu çanakları ve yüksek konumu ile, Phrygia'daki Kybele'ye adanmış açık hava kutsal alanlarıyla yakın benzerlik gösterdiği söylenebilir.²⁴ Kybele kültürünün yalnızca Erken Demir Çağı'nda Orta Anadolu'da değil, Roma İmparatorluk ve Geç Antik Çağ'da da tapınım gördüğü bilinmektedir.²⁵ Somakkaya örneği, yüksek rakımlı, çevreye hâkim, doğuya yönelen ve erişimi zor bir tepede konumlanmasıyla, hem mimari hem de topografik açıdan bu geleneğin yerel bir uyarlaması niteliğindedir. Duvar işçiliği ve ritüel unsurlar kesin tarihlere sağlamasa da, paralel örnekler dikkate alındığında alanın MÖ 6.-2. yy.lar arasına tarihlendirilebileceği önerilebilir. Ancak saha çalışmaları neticesinde alanda MÖ 6. yy. sonrasına tarihlenebilir materyalin bulunmayışı bir terminus oluşturmaktadır. Bu durum Gökçalca ve Kaledağ alt yerleşimi verileriyle bağlamsal ve bütüncül olarak değerlendirildiğinde, alanın Arkaik Dönem sonrasında kullanım dışı kaldığı ihtimalini ortaya koymaktadır.²⁶

KALEDAĞ

Kaledağ, Taşlıca'nın kuzeydoğusunda, 451 metre rakımda hâkim bir tepe üzerinde konumlanmıştır. Arkeolojik araştırmalar toplamda beş hektarlık alana yayılan, iki kademeli bir tahkimat ve yerleşim bulunduğunu ortaya koymuştur.²⁷ Mevcut alanda surlarla çevrili bir akropol ve akropol alt kotlarında çevre surlarıyla korunan bir aşağı yerleşim alanı bulunmaktadır. Batı, kuzey ve güney kısımda iyi korunmuş olan sur dokusu, büyük boyutlu poligonal bloklarla tahkim edilmiş olup akropolün bir savunma ve idare odağı olarak kulla-

Ersöz 2006, 183; Gönültaş 2003, 90; Gönültaş 2003, 76-84; Diler - Adıgüzel 2015, 91-92. Kızıllı - Doğan, 2022, 111; İren 2008, Resim 256-257, 9-11. Berndt-Ersöz 2006, 175; Çevik 1998, 131. Baldıran - Söğüt 2002, 49-50. Berndt-Ersöz 2006, 62, 193; Çevik 1998, 131. Büyüközer 2015, 434; Gönültaş 2003, 90.

23 Benzer örnekler için bk. Berndt-Ersöz 2006, 60, 144, 183.

24 Berndt-Ersöz 2006, 41-48.

25 Kybele'nin Latin şiiri ve literatüründeki varlığı ve farklı isimleri için bk. Guittard 2012, 213-220. Geç antik Çağ'da Roma'da Kybele tapınımı için bk. Sfameni 2012, 119-138; Naumann 1983, 283 vd. Küçük Asya'daki Kybele varlığı için bk. Naumann 1983, 212-213, 247 vd; Vermaseren 1977, 13-36; Lane 1996.

26 Phoenix, Kasara ve Thysanous kutsal alan ve küllere yönelik mimari araştırmalar Doç. Dr. Taylan Doğan tarafından ele alınmakta olup yayına hazırlık süreçleri devam etmektedir.

27 Kaledağ'ın antik kaynaklarda Rhodos Peraia'sındaki Tlos veya Strabon'da anılan Phoenix Dağı ve üzerindeki kale ile özdeşleştirilebileceği yönünde öneriler bulunmaktadır bk. Gaertringen 1902, 143-146; Fraser - Bean, 1954, 58, 80, 124 vd; Blümel 1991, 34; Bresson 1991, 142-144; Held 2009, 126. Kaledağ'ın *phourion* tipi bir askeri nitelikli bir garnizon olduğu yönündeki öneriler ve diğer tespitler için bk. Oğuz 2013, 496-498, 550, Pl. 2.1.15. Strabon'da Phoenix dağı üzerinde yer alan kale bahsi için bk. Strab. 14.2.4. *Phourion/Phouria* tanımı için ayrıca bk. Pimouget-Pedarros 2001, 113.

nıldığını düşündürür (Resim: 5).²⁸ Akropol surları yaklaşık 1,6 m kalınlığında ölçülmüştür, blokların çoğunlukla dikdörtgene yakın formlu ve yer yer kavisli yüzeyli olduğu tespit edilmiştir.²⁹ Sur hattı kısmen arazi topografyasına uyumlu düzenlenmiştir. Batı ve güney cephelerde görülen duvar kırılmaları en az bir genişletme ya da onarım evresine işaret eder. Doğuya bakan yamaç doğal olarak çok dik olduğundan, bu yönde sur ihtiyacı sınırlı kalmış görünür. Mimari kesit çizimleri ve yüzey okumaları, duvarların güney cephede azami ~4,00 m, kuzey cephede ~3,40 m yüksekliğe kadar korunduğunu, geç evrelerde Bizans dönemine tarihli harçlı ve küçük taşlarla yapılan onarım ve güçlendirmeler gördüğünü ortaya koymaktadır.

Akropolün ana giriş kapısı batıda tespit edilmiştir (Resim: 6). İzodomik duvarlarla örülen ve 1,00 m genişliğinde açıklığı bulunan kapının hemen doğusunda, güvenlik amaçlı kare planlı mekânlar ihdas edilmiştir. Akropol içinde, kuru duvar tekniğiyle inşa edilmiş poligonal bloklardan yönetici ve askerî birimlere ait olabilecek mekânlara ait duvarlar tespit edilmiştir. Seramolojik veriler akropolün Helenistik, Roma İmparatorluk ve Orta Bizans Dönemlerinde süreğen kullanım gördüğüne işaret eder.

Akropolün en yüksek noktasında, kuzeyde üç nefli, bazilikal planlı bir kilise saptanmıştır. Yapının ana girişi batıda yer alır ve 1,00 m açıklığında ölçülmüştür. Girişin doğu sövesinde devşirme malzeme olarak basamaklı piramidal mezar bloğu kullanılmıştır. Kilisenin doğusunda apsis 4,10x1,60 m'dir. Duvar harçları yapının sıvalı olduğunu, temelde gözlenen çok sayıdaki çatı kiremidi ise üst örtünün kiremitli olduğunu gösteren kanıtlardır. Apsise yakın konumda, 62x40 cm ölçülerinde, harçla sıvanmış yuvarlak planlı bir mekân sarnıç olarak yorumlanmıştır. Benzer biçimde, güneyde 160x125 cm ölçülerinde, kalın sıvalı ikinci bir niş daha tespit edilmiştir.

Kilise kompleksinin batısında apsisli bir şapel ve hemen batısında büyük boyutlu, ana-kayaya oyuğu bir kamu sarnıcı belirlenmiştir. Akropolün su ihtiyacını karşıladığı anlaşılan bu sarnıcın ağız ölçüleri 2,00x1,50 m ve derinliği 10 m olarak tespit edilmiştir. Sarnıcın batısında 13,50x5,10 m ölçülerinde, 80 cm kapı açıklığına sahip, duvar yüksekliği 90 cm, duvar kalınlığı 105 cm olan dikdörtgen planlı büyük bir yapı tespit edilmiştir. Harçsız kuru duvar tekniğiyle örülen bu yapının akropolün erken evresine ait olması ve yönetici konutu işlevi görmesi muhtemeldir. Akropolün doğal topoğrafyadan faydalanan savunma kurgusu, Bizans Dönemi onarımlarıyla birleştiğinde, Kaledağ'ın Arkaik Dönem'den itibaren uzun soluklu bir stratejik merkez olarak işlediğini güçlü biçimde ortaya koyar.

Kaledağ Akropolü'nün yaklaşık 100 m alt kotlarında çevre surlarıyla tahkim edilmiş bir sur içi alt yerleşim tespit edilmiştir (Resim: 7). Belgeleme çalışmaları neticesinde surların güneyde 170 m, kuzeyde yaklaşık 200 m boyunca uzandığı anlaşılmıştır. Yerleşimin iç düzeni kuzey-güney doğrultulu teraslanmış bir peyzaj üzerinde kurgulanmıştır. Teras

28 Kaledağ sur duvarlarına yönelik tespit, karşılaştırma ve tarihleme önerileri için ayrıca bk. Nöth 2023, 109-110.

29 Kapı ile ilgili ayrıca bk. Nöth 2023, 110.

duvarları yerel kireç taşından, kuru duvar tekniği ile, poligonal ve büyük boyutlu bloklarla örülüdür.³⁰

Terasların genel düzeni, yapı/mezar teraslarından ziyade tarım amaçlı kullanıldıklarını göstermektedir. Üzerlerinde seramik, kiremit ya da mezar bloğu gibi bulguların yok deneye kadar az olması bu üretim odaklı işlevi destekler. Tarım altyapısına eşlik eden işlik ve su yönetimi unsurları, sur içerisinde yerleşimin kendi kendine yeten bir agro-ekonomik mikro-ekosistem olarak işlediğini düşündürür.

Ele geçen armudi formulu üç pres taşı, çevre surlarıyla çevrili alt yerleşim içerisinde tarım teras alanlarına yakın konumlanmış zeytinyağı atölyeleri bulunduğu ortaya koymuştur.³¹ Yerleşimin batı kesimindeki düzlük alanda, 13 x 11 m boyutlarında, yuvarlak planlı bir su rezervuarı saptanmıştır. Bu unsur hem tarımsal üretim hem de gündelik tüketim için suyun kamusal bir kaynaktan sağlandığını teyit eder.

Sur içi alanda, özellikle akropole çıkan yamaca yakın üst kotlarda kuzey-güney doğrultulu yedi yapı temeli belgelenmiştir. Yoğun moloz ve bitki örtüsü nedeniyle planları tam net olmamakla birlikte içlerinde çatı kiremitleri ve günlük kullanım seramikleri gözlenmiştir. Gözlemler bu yapıların konut odaklı kullanım gördüğüne, mütevazı ama batıya bakan sistemli bir yerleşim dokusuna işaret eder. Bu verilerden hareketle sur içinde alt kotlarda yer alan teras ve düzlük alanın üretimsel amaçlarla, üst kotlardaki terasların ise yerleşim maksadıyla kullanıldığına işaret eder.

Kronoloji bakımından, alt yerleşim sur örgüsü m Nöth tarafından kaba poligonal tekniği ve geniş derzleri nedeniyle en geç Arkaik Dönem'e tarihlendirilmektedir.³² Tarihlenebilir veriler Kaledağ alt yerleşiminin Erken Demir Çağı'ndan başlayarak Arkaik ve Klasik Dönemlerde işlev gördüğünü, sonrasında ise muhtemelen güvenlik ve yer seçimindeki yeniden yapılanmayla odak noktasının Sindili Ovası'nda Akropol Hisar Tepe ve çevresine taşındığını düşündürmektedir.

DOĞU KHORA'NIN KIRSAL PEYZAJI: DAĞ YERİ ÇİFTLİKLERİ VE İŞLİKLER

Taşlıca Köyü'nün doğusunda Dağ Yeri Mevkii'nde kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu dar bir plato ve çevresinde yürütülen saha araştırmaları sonucunda, özellikle batı yamaçlara konumlanan toplam on bir çiftlik ve zeytinyağı işliği tespit edilmiştir. Bu kompleksler içinde en iyi korunmuş örneklerden biri Bedelence'de yer alır (Resim: 8). 30,58 x 32,90 m ölçülerindeki çiftlik ve zeytinyağı işliği kompleksi içerisinde iyi korunmuş halde iki adet *in situ* pres taşı

30 M. Nöth Kaledağ alt yerleşimi, yaklaşık 5 hektarlık kapalı alanıyla akropole bağlı iki kademeli savunma planının parçası olarak tanımlar ve Karia'da Idyma ile tipolojik benzerliğini vurgular. Bk. Nöth 2023, 109.

31 Karia'da Erken Demir Çağ'a tarihlendirilen benzer örnekler Kızılağaç-Kabakulak Tepesi ve Belentepe'de görülmektedir bk. Diler 2010, 141, 161, Fig. 8; Söğüt – Gider 2010, 243, 255, Fig. 2.

32 Nöth 2023, 110.

ve sıvı toplama havuzundan oluşan ışık kayıt altına alınmıştır. Kompleksin hemen dışında ilki adet, derinlikleri 20 m'yi bulan, ana kayaya oyu sarnıç bulunmaktadır.³³

2021–2024 yıllarında Phoenix güney kırsalı ve Kasara'da belgelenen örneklerle benzerlik göstermektedir.³⁴ Çevreye hâkim konumları ve antik patikaların hemen yanında bulunmaları, bu çiftliklerin merkezi olmayan bir tarımsal organizasyon içerisinde üretim yaptıklarını; ürettikleri ürünleri Phoenix territoryumu içinde kuzey–güney doğrultusunda uzanan patikalar aracılığıyla, güneydoğuda Serçe Liman ve Gedik'e, güneybatıda Yeşilgelme'ye ve kuzeyde Arap Ada Koyu üzerinden Rhodos ile diğer merkezlere ihraç ettiklerini göstermektedir.

2024 yılında tespit edilen çiftlik ve zeytinyağı işliği komplekslerinin, geçmiş yıllarda bulunan örneklerde olduğu gibi stratejik hâkimiyet sağlayan konumlarda yer aldığı görülmüştür. Bu durum üretim faaliyetlerinin yanı sıra çiftlik sahiplerinin mikro ölçekte güvenliği de gözettiğini düşündürmektedir.

2024 yılı itibarıyla Dağ Yeri'ni de içine alan Doğu ve Kuzey Khora'da toplam 16 çiftlik ve ışık kompleksi kayıt altına alınmıştır. Phoenix ve Kasara territoryumlarında daha önce belgelenen örneklerle paralel olarak, bu kompleksler ile yakınından geçen antik patikaların civarında, muhtemelen çiftlik sahipleri veya ailelerine ait mezar terasları ve basamaklı piramidal mezar blokları da tespit edilmiştir.³⁵

Seramolojik veriler 2021–2023 yıllarında elde edilen örneklerde olduğu gibi bu komplekslerin MÖ erken 4. yy'dan itibaren üretim yaptığını ve Helenistik Dönem boyunca MÖ 1. yy'a kadar yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Özellikle mantar ağızlı amphoraların çeşitliliği ve yoğunluğu bu görüşü destekleyen önemli seramik kanıtlarıdır. Bulgular, yarımadanın diğer yerleşimlerinde olduğu gibi detayları henüz aydınlanmamış bir ekolojik, ekonomik veya politik sebeple Roma İmparatorluk Dönemi'nde üretimin ciddi oranda azaldığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, merkezi olmayan çiftlik organizasyonu MS 5. yy.ın ilk yarısından itibaren kısmen yeniden işlerlik kazanmış ve 7. yy. ortalarına kadar faaliyet göstermiştir. Geç Roma C üretimi (LRC) Hayes Form 3 ile Geç Roma D üretimi (LRD) Hayes Form 9, Afrika Kırmızı Astarlı Seramikleri (ARS) Hayes Form 67, LR1 ve LR4 amphoralarının yoğunluğu, bu kronolojik önermeyi desteklemektedir.³⁶ Tespit edilen

33 Yörede sayıları 70'i aşkın ana kayaya oyu sarnıçlar, Phoenix kırsal yerleşimi içerisinde tarımsal üretim ve günlük ihtiyaçların karşılanması maksadıyla oluşturulan su yönetimini yansıtmaktadır. Çiftlik ve ışıkların yanında konumlanan sarnıçların armudi formda olduğu ve derinliklerinin 10-15 m arasında değiştiği gözlenmiştir. Yağmur hasadı geleneği bugün Taşlıca Köyü'nde halen tatbik edilmektedir. Kırkkuyular Mevkii'nde yer alan 45 ana kayaya oyu sarnıç hayvan sulamak için kullanılmaya devam etmektedir. Bk. Yaman vd. 2023, 294.

34 2021-2023 yılları arasında tespit edilen çiftlik, zeytinyağı işliği ve şarap üretim üniteleri için bk. Yaman vd. 2022, 185-202; Yaman vd. 2023; 277-297; Yaman vd. 2024, 381-396.

35 Basamaklı piramidal mezarlar için bk. Carter 1982, 176-195; Held 2014, 250-267. Phoenix ve Kasara'da tespit edilen örnekler için bk. Yaman vd. 2022, 197-199; Yaman vd. 2024, 388-389.

36 Geç Roma Dönemi'ne tarihli kırmızı astarlı seramikler için bk. Hayes 1972; Hayes 2008.

çiftliklerin büyük bölümü günümüzde Taşlıca ahalisi tarafından hayvan ağılı olarak farklı bir işlevde kullanılmaya devam etmektedir.

Dağ Yeri'nin batı yamaçları, yoğun çiftlik ve zeytinyağı işliği yerleşimleri ile karakterize edilirken, doğu yamaçları boyunca kuzey–güney doğrultusunda uzanan, genişlikleri yer yer 5 m'ye ulaşan tarım terasları belgelenmiştir. Bu teraslar, üretime yönelik alan kullanımı ile yerleşim dokusunu mekânsal olarak ayıran ve günümüze iyi korunmuş biçimde ulaşan örnekler arasında değerlendirilmektedir.

TÜLÜ TEPE KİLİSESİ

Phoenix doğu kırsalında bulunan Tülü Tepe'nin doğu yamacında yürütülen çalışmalar neticesinde, kuzey–güney doğrultulu olarak uzanan antik yolun hemen batısında, ilk evresinde 12,70x11,20 m ölçülere sahip, üç nefli bazilikal planlı bir kilise tespit edilmiştir (Resim: 9). Apsisi doğuda yer almakta alan yapının ikinci evresinde küçük bir şapel eklenmiştir.³⁷ Veriler kilisenin, erken ve orta Bizans Dönemlerinde iki evresi bulunduğu işaret etmektedir. Kilise duvarlarında kullanılan yapı taşlarının kuzeyde bulunan ve Helenistik Dönem'e tarihli bir çiftlik kompleksinden temin edildiği, devşirme olarak yeniden kullanıldığı anlaşılmaktadır.

2021–2023 yılları arasında Gökseriç Mevkii'nde tespit edilen Kızlan Kilisesi, Aşağı Fenaket Kilisesi, Bahçekise Şapeli, Hisardibi Kilisesi, Kaynarlık Tepe Şapeli ve Serçe Limanı çevresinde belirlenen bazilikal planlı kilise ve şapeller, yöredeki Ortaçağ kilise organizasyonunun MS 5. yy.ın ilk yarısında başladığını ortaya koymaktadır.³⁸ Bu etkinliğin MS 7. yy. ortalarında, muhtemelen Arap akınları sürecinde kesintiye uğradığı ve bazı kiliselerin kullanım dışı kaldığı ancak kırsalda erişilmesi güç konumlarda yer alan bazı yapıların Orta Bizans Dönemi boyunca kullanılmaya devam ettiği anlaşılmıştır.³⁹ Tülü Tepe'de tespit edilen kilise bu örneklerle yeni bir halka eklemektedir. Kilise ve şapellere yakın konumdaki çiftlik ve işliklerde elde edilen tarihlenebilir buluntular, bu önermeyi desteklemekte, Phoenix'te üretime dayalı merkezi olmayan kırsal yaşamın Orta Çağ'da kısmen kilise organizasyonu etrafında sürdürüldüğüne işaret etmektedir.

37 Apsisin ölçüleri 3,50 x 1,50 m; 1. evre apsis duvarı üzerinde 95 cm yüksekliğinde, 125 cm genişliğinde bir pencere açıklığı yer almaktadır. 1. evre apsis ve çevre duvar kalınlıkları 90 cm, 2. evrede şapel duvar kalınlıkları 70 cm'dir. İkinci evredeki apsis 160 x 90 cm ölçülerinde olup, templon alanı batıda 25 cm genişliğinde ve 50 cm kalınlığında iki çıkıntı duvarla ayrılmıştır; bu çıkıntılar arasındaki açıklık 190 cm'dir. Templon alanı 2 x 2,15 m, templon batısındaki naos/narteks alanı 2,47 x 2,84 m boyutlarındadır.

38 Kızlan Kilisesi için bk. Yaman vd. 2022, 192-195; Aşağı Fenaket Kilisesi için bk. Yaman vd. 2023, 286-288; Hisardibi, Kaynarlık Tepe ve Serçe Liman bazilikal planlı kilise ve şapeller için bk. Yaman vd. 2024, 385-387, 389-393.

39 Apollon ve Ilithyia Kutsal Alanı, Kızlan Kilisesi'nde 2022 yılında yürütülen kazı çalışmalarında, kilisede MS 7. Yy'a tahribati ortaya koyan veriler elde edilmiştir. Kazı çalışmalarında kilisenin hemen kuzey dış duvarı yanına yapılan kiremit çatıklı 3 adet gömü ve bu gömülerin yapıldığı mekanların kullanım dışı kalmış olması, tahribat sonrasına tarihlenerek bir terminus oluşturmaktadır. Kazı çalışmaları ve elde edilen veriler için bk. Yaman vd. 2023, 279-286, Fig. 9-12.

KUZZEY KHORA: KAPAKDİBİ VE MAZIKISIĞI

Phoenix territoryumu içerisinde, Taşlıca Köyü ve Dağ Yeri Mevkii'nin kuzeyinde yer alan Kapakdibi, tarıma elverişli bir çöküntü ovası ile bu ovayı çevreleyen yamaçlardan oluşmaktadır. Bu alanda yürütülen yoğun Arkeolojik Yüzey Araştırmaları sonucunda, Phoenix territoryumunun güney ve doğu kırsalında belgelenen örneklerle benzer morfolojik, mimari ve peyzaj özelliklerine sahip çiftlik ve zeytinyağı ışıkları kayıt altına alınmıştır. Helenistik Dönem'e tarihlenen bu tarımsal üniteler, doğu ve güney yönlerden gelip batıda Taşlıca Köyü'ne ulaşan, 110 cm genişliğinde, iyi korunmuş ve günümüzde köylüler tarafından hâlen kullanılan antik bir patika yolun yakınında konumlanmaktadır (Resim: 10).

Çiftliklerin yakınında, antik patikanın hemen üst kotunda 9 m uzunluğunda, doğu-batı doğrultusunda uzanan bosajlı teras duvarı ve bu duvar üzerinde *in situ* durumda korunmuş, tek silmeli basamaklı piramidal mezar blokları tespit edilmiştir. Mevcut veriler, önceki yıllarda kayıt altına alınan benzer örnekler doğrultusunda, Helenistik Dönem'e tarihlenen bu mezarın, çevredeki çiftlik sahiplerinden birine veya aile bireylerinden birine ait müstakil bir gömü olduğunu göstermektedir.

Phoenix Kuzey Khora'da, Kapakdibi'nin kuzeyinde, Kapakdibi ile Büğüş Ovası arasında yer alan Mazıkısığı Mevkii'nde yürütülen saha araştırmaları, bu alanda müstakil zeytinyağı ışıklarının bulunduğunu ortaya koymuştur. Tarımsal ünitelerin yanı sıra aynı alan içerisinde kuzey-güney doğrultulu olarak uzanan en az yedi adet teras duvarı ve bu teraslar üzerinde *in situ* durumda yer alan farklı tiplerde mezar blokları belgelenmiştir (Resim: 11). Bu alan genelinde toplam 16 adet basamaklı piramidal mezar bloğu, bir Rhodos tipi mezar altarı ve bir *ostothek* kayıt altına alınmıştır. "Mazıkısığı Nekropolü" olarak adlandırılan bu mezarlık, Helenistik Dönem'e tarihlenmekte olup, Mantar ağızlı amphoralar, Rhodos amphoraları ve Knidos amphora kaideleri gibi tarihlenebilir seramik buluntulara dayanarak MÖ 4. yy'dan MÖ 1. yy'a kadar uzun süre kullanım gördüğü anlaşılmaktadır.

Çalışmalar Mazıkısığı Nekropolü'nün geçtiğimiz yıllarda Gedik ve Bahçekise'de tespit edilen aile nekropollerine benzer özellikler taşıdığını göstermektedir. Teraslar üzerine konumlanmış mezar bloklarının yanı sıra bu alanda bir adet oda mezar tespit edilmiştir. Oda mezarın üst örtüsünün, 2022 yılında Phoenix güney kırsalında belgelenen Badrik örneğinde olduğu gibi basamaklı piramidal mezar bloklarıyla oluşturulduğu görülmüştür. Bu veriler, basamaklı piramidal mezar bloklarının inhumasyon gömününün yapıldığı teras üzerinde mezar işaretçisi olarak kullanımı dışında, oda mezarını çevreleme amacıyla da değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenebilir materyal eksikliği, bu mezar bloklarının Helenistik Dönem içinde devşirme malzeme olarak ikincil kullanım görmüş olabileceğini düşündürmektedir.

OSMANLI MİRASI: Tarihî BÜĞÜŞ KÖYÜ

2024 yılı yüzey araştırmaları Phoenix'in kuzey *khora*sında, Taşlıca köyünün hemen kuzeyinde yer alan Büğüş Çöküntü Ovası çevresinde önemli bir yerleşim tespit etmiştir. Çalışmalar, bu ovanın kuzey yamacında 18 evden oluşan geleneksel Osmanlı kırsal mimarisini yansıtan kompakt bir köy dokusu ortaya koymuştur (Resim: 12). Köyün “Büğüş” olarak bilinen bu yerleşiminde, Millî Mücadele Dönemi’ne tarihlenen mezar taşları da belgelenmiştir. Bu durum köyün 20. yy.ın ilk çeyreğine kadar aktif bir yaşam alanı olduğunu göstermektedir.

Mimari açıdan, Büğüş’teki konutlar plan şeması, yerel taş, ahşap hatıl, kiremit çatı gibi malzeme kullanımı ve yapım teknikleri bakımından 2022 ve 2023 sezonlarında belgelenen Aşağı ve Yukarı Fenaket köy evleri ile belirgin benzerlikler göstermektedir.⁴⁰ Elde edilen veriler, Büğüş’ün, 1923 nüfus mübadelesi sonrasında terk edildiğini düşündürmektedir. Büğüş örneği Phoenix kırsalındaki yerleşim sürekliliği, nüfus hareketliliği ve kültürel peyzajın dönüşümü konularında kıymetli veriler sunmaktadır. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş döneminde yaşanan sosyo-ekonomik değişimlerin yerleşim dokusuna etkilerini görürür kılmaktadır.

Fenaket ve Büğüş köylerinin yanı sıra yörede Yokuşbaşı Mevkii ve Taşlıca köyü içerisinde olmak üzere iki iyi korunmuş yel değirmeni belirlenmiştir. Arşivlerde 1950’li yıllara kadar ayakta kaldığı anlaşılan yel değirmenleri, üretime dayalı kültürel peyzajın güncel örnekleri olarak yer almaktadır.⁴¹

KAYNAKÇA

Badoud, N. (2011). *L'intégration de la Pérée au territoire de Rhodes*. (Ed. N. Badoud), Philologus Dionysios, 533-566. Cenevre.

Baldıran, A., & Söğüt, B. (2002). Lykaonia bölgesinde Kybele kültürü: Beyşehir ve Seydişehir ilçeleri. *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 14, 45–69.

Berndt-Ersöz, S. (2006). *Phrygian rock-cut shrines: Structure, function, and cult practice*. Leiden.

Blümel, W. (1991). *Die Inschriften der Rhodischen Peraia*. Bonn.

Bresson, A. (1991). *Recueil des inscriptions de la Pérée rhodienne (Pérée intégrée)*. Paris.

Büyükozer, A. (2023). Geländemauer, Limen Kleistos ve Hekatomnos Hanedanlığı Dö-

40 Aşağı ve Yukarı Fenaket kırsal mimari tipolojisi ve çalışmalar için bk Yaman vd. 2023, 286-288.

41 George Bean’in Fenaket ziyareti sırasında yel değirmeni önünde çekilen ve 1946-1956 arasına tarihlendirilen fotoğraf için bk. <https://www.classics.cam.ac.uk/museum/collections/collection-videos-1/the-bean-archive-1/george-e-bean/life-and-times>

nemi Liman Kentlerinin Savunma Stratejisine Bir Bakış. *Anatolia*, 49, 31–56.

Cahn, A. (1970). *Knidos, die Münzen des sechsten und des fünften Jahrhunderts v. Chr.*, Antike Münzen und geschnittene Steine. Berlin.

Carter, R. (1982). The “stepped pyramids” of the Loryma Peninsula. *Istanbul Mitteilungen*, 32, 176–195.

Çevik, N. (1998). Yuvarlak kaya ostothelekleri: Trebenna’da bulunan yeni bir mezar tipi ve onun ışığında benzeri çukurların yeniden irdelenmesi. *Adalya*, 2, 127-150.

Doğan, T. (2023). The Altar of Zeus Lepsynos at Euromos: Restitution and dating suggestion. (Ed. U. Parlıttı), *A Reflection of the Past and a Glimpse to the Future: Religion and Ritual in Anatolian Archaeology*, 193–222. İstanbul.

Diler, A., & Adıgüzel, G. (2015). Pedasa Akropolis giriş kapısında kült çanağı. In E. Okan & C. Atilla (Eds.), *Prof. Dr. Ömer Özyiğit’e Armağan* (ss. 87-107). İstanbul.

Diler, A. (2010). Olive oil and wine production of the Halikamassos Peninsula in Karia. In Ü. Aydınoglu & A. K. Şenol (Eds.), *Antik Çağda Anadolu’da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi / Olive Oil and Wine Production in Anatolia During Antiquity: Sempozyum Bildirileri / Symposium Proceedings (06–08 Kasım / November 2008, Mersin, Türkiye)* (pp. 135–142). Mersin.

Erdoğan, H. m (2022). Lykia Bölgesi’nde Klasik Dönem’e Tarihlendirilen Bazı Duvar Örgü Stilllerine Dair Gözlemler. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(4), 2517–2536.

Fraser, P.M. ve Bean, G.E. (1954). *The Rhodian Peraea and Islands*. London.

Gönültaş, B. (2003). *Anadolu’da kaya çanakları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Guittard, C. (2012). The name of Cybele in Latin poetry and literature: Cybela, Cybebe or Cybele / Cybelle? (Ed. A. Mastrocinque ve C.G. Scibona), *Demeter, Isis, Vesta and Cybele: Studies in Greek and Roman religion in honor of Giulia Sfameni Gasparro*, 213-220. Stuttgart.

Hayes, J. W. (1972). *Late Roman pottery*. London.

Hayes, J. W. (2008). *The Athenian Agora*. Vol. XXXII: Roman pottery: Fine-ware imports. Princeton, NJ.

Held, W. (2009). Die Karer und die Rhodische Peraia. (Ed. F. Rumscheid), *Die Karer und die Anderen: internationales Kolloquium an der Freien Universität Berlin, 13.–15. Oktober 2005*. 121–134. Bonn.

Held, W. (2014). Hellenistische Grabmonumente der Karischen Chersones. In A. Mat-

thaei & m Zimmermann (Eds.), *Stadtkultur im Hellenismus* (pp. 250–267). Heidelberg.

Hiller von Gärtringen, F. (1902). Anhang über die Tloer. *Hermes*, 37(1), 143-146.

Hodder, I. (2012). *Entangled: An archaeology of the relationships between humans and things*. Malden.

İren, K. (2008). 2007 yılı İlk Çağ kenti İdyma ve çevresi arkeolojik yüzey araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 25(1), 255-262.

Kızıl, A. (2015). Çine Akdamlar basamaklı kaya sunağı. In E. Okan & C. Atilla (Eds.), *Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e armağan* (pp. 275–286). İstanbul.

Kızıl, A., & Doğan, T. (2022). 2019 yılı Muğla ili, Milas ilçesi, Euromos antik kenti ve çevresi yüzey araştırması. In C. Keskin (Ed.), *2019-2020 yılı yüzey araştırmaları* (Cilt 1, pp. 101–116). Ankara.

Lane, E.N. (Ed.) (1996). *Cybele, Attis, and related cults: Essays in memory of m J. Vermaseren*. Leiden.

Naumann, F. (1983). *Die Ikonographie der Kybele in der phrygischen und der griechischen Kunst*. Mainz.

Nöth, m (2023). *Die Befestigungsanlagen der Karischen Chersones: Eine Untersuchung ihrer Formen, Funktion und Entwicklung von der geometrischen bis in die klassische Epoche auf Grundlage der Forschungen in Loryma und Bybassos (Forschungen auf der Karischen Chersones, Bd. 2)*. Marburg.

Oğuz, E.D. (2013). *Bozburun Yarımadası'nda Klasik ve Hellenistik Dönem Kırsal Yerleşim Düzeni*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Pimouguet-Pédarros, I. (2001). *Archéologie de défense: Histoire des fortifications antiques de Carie*. Rennes

Robertson, D. S. (1943). *A handbook of Greek and Roman architecture* (2nd ed.). Cambridge.

Sfameni, C. (2012). Isis, Cybele and other oriental gods in Rome in Late Antiquity: 'private contexts and the role of senatorial aristocracy'. (Ed. A. Mastrocinque ve C.G. Scibona), *Demeter, Isis, Vesta and Cybele: Studies in Greek and Roman religion in honor of Giulia Sfameni Gasparro*, 119-138. Stuttgart.

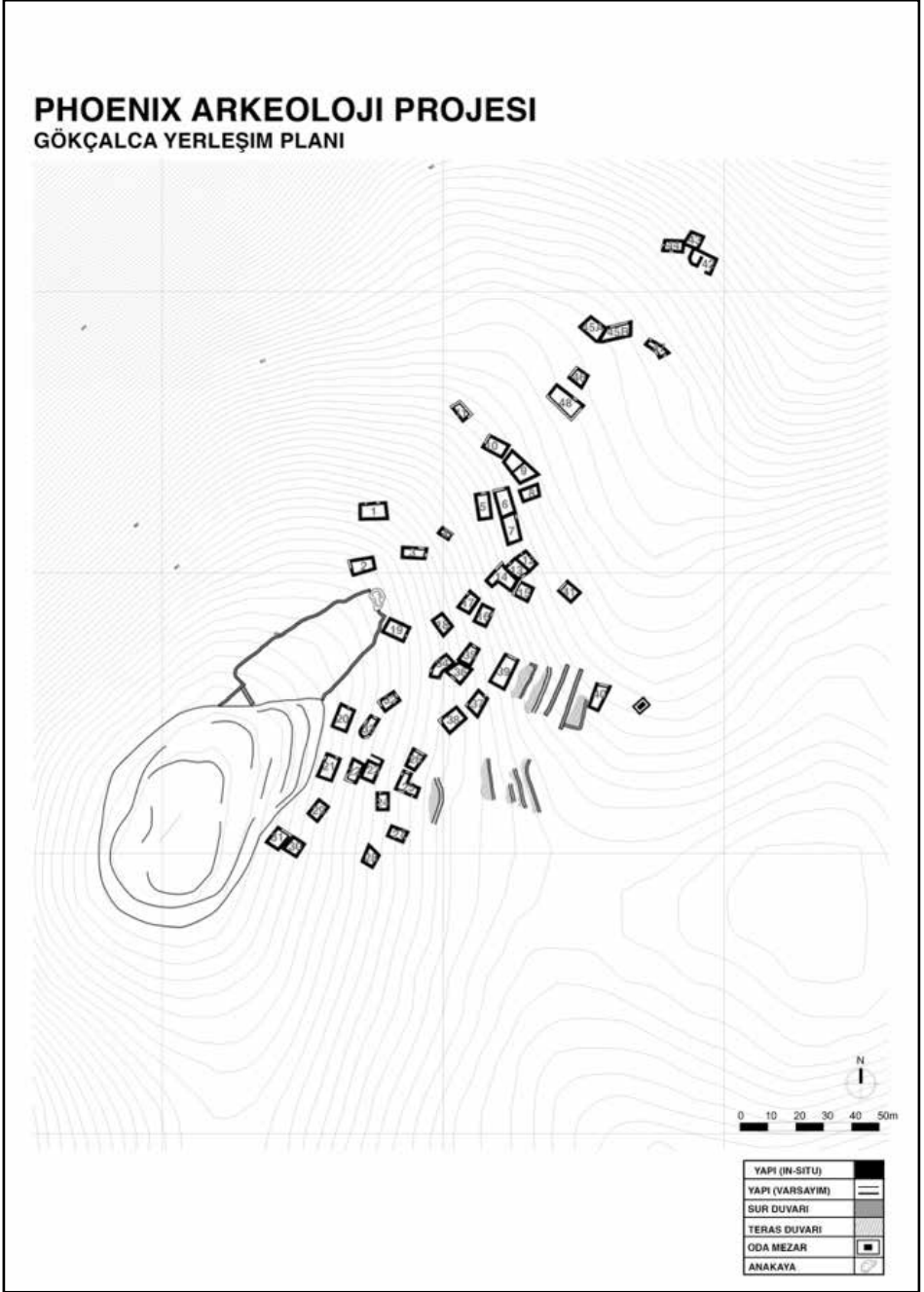
Söğüt, B., & Gider, Z. (2008). Beçin Tepe Helenistik Dönem zeytinyağı atölyeleri. In Ü. Aydınoglu & A. K. Şenol (Eds.), *Antik Çağda Anadolu'da Zeytinyağı ve Şarap Üretimi / Olive Oil and Wine Production in Anatolia During Antiquity: Sempozyum Bildirileri / Symposium Proceedings (06–08 Kasım / November 2008, Mersin, Türkiye)*, (pp. 241–250). Mersin.

- Strabo. (1924–1932). *Geography* (Trans. H.L. Jones). 8 vols. Cambridge, MA.
- Thomsen, A. (2002). *Die lykische Dynastensiedlung auf dem Avşar Tepesi*. Bonn.
- Tırpan, A. A. (1998). *Stratonikeia: Augustus-İmparatorlar Tapınağı*. Konya.
- Tucci, P. L. (2014). The materials and techniques of Greek and Roman architecture. In C. Marconi (Ed.), *The Oxford handbook of Greek and Roman art and architecture* (pp. 597–628). Oxford.
- Vermaseren, M.J. (1977). *Cybele and Attis: The myth and the cult*. London.
- Yaman, A. (2022). Fieldwork at Phoenix 2021. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 38(1), 105-125.
- Yaman, A., Konuk, K., Doğan, T., Sitz, A., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Güçlü, A., Dinç, A., Okyay, Z., Özaydın, A., Konuk, T. ve Aydemir, M.S. (2022). Preliminary report on the 2021 fieldwork at Phoenix. *Anatolia Antiqua*, 30, 185-202.
- Yaman, A., Konuk, K., Sitz, A., Doğan, T., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Çakan, M.R., Ulu, İ., Günyaşar, K., Karadağ, M., Daltekin, A.S. ve Aydemir, M.S. (2023). A preliminary report on the 2022 fieldwork at Phoenix. *Anatolia Antiqua*, 31, 277-297.
- Yaman, A., Konuk, K., Doğan, T., Sitz, A.M., Yeşil, M., Alikaya, İ., Takı, D., Çakan, R. ve Aydemir, M.S. (2023). Phoenix ve Kasara 2023. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 39(1), 185-198.
- Yaman, A., Konuk, K., Sitz, A., Alikaya, İ., Çakan, M.R., Güçlü, A., Günbey, K., Sayın, Ş., Deli, F., Akalın, İ., İtez, B.C., Altındisoğulları, S. ve Aydemir, m S. (2024). Preliminary Report on the 2023 Fieldwork at Phoenix and Casara, *Anatolia Antiqua*, 32, 381-396.
- Yaman, A., Konuk, K., Sitz, A., Alikaya, İ., Çakan, M.R., Güçlü, A., Günbey, K., Sayın, Ş., Deli, F., Akalın, İ., İtez, B.C., Altındisoğulları, S. ve Aydemir, M.S. (2024). *Phoenix ve Kasara 2023, Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 40(1), 117-134.
- Yaman, A. ve Günyaşar, K. (2024). Gastroarkeolojik Veriler Işığında Antik Phoenix'ten Taşlıca'ya Yeme-İçme Kültürü (Ed. A. Gölbaş), *Antik Çağ'dan Günümüze Muğla Mutfağı*. 50-58. Muğla.

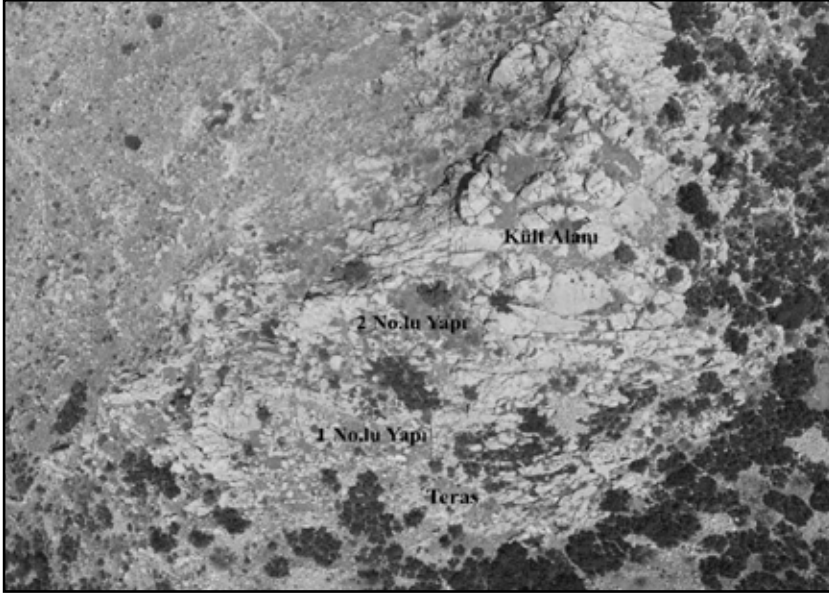
EKLER

Resim 1: 2024 Yılı Çalışma Alanları (PAP Arşivi)

Resim 2: Gökçalca Yerleşim Planı (PAP Arşivi)

Resim 3: Somakkaya Havadan Genel Görünüm (PAP Arşivi)

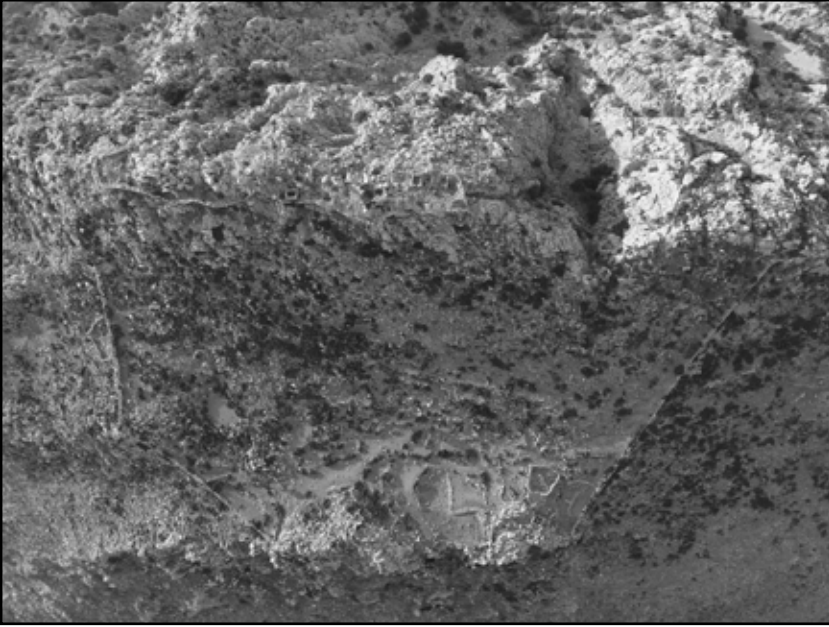
Resim 4: Somakkaya Kült Alanı Havadan Detay Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 5: Kaledağ Akropolü Havadan Genel Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 6: Kaledağ Akropolü Kapı Giriş Aksonometrik Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 7: Kaledağ Akropolü Alt Yerleşim Havadan Genel Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 8: Bedelence Çiftlik-İşlik Kompleksi (PAP Arşivi)

Resim 9: Tülü Tepe Kilisesi, Havadan Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 10: Antik Patika, Genel Görünüm (PAP Arşivi)

Resim 11: Mazıkısığı Nekropolü (PAP Arşivi)

Resim 12: Tarihî Büğüş Köyü Evlerinden Aksonometrik Görünüm (PAP Arşivi)

BURDUR İLİ PROTOHİSTORİK DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Aslı ÜNAR*

Şükrü ÜNAR

Mustafa UTLU

Uğur TOZKOPARAN

GİRİŞ

Burdur ili, (Yeşilova, Kemer, Karamanlı ve Tefenni İlçeleri) Protohistorik Dönem YüzeY Araştırması, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 22/07/2024 tarih ve 5432961 sayılı izin belgesine istinaden Burdur ili Yeşilova ilçesinde 01-15 Eylül 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.¹ Çalışmalarımıza Antalya Müzesi'nden Arkeolog Fahri Ayçin, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yetkili Uzmanı olarak katılmıştır. Araştırmamız Dr. Öğr. Üyesi Aslı Ünar başkanlığında, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinden Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Ünar, Doç. Dr. Mustafa Utlu, Dr. Öğr. Üyesi Uğur Tozkoparan, Araş. Gör. Alperen Özdemir ve öğrencimiz Gülsün Gökcan Gözel'den oluşan bir ekip tarafından yürütülmüştür.

Araştırmanın Varsayım/Sorun Tanımlaması ve Öneriler

Çalışmamız bölgedeki yerleşimleri ve *in situ* veya dağınık Protohistorik buluntuları belgelemeyi, özellikle az araştırılan Erken Tunç Çağı III (ETÇ III), Orta Tunç Çağı (OTÇ) ve Geç Tunç Çağı (GTÇ) dönemlerine ait potansiyel kazı alanlarını saptamayı hedeflemektedir. Ayrıca ETÇ III, OTÇ ve GTÇ topluluklarının materyal kültürlerinin ve çevre

* Dr. Öğr. Üyesi Aslı ÜNAR (Araştırma Başkanı), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İstiklal Yerleşkesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi Anabilim Dalı, 15030 Burdur/TÜRKİYE, e-posta: asliunar@mehmetakif.edu.tr; ORCID: 0000-0002-4722-0604

Dr. Öğr. Şükrü ÜNAR, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İstiklal Yerleşkesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, 15030 Burdur/TÜRKİYE, e-posta: sunar@mehmetakif.edu.tr; <https://orcid.org/0000-0003-0724-5265>

Doç. Dr. Mustafa Utlu, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İstiklal Yerleşkesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Fiziki Coğrafya Anabilim Dalı, 15030 Burdur/TÜRKİYE, e-posta: mutlu@mehmetakif.edu.tr; ORCID: 0000-0002-7508-4478

Dr. Öğr. Üyesi Uğur TOZKOPARAN, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İstiklal Yerleşkesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Beşerî ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, 15030 Burdur/TÜRKİYE, e-posta: utozkoparan@mehmetakif.edu.tr; ORCID: 0000-0002-3225-1651

1 Araştırma iznimizi veren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, maddi desteklerinden dolayı Mehmet Akif Ersoy Üniversitesine ve Burdur Belediyesine, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yetkili Uzmanı Antalya Arkeoloji Müzesi'nden Arkeolog Fahri Ayçin'e ve araştırma ekibimizde yer alan heyet üyeleri ile öğrencilerimize teşekkürlerimizi sunuyoruz.

kültürlerle ilişkilerinin belirsizliği önemli bir sorundur. Bu belirsizlik, bölgedeki kültürlerin kronolojik karşılaştırmalarında boşluk yaratmaktadır. Özellikle OTÇ ve GTÇ yerleşmelerine odaklanmak ve malzeme gruplarını dikkatle incelemek, gelecekteki çalışmalar için referans veri sağlayacaktır. Bölgede yanıt bekleyen sorular arasında göç, ticaret, iklim değişiklikleri ve sosyo-ekonomik dönüşüm süreçleri öne çıkmaktadır. Yeterli veri elde edilmesi durumunda ileride yoğunluklu yüzey araştırmasının yapılması ve “yerleşim analizleri” yönteminin (Dedeoğlu, 2014) uygulanması planlanmakta böylece Holosen boyunca yerleşim modelleri ve yoğunluklarındaki değişim belgelenecek toplumsal değişimlere dair veriler üretilmesi ve bu verilerin paleoklim sonuçlarıyla karşılaştırılarak çevresel etkilerin anlaşılması hedeflenmektedir.

Kapsam ve Yöntem

Yüzey araştırmamız Neolitik Çağ’dan (NÇ) Tunç Çağı (TÇ) sonuna kadar olan dönemleri kapsamaktadır. Araştırma yöntemimiz mevcut koşullar ve varsayım/sorun tanımlamalarımıza göre öncelikle “Extensive Survey/Geniş Alan Yüzey Araştırması” olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yüzey araştırmamıza başlamadan önce araştırma bölgesinin 1/25.000’lik paftaları üzerinde ve karşılaştırmalı olarak Google Earth yüksek çözünürlüklü uydu görüntüleriyle olası yerleşim alanlarını belirleme çalışmaları yürütülmüştür. Buluntu alanları GPS ölçümleri alınarak haritaya işlenmiştir. Çalışma alanının ve bu alanlarda bulunan arkeolojik materyallerin fotoğraf ve çizim gibi belgelendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Araştırma bölgesiyle ilişkili verilerimizin zenginleşmesinin ardından ileride sorun odaklı bir “Intensive Survey/Dar Alan Yüzey Araştırması”nın yapılması ve yerleşimlerin boyutu, nüfus yoğunluğu, çevreyle ilişkisi ve üretim modellerinin “yerleşim analizleri” (Dedeoğlu, 2010, 2014) yöntemiyle incelenmesi planlanmaktadır.

ARAZİ ÇALIŞMALARI VE BULGULAR

Yüzey araştırmasının ilk alanı olarak prehistorik yerleşim açısından zengin ve Burdur’un en fazla köyüne sahip Yeşilova ilçesi seçilmiştir. Bu seçimde Hacılar, Hacılar Büyük Höyük ve Kuruçay kazılarının Yeşilova’ya yakınlığı etkili olmuştur. Hacılar Büyük Höyük kazıları öncesinde ETÇ 1 evresine dair bilgiler sınırlıyken, bu kazılar sayesinde materyal kültürü daha iyi tanımlanmış ve önceki araştırmaların yeniden değerlendirilmesine olanak sağlanmıştır. Aşağıda bahsedilecek olan çalışmalar dışında ayrıca Karaatlı köyünde *Tümülüsler*, Yarışlı köyü Asartepe Mevkii, ve Akpınar Mevkii’nde Roma Dönemi dağınık buluntu alanı, Çeltek köyünde İnkaya Tepesi Mevkii ve Asarlık Tepe, Çuvallı köyünde Bağlar Mevkii Dağınık Buluntu Alanı, Çuvallı Köyü Camii yakınında bulunan adak sütunu, Kayadibi köyünde Kaletepe Kalesi ve Kalatepe’de bulunan Şamalı Sırtı ve Ekinlik Mevkii doğal mağaraları, Doğanbaba köyünde Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi mezarlıkları (1-2), (Harita: 1) ziyaret edilmiş ancak Protohistorik Dönem’e ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

Yeşilova İlçesi Araştırmaları

Çalışmalar Burdur ili Yeşilova ilçesinde Yarışlı, Kocapınar, Çallica, Sazak, Çeltek, Çuvallı, Karaathı, Başkuyu, Kayadibi ve Doğanbaba köylerine bağlı sahada gerçekleştirilmiştir (Harita: 1).

Sazak Köyündeki Araştırmalar

Sazak Höyük

Yarışlı köyünün 1,5 km güneyinde, Yarışlı Gölü'nün 1 km batısında yer almaktadır. Höyük (Resim: 1a) Mehmet Özsait tarafından 1974'te tespit edilmiştir (Özsait, 1976-77, s. 86). Yüzey incelemesi yaptığımız höyüğün doğu kesiminde kaçak kazıcılar tarafından neredeyse ana toprağa kadar inildiği anlaşılmaktadır. Batı kesiminde benzer bir ölçüde kaçak kazı ve tahribat mevcuttur. Höyüğün tepe noktasında kuzey yönünde yer alan Roma Dönemi kiremit mezarları soyulmuştur. Yüzey taramasında Geç Neolitik (GNÇ) (Resim: 1b)-Erken Kalkolitik (EKÇ) (Resim: 1b) Geç Kalkolitik (GKÇ)-ETÇ 1 (Resim: 1c), ETÇ 2, (Resim: 1e; Tablo: 1) Demir Çağ (DÇ), Arkaik Dönem (AD), Helenistik Dönem (HD), ve Geç Roma Dönemi'ne (GRD) ait yoğun seramik buluntu ile taş alet parçaları ve dokuma ağırlığı (Resim: 1f) parçasına rastlanmıştır. Höyüğün batısında yer alan geniş tarlalarda hem Protohistorik hem de Antik Çağ çanak çömlek ve taş alet parçaları bulunmaktadır. Höyüğün güney ve güneydoğusundaki ekili alanlarda az sayıda prehistorik, daha yoğun oranda antik çağ; doğusundaki tarlalarda ise hem protohistorik hem antik çağ seramiklerine rastlanmıştır. Protohistorik malzeme höyüğün doğusunda kalan yol ile bölünmüş alanın ardında da devam etmektedir. Höyük çevresinde sit alanı olarak tescillenen alanda tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir. Höyüğün doğusunda kalan yolun ardındaki mısır tarlasının sınırında protohistorik seramik yayılımı vardır.

Kümbet/Gümbet Pınarı Kaya Resmi

Yeşilova Sazak köyü sınırları içerisinde, köy merkezinin yaklaşık 2.7 km güneydoğusunda, Yarışlı Gölü'nü besleyen güçlü kaynaklardan biri olan 1346 m yüksekliğindeki Büyükdamak Dağı'nın kuzey yamacından göle karışan Kümbet Pınarı'nın üst kotlarındaki kayalık üzerinde yer almaktadır (Harita: 1/Nr1). Daha önceleri Burdur Müzesi tarafından tespit edilen kaya resmi, o zaman Burdur Müzesi arkeologlarından Alime Çankaya tarafından bir yayın ile tanıtılmıştır. Düz kayaya 2 m yüksekliğe vurgu tekniğinde, profilden, birbiriyle toslaşan uzun ve dik boynuzlu dört adet stilize dağ keçisi ile bir adet ağaç dalları şeklindeki boynuzu, dik kuyruğu ile stilize edilmiş geyik resmedilmiştir (Çankaya, 2015, 50). Bazı araştırmacılar Korkuteli'nde yer alan ve Türk Damga ve Yazısı bulunan Çağmanönü Kaya Resmi ile Gümbet/Kümbetpınarı kaya resminin birbirine benzerliğine vurgu yapmaktadır (Saltaoğlu, 2019, s. 1). Kaya resmi üzerindeki çalışmalar devam etmekle birlikte Gümbet Pınarı Kaya Resmi, Yarışlı gölü kenarında yer alan Bücürlü Pınar Mevkii'n-

de, araştırmalarımız sırasında tespit edilen² Türk kaya resmindeki tasvirlerle stilistik açıdan oldukça benzerdir.³

Karaatlı Köyündeki Araştırmalar

Halkalı/Sarıcahöyük Tepe

Karaatlı köyünün 4 km kuzeyinde Halkalı Mevkii'ndedir. Tarımsal faaliyetler nedeniyle sürülmekten dolayı 1 m yüksekliğinde çok yayvan bir tepe şeklini almıştır (Resim: 2d). Höyük daha önce M. Özsait tarafından ziyaret edilmiştir (Özsait, 1986, s. 81). Höyüğün güneybatı yamacı yol yapımı sırasında tahribata uğramış, bölünmüş ve büyük olasılıkla höyükten alınan toprak güneybatı yönündeki tarla alanında kullanılmıştır. Söz konusu sebeple höyüğün güneybatısındaki tarlada yoğun EKÇ, GKÇ-ETÇ (1) (Resim: 2e; Tablo: 1) ve 2. Binyıl'a ait seramik parçaları ve buna karşın az sayıda Antik Çağ seramik yayılımı vardır. Höyüğün batı ve kuzey yamaçları tarımsal amaçlı olarak sürülmüş ve bu sebeple yüksekliği azalmış durumdadır.

Düden Höyük

Yeşilova ilçesinin kuzeydoğusunda, Karaatlı köyünün yaklaşık 4.3 km kuzeydoğusunda, Düden Mevkii'ndedir. Salda ile Yaraşlı Gölleri arasındaki küçük ovada yer alan höyüğün 300 m kuzeyinden Çatalöz Deresi geçmektedir. Bu derenin eski yatağı höyüğün daha yakınından geçmiş olmalıdır. Güneyinde ise yine eski bir göl çanağını oluşturan Karagöl Mevkii bulunmaktadır. Höyük hemen hemen ova seviyesinde denecek kadar yayvandır ve üzerinde tarım yapılmaktadır. 1982'da ilk defa M. Özsait tarafından tespit edilmiştir (Özsait, 1984a, s. 8) İlk tespitlerimize göre höyükte GNÇ, EKÇ boyalı Hacilar seramikleri (Resim: 3a) ve GNÇ-EKÇ monokrom seramikleri (Resim: 3d) ile GKÇ-ETÇ 1 seramik (Resim: 3b-c; Tablo: 1) yayılımı vardır. Bunun yanında MÖ. 2. Binyıla ait olabilecek az sayıda yalın malzeme grubu bulunmaktadır. Düden Höyük'te Geç Neolitik Döneme ait olması muhtemel bir figürin parçası bulunmuştur (Resim: 3e). M. Özsait, Düden Höyük'te Erken Neolitik yerleşimin de olabileceğini belirtmektedir (Özsait, 2007, s. 701). Höyük tarım uygulamaları sebebiyle büyük oranda düzleşmiştir. Yüzeyde pembe ve beyaz kuvarstan ve çakmak taşından dilgi ve yontma taş alet artıkları ile sürtmetaş (ezgi taşı) alet ve dairesel dokuma ağırlığı parçaları görülmüştür. Tümü Holosen Dönem'e ait olan taş aletler içerisinde bir adet Anadolu obsidiyeninden dilgi parçası vardır.⁴

2 Bkz. Bücürlü Pınar Kaya Resmi

3 Bölgedeki Türk Kaya resimleri araştırma ekibimizde yer alan Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Ünar tarafından yayına hazırlanmaktadır.

4 Taş aletler Dr. Öğr. Üyesi Betül Fındık tarafından incelenmiştir. Katkıları için kendisine teşekkürlerimizi sunarız.

Pancarlı/Mancarlı Höyük

Karaatlı köyünün kuzeybatısında yer alan höyüğün doğusundan Karaatlı-Harmanlı yolu geçmektedir. Ova içerisinde büyük ve geniş bir höyüktür (Resim: 4a-b). Pancarlı/Mancarlı Höyük B. Pace başkanlığındaki İtalyan araştırmacıların bölgeyi ziyareti sırasında görülmüş (Pace, 1926, s. 395, 398), ilk olarak J. Mellaart tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında (Mellaart, 1954, 180, 205) ve ardından M. Özsait tarafından ziyaret edilmiştir (Özsait, 1980, s. 81,89; Levha XXI, Resim 33). Höyüğün doğu ve güneydoğusunda antik bir yol ve köprü vardır. Bu yola ait taşların bir kısmı sökülerek höyüğe taşınmıştır. Yörede Pancarlı Höyük olarak anılan höyüğün prehistorik arkeolojik materyal bulunan eteklerinde tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir. Höyükte DÇ, GKÇ-ETÇ 1 (Resim: 4d), ETÇ 2 (Resim: 4c), 3 (?) ve MÖ. 2. Binyıla ait olabilecek bir grup yalın ve kırmızı astarlı ve iyi arıtılmış hamurlu seramik yayılımı vardır. Höyüğün kuzeydoğu yamaçlarında daha yoğun olmak üzere kuzeybatı yamaçlarında da Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı'na ait seramiklere rastlanmıştır. Ayrıca Erken Tunç Çağı'na ait bir ağırşak ile mermer idol bulunmuştur (Resim: 4e-f). Eteklerden yukarı doğru DÇ ve Antik Çağ seramiklerin yoğunluğunda bir artış gözlenmektedir. Höyüğün tepe notasında pre/protohistorik buluntular yok denecek kadar azdır. Pancarlı Höyük etrafındaki çalışmalar sırasında höyüğün yaklaşık 200 m kuzeydoğusundaki hafif yüksek tepelik incelenmiştir. Söz konusu alanda Pancarlı höyük ile çağdaş malzeme grupları görülmüştür. Oldukça geniş bir alana yayılan yoğun seramikler Demir Devri'nde bu alanın da yerleşim ya da benzeri bir amaçla kullanıldığını göstermektedir.

Gençali Köyündeki Araştırmalar

Gençali Höyük

Gençali köyünün 3 km kuzeyinde, Nergizlik Mevkii'ndeki büyük bir çayırılık üzerinde yer almaktadır. Mellaart tarafından tespit edilen (Mellaart, 1954, s. 192, 203, 205 vd.) ve M. Özsait tarafından araştırılan höyük (Resim: 5a) yüzeyinden toplanan çanak çömlek parçaları KÇ, TÇ, ve DÇ'ye (MÖ 6.-7. yy. boyalıları) tarihlendirilmiştir (Özsait, 1980, s. 81, 89). Höyükteki araştırmamızda tepe noktasında Roma Dönemi'ne ait eski kaçak kazılar nedeniyle kısmen açığa çıkarılmış sandık mezarlara rastlanmıştır. Bu alanda birden fazla tahrip olmuş mezarın varlığı görülmüştür. Höyüğün özellikle yamaç ve eteklerinde daha yoğun olarak Protohistorik seramiklere rastlanmıştır. Seramikler GKÇ (Resim: 5b), ETÇ 1 (Resim: 5c), MÖ 2. Binyıl (?), (Resim: 5d) DÇ, AD ve GR Dönemi'ne aittir. Az sayıda çakmak taşı aletler yonga parçalarından oluşmaktadır. Höyüğün etekleri halen tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. Arkeolojik kalıntıların höyük dışına geniş bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır.

Yarışlı Köyündeki Araştırmalar

Yarışlı Köyiçi Höyük

Yarışlı köyünde, köy merkezinin kuzeydoğusunda Yukarıhöyük Mevkii'ndeki sit alanı olarak tescilli olan Yarışlı Köyiçi Höyük'te (Resim: 6a) inceleme yapılmıştır. Höyük daha önce M. Özsait tarafından ziyaret edilmiş ve ele geçen bir taş balta ile az sayıda seramik Erken Tunç Çağı'na tarihlenmiştir (Özsait, 1976-1977, s. 85.) Höyük'te Erken Tunç Çağı buluntusu 2024 yılı araştırmalarımızda münferit bir parça dışında tanımlanamamıştır. Üzerinde yerleşim bulunan höyükte hem evlerin yapımı hem de höyük üzerindeki çeşitli faaliyetler ve eteklerindeki tarımsal faaliyetler nedeniyle ciddi bir tahribat vardır. Höyükte MÖ 2. Binyıl (Resim: 6b-c) yoğun olarak da DÇ ve RD'ye ait olması muhtemel seramik yayılımı vardır. Yoğun olarak DÇ seramik yayılımı bulunan höyüğün kuzey, kuzeydoğu eteklerinde ve tepe noktasında yaptığımız çalışmalarda toprak yığılı alanda MÖ 2. Binyıla ait olan seramikler ile MÖ 2.- 3. Binyıla ait dokuma tezgâh ağırlıkları (Resim: d-e) ele geçmiştir.

Değirmenler Mevkii Roma Nekropolü

Yarışlı köyü sınırları içerisinde, Yukarı Höyük'ün yaklaşık 600 m kuzeydoğusundaki Kuyulutepe Mevkii'nde, halk arasında Değirmenler Mevkii olarak isimlendirilen alanda protohistorik yerleşmelerin tespitine yönelik çalışmalar sırasında bölgenin hemen yakınındaki Büyük ve Küçükbeşiktaş Mevkii'nden bilinen türde çok sayıda ana kayaya oyulmuş ve Roma Dönemi'ne ait Khamazorion tipi dikdörtgen mezarlar ve mezarlara ait kapak taşları olan bir mezarlık alanı ilk kez tespit edilmiştir. Mezarların yanı sıra burada bir su kaynağı olup, olasılıkla Antik Dönem'e ait sulama kanalları bulunmaktadır. Mezarlar kaçak kazılar ile tahrip edilmiştir. Bölgede pre/protohistorik dönem yerleşmesine ve arkeolojik bulgulara rastlanmamıştır.

Başkuyu Köyündeki Araştırmalar

Başkuyu Höyük II

Başkuyu köyünün 2 km doğusunda Höyük Mevkii'nde yer alır. İlk olarak bir yayında ismi geçen höyük (Resim: 7a-b), 1982 yılında ilk kez M. Özsait tarafından yapılan araştırmalar sırasında detaylı olarak incelenmiştir (Kor, 1974, s. 109; Özsait, 1984a, s. 9; dn. 2). Yüzeyinde yoğun tarım yapılan höyük çok yayvanlaşmıştır. Ekim-dikim amaçlı sürülme işlemleri halen devam etmektedir. Olasılıkla yol yapımı için höyükten alınan toprağın yolun diğer tarafına sürülmesi nedeniyle höyük ile paralel seramiklere bu alanda da rastlanmıştır. EKÇ boyalı ve monokrom seramiklerden (Resim: 7c) başka GKÇ ve ETÇ 2 (Resim: 7d) seramik yayılımı vardır. Ayrıca bir adet kemik boncuk bulunmuştur (Resim: 7e)

Başkuyu Höyük I

Yarışlı Gölü'nün güneybatısında, Başkuyu köyünün hemen kuzeyindeki ova ile güney ve doğusundaki dağlık kesim arasında yer almaktadır. Başkuyu köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda, Başkuyu 2 Höyüğüne 350-400 m mesafededir. 1982'de M. Özsait tarafından saptanmıştır (Özsait, 1984a, s. 9). Başkuyu köyüne giden asfalt yolun batı kenarında yer alan höyüğün üzerinde ekili-dikili alanlar ile meyve bahçeleri yer almaktadır. Yol yapımı sırasında ve tarımsal faaliyetler nedeniyle büyük ölçüde tahrip olduğu anlaşılan höyük (Resim: 8a) çok yassı ve yayvandır. Höyük üzerinde üzüm bağı ve badem ağaçları bulunmaktadır. Höyük yüzeyinde GNÇ, EKÇ Hacılar boyalıları ve monokrom seramikler (Resim: 8b) ile GKÇ-ETÇ 1 seramikleri ile taş alet yayılımı vardır.

Bolat/Polat Höyük

Başkuyu köyünün 2 km güneyinde yer alan höyük 1982 yılında M. Özsait tarafından yapılan yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır (Özsait, 1984a, s. 11). Bir dere yatağına inen engebeli bir yamaç üzerinde bulunan höyüğün (Resim: 8c) doğu kısmı daha önce açılmış olan bir toprak yolla tahribata uğramıştır. Höyükte Erken Tunç Çağı (Resim: 8d) seramik yayılımı vardır.

Kocapınar Köyündeki Araştırmalar

Kocapınar Höyüğü

Yarışlı Gölü'nün 100 m batı-güneybatısında; Kocapınar adlı köyün 1.7 km kuzeybatısında yer almaktadır. Höyük (Resim: 9a) doğal kayalık bir zemin üzerinde yer almaktadır. 1982 yılında M. Özsait tarafından saptanmıştır (Özsait, 1984a, s. 8). Kocapınar Höyüğü'nün üst seviyesi kaçak kazı faaliyetleriyle düzleştirilmiş ve bazı noktalarına kaçak kazı çukurları açılmıştır. Höyüğün batısında kalan kayalık alan ile höyük arasındaki yamaçta EKÇ (Resim: 9b), ETÇ 2 (Resim: 9b-c), DÇ ve RD'ye ait çanak çömlek yayılımı vardır. Kalkolitik Çağ seramiklerinin dağılımları yoğun olarak höyük eteklerinde, yamaçta yoğunlaşmaktadır. Erken Tunç Çağı seramiklerine ise hem yamaçta hem de daha yoğun olarak höyüğün yamaç üst kotları ile tepe noktasında rastlanmıştır. Höyüğün tepe noktasında arazinin doğal yükseltisine uyumlu olarak konumlandırılan ve höyük tepe sınırını çevreleyen olasılıkla Demir Devri ya da Roma Dönemi'nde kullanılan bir sur ile karşılaşmıştır. Sur çevresinde yoğun olarak Antik Çağ seramikleri ele geçmiştir. Höyüğün yarışlı gölüne bakan batı ve kuzey-kuzeybatı kesimi kayalık bir sırt üzerinde yükselmekte ve sınırlandırılmaktadır. Yerleşim doğal özellikleri ile korunaklı bir model sunmaktadır. Höyüğün doğal olarak giderek alçalan doğu kesiminde olası kuvvetli bir sur duvarı yer almaktadır. Surun üst taşları etrafa dağılmış durumdadır. Höyük tepe noktasında eski kaçak kazılara ait çukurlar bulunmaktadır. Çevrede Roma Dönemi'ne ait mimarlık kalıntıları (sütun tambur parçası) görülmektedir. Höyüğün pre/protohistorik çanak çömlek gelen güney-doğu ve batı eteklerinde tarım ve arıcılık faaliyetleri devam etmektedir.

Çeltek Köyündeki Araştırmalar

Çeltek Höyük

Burdur il merkezinin güneybatısında, Çeltek köyünün 1 km kuzeydoğusunda, Yeşilova-Karaçal yolunun 800 m kuzeyinde yer alır. 1982’de M. Özsait tarafından bölgede yapılan yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır (Özsait, 1984a, s. 10). Güneyinde tatlı su kaynağı (Yarsak Çeşme) bulunan höyüğün (Resim: 2a) batısından ise Başak Deresi geçmektedir. Höyükte GKÇ-ETÇ 1-2 (Resim: 2b-c) seramik yayılımı vardır. Pithos parçaları daha çok höyük yamaçlarında görülmüştür. Höyük zirveye doğru yükselen bir forma sahiptir. Tepe noktasındaki kaçak kazılar sebebiyle yüzeye yakın noktadaki mimarlık kalıntıları büyük oranda zarar görmüştür. Höyükten çıkarılan taşların tarla sınırlarında kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca Höyük üzerinde tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir.

Çuvallı Köyündeki Araştırmalar

Akpınar Höyük

Çuvallı köyünde, köy merkezinin 200-300 m güneybatısındaki Uluçayır Mevkii’nde, köye 300 m mesafede oldukça yayvan alçak bir tepe görünümündeki höyük (Resim: 10a) tarım faaliyetleri nedeniyle büyük oranda alçalmıştır. Höyük ilk kez tarafımızca tespit edilmiştir. Günümüzde köyün kuzeydoğusunda neredeyse içinde kalan höyüğün doğusundan zamanında Akpınar Deresi akmaktadır. Yakınından akan Akpınar Çayı nedeniyle Akpınar Höyük olarak isimlendirilmiştir. Ancak bugün dere kurumıştır. Höyük üzerinde tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir. GKÇ-ETÇ 1 ve ETÇ 2 (?) (Resim: 10b-d) seramikleri yoğun olarak yayılım göstermekle birlikte, Demir Devri ya da Roma Dönemi’ne, ait olması muhtemel, az sayıda parça da mevcuttur. Ayrıca 1 adet ağırşak parçası (Resim: 10) ele geçmiştir. Höyük yüzeyinde az sayıda yontma taş alet bulunmaktadır. Höyük üzerinde tarımsal faaliyetler sürdürülmektedir.

Çuvallı Höyük

Çuvallı köyünün 3 km kuzeybatısında; Samık Pınarı Mevkii’nde; Asartepesi üzerinde ve eteklerinde yer alır. Kayalık bir tepe üzerindeki höyüğün (Resim: 11a) 80 m kadar doğusundan Samık Pınarı akmaktadır. 1982’de M. Özsait tarafından incelenmiştir (Özsait, 1984a, s. 11). Yakın geçmişte höyük üzerinde yer alan mermer ocağı faaliyetleri sebebiyle, höyük toprağı yerinden alınıp büyük oranda eteklere taşınmıştır. Söz konusu durum höyükte ciddi bir tahribat yaratmıştır. Ocak faaliyetleri sırasında ana kayaya ulaşıp mermer bloklar çıkartılmıştır. Söz konusu bloklar hala höyük üzerinde durmaktadır. Karıştırılmış höyük toprağı içerisinde EKÇ, GKÇ-ETÇ1, ETÇ 2, (Resim: 11b-e) DÇ ve RD’ye ait çok sayıda ve yoğun bir seramik yayılım gözlenmiştir. Mermer Ocağının 200 m güneybatısındaki bir tepenin zirvesinde Roma Dönemi’ne tarihlenen bir mermer lahit teknesi (Resim:

11f) görülmüştür. Tekne çok büyük oranda tahrip olmuştur. Ayrıca Demir Çağı'na ait piramidal bir ağırlık ile bir ok ucu (Resim: 11g-h) bulunmuştur.

Doğanbaba Köyündeki Araştırmalar

Arslan Höyük

Doğanbaba köyünde, köy merkezinin 400 m güneybatısında yer almaktadır. Burdur Müzesi Uzmanları tarafından tespit edilen ve 1. Derecede Arkeolojik Sit Alanı olarak tescillenen höyük (Resim: 12a) üzerinde Osmanlı Dönemi'nden beri kullanılan köyün eski mezarlığı yer almaktadır. Mezarlarda höyükten çıkarılan taşların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yüzeyde ilk izlenimlere göre EKÇ ve ETÇ seramik (Resim: 12b-c) yayılımı vardır. ETÇ seramik yayılımı höyüğün tepe noktasından itibaren etekler boyunca yoğundur. Höyüğün eteklerinde tarım uygulamaları (tarla sürümü) devam etmektedir. Söz konusu tarlalarda da Erken Tunç Çağı'na ait seramiklere rastlanmıştır. Müze uzmanları dışında, höyük ilk kez tarafımızdan ziyaret edilmiştir. Ayrıca bölgeden iyi bilinen ve benzer örneklere göre Erken Tunç Çağı 1-2'ye tarihlenen şematize bir kadın figürini ile bir ağırsak (Resim: 12d-e) bulunmuştur.

YARIŞLI GÖLÜ ÇEVRESİNDEKİ ARAŞTIRMALAR

Düğer Köyündeki Araştırmalar

Daha önce Yeşilova ilçesine bağlı olan ve Yeşilova ilçe sınırına 3,8 km mesafede yer alan Düğer'de köylülerin araştırma ekibimize köy merkezinin 1,6 km batısındaki Masıtlı Mevkii'nde höyük olduğu ve burada kaçak kazı olduğunu bildirmesi üzerine belirttikleri alan ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretler sırasında rastlanan höyükler ile tarafımızca tespit edilen bir kaya resminden aşağıda bahsedilecektir.

Bücürlü Pınar Kaya Üstü Resmi

Köylülerin işaret ettiği alandaki ziyaretimiz sırasında araştırma sahamız içerisinde yer alan Yarışlı Gölü'ne kuşuçuşu 600 m, Yağlıyurt Höyük'e 400 m mesafedeki Bücürlü Pınar sırtlarındaki kayalarda ilk kez tarafımızdan tespit edilen bir kaya resmi bulunmuştur. Daha önce sit alanı olarak tescillenmiş bir alanda bulunan ancak tescil sırasında tespit edilemeyen kaya resmi olasılıkla kaya kopmalarının ardından açığa çıkmıştır. Oldukça büyük birkaç bloktan oluşan ve kaya yüzeyinde stilize keçi ve yanı sıra çeşitli semboller bulunan kayanın çevresinde de araştırmalar yürütülmüştür. Vurgu tekniğinde yapılan stilize keçi figürü ve çeşitli sembollerin bulunduğu kaya resminin bulunduğu alanın yamaç kesiminde çok az sayıda Kalkolitik Dönem seramikleri görülmüştür. Ancak kaya üzerindeki semboller benzerleri ile karşılaştırıldığında, buradaki sembollerin bölgeye gelen Türk boyları ile ilişkili "tamga" olduğu anlaşılmaktadır. Yanı sıra at veya köpek ve at üzerine binmiş in-

san temsilleri olabilecek stilize betimler mevcuttur. Kaya yüzeyinde ilk belirlemelere göre Kayı, Salur, Bayat, Alkaevli, Çavındır, Yazır, Eymür, Yıva, Büğdüz ve Karkın Boylarına ait tamgalar (Resim: 13) yer almaktadır.⁵

Yağlıyurt Höyük

Yarışlı köyü yerlilerinin Yarışlı Gölü civarında bir höyük bulunduğu ve kaçak kazı olduğunu belirtmeleri üzerine ziyaret edilmiştir. Yarışlı köyünün yaklaşık 3 km doğusunda; kayalık bir tepe üzerinde yer almaktadır. Yarışlı-Düğer yolunun 150 m kuzeyinde; Yarışlı Gölü'nün kuzeybatı kıyısına 200 m mesafede, Yeşilova ilçe sınırına 950 m mesafede yer almaktadır. Höyüğün 1972'de M. Özsait tarafından bölgede yapılan araştırmalar sırasında incelenen Yağlıyurt olarak isimlendirilen höyük olduğu anlaşılmıştır (Özsait, 1976-77, s. 83-86). Höyüğün güney kesiminde bir tatlı su kaynağı ve ayrıca tepenin 100 m güneyinde Bücürlü su kaynağı vardır. Yerlilerin belirttiği gibi yerleşme yeri kaçak kazılarla büyük ölçüde tahribata uğramıştır. İlk izlenimlere göre, kaliteli kalın astara sahip bazı parçalar ND'ye ait olabilir. Bunun dışında GKÇ, ETÇ 1 ve RD'ye ait olabilecek seramik yayılımı vardır. Dr. Öğretim Üyesi Betül Fındık'ın verdiği bilgiye göre taş aletler içerisinde Orta Paleolitik Dönem'e ait taş cinsi tanımlanamayan Lovalva çekirdek dikkat çeken buluntular arasındadır. Orta Paleolitik Dönem'e ait taş aletin daha üst seviyelerden höyüğün bulunduğu alana taşınmış olabileceği düşünülmektedir.

Çallica Höyük

Köylülerin Yarışlı Gölü civarındaki höyüklerde kaçak kazı olduğunu belirtmeleri üzerine ziyaret edilmiştir. Burdur il merkezinin güneybatısında; Yarışlı köyünün yaklaşık 3 km doğusunda; Düğer köyünün 3,5 km batısında Yarışlı Gölü'nün kuzeybatı kıyısındadır. Yarışlı ve Düğer köylerinin arasında, Yeşilova ilçe sınırına 500 m mesafede yer almaktadır. Höyük 1972 yılında M. Özsait tarafından bölgede yapılan araştırmalar sırasında saptanmıştır (Özsait, 1976-77, s. 83-84). İtalyan araştırmacı B. Pace tarafından bu bölgede görülen ve araştırılan höyüğün Çallica olma olasılığı vardır (Pace, 1926, s. 398). Doğal kaya üzerinde yer alan höyüğün göle bakan kesiminde tatlı bir su kaynağı vardır. Höyük yüzeyinde EKÇ, GKÇ-ETÇ1 ve ETÇ 2 çanak çömlekleri ve yontma taş aletler görülmüştür. Höyüğün kuzeydoğu yamaçlarında seramik yoğunluğu daha fazladır. Höyüğün eteklerinde, yaklaşık kuzeydoğusunda, tepe noktasından 0,09 km mesafede Antik Çağ'da kullanılmış olması muhtemel dibe doğru daralan bir helezon şeklinde ve yaklaşık oval planlı olasılıkla bir su kuyusu bulunmaktadır. Höyük kaçak kazılar sebebiyle tahribata uğramıştır.

5 Bücürlü Pınar kaya resmi araştırma ekibimizden Ş. Ünar tarafından yayına hazırlanmaktadır.

SONUÇ

Çalışma alanımızda Orta Paleolitik'ten Türk Dönemi'ne kadar çeşitli arkeolojik bulgulara rastlanmıştır. Buna göre,

1- Hacılar'ın yakın çevresinde Erken Neolitik Dönem ile ilişkili bilgilerimiz halen sınırlıdır. Araştırılan bölgede bu dönemde yerleşimlerin yok denecek kadar az olmasının sebebi Hacılar'ın Akeramik Neolitik yerleşimcilerinin yerleşimi terk etme sebebi ile aynı ilişkili görülmeyle birlikte henüz aydınlatılmamış bir konudur.

2- Yerleşimler önemli ölçüde ovalarda göl kıyılarını takip eden kıyı çizgisinde yer almaktadır. Buradaki höyüklerin uzun süreli yerleşimi, bölgedeki yerleşim tercihlerinin uzun süre değişmediğini ve çevresel şartların da uygun olduğunu düşündürmektedir.

3- Hacılar Büyük Höyük hinterlandında Geç Kalkolitik-Erken Tunç Çağı 1 yerleşim sayılarının az olmadığı anlaşılmıştır. Dahası bu yerleşimler birbirlerine yakın konumdadır. Hacılar sakinleri ile bölgedeki diğer ETÇ 1 toplulukları arasındaki sosyo-ekonomik ve siyasi ilişkileri ortaya koyabilmek henüz mümkün değildir.

4- Bölgedeki yerleşimden elde edilen bulgulara göre Geç-Kalkolitik-Erken Tunç Çağı 1 seramiğinin üretim geleneklerinde bir devamlılık göze çarpmaktadır.

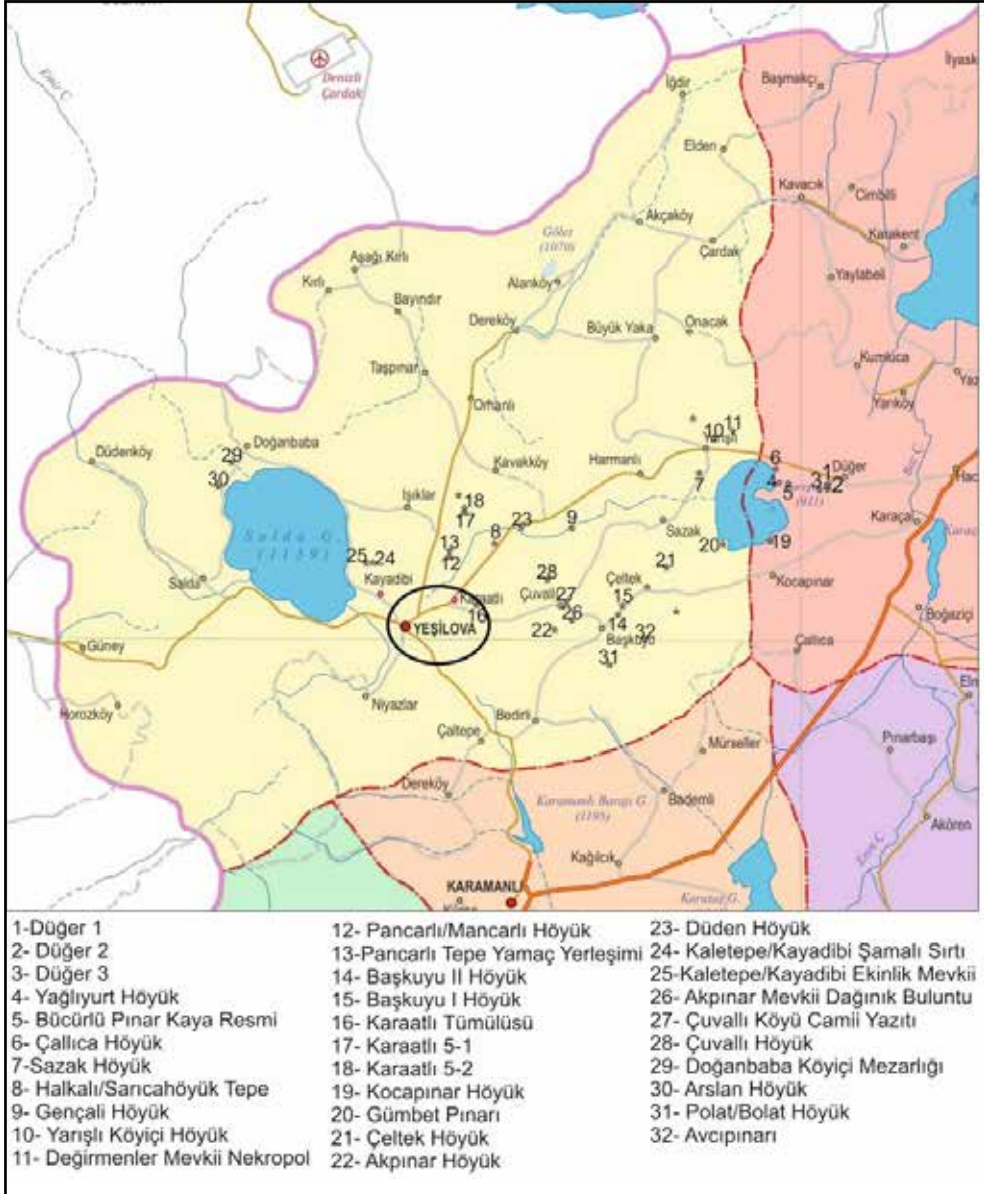
5- Bölgedeki yerleşimlerde kullanılan hammadde kaynakları açısından bir süreklilik dikkati çekmektedir. Taşın yanı sıra Erken Tunç Çağı seramiklerindeki türdeşlik yerel kaynakların kullanımı yönünde güçlü bir tercihin olduğu izlenimi sunmaktadır. Az sayıda yerleşimde ithal olabilecek seramiklere rastlanmıştır.

6- Erken Tunç Çağı 3 evresinde Yarışlı Gölü Havzası'nda yerleşim tespit edilememiştir. Bunun sebebi yerleşimlerin bir nedenle (ani iklim değişikliği, daha merkezi yerleşimlerde toplanma vb. nedenlerle) terk edilmesi olabileceği gibi bölgede söz konusu döneme ilişkin kazının bulunmaması sebebiyle ETÇ 3 seramik gruplarının tanımlanamayışıyla da ilişkili olmalıdır.

7- Yarışlı Gölü ve çevresinde MÖ. 2 Binyıl yerleşimini düşündüren yeni bir yerleşim tespit edilmiştir. Bölgede Demir Devri'nin güçlü varlığı MÖ. 2. Binyıl materyal kültürünün tespitini güçleştirmektedir. Bunun sebeplerinden biri bölgede Erken Demir Devri'nin monokrom seramiklerinin hamur niteliği, yüzey işlemleri ve form çeşitliliği açısından Orta ve özellikle de Geç Tunç Çağı'na ait olabilecek seramik grupları arasındaki yakın benzerlikler nedeniyle bu dönemi ayırt etmenin güçlüğüdür.

İleriki çalışmalarda verilerimiz zenginleştikçe erken toplumların yer seçimleri, bu seçimlerde rol oynayan çevresel dinamikleri, bölgedeki MÖ. 3. Binyılın sonu ve MÖ. 2. Binyıl topluluklarının (ETÇ III, OTÇ, GTÇ) materyal kültürlerini ve kültürel ilişkilerini daha sağlam bir zeminde tanımlama olanağı bulacağız.

EKLER

Harita 1: 2024 Yılı Çalışılan Alanlar ve Konumları

Resim 1: Sazak Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 2: Sarıca (d-e) ve Çelték (a-c) Höyük yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 3: Düden Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 4: Pancarlı Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 5: Gençali Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

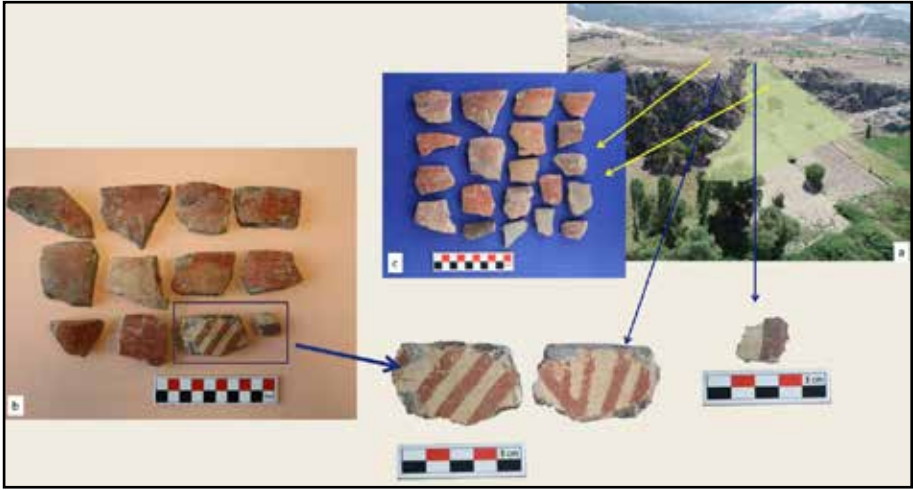
Resim 6: Yarışlı Köyiçi Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 7: Başkuyu Höyük II ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 8: Başkuyu I (a,b) ve Polat Höyük (c, d) yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 9: Kocapınar Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

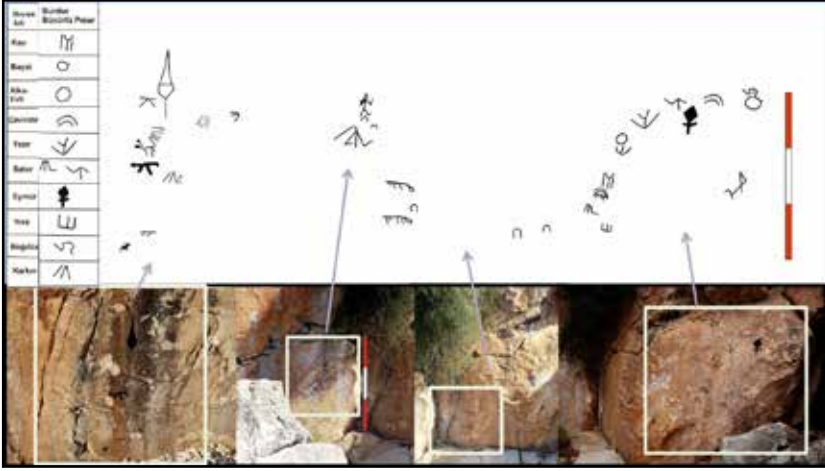
Resim 10: Akpınar Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 11: Çuvallı Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 12: Arslan Höyük ve yüzey buluntuları (Kaynak: Proje Arşivi)

Resim 13: Bücürlü Pınar Kaya Resmi (Hazırlayan: Şükrü Ünar)

Tablo 1: Protohistorik Dönem Yerleşimlerinin Özellikleri

Yerleşme Adı	Konumu	Alan (ha)	Yükseklik	Dönem
Yağlıyurt	Tepetüstü/ Kayaüstü	~ 2	938,4	GKÇ, ETÇ 1 ve RD
Çallica Höyük	Tepetüstü/ Kayaüstü	~ 2	922,5	EKÇ, GKÇ-ETÇ1, 2
Sazak Höyük	Sırt	~ > 2	932,9	GNÇ-EKÇ, GKÇ- ETÇ 1, ETÇ 2, DÇ, AD, HD, GR
Halkalı/Sarıcahöyük Tepe	Ova	~ 0,3	1147,5	EKÇ, GKÇ-ETÇ 1, ETÇ ve 2. Binyıl
Gencali Höyük	Sırt	~ > 5	1146,4	GKÇ- ETÇ 1, AD, GR
Yarışlı/Köyiçi Höyük	Tepetüstü/ Kayaüstü	~ 3,5	967,1	MÖ. 2. Binyıl, DÇ
Pancarlı/Mancarlı Höyük	Ova	~ 5,5	1171	KÇ, ETÇ 1, 2, 3, DÇ, HD, RD, BD
Başkuyu Höyük II	Ova	~ 0,4	1226	EKÇ, GKÇ, ETÇ 2
Başkuyu Höyük I	Sırt	~ 0,5	1233,1	GNÇ, EKÇ, ETÇ
Kocapınar Höyük- Yamaç	Yamaç		928,5	EKÇ, ETÇ 2, DÇ, RD
Kocapınar Höyük	Tepetüstü/ Kayaüstü	~ 3,5	971,6	EKÇ, ETÇ 2, DÇ, RD
Çeltek Höyük	Sırt	~ 1,5	1165,3	GKÇ-ETÇ 1-2
Akpınar Höyük	Sırt	~ 1	1231,7	GKÇ-ETÇ 1, ETÇ 2 (?)
Düden Höyük	Ova	~ 1,5	1140,6	ENÇ (?) GNÇ, EKÇ, ETÇ, GKÇ-ETÇ 1
Çuvalı Höyük	Tepetüstü/ Kayaüstü	~ 3,5	1184,6	EKÇ, GKÇ-ETÇ1, ETÇ 2
Arslan Höyük	Yamaç	~ 1	1181,1	EKÇ, ETÇ 2, ETÇ 1 (?)
Bolat/Polat Höyük	Yamaç	~ 0,3	1332,2	ETÇ 1

KAYNAKÇA

Pace, B., (1921). Ricerche nella regione di Conia, Adalia e Scalanova, *Annuario della Scuola Italiana Archeologica di Atene VI – VII*, s. 395 vdd.

Çankaya, A., (2015). Kültürel Etkileşimin Kayaüstü Resimlerde Yansıması, *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 3(22), ss. 49-52.

Dedeoğlu, F., (2010). *Neolitik Çağdan Erken Tunç Çağ Sonuna Kadar Yukarı Menderes Havzası: Kültürel, Sosyal ve Ekonomik Süreç*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Dedeoğlu, F., (2014). Yukarı Menderes Havzası Bölgesel Yerleşim Analizi: Erken Tunç Çağ'da Sosyoekonomik Örgütlenmedeki Değişim ve Dönüşüm Süreçleri, Yerleşim Sistemleri ve Mekân Analizi, (Ed. Özlem Çevik, Burçin Erdoğan), *Tematik Arkeoloji Serisi 1*, ss. 19-42.

Kor, S., (1974). *Burdur 1973 İl Yıllığı*, Ankara: Güven Matbaası.

Mellaart, J., (1954). Preliminary Report on A Survey of Pre-Classical Remains in Southern Turkey, *Anatolian Studies 4*, ss. 175–240.

Özsait, M., (1976–1977). Pisidya Bölgesinde Yeni Prehistorik İskân Yerleri (I): Kuruçay, Çiğirankaya, Çallica, Yağlıyurt Yerleşmeleri, *Anadolu Araştırmaları*, 4–5, ss. 71–95.

Özsait, M., (1980). *İlkçağ tarihinde Pisidya: Başlangıçtan Büyük İskender devrinin sonuna kadar*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

Özsait, M., (1984a). Burdur Çevresinde Prehistorik Araştırmalar, *I. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, ss. 7–12.

Özsait, M., (1984b). Pisidya Bölgesinde Yeni Prehistorik İskân Yerleri (II), *Anadolu Araştırmaları*, 9, ss. 133–148.

Özsait, M., (1986). Pisidya Bölgesinde Yeni Prehistorik İskân Yerleri (III), *Anadolu Araştırmaları*, 10, 73–88.

Özsait, M., (2007). Arkeolojik Verilerin Işığı Altında Burdur, (Ed. Gökay Yıldız, m Zeki Yıldırım ve Şevkiye Kazan), *I. Burdur Sempozyumu Bildirileri*, 1. Cilt, Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.

Saltaoğlu, C., (2019). Anadolu Türk Kaya Resimlerini Kimliklendirmede Kazıbilimsel Biçem Eleştirisi İçin Örnek Bir Buluntu: Antalya Korkuteli Kozağacı Köyü Çağmanönü Yazıtlı Dodurga Panosu - “Büyük Av”. <https://www.academia.edu/39838322>.

GÜLNAR ARKEOLOJİK YÜZEY ARAŞTIRMASI- 2024

Ayşe ÇALIK ROSS*

GİRİŞ

Mersin (İçel) iline bağlı 13 ilçeden biri olan Gülnar ilçesinin doğusunda Silifke, kuzey doğusunda Mut, batısında Anamur ve Bozyazı, güney-güney batısında Aydıncık, güneyinde Akdeniz, kuzeyinde Karaman iline bağlı Ermenek ilçeleri ile sınırları bulunmaktadır. İlçe sınırları içindeki bölge hem Akdeniz kıyıları hem de Taşeli platosunun yükselen yaylaları ile Orta Toroslarda zengin bir arkeolojik doku barındırmaktadır. Bu coğrafyadaki jeomorfolojik yapının ilçe sınırları içinde kalan bölümünün tamamına yakını karstik yapıda olup, “karstik arkeoloji cenneti” özellikleri taşımaktadır. Bölgede kazısı yapılmış yerleşimlerden biri olan Meydancık Kale Demir Çağı’ndan Roma Dönemi’ne kadar (Laroche ve Davesne 1981; Davesne 1987), Mut ilçesi sınırları içerisinde kalan Kilise Tepe de MÖ 3. Binden Roma Dönemi’ne kadar iskân edilmiştir (Bouthillier vd. 2014; Şerifoğlu 2019).

“Gülnar Arkeolojik YüzeY Araştırması” projesinin ilk yılındaki çalışmalar Büyükeceli, Koçaşlı, Yanışlı, Sipahili, Beydili, Emirhacı, Tırnak, Delikkaya, Tepe-Lapa, Çavuşlar, Ulu-pınar, Dedeler, Korucuk ve Kavakoluğu mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya sistematik olarak Akdeniz kıyı şeridi takip edilerek başlanmış, başlangıç noktası olarak da ilçenin güneydoğusundaki kıyıda kalan Büyükeceli burnu seçilmiştir. Coğrafi olarak kontekst takibinin kolay yapılabilmesi için de çalışmalar batıya doğru devam eden mahallelerde ilerletilmiştir. Araştırmanın ilk yılındaki bilimsel araştırma ve belgeleme çalışması, birbirine komşu olan 14 mahallede yürütülmüştür.

Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross başkanlığındaki araştırmaya Kültür ve Turizm Bakanlığı Yetkili Uzmanı olarak Anamur Müzesi’nden Arkeolog Barış Özdemir, Kocaeli Üniversitesi’nden Arş. Gör. Deniz Ergün, Doktora Öğrencisi Murat Sarıgül, Yüksek Lisans Öğrencileri Buse Akın ve Nimet Bayrak ile Lisans Öğrencileri Altay Özmut ve Hacı Bayram Avcı katılmıştır.

TESPİT EDİLEN ALANLAR

Büyükeceli Mahallesi

Gülnar’ın Akdeniz ile bağlantısı kurulabilecek noktalardan biri olan Büyükeceli Mahallesi’nin Akdeniz kıyısında yürütülen araştırmalarda herhangi bir veriye ulaşılamamış, mahalle muhtarlığı tarafından bildirilen “eski mezarların” olduğu alanda, biri oldukça tahrip olmuş üç kaya oyma mezar belgelenmiştir. Nekropol olduğu değerlendirilen alanda

* Prof. Dr. Ayşe ÇALIK ROSS, Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İzmit-Kocaeli// TÜRKİYE; E-posta: acalikross@kocaeli.edu.tr; ORCID: 0000-0003-0800-4850

bir kaçak kazı çukuru ve az sayıda Roma Dönemi'ne ait seramik parçası tespit edilmiştir. Büyükeceli Nekropolü olarak tescillenmiş alanda yapılan incelemede de altı kaya mezarı belgelenmiş (Resim: 1) Roma Dönemi'ne ait az sayıda seramik parçası, bir taş kap ağzı ve cam buluntu ele geçmiştir. Silifke Müzesi tarafından kurtarma kazısı gerçekleştirilen Ören Mevkii'nde yapılan incelemelerde yoğun miktarda Roma Dönemi'ne ait seramik, az miktarda cam ve birkaç metal buluntu incelenmek üzere toplanmıştır.

Koçaşlı Mahallesi

Subaşı Mevkii'nde beş kaya oyma mezar ile Geç Klasik-Erken Helenistik Dönem'e ait seramik parçaları ile cüruf ve taş buluntular tespit edilmiştir. Bu alanda ana kayaya oyulmuş dairesel bir işlik alanı ile ana kayaya oyulmuş üç basamak ve kapı eşiği belgelenmiştir.

Yerel halk tarafından "Sarnıç" olarak adlandırılan, Piynardağı Mevkii'nde bir kaya oyma mezar (?), sarnıç, bir işlik, bir lahit tipi kaya oyma mezar ve bir kayanın doğuya bakan yüzünde yaklaşık 2 m aralıkla oyulmuş iki niş bulunan bir tapınım alanı tespit edilmiştir (Resim: 2). Bu alandan toplanan seramik parçaları Bizans Dönemi'ne aittir.

Yanışlı Mahallesi

Karacaagaç Mevkii'nde kuzey-güney yönünde uzanan vadiye bakan tepenin üzerinde kuzey yamacı doğal kayaya dayandırılmış, üç tarafı kuru duvar tekniğiyle örülmüş duvarları olan bir kale keşfedilmiştir. Kale duvarları buldukları yönün adıyla konular alınarak belgelendirilmiştir. Kale içerisinde kare planlı iki kule, güneydoğu yönündedir (Resim: 3). Kalenin içinde Helenistik Dönem'e ve Bizans Dönemi'ne ait çok sayıda seramik parçası ile bir ezgi taşı incelenmiştir. Kaleye yakın Osmanlı Dönemi'ne ait mezarlıkta ise yedi sarıklı mezar taşı, buradaki kaçak kazı çukurunda Bizans Dönemi'ne ait çok sayıda günlük kullanım kabı ve küp parçası belgelenmiştir.

Sipahili Mahallesi

Kurudere Mevkii'nde doğal mağara incelenmiş, Karayer Mevkii'nde belgelenen Roma Dönemi'ne ait dört tonozlu mezar, daha önceden tescil edilmiştir (Resim: 4). Mahallede denize uzanan burun üzerinde yer alan ve yerel halk tarafından "Kale" adı verilen kayalık alanda Roma ve Bizans Dönemlerine ait az sayıda seramik parçası toplanarak incelenmiştir. Burada ki burun denize doğru bakıldığında küçük bir demirleme yeri biçiminde uzanmaktadır. Burası yüksek olasılıkla Meydancikkale ile bağlantılı ama az bilinen bir liman olmalıdır. Yanından geçen kara yolu nedeniyle kıyı şeridi ve arkeolojik doku tahrip edilmiştir.

Beydili Mahallesi

Pamucak Mevkii'nde bulunan kaçak kazı alanı çevresinde kuru duvar tekniğinde yapılmış duvar kalıntıları tespit edilmiştir. Aynı mevkide, yerel halk tarafından “Kalecik Tepe” olarak anılan tepelik alanda Yörük evlerine ait duvar kalıntıları yakınında işlik olduğu düşünülen alanda lahit tipi kaya oyma mezar ile ana kayaya oyulmuş bir işlik belgelenmiş (Resim: 5) ve az sayıda, Bizans Dönemi'ne (?) ait seramik parçaları bulunmuştur. Bu alanın güneybatısında bulunan tarla ve meyve bahçesinde bir lahit kapağı ile Geç Roma-Bizans Dönemi'ne ait az sayıda seramik parçası tespit edilmiştir. Yerel halk tarafından verilen bilgi doğrultusunda incelenen kayalık tepede kireç yakma kuyusu belgelenmiştir.

Mahallenin kuzey batısında yer alan “Kerem'in İni” olarak adlandırılan mağaranın önünde kuvars yoğunluklu kayaçlardan bir döşeme, içinde adak çukurları tespit edilmiştir (Resim: 6). Tapınım alanı olduğu değerlendirilen mağaranın duvarlarında gördüğümüz keski yeni izleri nedeniyle tahribat yapıldığı belirlenmiştir. Mağara çevresinde Bizans Dönemi'ne ait seramik parçaları, kaçak kazı çukurları ve bu kazılar sırasında alanda bırakılmış ekipman belgelenmiştir.

Batıdaki Eski Yörük Mahallesi yönündeki, Mahalleli tarafından “Kale” olarak adlandırılan duvar kalıntısı, dere vadisinde ve uçurumda tehlikeli bir yerde kalmasından dolayı uzaktan fotoğraflanmıştır. Köyiçi Mevkii'nde, devşirme olarak kullanılmış bir mimari blok üzerinde yazıt ve haç motifi görülmüş, akabinde Silifke Müzesi'ne taşınması sağlanmıştır. Yerel taş kullanılarak kuru duvar tekniğinde örülmüş bir kuyuyu çevreleyen geniş alanda Bizans Dönemi'ne ait çok sayıda seramik parçası tespit edilmiştir.

Emirhacı Mahallesi

Köyiçi Mevkii'nde eski Türk Dönemi'ne ait sarıklı mezar taşları ve yerel halk tarafından “Türbe” olarak adlandırılan, dört tarafı duvarlarla çevrili iki mezar belgelenmiş, işlik olduğu düşünülen bir alan fotoğraflanmıştır. İçinde Osmanlı Dönemi'ne ait ocak kaşı-taşını barındıran köy evinde ahşap duvarlar ve ocak belgelenmiştir. Meydancık Kale'nin kazılar sonrasındaki son durumunu gözlemlemek amaçlı yapılan incelemede birçok kaçak kazı çukuru tespit edilmiş, etrafa dağıtılan birkaç seramik parçası fotoğraflanmıştır.

Tırnak Mahallesi

Mahalle merkezindeki su kaynağının hemen yakınında birbirine oldukça yakın konumda iki mağarada belgelenen nişler, mağaraların Bizans Döneminde tapınım alanı olarak kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir. Mağaraların birinde tamga yazıtları (Resim: 7), seramik ve cam parçaları ile bir mimari parça tespit edilmiştir. “Arap İni” adı verilen alanda da Bizans Dönemine tarihlenen seramik parçaları fotoğraflanmıştır.

Delikkaya Mahallesi

Köy meydanında “suyun gözü” adı verilen alanda bir kaya mezarı ve iki ayrı tapınım alanı tespit edilmiştir. Kayabaşı Mevkii’nde bir lahit tipi mezar ve bir oda tipi kaya oyma mezar belgelenmiş, az sayıda Bizans Dönemi’ne tarihlenen günlük kullanım kaplarına ait bazı parçalar incelenmek üzere toplanmıştır. Eğrisandal Mevkii’nde ana kayaya oyulmuş, içi sıvalı bir sarniç tespit edilmiş, çevresinde Bizans Dönemi’ne ait seramik parçaları bulunmuştur. Bu alan yakınında belirlenen bir antik yol belgelenmiştir.

Mahallenin güneyinde, “Azı Tepesi” olarak adlandırılan yüksek tepede bir kaleye ait olduğu değerlendirilen sur duvarı kalıntıları belgelenmiştir (Resim: 8). Kalenin içinde ve etrafında tespit edilen çok sayıda kaçak kazı çukuru ve parçalanmış küp kalıntıları fotoğraflanmıştır. Kalenin kuzey tarafında bulunan kuvars yoğunluklu kaya parçası, buradaki tahribatın gün geçtikçe artabileceğini düşündürmektedir. Kötü hava şartlarından dolayı zirvesine zor ulaşılan tepenin üstüne yapılmış kalenin arkeolojik incelemesi bu sezonda tamamlanamamıştır.

Tepe (Lapa) Mahallesi

Derince-Ilıca Mevkii’ndeki eski mezarlıkta Osmanlı Dönemi’ne ait bir sarıklı mezar taşı, Tepe Mevkii’nde bulunan diğer eski mezarlıkta da beş mezar taşı belgelenmiştir. Derince-Ilıca Mevkii’nde kale olarak adlandırılan ve olasılıkla bölgedeki en geniş yerleşim yeri olduğu düşünülen çalılık ve taşlık alanda bir anıt mezara ait mimari bloklar belgelenmiştir. (Resim: 9) Bloklardan birinde aslan başı kabartması, diğerlerinde de mimari bezemeler belgelenmiştir. Bu alanda bir ezgi taşı ve kaçak kazı çukurları tespit edilmiş, Klasik, Helenistik, Roma ve Bizans (?) Dönemlerine ait seramik parçaları bulunmuştur. Elverişsiz hava koşulları nedeniyle ayrıntılı çalışmalar sonraki çalışma sezonlarına bırakılmıştır. Yerleşimin batı tarafında açılan büyük bir taş ocağı, bu ören yerinin geleceğini tehdit etmektedir.

Yerel halk tarafından Selçuklu Dönemi’ne ait bir medrese olarak tanımlanan yapının yanında bir vaftiz havuzu, temel ve duvar kalıntıları ile mimari bloklar tespit edilmiş, Antik Dönem’e ait bu yapıya yakın bir köprü belgelenmiştir. Mahallenin merkezinde yer alan Arkbeleni Mevkii’nde bulunan ve hala kullanılmakta olan mezarlıkta 20 eski mezar taşı fotoğraflanıp belgelenmiştir.

Çavuşlar Mahallesi

Çavuşlar Mahallesi Köprü Mevkii’nde bulunan mezarlıkta Osmanlı Dönemi’ne ait 11 mezar ve mezar taşı, Kocagöl Mevkii’nde yakın zamana kadar kullanıldığı düşünülen iki sarniç belgelenmiştir. Çavuşlar Mahallesi ve Korucuk Mahallesi sınırları arasında kalan tepenin kale gibi görünen orta kesimindeki düzlükte duvar (Resim: 10) ve Roma Dönemi’ne ait seramik parçaları bulunmuştur. Bu kalenin karşısındaki yamaçta yer alan bir kalenin

uçurumda kalmış, ölçüsü alınamayan kısmı 130 m'ye yaklaşan uzunluktaki duvar kalıntıları ve burçları tespit edilmiş (Resim: 11), ancak, bu alanda herhangi bir küçük buluntuya rastlanmamıştır. Çavuşlar Kalesi'nin gerek yüzey buluntusu vermemesi gerekse duvar yapısının Protohistorik veya Antik Dönemlere ya da Orta Çağ yapılarına benzememesinden dolayı tarihlendirilemeyen yapının ilk keşfi sırasında kullanılmadan terk edilmiş olabileceği değerlendirilmiştir. Bu kalenin belki Hitit Dönemi'nde inşa edilmiş olabileceği ve imparatorluğun yıkılmasına neden olan kavim hareketleri sırasında, MÖ 1200 civarında terk edilmiş olabileceği de olasılıklar arasındadır.

Ulupınar Mahallesi

Mahallenin batı tarafında kalan Dutkelisi Mevkii'nde tepe etrafından ele geçen yoğun seramik parçaları, burada küçük bir yerleşim yeri olduğunun kanıtlarıdır. Mahallenin güneyinde yer alan Kesik Söğüt Mevkii'nde birbirine yakın üç ayrı alanda yoğun seramik parçaları ve seyrek te olsa duvar kalıntıları bulunmuştur. Üç alanın mahalleye yakın kuzey tarafında yer alan ve bir tepeye yaslanmış kısmında kaçak kazı ile tahrip edilmiş bir bina kalıntısı çalılar arasında fark edilebilmektedir. Bu tepenin güney yamacında yeni dikilmiş zeytin bahçesinde yoğun miktarda seramik parçaları bulunmuştur. Bu yamacın vadiye doğru aşağısında doğuda kalan bir başka tepenin etrafında, yanı sıra tepenin güney-doğu yamacındaki sarp yamaca akmış ve hala da akmakta olan yine oldukça yoğun seramik parçaları tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Vadinin güney ucunda Saydere ismi verilen alanda ise sürüklenmiş çok yoğun seramik parçaları, seramiklerin rengiyle alanın bile renginin kızıl görünecek hale geldiği şekilde tespit edilmiştir. Burası bir dere yatağı olup, yakın yıllara kadar derenin içinde bir su kaynağının olduğu öğrenilmiş ve alan fotoğraflanarak belgelenmiştir. Dere yatağının mahalle tarafında kalan kuzeyinde düz kayaların yayılmış olduğu dikkat çekmektedir. Yakın zamanda kullanılmış olan bir veya iki bina kalıntılarının altında kalmış daha eski binaların olabileceği fark edilmiş bunun için daha detaylı çalışmalar yapılması ileriki yıllara bırakılmıştır. Alanda ayrıca su kaynağının yanı sıra kil hamuru ve cüruf parçalarının da bulunması, parçaların kil renginin birbirine benzemesi gibi veriler burada bir atölye bulunması gerektiğine işaret etmektedir. Birbirine çok yakın olan bu alanlarda ilk bilimsel görüş olarak; genelde Hitit Uygarlığı çerçevesinde kaldığı düşünülebilecek parlak kırmızı astarlı çark yapımı seramikler (Resim: 12) astarları sürüklenmeden dolayı tahrip olanları dâhil olmak üzere Geç Tunç Çağı'na tarihlenmektedir. Kesik Söğüt Mevkii'ndeki alanlarda keşfedilen seramik parçalarının çoğunluğu kil renkleri ve katkı maddeleriyle birbirlerine paralellik göstermektedir. Bu bakımdan bu alanlardan alınan kil, kil hamuru kalıntıları, cüruf, atık malzeme ve çömlekçi işaretli parçalar yerelde bir üretim olması gerekir fikrinden yola çıkarak laboratuvar ortamında incelemeye tabii tutulacaktır.

Dedeler Mahallesi

Dedeler Mahallesinde gerçekleştirilen çalışmalar sırasında, Köyiçi Mevkii'nde bir değirmen taşının yanı sıra Roma Dönemi'ne ait bir hamama ait olduğu değerlendirilen duvar kalıntısı, pişmiş toprak künk parçaları ve palea parçaları tespit edilmiş, duvar kalıntısından harç örneği alınmıştır. Buraya yakın konumda bir sarnıç, bir oda tipi kaya mezarı ve Bizans Dönemi seramik parçaları bulunmuştur.

Bölgeye hâkim konumda yüksek bir tepede, Muhrantepe olarak adlandırılan kalenin duvar kalınlığı ortalama 2,5 m, uzunluğu da 185 m ölçülmüştür (Resim: 13). Kaleye giriş çıkışı sağlayan söve ve lentoları korunmuş kapı belgelenmiş, üst yapı bloklarından birinde kazıma haç motifi belirlenmiştir. Alanda tespit edilen seramik parçaları Roma ve Bizans Dönemlerine aittir.

Korucuk Mahallesi

Sumakalanı ve Silcivan Mevkilerinde dört lahit tipi kaya oyma mezar, kısmen korunmuş bir kuyu duvarı, yakınında değirmen taşı bulunan bir işlik alanı ile olasılıkla tapınım ile ilişkili kaya oyma dört basamak bulunan alan belgelenmiştir. Köyün mezarlığında bulunan Osmanlı Dönemi'ne ait üç mezar taşı olmak üzere toplam altı mezar incelenmiştir. Aynı mevkide bulunan, iki adet kayaya oyma oda mezarlardan birinin girişinde silinmiş ancak birkaç harfi okunabilen Grekçe yazıt, yakınında da kayaya oyma iki kademeli işlik tespit edilmiştir.

Köycivarı Mevkii'nde bulunan, bir kısmı tahrip edilmiş lahitin uzun kenarından birinde iki rozetli çelenk arasında iki Nike'nin taşıdığı tabula ansatalı kabartma (Resim: 14) ile uzun kenarında tanımlanamayan kabartma bulunan tahrip edilmiş lahit kapağı belgelenmiştir. Bunların çevresinde çok sayıda lahit tipi kaya oyma mezar, kaya oyma niş ve basamaklardan oluşan tapınım alanları ve işlikler tespit edilmiştir.

Mahallenin kuzeybatı kısmında, çevreye hâkim konumdaki büyük kaya kütesinin batı yamacında bir kaya oyma oda mezar ile kayanın üst kesiminde, girişine üst yüzeyinde kayaya oyma merdivenlerle ulaşılan, kaya oyma mekân belirlenmiştir. Üst kısmı açık olan mekânın içerisinde kaya oyulmuş niş, apsis ve vaftiz havuzu bulunmaktadır (Resim: 15). Açık hava tapınımı olan bir şapel olduğu değerlendirilen mekânın çevresinde Bizans Dönemine ait günlük kullanım kaplarına ait bazı parçalar incelenmek üzere toplanmıştır.

Kavakoluğu Mahallesi

Kavakoluğu Mahallesi'nin güney batısında Delikkaya Mahallesi'ne giden yol kenarında yolun üstünde kalan bir alanda bir işlik ve yolun altında kalan alanda, yakın zamanlarda üç büyük orman yangınından etkilenmiş Erken Türk Dönemi'ne ait bir mezar belgelenmiştir.

Mahallenin kuzeybatısındaki Sarnıç Mevkii'nde çeşitli boyutlarda ana kayaya oyulmuş birçok sarnıç ile Yörüklerin yazlık olarak kullandıkları bir yerleşim bulunmaktadır. Bu alanda farklı dönemlere ait duvar kalıntıları ve seramik parçaları belgelenmiştir. Sarnıçların bulunduğu yerleşimin kuzeyinde ise “Tahtacı Mezarlığı” olarak adlandırılan, Osmanlı Dönemi'ne ait dört mezar taşı bulunmuştur.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yüzeysel araştırması kapsamında Gülnar ilçesinin güneydoğu bölümünde 14 mahalleye bağlı toplam 41 mevkideki tarihî alanlar incelenerek kayıt altına alınmıştır. Bunlardan yedi adedinde tapınım alanı (Mitford 1980; Mitford 1990; Hellenkemper ve Hild 1990), 22 adedinde mezarlar (Machatschek 1967) bulunmuş ve 7 adedi işlik olarak tanımlanmıştır. Kalan alanlarda kale (Freeman ve Kennedy 1983), hamam (Tekocak 1997), yerleşim gibi günlük yaşama ilişkin kalıntılar saptanmıştır. Yüzeysel araştırmasında toplanan seramiklerin ön değerlendirilmesi ağırlıklı olarak Kilisetepe, Kelenderis ve Meydancıkale Kazılarının malzemesiyle karşılaştırılarak yapılmıştır. İncelenen alanların dördü Geç Tunç Çağına, iki adedi Klasik Dönem, beş adedi Helenistik, yedi adedi Roma, 25 adedi Bizans, 8 adedi Osmanlı, 6 adedi de yakın dönemlerde kullanılmış olduğu öngörüsüne sahip olduk. Ancak bu arazi taramasının bölgede yapılan ilk arkeolojik yüzeysel araştırması olması ve seramik malzemenin arazi şartlarında ilk defa çok az incelenebildiği göz önüne alınması gerekir. Örnek alınan malzemelerin detaylı incelemesinin laboratuvar ortamında yapıldıktan sonra daha

net tarihlendirme yapılabileceğimizin bilgisini konu ile ilgilenenlere iletmek isteriz. Bu açıdan tarihlendirme referansları için bu ilk sezonun değil daha sonraki yıllarda devam edecek araştırmaların sonuçlarının dikkate alınmasını tavsiye ediyoruz.

Ulupınar Mahallesi'nde üç farklı alanda tespit edilen parlak kırmızı astarlı çark yapımı seramikler, literatürde *Red Lustrous Wheel-made Ware* (RL) olarak geçen Geç Tunç Çağı'na tarihlenen seramik grubuna aittir (Kozal vd., 2017). Toplanan parçalar arasında "Kıbrıs Tipi" şişeler, kol biçimli kaplara ve mercimek gövdeli mataralara ait parçalar ile çömlekçi işaretleri bulunan kulp ve dip parçaları bu grubun özelliklerine uymaktadır. Arkeometrik araştırmalarda bu gruba giren seramik parçalarının Dağlık Kilikya kil örnekleri ile uyumluluk göstermesi, bu seramik grubunun bu bölgede üretildiğini düşündürmektedir (Kibaroğlu vd. 2019; Kibaroğlu vd, 2025).

Helenistik ve Roma Dönemleri'ne tarihlendirilen seramik parçaları, bu dönemlerin seramiğine ilişkin başat yayınlarla (Daskiewicz ve Raabe 1993; Hayes 1972; Hayes 1980; 1991; Hayes 1997; Lund 1996; Lund 2003) ve Tarsus Gözlükule buluntularıyla (Goldman 1950) karşılaştırılmıştır. Bizans Dönemine tarihlendirilen seramik parçaları da Tarsus Gözlükule (Jones 1950), Meydancık Kale (Laroche ve Davesne 1981) ve Anemurium (Williams 1989) kazılarında açığa çıkan buluntulara benzerlik göstermektedir.

Yüzey araştırmasında arazinin bir taraftan yoğun taşlık ve engebeli olması, diğer taraftan orman ve maki kaplı olmasından dolayı, belgelemede zorluklar yaşanmıştır. Bölgenin güçlü kuzey rüzgârlarına maruz kalması da zamanın etkili kullanımı ve belgeleme çalışmalarında aksaklıklara yol açmıştır. Bu nedenle, bu yıl araştırılması planlanan birçok mahallede çalışmalar tamamlanamamıştır. Araştırması yapılan alanlardan elde edilen buluntular bu Antik Bölge'nin Dağlık Kilikya Kronolojisinde hala tam aydınlatılmayan kısımlarına ışık tutacak mahiyette olduğunu ispatlamıştır. Bu nedenle araştırmanın ileriki yıllarda da devam ettirilmesi elzem gözükmektedir. Özellikle ulaşımın zor olduğu alanlarda yoğun tahribat ve kaçak kazı çukurları gözlemlenmiştir. Yüzey Araştırmasında incelenen alanlara ilişkin sit ve anıt fişleri doldurularak, arazide 2024 yılında incelenmiş olan kültür varlıkları belgelenmiştir.

KAYNAKÇA

Bouthillier, Christina, Carlo Colantoni, Sofie Debruyne, Claudia Glatz, Mette Marie Hald, David Heslop, Ekin Kozal, Bob Miller, Peter Popkin, Nicholas Postgate, Caroline S. Steele ve Adam Stone 2014, "Further work at Kilise Tepe, 2007–2011: refining the Bronze to Iron Age transition", *Anatolian Studies* 64 (2014): 95–161

Daskiewicz, m ve J. Raabe 1993, "Cypriot Sigillata and Cypriot Red Slip Ware – a preliminary report on the technical investigations", *Hellenistic and Roman Pottery in the Eastern Mediterranean – Advances in Scientific Studies* (eds. H. Meyza, J. Mlynarczyk), 183-184. Research Center for Mediterranean Archaeology.

Davesne Alain, André Lemaire ve Hélène Lozachmeur 1987, “Le site archéologique de Meydancikkale (Turquie): du royaume de Pirindu à la garnison ptolémaïque”, *Comptes rendus des séances de l’Académie des Inscriptions et Belles-Lettres* 131e année 2: 359-383.

Freeman, P. Ve D. Kennedy 1983, *Defence of the Roman and Byzantine East*, Ankara.

Goldman, H. 1950. *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus I: The Hellenistic and Roman Periods*. Princeton.

Hayes, J. W. 1972, *Late Roman Pottery*. London.

Hayes, J. W. 1980, *Supplement to Late Roman Pottery*. London.

Hayes, J. W. 1991, *Paphos III: The Hellenistic and Roman Pottery*, London.

Hayes, J. W. 1997, *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*. British Museum Press, London.

Hellenkemper, H. Ve F. Hild 1990, “Kilikien und Isaurien”, *Tabula Imperii Byzantini* 5. Teille 1/2. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Vienna.

Jones, F. F. 1950, “The Pottery”, *Excavations at Gözlü Kule, Tarsus I* (ed. H. Goldman), 149-296. Princeton.

Kıbaroğlu, Gubaz Mustafa, Ekin Kozal ve P. Monien (2025). Long-distance Trade Relations in the Eastern Mediterranean During the Late Bronze Age: An Archaeometric Study of Red Lustrous Wheel-made Ware (RLW) Using Petrographic, Elemental and Sr-Nd Isotope Analysis. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 61, 104965.

Kıbaroğlu, Gubaz Mustafa, Ekin Kozal, A. Klügel, G. Hartmann ve P. Monien (2019). New Evidence on the Provenance of Red Lustrous Wheel-made Ware (RLW): Petrographic, Elemental and Sr-Nd Isotope Analysis. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 24, s. 412-433.

Kozal, Ekin ve Gubaz Mustafa Kıbaroğlu (2017). Red Lustrous Wheel-made Ware Archaeometry Project 2014-16 Studies. *ANMED*, 15, s. 312-317.

Laroche, E. ve A. Davesne, 1981, “Les fouilles de Meydanjik Près de Gülnar “Turquie) et le trésor monétaire hellénistique”, CRAI: 356-370.

Lund, J. 1996, “From Archaeology to History Reflections on the Chronological Distribution of Ceramic Finewares in South Western and South Eastern Asia minor from the 1st. to the 7th. c. AD.” *Hellenistische und kaiserzeitliche Keramik des östlichen ittelmeergebietes* (eds. m Herfort-Koch ve U. Schadler), 105-125. Research Center for Mediterranean Archaeology.

Lund, J. 2003, “Eastern Sigillata B: a ceramic fine ware industry in the political and commercial landscape of Eastern Mediterranean”, *Varia Anatolica XV: Les Ceramiques En Anatolie Aux Epoques Hellenistique et Romane* (ed. C. Abadie-Reynal), 125-136.

Machatschek, A. 1967, *Die Nekropolen und Grabmaler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*, Graz.

Mitford, T. B. 1980, "Roman Rough Cilicia", *ANRW II.7.2*, 1230-1261.

Mitford, T. B. 1990, "The Cults of Roman Rough Cilicia", *ANRW II.18.3*, 2131-2159.

Şerifoğlu, Tevfik Emre 2019, "Kilise Tepe in Rough Cilicia before the Late Bronze Age: An Overview of the Architecture, Pottery Traditions, and Cultural Contacts", *ADALYA* 22: 69-100.

Tekocak, m 1997, *Kelenderis Liman Hamamı* (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.

Williams, C. 1989, *Anemurium. The Roman and Early Byzantine Pottery*, Wetteren.

EKLER

Resim 1: Büyükeceli Mahallesi, Kaya Mezarı

Resim 2: Koçaşlı Mahallesi, Tapınım Alanı

Resim 3: Yanışlı Mahallesi, Kale Duvarı

Resim 4: Sipahili Mahallesi, Tonzlu Mezarlar

Resim 5: Beydili Mahallesi, İŞlik

Resim 6: Beydili Mahallesi, Tapınım Alanı

Resim 7: Tırnak Mahallesi, Türk Dönemi, Tamgalar

Resim 8: Delikkaya Mahallesi, Azıtepesi, Kale Duvarı

Resim 9: Tepe/Lapa Mahallesi, Anıt Mezar (?) Aslanbaşı Kabartmalı Blok Taş

Resim 10: Çavuşlar Ve Korucuk Mahalleleri Sınırında Kale Gibi Görünen Duvar

Resim 11: Çavuşlar Kalesi Duvarları Ve Burçları

Resim 12: Ulupınar Mahallesi, Kesiksöğüt Mevkii Yoğun Seramik Parçaları

Resim 13: Dedeler Mahallesi, Muhrantepe Kalesi, Kale Duvarı

Resim 14: Korucuk Mahallesi, Kabartmalı Lahit

Resim 15: Korucuk Mahallesi, Bir Kaya Üzerine Oyulmuş Şapel

AYATEKLA (MERYEMLİK) YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024

Ayşın ÖZÜGÜL*

Umut ALMAÇ

Bilge AR

Mustafa SAYAN

GİRİŞ

Mersin ili, Silifke ilçesi Mukaddem Mahallesi YüzeY Araştırması, Silifke ilçe merkezinin güneyinde, Ayatekla Ören Yeri'ni de içine alan mahalle sınırları içindeki Antik, Geç Antik ve Orta Çağ'a ait toprak üstü taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarını konu almakta, bunların tespiti, belgelenmesi, değerlendirilmesi, gerekirse koruma önerileri geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Şekil: 1). Çalışma alanının Ayatekla Ören Yeri ile tanınması araştırmanın geçmiş yıllarda sit alanı sınırları içinde yürütülen çalışmaların desteklenmesini ve eksik kalan noktaların tamamlanmasını hedeflemesi, buluntuların doğrudan Ayatekla'ya ait veya ilişkili olması nedeniyle burada Ayatekla (Meryemlik) YüzeY Araştırması olarak anılması tercih edilmiştir.

YüzeY araştırması, 03.09.2024-19.09.2024 tarihleri arasında Bursa Uludağ Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim Üyeleri, Araştırma Görevlileri, Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora Öğrencilerinden oluşan on kişilik bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Anamur Müze Müdürlüğü uzmanı arkeolog Haydar Ali Yazar, yüzeY araştırmasında Bakanlık Yetkili Uzmanı olarak görev almıştır.

2024 sezonunda, Silifke Mukaddem Mahallesi / Ayatekla YüzeY Araştırması kapsamında bir yandan tespit amaçlı alan taramaları yapılırken, diğer yandan toprak üzerinde tespit edilen mimari parçaların çeşitli yöntemlerle belgeleme çalışmaları yürütülmüştür. Sit alanı içinde *temenos* batı duvarı, kemerli mezar, kaya oyma merdivenli odalar, kaya oyma oda mezar, Becili köyü güneyinde ve güneybatısındaki işlik ve mezarların ayrıntılı belgeleme çalışmaları tamamlanmıştır (Şekil: 2). Daha önceden tespit edilmiş olan ve alan taramaları sırasında karşılaşılan mimari parçaların da belgelemesine başlanmıştır.

* Dr. Öğretim Üyesi Ayşın ÖZÜGÜL, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Görükle Kampüsü 16059, Nilüfer-Bursa/TÜRKİYE; E-posta: ozugul@uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5347-2640

Doç. Dr. Umut ALMAÇ, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Taşkışla, 34437 Beyoğlu-İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: almacum@itu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9038-2502

Doç. Dr. Bilge AR, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Taşkışla, 34437 Beyoğlu-İstanbul/TÜRKİYE, E-posta: bar@itu.edu.tr ORCID: 0000-0002-5852-1779

Ar. Gör. Mustafa SAYAN, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Taşkışla, 34437, 34437 Beyoğlu-İstanbul/TÜRKİYE; E-posta: sayanm@itu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2046-8789

ARAŞTIRMALAR

Tespit Amaçlı Alan Taramaları

Araştırma alanı sınırları içindeki kültür varlıklarını öncelikle tespit etmek ve koordinatlarını haritaya işlemek üzere, yapılanmış kısımlarda yapı adaları ve yollar esas alınarak alan harita üzerinde bölümlere ayrılmış, her bir bölüm kodlanmıştır. Yapı barındırmayan veya yapıların seyrek olduğu kısımlarda konum referansları için karelej sistemi kullanılmıştır. Ayatekla 1. Derece Sit Alanı sınırlarının kuzeyinde, Alparslan Türkeş Bulvarı'na kadar uzanan, antik yolun iki yanındaki R4 ve R5 olarak adlandırılan bölümlerde, Becili köyünde, köyün güney ve güneybatısında ayrıca Ayatekla Ören Yeri'nin büyük bölümünde detaylı alan taraması yapılmış, bu çalışmalar sırasında değişen yoğunlukta işlik, mezar, kaya oyma mekân izleri ve konteksinden kopmuş mimari elemanlara rastlanmıştır. Karşılaşılan her bir kalıntı ve parça numaralandırılarak hâlihazır haritalara işlenmiş, konumları ve fotoğraflarını içeren dijital haritalar oluşturulmuştur. Kısıtlı olanaklar, buna bağlı olarak kısıtlı çalışma süresi ve arazinin fiziki koşulları, öngörüldüğü üzere araştırma alanının tamamının ilk sezonda tamamlanmasını olanaksız kılmıştır.

Temenos Batı Duvarı

Önceki yıllarda yürütülen araştırmalar sırasında 2. Derece Sit Alanı olan Becili köyünde bir bahçe içinde Thekla Bazilikası ve ilişkili yapıları içine alan *temenosu* batıdan sınırlayan duvarın bir parçası tespit edilmiş, koordinatları alınarak vaziyet planına işlenmiş ancak ayrıntılı belgeleme olanağı bulunamamıştı (Özügül vd, 2025, s.149-150, şek.1). 2024 çalışmaları kapsamında total station kullanılarak duvarın plan ve görünüş çizimleri için belgeleme yapılmıştır. Ayrıca, fotogrametri ile kalıntıların 3D modeli hazırlanarak ortofotolar oluşturulmuş, mimari belgeleme büyük ölçüde tamamlanmıştır (Şekil: 3, 4).

Kemerli Mezar

Ayatekla'nın doğusunda kuru dere yatağı yakınında gene kaya oyma ancak farklı yapıya ve kapak formuna sahip, daha önceden tahrip edilmiş bir mezar üç boyutlu model ve geleneksel yöntemlerle alınan ölçülere dayanarak belgelenmiştir (Şekil: 5). Dikdörtgen kaya oyma mezar, alt yüzü kemer veya tonoz şekline benzer, içbükey işlenmiş yekpare bir kaya ile örtülmüştür. Bu nedenle şimdilik kemerli mezar olarak adlandırdığımız mezar; biçimi ayrıca kuzey nekropol ve güney nekropol olarak anılan ve yerleşim alanı ile sınırları ayırt edilebilen gömü alanlarının dışında, yerleşimin içinde olması bakımından diğer mezarlardan ayrılır. Bu özellikleri ile yüzey araştırmaları kapsamında alanda rastlanan tek örneklerdir.

Merdivenli Odalar

Ayatekla Sit Alanı içinde, kuru dere yatağının doğusunda birbirine yakın kaya oyma iki oda bulunmaktadır. Daha önceki yıllarda tespit edilen bu odalarda, girişleri ve iç mekanları

kapatan bitki ve ağaçların Silifke Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğünce temizlenmesinden sonra mimari belgeleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Basamaklarla inilen ve tamamı anakayaya oyulmuş zemin altı odalar farklı ölçülerde düzgün olmayan dörtgen plana sahiptir (Şekil: 6). İçleri kısmen toprak ve moloz dolu olan ve daha önce kaçak kazıların yapıldığı anlaşılan odaların arkeolojik kazı yapılmadan işlevlerinin, varsa kullanım evrelerinin ve kesin tarihlerinin belirlenmesi olanaksızdır. Bu nedenle şimdilik “merdivenli oda 1” ve “merdivenli oda 2” olarak adlandırılan bu mekanların yerleşimin kıyısında, taş ocakları ve nekropol yakınında olmaları, depolama veya malzeme barındırma benzeri bir amaçla kullanılmış olabilecekleri gibi mezar olmaları olasılığını da ortaya koymaktadır.

Oda Mezar

Araştırma sezonunun sonlarına yaklaşırken 15.09.2024 günü Ayatekla Sit Alanı’nda, Silifke-Taşucu yolunun batısında kalan kısımda çıkan yangın kuvvetli lodosun etkisiyle kuzeye doğru hızla yayılmış, Kubbeli Kilise’nin kuzeybatısından Kuzey Kilise’nin batısına kadar yüzeydeki kuru otlarla birlikte başka canlıların yanmasına yol açmış ancak herhangi bir arkeolojik kalıntı zarar görmemiştir (Şekil: 7). Sit alanı içinde olmasına rağmen daha önce fark edilmemiş olan bir kaya oyma oda mezar, girişini tamamen kapatan çallıların yanması sonucu açığa çıkmıştır (Şekil: 8). Kuzey Kilise’nin güneyinde özel mülkiyetteki parselde yer alan mezar yaklaşık 1 m genişliğindeki kapılarla birbirine açılan yanlamasına dikdörtgen üç odadan oluşmakta, giriş eksenindeki 0,86 m genişliğindeki bir *arcosolium* ile sonlanmaktadır (Şekil: 9, 10). Batıya bakan giriş cephesi ve ilk oda ile içerideki mezarlardan bazıları belirlenemeyen bir zamanda tahrip edilmiştir. İçi, büyük ölçüde taş ve toprakla doludur. Kavisli tıraşlanmış bir taş, ana girişin yerine işaret etmektedir. Duvarlarının özellikle *arcosolium*un freskle kaplı olduğu yer yer izlenebilen sıva ve boya izlerinden anlaşılmaktadır. Yaklaşık 7,20 m derinliğindeki mezarın en geniş yeri 4 m’yi bulmaktadır.

Tarihlendirme için yeterli veri bulunmamakla birlikte ön gözlemlere dayanarak bölgedeki benzerleri ile karşılaştırıldığında mezarın Ayatekla yapılarının çoğunun tarihlendiği MS 5. yy.ın son çeyreğinden, hatta Yeraltı Kilisesi’nden (MS 4. yy.) daha erken bir tarih aralığına yerleştirilmesi mümkün görünmektedir. Bulunan oda mezar Ayatekla’daki tipinin tek örneği olmamalıdır. Bu mezarın hemen yakınında, kuzey nekropolde ve Kuzey Kilise’nin kuzeyindeki yamaçta belki de henüz açılmamış, tahribata uğramamış aynı tipte başka mezarların varlığını çok olası kılan izler mevcuttur.

Mezarda geleneksel yöntemlerle referans ölçüler alınmış ve fotoğraf temelli belgeleme ile üç boyutlu modeli oluşturulmuştur. Bu veriler kullanılarak iki boyutlu çizimler yapılmıştır. Önümüzdeki çalışma sezonunda daha uygun ışık ortamı oluşturularak mezarın tekrar fotoğraflanması ve belgelemenin geliştirilmesi planlanmaktadır. Ancak artık yoldan bile rahatça görülür hale gelen ve dikkat çeken mezarın 2025 yılında aynı durumda bulunabileceği şüphelidir.

Kaya Oyma (Kamosorion) Mezarlar

Araştırma alanında yüzeydeki kültür varlıklarının tespiti için yapılan alan taramalarında Becili köyünün güneyinde, güney ve kuzey nekropollerdekilere benzer tipte *kamosorion* mezarlara, kaya kesi izlerine rastlanmıştır. Drone ile hava fotoğrafları, total station ile koordinatları alınmış, ayrıntılı ölçümleri yapılarak krokilere işlenmiştir (Şekil: 11).

İşlikler

Becili köyü güneyinde ve doğusunda, çeşitli noktalarda, büyük kısmı tarım alanı olarak kullanılan arazilerin yakınındaki kaya oyma mekanların işlevlerini, ilişkilerini, boyutlarını ve tarihlerini belirlemek şimdilik mümkün olmamıştır (Şekil: 12). Ancak konum ve biçimlerine dayanarak yerleşimin uzantısı olan, tarımsal üretime yönelik işleve sahip işlikler oldukları kabul edilebilir.

Mimari Süsleme Elemanları

Ayatekla Sit Alanı içinde, Becili köyü ve çevresinde, köyün güney ve batısında, ayrıca R4 ve R5 olarak adlandırılan Antik yolun iki yanındaki Alparslan Türkeş Bulvarı'na kadar uzanan yeni yerleşim alanlarında çok sayıda mimari süsleme elemanına rastlanmıştır. Bunlar arasında sütun başlığı, sütun gövdesi, kaide, stel, templona ait sütuncuk ve başlığı, postament, korkuluk levhası, mermer çifte sütun gövdesi ve lahitlere ait olma ihtimali olan parçalar bulunmaktadır. Bazıları duvar örgüsü içine yerleştirilmişken, bazıları da çeşme, mezar taşı veya dekoratif amaçlı yeniden kullanılmaktadır. Bir kısmı ise kısmen toprağa gömülü olarak bulunmuştur. Çalışmalar sırasında sıkça yer değiştirdikleri, saklandıkları, kayboldukları farkedilmiştir.

Mimari parçaların belgelemesi iki yöntemle gerçekleştirilmiştir. Tamamı geleneksel yöntemlerle belgelenmiş ve ölçekli fotoğrafları çekilmiştir. Bazı parçaların fotogrametrik yöntemlerle üç boyutlu modellemesi de yapılmıştır (Şekil: 13). Her iki yöntemle elde edilen veriler kullanılarak çizimlerin hazırlanmasına devam edilmektedir.

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

2024 yılında başlanan Mukaddem Mahallesi Yüzey Araştırması'nda bir yandan geçmiş yıllarda yürütülen Ayatekla Yüzey Araştırması kapsamında başlanmış ancak tamamlanamamış olan bazı ölçüm çalışmaları gerçekleştirilmiş, diğer yandan ören yeri içinde ve dışında bazı yeni veriler elde edilmiştir. Sit alanı dışında yeni araştırma sınırları içindeki tespit amaçlı yoğun alan taramaları sırasında karşılaşılan özgün yerinden taşınmış bazı mimari elemanlar bugüne kadar karşılaşılanlardan farklı türde parçalar sunarak eldeki repertuarı çeşitlendirip zenginleştirir iken henüz bilinmeyen çeşitli yapıların varlığına da işaret etmektedir.

Farklı işlevlerle kullanılmış, bir kısmının tarımsal üretime yönelik olduğu tahmin edilebilir kayaya oyulmuş mekân izleri bölgenin karakteristik karma mimari özelliğini yansıtmaktadır. Bu tür yapı izleri ve mezarlar bugüne kadar sit alanı sınırları içinde değerlendirilen Ayatekla'nın bilinenden daha geniş bir alana yayıldığını göstermektedir.

Yapılan araştırmalarda Ayatekla ve çevresinde tespit edilip belgelenen çok sayıda mezarın tümü *kamosorion* olarak adlandırılan tiptedir. 2024 bulguları hem sit alanı içinde hem de çevresinde *kamosorion*lar dışında lahit gibi oda mezar gibi farklı tipte mezarların olduğunu, nekropolün bilinen sınırların dışında da devam ederek geniş bir alana yayıldığını ve bugüne kadar bilinen en erken kalıntıların tarihlendiği MS 4. yy. öncesine gidebileceğini ortaya koymuştur.

Bulunup belgelenen mimari plastik parçalardan bazılarının Ayatekla'daki yapılara ait olduğu belirlenebilmektedir. Ören yerindeki yapılara ait yapı ve mimari süsleme elemanlarının az bir kısmı yüzeyde görülebilmektedir. Daha önce örneğine rastlanmamış türdeki parçalar, yapı çeşitliliğinin yanı sıra restitüsyona yardımcı olması bakımından önemlidir. Değerlendirme ve tarihlendirme çalışmaları tamamlandığında Geç Antik Çağ'da kutsal alan ile Silifke ilişkine de ışık tutacak bilgilere ulaşılabacaktır.

Yüzeyde mimari kalıntı ve parçaların yanı sıra çok sayıda seramik, daha az miktarda opus sectile döşeme taşı olduğu gözlemlenmiştir. Çevre halkı tarafından Ayatekla'da bulunan sikkelerden bahsedildiğine ekip üyelerimiz sık sık şahit olmaktadır. Kaba bir gözlemler seramik parçaların en geç Geç Antik Çağ'dan Orta Çağ'a kadar uzanan döneme ait, çok çeşitli formda LRW ve RSW, günlük kullanım kapları, depolama kapları/*dolia* ve amforalara ait oldukları söylenebilmektedir.

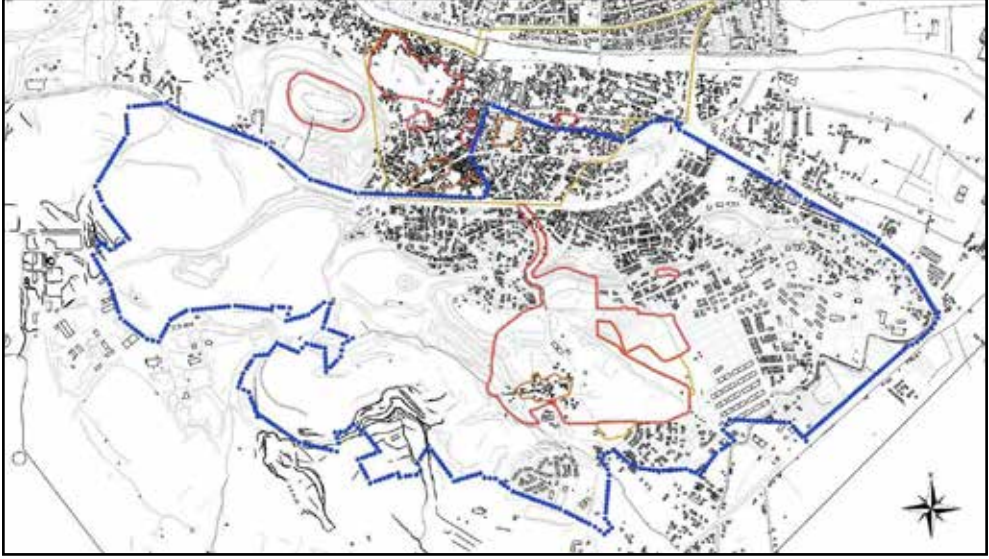
TEŞEKKÜR

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, maddi destekleri ile çalışmaya katkı sağlayan Mersin Büyükşehir Belediyesine, teknik ve hizmet destekleri için Silifke Belediyesine, ayrıca Silifke Müze Müdürlüğüne teşekkürü borç biliriz.

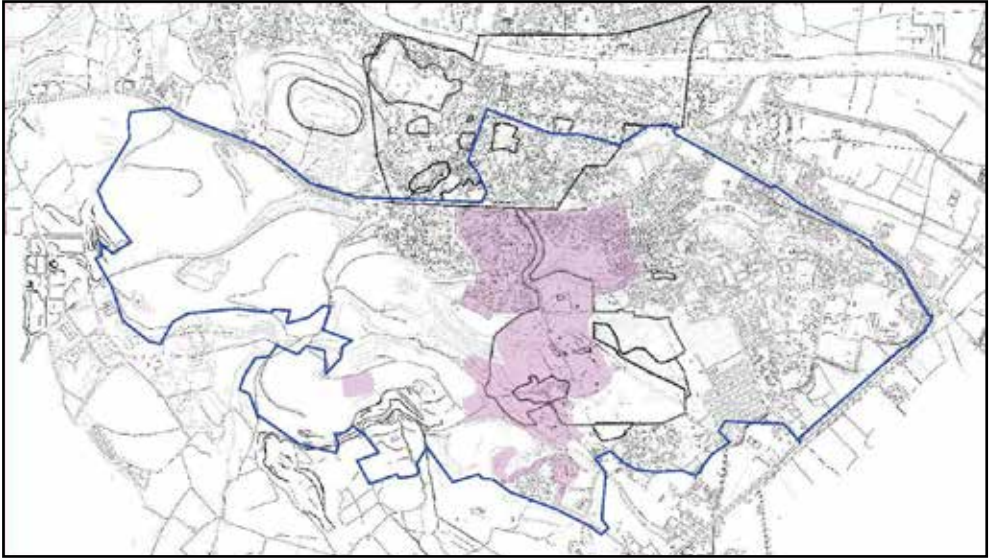
KAYNAKÇA

Özügül, A., Ar, B., Almaç, U. ve Sayan, m (2025). Ayatekla (Meryemlik) Yüzey Araştırması 2023, 44. *Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu*, 40. *Araştırma Sonuçları Toplantısı Bildirileri* Cilt 1. 37-31 Mayıs 2024 Nevşehir, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, ss: 149-159. Erişim: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/123250,44semprgrtrpdf.pdf?0](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://kvmgm.ktb.gov.tr/Eklenti/123250,44semprgrtrpdf.pdf?0)

EKLER

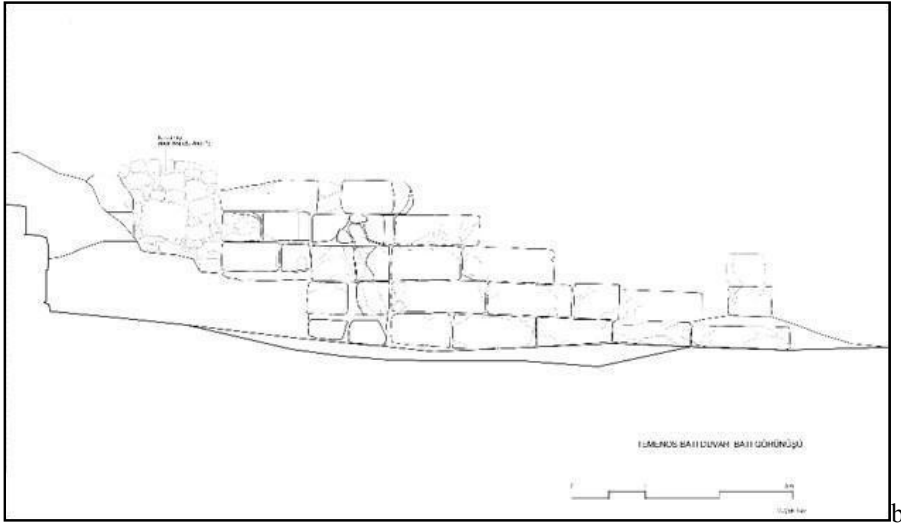
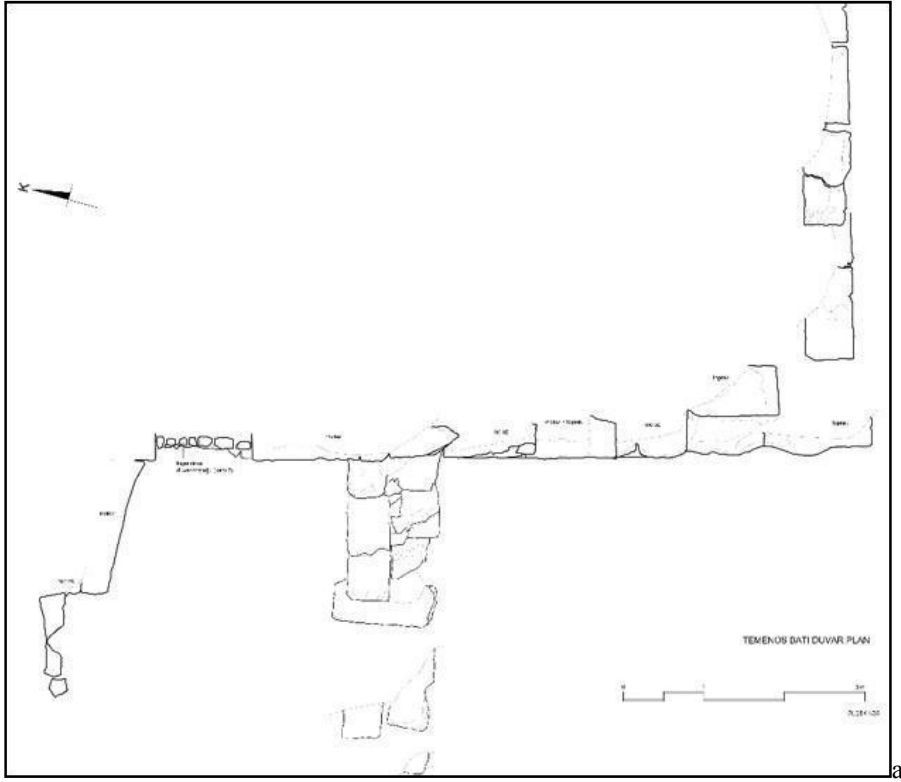
Şekil 1: Mersin İli Silifke İlçesi Yüzey Araştırması Sınırları

Şekil 2: 2024 yılı çalışma alanının işaretlendiği harita

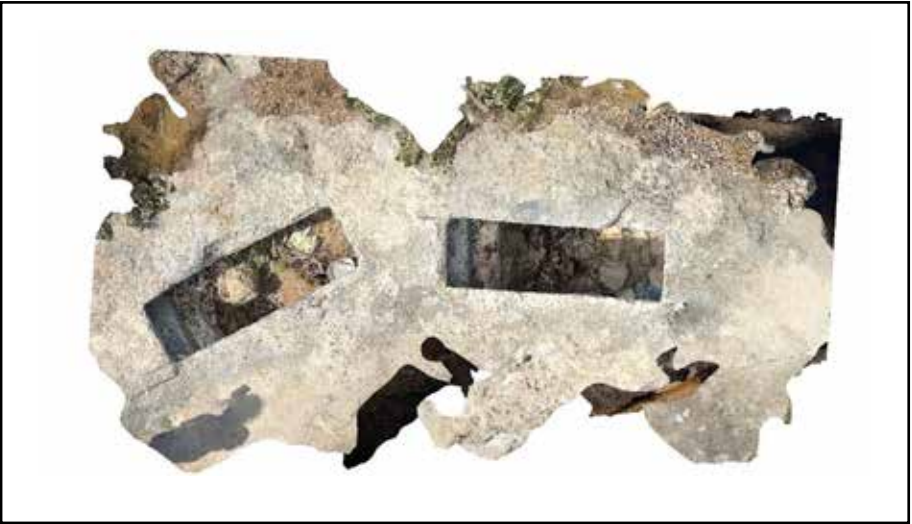
Şekil 3: Temenos batı duvarı, batıdan görünüş

Şekil 4: Temenos batı duvarı. a) Üstten görünüş b) Batıdan görünüş (Çizen: Şenel Kaya)

Şekil 5: “Kemerli” mezar, 2024

Şekil 6: Merdivenli kaya oyma odalar, ortofoto, 2024

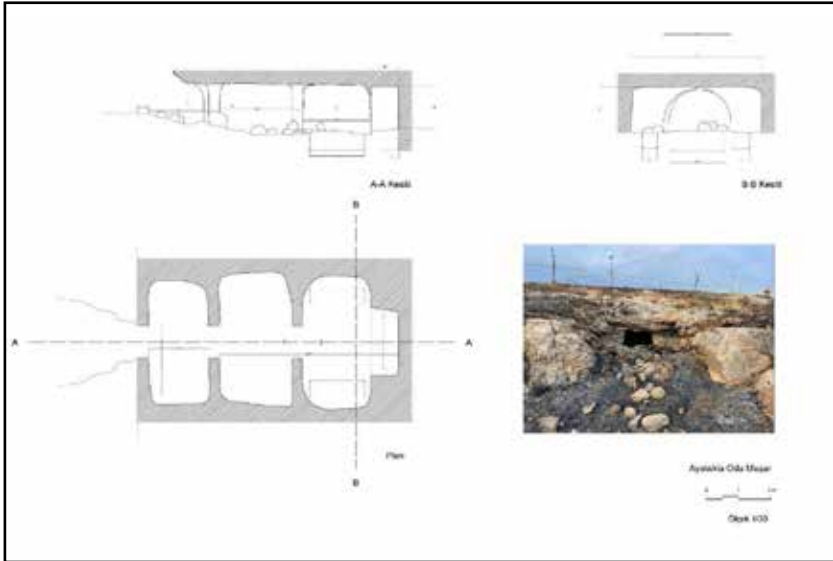
Şekil 7: Ayatekla'da yangın, 15.09.2024

Şekil 8: Kaya oyma oda mezar girişi

Şekil 9: Kaya oyma oda mezar, arcosolium

Şekil 10: Kaya oyma oda mezar, plan ve kesit (Çizen: Egemen Deniz)

Şekil 11: Becili köyü güneyinde kamosorion mezar

Şekil 12: Kaya oyma işlikler

Şekil 13: Sütun başlığı, 3D model

2024 YILI HAVUZ-ASLANTAŞ VE KARASEKİ YÜZEY ÇALIŞMALARI

Belgin AKSOY*

Dirk Paul MIELKE

GİRİŞ

2022 yılından beri sürdürdüğümüz Havuzköy ve çevresindeki yüzey araştırmamız önceki yıllarda olduğu gibi 2024 yılında da eylül ayında gerçekleştirilmiştir.¹ Şimdiye kadar ortaya çıkan sonuçlar bir taraftan Havuz-Aslantaş Yerleşimi'nin topografik yapısı ve yerleşim dokusunun açıklamış, diğer taraftan da Karaseki'nin bu geçiş bölgesindeki stratejik önemine işaret eden diğer yerleşimlerin varlığını ortaya koymuştur (Aksoy ve Mielke 2024b, 2024a). Bu yıl Havuz-Aslantaş'taki yerleşimin yapısal özelliklerini daha iyi anlamak yolunda başlattığımız çalışmalara devam ettik. Bölgede oldukça önemli bir stratejik unsur olduğu anlaşılan Karaseki ve çevresinin özellikle Demir Çağı'nda oynadığı role açıklık kazandırmak amacıyla bölgedeki yerleşimlerin kayıt altına alınmasına da devam edilmiştir (Harita: 1). Yeni bir inceleme alanı olarak ise Kızılırmak ve Fırat havzalarını ve bu şekilde Doğu Anadolu ve Orta Anadolu'yu birbirinden ayıran Kulmaç Dağları üzerinde çalışmalarda bulunduk.

HAVUZ-ASLANTAŞ

Havuz-Aslantaş Yerleşimi'nde bu yıl gerek kalede gerekse plato üzerindeki yerleşim alanında çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Dronla çekilen fotoğraflardan da faydalanarak bazı planları oluşturmak mümkün olmuştur. Bu planlar geçtiğimiz yıllarda tamamlanan sayısal arazi modeli üzerinde ölçeklendirilmiştir. Yukarı kaledeki yapılaşmanın planı çıkarılmaya başlanmıştır. Henüz nihai haline gelmemiş olmakla birlikte genel durumu netleşmiştir (Resim: 1). Sadece yüzeyde görüldüğü kadarıyla örüntüleri tanımlamak mümkün olduğu için en geç döneme ait yapılaşma hakkında bir fikir edinmekteyiz. Önümüzdeki yıllarda bu çıkarılan plandaki eksiklikleri gidermeyi hedefliyoruz. Toplanan seramik ağırlıklı olarak Demir Çağı'na işaret etmektedir. Küçük mekânlardan oluşan yapılar, ilk bakışta düzensiz bir görünüm sergiler. Ayrıca geçtiğimiz yıllarda bitki örtüsü dolayısıyla kuzey duvarında fark edilemeyen 6 kule daha tespit edilmiştir. Ancak bir kazı yapmaksızın bu alandaki yapı-

* Doç. Dr. Belgin AKSOY; Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihî Bölümü, Görükle-Bursa, TÜRKİYE; E-posta: belaksoy@uludag.edu.tr; ORCID: 0000-0003-0946-4808

Prof. Dr. Dirk Paul MIELKE; Universität Münster, Historisches Seminar, Abteilung für Ur- und Frühgeschichtliche Archäologie, Domplatz 20-22, D-48143 Münster, ALMANYA; dirk.mielke@uni-muenster.de; ORCID: 0000-0001-7197-2251

1 Çalışmalara Sivas Müzesinden Hamis Eren Bakanlık Temsilcisi olarak katılmıştır. Ayrıca Almanya Münster Üniversitesinden Prof. Dr. Dirk P. Mielke ve Christine Kersting ile birlikte Uludağ Üniversitesi öğrencileri Ekin Hekimoğlu, Aslı Tunçay, m Erkam Tekin ekibin diğer üyelerini oluşturmuştur.

laşmanın büyük bir saray veya daha farklı bir merkezi yapının varlığını doğrulayamıyoruz.

Geçtiğimiz yıllarda Havuz-Aslantaş'ta bir dış yerleşimin varlığını tespit etmiştik (Resim: 2). Bu alanda saptanan yapılar ölçülmüş ve koordinatlarıyla birlikte sayısal modele işlenmiştir Yapılar, çoğunlukla farklı oda düzenlerine sahip uzun yapılardır. B1 yapısı 820 m² büyüklüğünde olup en dikkat çekici örnektir (Resim: 2A ve C). Dış yerleşim yapılaşmasında dikkat çekici bir diğer unsur ise taşlarla çevrelenmiş oldukça geniş alanların varlığıydı. Bunlar hayvan ağılı veya çiftlik avlusu olmalıdırlar. Bu nedenle platoda dağınık bir şekilde bulunan bu yapıların kırsal bir geçim düzenine sahip; olasılıkla pastoralist bir topluluğa işaret ettiği kanısındayız.

Dış yerleşimin yaklaşık 5 hektarlık bir alana yayıldığı anlaşılmıştır. Yerleşimin olası sınırlarının görünür olduğu kısım yukarı kalenin yaklaşık 500 m doğusunda, erozyon yarınmasının karşı yakasında yer alır (Resim: 2B). Burada birkaç yapının güneydoğu doğrultusunda sıralandığı görülmektedir. Bunlar aynı doğrultuda ilerleyen bir duvar kalıntısı ile ilişkili görünmekte, hatta duvarla birbirine bağlı izlenimi vermektedirler. Burada bir yerleşim sınırı olup olmadığını gelecek yıllarda netleştirmeyi umuyoruz. Ancak duvar masif bir görünümde değildir. Bir sınır söz konusu olsa bir tahkimat niteliğinden uzaktır. Bütün dış yerleşimin kale ile eşzamanlı, dolayısıyla da Demir Çağı'na ait olduğunu düşünüyoruz. Az sayıda el geçen seramik şu an için bu kanımızı desteklemektedir.

Havuz-Aslantaş'ta bir diğer inceleme alanını nekropol oluşturmuştur. Henüz 2022'deki ilk çalışmalarımız sırasında batı tarafta, plato kenarı boyunca uzanan bir nekropolün varlığını tespit etmiştik. 2024 yılı çalışmalarında bu durumun doğudaki plato kenarı boyunca da devam ettiğini ve toplamda 108 mezarın varlığını saptamış olduk (Resim: 3). Bu mezarların neredeyse istisnasız tamamı yasa dışı define kazıları ile farklı derecelerde tahribata uğramıştır. En ağır tahribatların iş makineleri kullanılarak yapıldığı açıktır. Mezarlar standart olarak tanımlanabilecek birer tümülüs görünümündedirler. Plato yüzeyine göre belirgin bir yükselti üzerinde, büyük bazalt taşların sıralandığı bir çember (Resim: 4A, B ve C) ile onun ortasında ölünün yerleştirildiği dikdörtgen bir gömüt mekânından oluşmaktadır (Resim: 4C). Bu kısmın duvarlarını oluşturan bloklar düzgün işlenmiş yassı dikdörtgen şeklindedir. Mekânın genişliği 70-90 cm arasında değişmektedir. Yoğun tahribat nedeniyle mezar odalarını her tümülüste saptamak mümkün olmamıştır. Ölünün doğu batı doğrultusunda yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Örnekler, yukarıda belirtilen şekilde mezar odasının yassı ve çoğunlukla bazalt blokların dikdörtgen bir mekân oluşturacak şekilde yerleştirilmesiyle yapıldığını ortaya koymakla birlikte, bazı örneklerde mezar odası kireç taşından ana kaya üzerine de oyulmuştur. Ancak doğu nekropolünde bazaltın da oyulduğu örnekler vardır. Bazalt blokların mezar çevre dizilerinde kullanımı dikkat çekicidir. Bazalt tabakanın olmadığı kireç taşı üzerindeki alanlarda dahi bu taşlar çevre dizisinde kullanılmıştır. Kimi mezarlar (çoğunlukla büyük olanlar) plato üzerinde belirgin bir yükselti yapmaktadır. Ancak bazı mezarlarda bir yükseltiyi tanımlamak oldukça zordur. Çevre taş dizisinin varlığı veya bunun varlığına işaret eden dizilim farklı derinliklerdeki kaçak

kazı çukurları çok sayıdaki örnekte bir arada gördüğümüz tanımlayıcı ölçütlerdir. Elbette özellikle ağır tahribat gören örneklerin mezar olarak tanımlanması bir soru işareti ile değerlendirilmelidir.

İki numaralı tümülüs ile ilişkili olduğu anlaşılan bir çeşit *temenos* görünümündeki alan da daha yakından incelenmiştir (Resim: 4B). Tümülüs yükseltisinin güney tarafında büyük taşlarla çevrelenmiş bir alan olup 13 m uzunluğunda ve 16 m genişliğindedir. Sınırlarını oluşturan taş sırasının her iki ucu mezara birleşmektedir. Taşlar dik doğrultuda dikilmiş, ancak içeri doğru devrik durumdadır. Doğuda ve batıda kesintiye uğramaktadır. Buralarda oluşan açıklıklar giriş olarak düzenlenmiş olmalıdır. Batıdaki 2,73, doğudaki ise 4,73 m genişliğindedir. Her iki açıklıkta da bir döşemeyi andıran izler vardır. Taşlar güneydeyse tahribat kaynaklı olarak kesintiye uğramıştır. Aynı yerde özgün konumunu kaybetmiş bir nişli taş bulunmaktadır.

Nekropolün tarihlenmesi noktasında birkaç hususun altı çizilmelidir. Gerek mezar konumlarının doğrudan kaleyi görür şekilde oluşu (Resim: 3), gerekse az sayıdaki seramik bu alanın da Demir Çağı'na ait olduğuna işaret etmektedir. Nitekim kaçak kazıların atık toprakları ve onun çevresinde ele geçen seramik parçaları, kalede toplananlardan ayrılmamaktadırlar. Şu an için herhangi bir bulgu bu tarihlendirmeye karşı bir görüşü desteklemekten uzaktır. Bu durumu Havuz-Aslantaş Yerleşimi'nin kısımları için bir eşzamanlılığın teyidi olarak kabul ediyoruz. Anadolu'da benzer örnekleri aradığımızda Van Erciş yakınlarındaki Ernis-Evdi Tepe'deki tümülüs örnekleri ile yakınlıkları dikkat çekmektedir (Konyar 2004:144, LXXVII-LXXVIII). Ancak Van örnekleri Erken Demir Çağı'na tarihlenmiştir ve bu yüzden Havuz-Aslantaş örneklerinden daha erken bir döneme işaret etmektedirler. Bu konuda daha güvenilir sonuçlara kaçak kazıların yüzeye çıkardığı ve T43 ve T10 mezarlarından geldiği anlaşılan kemiklerin analizi ile ulaşmayı umuyoruz. Ancak eski bir geleneğin Kangal'da daha uzun süre yaşamış olma ihtimali göz ardı edilmemelidir.

Havuz-Aslantaş'ta gerçekleştirdiğimiz çalışmalardan birisi de Havuzköy Aslanı'nın bulunduğu yeri saptamaktı. Bugün Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenmekte olan kapı figürü ilk defa Von der Osten tarafından saptanmış ve bulunduğu yerde fotoğraflanmıştı (Von der Osten 1929:70-72, figs. 77, 78, 79). Bu fotoğraflar heykeli farklı yönlerden belgelemiştir. Bu resimlerin arka planı değerlendirerek tam olarak bulunduğu konumu yeniden saptadık (Resim: 3). Bu değerlendirmeye göre konum platonun eteklerinde, ovaya oldukça yakın görünmektedir. Bugün tarım kaynaklı müdahalelerin çok yoğun olduğu anlaşılan kısımda bir yapı kalıntısı tespit etmek mümkün değildir. Köy sakinlerinin ikinci elden anlattıkları eserin yukarıdan buraya taşınmış olduğu, gerçek yerinde kafası ya da kimilerine göre bir pençesi dışarı bakar vaziyette gömülü olduğu şeklindedir. 'Yukarı' ifadesinde aşağı kentin yukarısının mı, yoksa platodaki kale tarafının mı kastedildiğini hiçbir şekilde anlamak mümkün değildir. Gerçekten ait olduğu mimari kontekstin ne kadar uzağında olduğunu şu an için bilemiyoruz. Aşağı kentteki çalışmalarımıza bağlı olarak bu eserin mimari ile ilişkisini önümüzdeki sene daha netleştirmeyi umuyoruz.

KARASEKİ ÇALIŞMALARI

2024 yılında Karaseki ve çevresinde yaptığımız incelemelerde yeni yerleşimlerden ziyade daha önce tespit ettiğimiz yerlerin belgelenmesine odaklandık. Bu çalışmalar sırasında plato kenarından doğuya doğru yaptığımız yürüyüşler sırasında ise oldukça taşlık olan bu alan içinde yer yer artık bu bölge için tipik olan mezar yapılarının yanı sıra dağınık vaziyette pek çok yapı kalıntısının da izlerini tespit ettik (Resim: 5). Ancak en dikkat çekici yapı kalıntısı Aslantaş Mevkii'nden de gözüken yükseltide yapılan tespitler olmuştur. Daha önce topografik haritalarda Keçikalesi olarak işaretlenmiş olan bu alan uzaktan bakıldığında yüksekçe bir tümülüs izlenimini vermekteydi (Resim: 6A ve B). Yakından bakınca yükseltinin yığma taşlardan oluştuğu anlaşılmıştır. Ancak plato kenarına yakın kısımlarda masif duvarlar olduğunu fark ettik. Alttaki mimari yapının anlaşılması üstteki bu yığın dolayısıyla oldukça zordur. Daha önce Gâvürören Mevkii'nde tespit ettiğimiz ve Orta Çağ' ait olduğunu düşündüğümüz alan ile özellikle konum ve yapı nitelikleri bakımından benzerlikler tespit edilmiştir. Şu hâli ile ovaya hâkim noktada küçük bir tahkimat yapısı olduğu anlaşılmaktadır.

Karaseki'nin güneyindeki Kırkpınar ve kuzeydoğu ucunda yer alan Humarlı geçtiğimiz yıllarda ziyaret edilen iki yerleşimdir. Her iki yerleşimde sayısal arazi modeli oluşturulmuştur. Görece küçük bir yerleşim olan Humarlı Kalesi'nde geçen yıl gerçekleştirilen çalışmalar sırasında, burada bir Demir Çağı yerleşimi olduğu toplanan seramik ile anlaşılmış, ancak plato üzerindeki mimari doku tam olarak tanımlanamamıştı. Özellikle Orta Çağ ve belki diğer dönemlerin buradaki mevcudiyeti durumu karmaşıklaştırmaktaydı. Yapılan arazi modeli önümüzdeki sezon burada gerçekleştirilecek çalışmalar için önemli bir altlık olacaktır (Resim: 7). Bu görüntüleme ve yerinde yapılan incelemelerle geçen yıllara göre daha net bir biçimde yerleşimi tanımlamak mümkün olmuştur. Havuz-Aslantaş'ın yaklaşık 5 km kuzeydoğusunda konumlanan bu arkeolojik alan, platoya doğru bir km kadar uzanan derin bir yarık içinde yer alır. Bu konumuyla gerek Kırkpınar'da gerekse Havuz-Aslantaş'ta karşımıza çıkan bir konumu tekrarlamaktadır. Plato üzerinde kolayca fark edilebilen 4-5 hektarlık bir alana yayılmıştır ve çok sayıda yapı kalıntısı yüzeyde görülmektedir. Bu kalıntılar iki farklı döneme ait oldukları izlenimi vermektedir. Bu iki dönemin kalıntıları yer yer iç içe geçmiştir. Havuz-Aslantaş'taki örneklerle benzerlik göstermesi dolayısıyla söz konusu dönemlerden birisinin Demir Çağı olması mümkün görünmektedir. Dikdörtgen formlu uzun yapılar ve yapılarla bitişmiş taştan yapılmış çit kalıntıları bu dönem için tipiktir. Ancak bu görüntünün yerleşim düzenindeki işlevini tanımlamak zordur. Demir Çağı kalıntılarının genel görünümünün Havuz-Aslantaş ile paralellik sergilediği söylenebilir. Ancak burada herhangi bir tahkimat olmayışı dikkat çeker.

Havuz-Aslantaş'ta olduğu gibi burada da çok sayıda tümülüs görülmektedir. Henüz kayıt altına alınmayan bu nekropol, yerleşimin kuzey kesiminde platonun sınırına dek uzanmaktadır. Ne yazık ki bu mezarların önemli bir kısmı kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. Merkezdeki Demir Çağı yapılarının niteliği tanımlamak da ilk bakışta mümkün olma-

miştir. Burada apsisli iki büyük yapı bulunmaktadır; Roma veya Orta Çağ'a ait olmaları muhtemeldir. Bunun dışında farklı dönemlere ait yapı kalıntılarının üzerine kurulmuş iki modern hayvan ağılı da yorumlamayı zorlaştırmaktadır.

Kırkpınar, Karaseki'nin güney ve güneydoğu kesimlerinde, ovadan platoya doğru uzanan derin bir girinti içinde yer alan bölge, oldukça sulak bir arazi yapısına sahiptir. Daha önce yapılan incelemelerde, plato kenarında bir höyük üzerinde yükselen kale kalıntıları ile batı ve doğu yamaçlarına dağılmış iki aşağı yerleşim alanı tespit edilmiştir. Havuz-Aslantaş'a kıyasla daha geniş bir alana yayılan bu yerleşimin, ondan farklı olarak çok katmanlı bir yapı sergilediği gözlemlenmiştir. Bölgede yürütülen çalışmalar kapsamında, sayısal arazi modellemesiyle birlikte kalıntıların yüksek çözünürlüklü görüntüleri oluşturulmuştur (Resim: 8). Yerleşim yakınında en dikkat çekici noktalardan birisi mezarların çeşitlilik göstermesidir. Bazı tümülüsler Hellenistik-Roma Dönemi unsurları ile dikkat çekerken, bazıları Havuz-Aslantaş örneklerini andırırlar. Platoya yakın kesimlerde gerçekleştirilen arazi taramaları sırasında, farklı noktalarda gruplar halinde dağılmış çok sayıda taş yığını da dikkat çekmiştir. Mezar olabileceği düşünülen bu yapılar, Havuz-Aslantaştakilerle benzer bir görünüm sergilemekle birlikte boyut olarak oldukça küçüktür. Bu durum söz konusu mezarların kremasyon (yakarak gömme) geleneğiyle ilişkili olup olmadığı sorusunu gündeme getirmiştir. Genel itibarıyla mezarlardaki bu çeşitlilik yerleşimin çok önemli oluşuyla uyum içindedir.

KULMAÇ (KAPADOKYA) DUVARI

Kızılırmak ve Fırat Havzalarını birbirinden ayıran Kulmaç Dağları üzerindeki duvar kalıntılarının ilk dikkat çeken, onların Roma Dönemi'ne ait sınır yapıları olduğunu düşünen David French olmuştur (French 1983a, 1983b). Kalıntıların *Kappadokya Duvarı* olarak anılması da muhtemelen David French'e geri gitmektedir. Ancak bu ilk tanımlar belirsizlikler barındırmaktadır. Andreas Müller-Karpe de daha sonra *Kapadokya Duvarı* tabirini kullanarak ilk defa kalıntıların niteliği hakkında daha net ifadeler kullanmıştır (Müller-Karpe 2009b, 2009a). Kapsamı bir belgeleme yapılmamasına karşın bu tahkimatı Asur Devleti'nin kuzey sınırı ile ilişkilendirmiştir.

Özellikle uydu görüntüleri ve dron fotoğrafları sayesinde bugün bu yapıyı daha iyi tanımlamak mümkündür. 2024 yılında bu kalıntıların niteliğini anlamak amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar pek çok ayrıntıyı ortaya koyduğu gibi yeni araştırma sorularını da beraberinde getirmiştir. Uydu görüntüleri üzerinden yapılan analizler, şimdiye kadar en az 11 km'lik bir doğrultusunu doğrulamıştı. Bu görüntülerden hareketle Mutubey ve Paşaköy arasındaki yolun geçit verdiği noktadan başlayarak bu mesafenin yaklaşık yarısı yerinde incelenmiştir (Resim: 9). Duvarın korunma durumu kısımdan kısma büyük farklılık gösterir. Kimi yerlerde belirgin bir şekilde izlenebilirken, kimi bölümlerde yalnızca taş yığınlarından oluşan düzensiz bir hat halinde seçilebilmektedir. Yapı malzemesi olarak tamamen yerel kireç taşı kullanılmıştır (Resim: 10). Genellikle 1.40 m genişliğindeki duvar kalınlığı

bazı bölümlerde 1.20 m olarak ölçülmüştür. İç ve dış kenarlarda dikey yerleştirilmiş büyük taşlar ile onların arasını dolduran küçük malzemelerden oluşan bir teknik uygulanmıştır. Çoğu yerde yalnızca en alt sıradaki taş dizisi korunmuş olsa da bazı noktalarda duvarın daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ancak bunun bir taş yığını mı yoksa küçük bir toprak set üzerine mi inşa edildiği anlaşılmış değildir.

İlginç bir şekilde duvar her zaman sırt hattının altından geçmemektedir. Kimi yerlerde sırtın önünde, kimi yerlerde ise arkasında, belirgin bir düzen olmaksızın devam etmektedir. Uydu görüntülerinde tespit ettiğimiz ve yapıyla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz bazı eklentiler, yerinde yapılan incelemelerde duvarın güney tarafına bitişik “oda benzeri” uzantılar olarak tanımlandı. Özellikle belirli bir noktada yoğunlaşan bu yapıların, muhtemelen nöbetçi birliği veya kontrol noktası olarak kullanılmış olması mümkündür.

Paşaköy’ün hemen üzerinde, dağ sırasında küçük bir yüksek vadi formunda belirgin bir geçit bulunmaktadır (Resim: 11). Şaşırtıcı bir şekilde duvar bu noktada ikiye ayrılarak bir kolu sırt hattında devam ederken, diğer iki yan duvar sığ bir çöküntüyle başlayan bu vadinin çevresini kuşatmaktadır. Ana duvar hattı bu vadi boyunca kesintiye uğramış görünmektedir. Bu durum burada bir geçiş noktası olabileceğine işaret eder. Dahası bu vadinin doğrultusunda ise Karaseki yer almaktadır. Güneyde yer alan ek yapılar, buranın bir kontrol istasyonu olarak kullanıldığı fikrini destekler.

SONUÇ

Havuz-Aslantaş ve Karaseki’de 2022’de başladığımız araştırmalar henüz üçüncü sezonunun sonunda bölge için çok önemli bulguları ortaya koymuştur. Bir taraftan Havuz-Aslantaş’ın gösterdiği karmaşık yerleşim örüntüsünü ortaya çıkarırken diğer taraftan Karaseki’nin Doğu ve Orta Anadolu’yu birleştiren yolları kontrol eden stratejik özelliğinin bu bölgeyi bir yerleşim ve yaşam alanı olarak nasıl geliştirdiği anlaşılmıştır. 2024 çalışmaları ile ilk defa sistematik bir şekilde ele alınan Kulmaç Duvarı ise bölgenin stratejik konumu ve bu durumun tarihsel gelişimi hakkında cevaplanması gereken başka soruları da sormamız gerektiğini ortaya koymuştur. Henüz üçüncü yılını doldurmuş olmasına karşın araştırmalar, şimdiye kadar kapsamlı bir incelemenin konusu olmayan bu bölgede çok katmanlı bir arkeolojik ve kültürel çeşitlilik olduğunu ortaya koymuştur.

TEŞEKKÜR

2022’den beri yürüttüğümüz çalışmaları verdiği izinle mümkün kılan Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile arazi çalışmaları süresince gösterdikleri iş birliğinden ötürü Sivas Arkeoloji Müzesi’ne müteşekkirimiz. Çalışmalarımızın yürütülmesi esnasında desteklerini esirgemeyen Sivas Vali Yardımcısı Sayın İlhami Doğan’a teşekkürlerimizi sunarız. Araştırmalara bu yıl da Bursa Uludağ Üniversitesi BAP birimi tarafından SGA2022-703 numaralı proje başlığı altında destek vermiştir. Destek veren bir diğer kuruluş da Gerda Henkel Stiftung olmuştur. Kangal Termik Santrali işletmesi ekibimize aynı destekte

bulunmuştur. Bu yıl da konaklamamıza sağlayan Havuz Köyü Muhtarı Özcan Atmaca da projemizin gerçekleşmesinin katkı sahibi olmuşlardır.

KAYNAKÇA

Aksoy, B., Mielke, D.P. (2024a). Doğal ve Arkeolojik Yönleri ile Kangal Havzası'nda (Sivas) Bir Yerleşim Bölgesi: Havuz-Aslantaş ve Karaseki. *Colloquium Anatolicum* 23:149-80. doi:10.58488/collan.1484236.

Aksoy, B., Mielke, D.P. (2024b). Havuz-Aslantaş und die Natur- und Kulturlandschaft des Karaseki. Die Feldarbeiten der Kampagnen 2022 und 2023. *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin* 156(105-152).

French, D. (1983a). Roman Roads and Milestones in Anatolia 1982. ss. 87-88 içinde C. 1. Ankara: Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

French, D. (1983b). The year's work. *Anatolian Studies* 33:10.

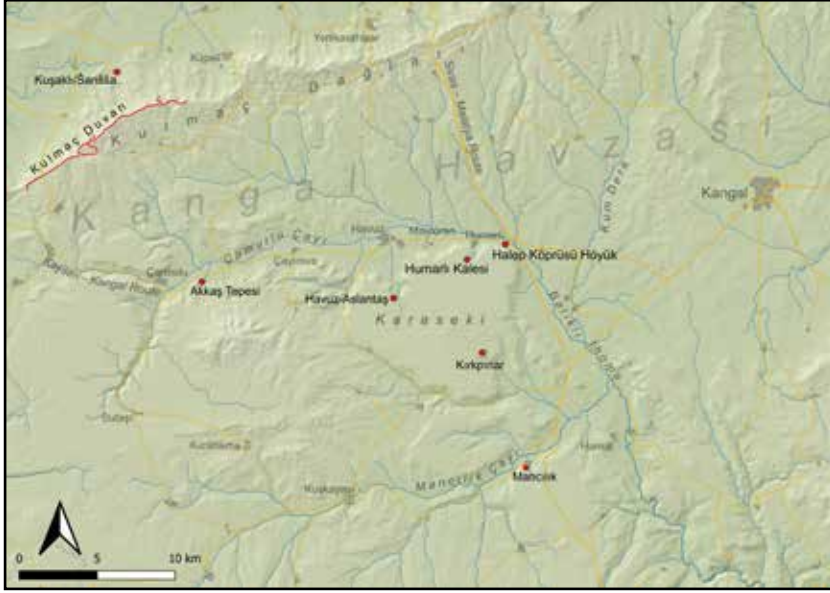
Konyar, E. (2004). *Doğu Anadolu Erken Demir Çağı Kültürü: Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları Bulgularının Değerlendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Müller-Karpe, A. (2009a). Auf dem Rücken der Berge. Die kappadokische Mauer in Anatolien. *Antike Welt* 40(4):17-21.

Müller-Karpe, A. (2009b). Die kappadokische Mauer – Nordgrenze des Assyrischen Reiches?, ss. 46-55 içinde *Mauern als Grenzen*. Mainz am Rhein: Zabern.

Von der Osten, H. H. (1929). *Exploration in the Hittite Asia Minor 1927-1928*. Chicago: The University of Chicago Press.

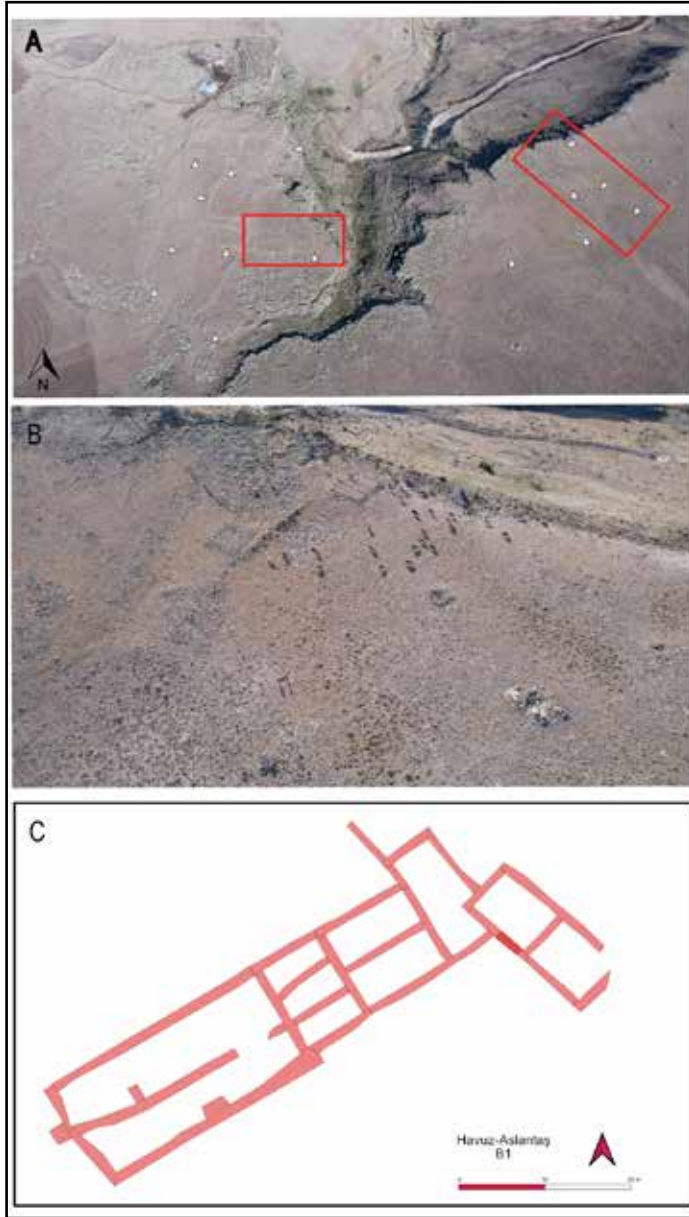
EKLER

Harita 1: Araştırma Bölgesi; Karaseki ve Çevresi ve şimdiye kadar ziyaret edilen arkeolojik yerleşimler

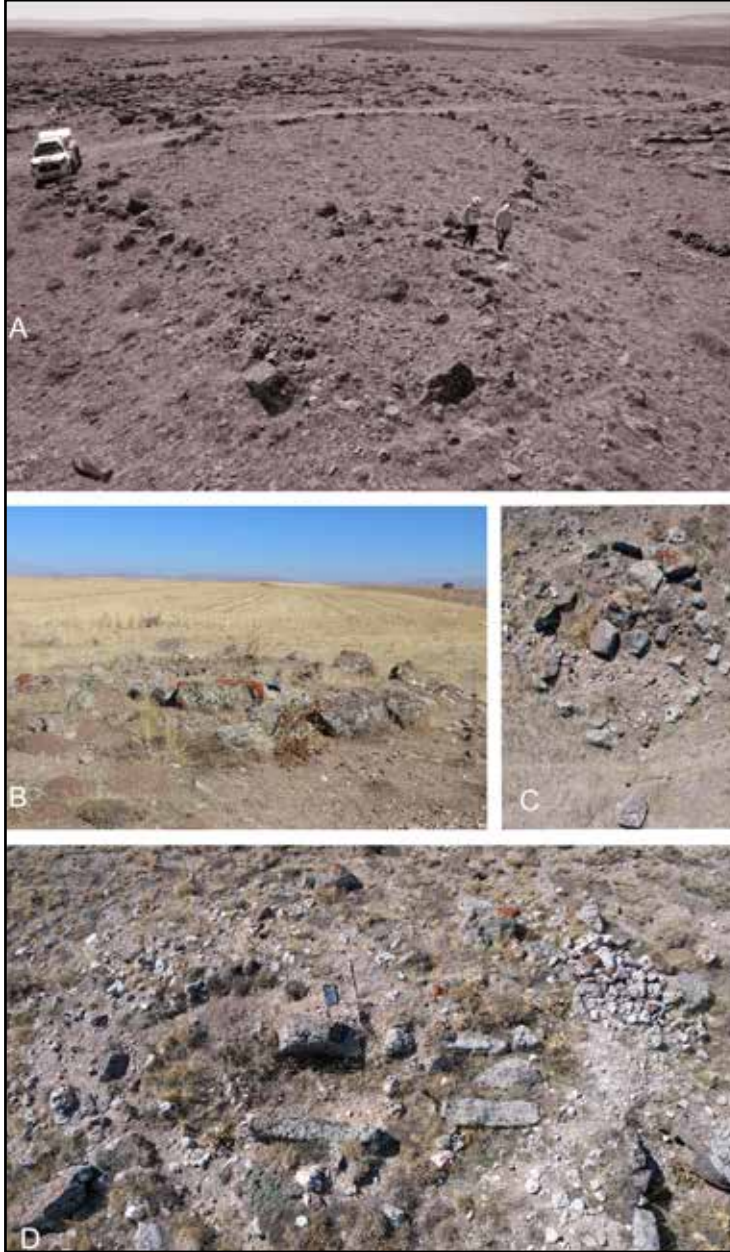
Resim 1: Havuz-Aslantaş, Yukarı Kale; 2024 yılı itibarıyla surlar içindeki yerleşim dokusunun belgeleme durumu (Plan: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi)

Resim 2 A ve B: Dış yerleşimin erozyon yarıntısının iki yanındaki yapı gruplarından oluşan görünümü, ortada kare içinde B1 yapısı, solda ise adeta yerleşimin sınırı gibi görünen bir duvar ile ilişkili olduğu anlaşılan yapı kalıntıları işaretlenmiştir (A); bu yapı kalıntıları ve ilişkili duvarın güneybatıdan görünümü (B); B1 yapısının yüzeydeki kalıntılarının gösterdiği plan (C). (Fotoğraflar ve çizim Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi)

Resim 3: Havuz-Aslantaş'ın en önemli yerleşim alanları, yapıları ve aslan heykeli buluntu yerini gösteren plan. Yarı saydam ortofoto üzerine bindirilmiş sayısal arazi modeli (Görsel Tasarım: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi).

Resim 4: Havuz-Aslantaş Tümülüslerinden örnekler; T2 ve temenos (A); T 4'ün bazalt taşlardan oluşan çemberi, yerden ve havadan fotoğrafı (B ve C); T 17'nin düzgün işlenmiş bloklardan oluşan gömüt bölgesi (D), havadan görünüm. (Fotoğraflar: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi)

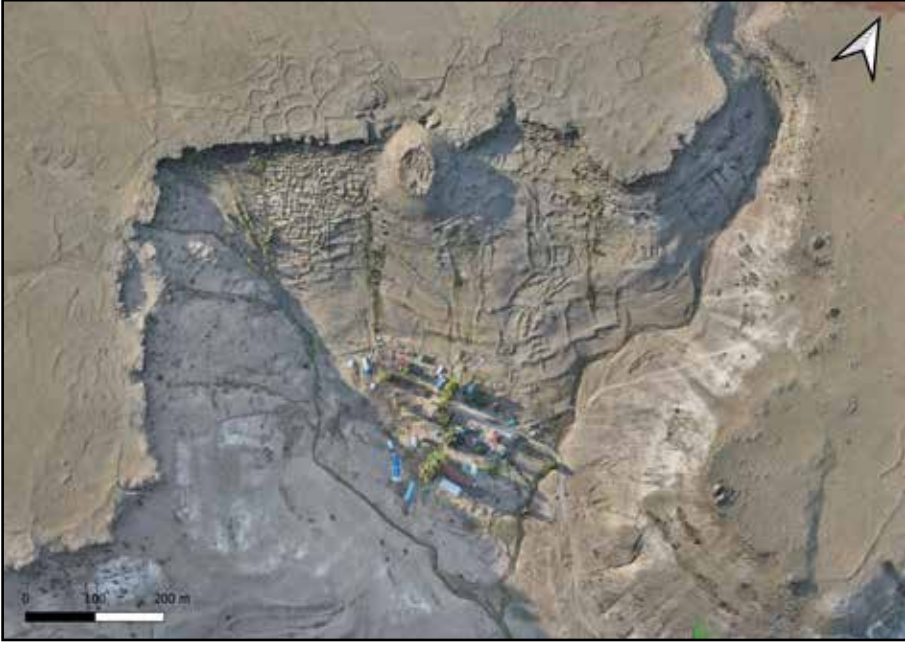
Resim 5: Havuz-Aslantaş ve Keçikalesi arasında, platonun kuzey kenarında, Mısıroren köyü hizasında sıralanan yapı kalıntılarının doğudan çekilmiş hava fotoğrafı. Ön planda tümülüs kalıntıları, sağ üst arka planda ise Keçikalesi Yerleşim Kompleksi yer almaktadır (Fotoğraf: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi).

Resim 6: Karaseki Platosu'nun kuzey kenarındaki Keçikalesi Harabeleri'nin *güneybatıdan* (A) ve *havadan* (B) görünümü (Fotoğraflar: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi).

Resim 7: Humarlı Kalesi'nin yükseltilmiş sayısal arazi modeli ve yarı saydam ortofoto üst görünümü (Görsel Tasarım: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi).

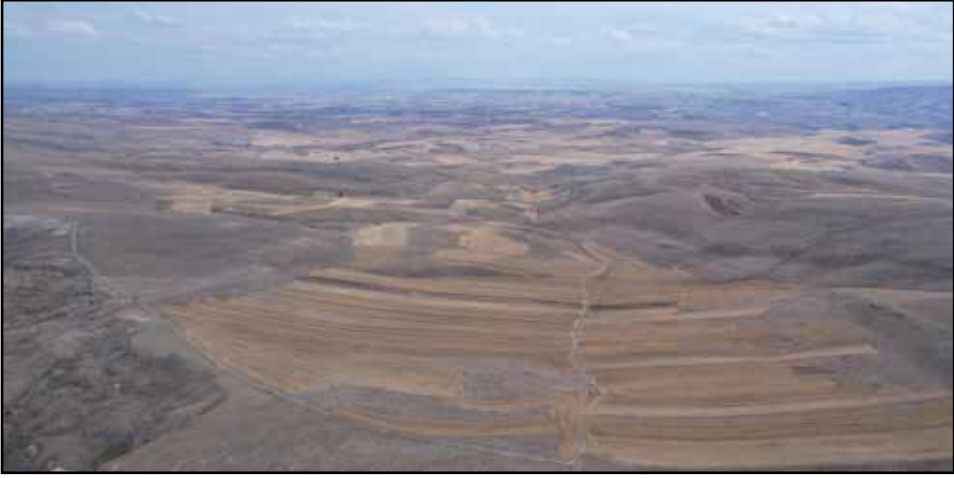
Resim 8: Digitales Geländemodell mit überlagertem halbtransparentem Orthofoto von Kırkpınar (Görsel Tasarım: Havuz-Aslantaş/ Karaseki Projesi)

Resim 9: Doğuda Tecer Dağı'na doğru bakışla Kulmaç Dağları ve duvarın uzanışını gösteren hava fotoğrafı (Fotoğraf: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi)

Resim 10: 2024 sonbaharında Kulmaç Dağları'ndaki duvarın durumu ve seyrinin doğudan görünümü (Fotoğraf: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi)

Resim 11: Güneye doğru çekilmiş hava fotoğrafında, Paşaköy'ün yukarısındaki Yüksek Vadi ve Kulmaç Duvarı'nın yan kollarıyla korunan alan görülmektedir. Uzak arka planda ise Karaseki yer alır (Fotoğraf: Havuz-Aslantaş/Karaseki Projesi)

BURDUR İLİ PALEOLİTİK ÇAĞ YÜZEY ARAŞTIRMASI – 2024

Betül FINDIK*

Rıdvan Can PARMAK

Arzu DEMİREL

Serdar MAYDA

GİRİŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 18.07.2024 tarihli ve 5422231 sayılı yüzeysel araştırması izni ve Bilimsel Araştırma Projesi (BAP) kapsamında Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nin maddi destekleri ile gerçekleştirilen 2024 yılı "Burdur İli Paleolitik Çağ Yüzeysel Araştırması" çalışmaları 01.09.2024 tarihinde başlamış ve 15.09.2024 tarihinde sona ermiştir.

Çalışmalarımıza Bakanlık Yetkili Uzmanı olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne bağlı Erzincan Müze Müdürlüğü Uzmanı Zuhal Alcan katılmıştır. Dr. Betül Fındık başkanlığındaki araştırma ekibi, Prof. Dr. Arzu Demirel, Dr. Serdar Mayda ve Arkeolog Rıdvan Can Parmak'tan oluşmuştur. Konaklama, tüm çalışma boyunca Burdur'un Merkez ilçesinde gerçekleştirilmiş, 2024 yılı için araştırılması öngörülen alanlara kiralanan araç ile gidilip dönülmüştür.

2024 yılı araştırmalarının Burdur'un farklı ilçelerinde önceden tespit edilen alanlarda yapılması planlanmıştır. Bununla birlikte, daha önce planlanmayan bazı alanlarda ve önceki yıllarda tespit edilen alanların yakın çevresinde de araştırmalar yapılmıştır. Araştırılacak alanların jeolojik yapısı dikkate alınarak Pleyistosen formasyonların yayılım gösterdiği alanlar ile eski göl tabanlarının çevresi, hammadde ve su kaynaklarının olduğu yaşama elverişli alanların taranması öngörülmüştür. Arazi çalışmaları, ekip üyelerince yürüterek ve detaylı gözlemler yapılarak gerçekleştirilmiştir.

* Dr. Betül FINDIK, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Prehistoriya Anabilim Dalı, Değirmenler, Antalya Burdur Yolu, 15030 Burdur Merkez-Burdur/TÜRKİYE, E-posta: bfindik@mehmetakif.edu.tr; ORCID: 0000-0001-5071-9484
Arkeolog, Doktorant Rıdvan Can PARMAK, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı; E-posta: ridvancanparmak@yandex.com; ORCID: 0000-0003-2059-7302
Prof. Dr. Arzu DEMİREL, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Paleontoloji Anabilim Dalı, Değirmenler, Antalya Burdur Yolu, 15030 Burdur Merkez-Burdur/TÜRKİYE, E-posta: arzudemirel@mehmetakif.edu.tr; ORCID: 0000-0002-0393-8470
Dr. Serdar MAYDA, Ege Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Zooloji Anabilim Dalı; Tabiat Tarihi Araştırma Merkezi, 35100 Bornova-İzmir/TÜRKİYE, E-posta: serdar.mayda@ege.edu.tr; ORCID: 0000-0001-5432-3559

MERKEZ İLÇE ARAŞTIRMALARI

Yaylabeli Köyü-Akseki Mevkisi

Merkez ilçe araştırmalarının, Merkez ilçedeki Yaylabeli köyünün Akseki, Aşağı Kocayatak ve Pancarlı Mevkilerinde yapılması planlanmıştır. Bu alandaki araştırmalar 2022-2023 yıllarında tespit ettiğimiz 2208, 2209, 2210, 2301 ve 2302 No.lu Buluntu Alanlarının yakın çevresinde buluntuların yayılım alanının sınırlarını tespit edebilmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Alanın batısına doğru genişletilen araştırmalarda herhangi bir arkeolojik buluntuya rastlanmamıştır. Bu alanda kayaç türlerinin de farklılaştığı, yontulmaya uygun hammaddelerin yerel olarak bulunmadığı görülmüştür. Daha önceki buluntu alanlarının birkaçının kümelendiği alanın hemen kuzeybatısında iki yeni buluntu alanı tespit edilmiştir. Bu alanlar 2401 ve 2402 No.lu Alanlar olarak işaretlenmiştir (Resim: 1, 3). İki buluntu alanının arasındaki mesafe kuş uçuşu 500 m kadardır. 2401 No.lu Alanda, n, arazinin eğimini de takip eden güneydoğu yönüne doğru yontma taş buluntular azalarak devam etmekte, bir noktadan sonra ise tamamen kaybolmaktadır. Güneydoğu yönünde ilerledikçe yeniden buluntularla karşılaşmaya başlanmıştır. Bu nedenle iki alan farklı buluntu yerleri olarak kaydedilmiştir ancak buluntuların genel karakterinin benzer olduğunu belirtmek gerekir (Resim: 2, 4). Her iki alanda da çoğunlukla yerel kil taşı, birkaç örnekte ise çakmak taşı ve radyolarit hammadde kullanılmıştır. 2401 No.lu Alanda, geniş düz topuklu ve belirgin yumrulu yongalar, yonga ve tanımsız taşımaları üzerine yapılmış düzeltili parçalar, çentikli ve dişlemeli aletler, atipik ön kazıyıcı, kenar kazıyıcı gibi aletler ile 1 adet tek kutuplu yonga çekirdeği bulunmaktadır. 2402 No.lu Alanda, ise 3 adet yonga çekirdeği ile yine yonga ve tanımsız parçalar üzerine düzeltili, çentikli ve dişlemeli parçalar mevcuttur. Bu bölgede daha önce tespit edilen buluntu alanları, Alt/Orta Paleolitik ve Orta Paleolitik Dönemlere atfedilmişti. 2401 ve 2402 No.lu Alanlar da Alt/Orta Paleolitik'e yerleştirilmiştir. Yerel hammadde kaynaklarına sahip alanın, Burdur Gölü ve diğer su kaynaklarına yakın konumu, buluntuların dağılımı ve niteliği birlikte değerlendirildiğinde Paleolitik insan gruplarının bu alanı uzun bir zaman diliminde tekrar tekrar iskân ettikleri düşünülebilir. Yağışların sıklığı nedeniyle bu bölgedeki araştırmalar sonlandırılmış, araştırma planının aksamaması için 2024 sezonunda burada tekrar araştırma yapılmamıştır. Ancak araştırma alanının genişletilmesi halinde yeni bulgulara rastlanabileceği düşünülmektedir.

Yarışlı Gölü Çevresi

Burdur'un yaklaşık 32 km güneybatısında Yarışlı Gölü yer almaktadır. Gölün kuzey kesiminde, Merkez ilçeye bağlı Aşağı Müslümler ve Düğer köyleri, Yeşilova ilçesine bağlı Yarışlı, Harmanlı ve Kavak köyleri sıralanmaktadır. Bu bölgede yaklaşık 900 m'nin altındaki alanlar Geç Pleyistosen plüvyal evresinde Burdur Gölü'nün su seviyesinin artması ve Yarışlı Gölü havzasını kapsayacak şekilde genişlemesi sonucu göl suları altında kalmış (Cohen ve Erol, 1969, s. 397), daha sonra da aşınma ve birikme ile dolmuş bir havza taba-

nıdır. Bu nedenle araştırmalar, yaklaşık 900 m'nin üzerindeki bazı alanlarda gerçekleştirilmiştir. Alanın yoğun ofiyolitli ve yer yer kireç taşından oluşan yapısına karşın araştırılan alanlarda yontulabilir hammaddelere ve yontma taş buluntulara rastlanmamıştır.

TEFENNİ İLÇESİ ARAŞTIRMALARI

Hasanpaşa-Yaylaköy

Tefenni ilçesindeki araştırmalar, Maden Tetkik Arama (MTA) Enstitüsünün raporunda (Savaş vd., 2017) ve haritalarda adı geçen Sırtlanini Mağarası'nın araştırılması ile başlamıştır. Hasanpaşa beldesine bağlı Yaylaköy yakınlarında bulunduğu belirtilen mağarayı araştırmak üzere bölgeye gidilmiştir. Bu bölgede geniş bir alanda araştırma yapılmış ancak MTA raporlarında verilen koordinatlarda mağaraya, araştırılan alanda yontma taş buluntulara ya da yontulmaya uygun hammaddelere rastlanmamıştır. Yaylaköy sakinlerinden alınan bilgi üzerine, Karapınar mevkinde yer alan, köy sakinlerinin Karapınar Mağarası olarak adlandırdığı bir mağaraya gidilmiş, mağara ve çevresinde araştırmalar yapılmıştır. Ancak bu araştırmalar da sonuç vermemiştir.

Tefenni Merkez-Deliktaş Tepe

Tefenni ilçe merkezinde yerel halktan alınan bilgiye göre ilçe merkezinin 2-2,5 km kadar batısında yer alan küçük bir barajın güney kesimindeki kayalık alanda mağaralar bulunmaktaydı. Deliktaş Tepe adıyla bilinen bu alan, Tefenni ilçe merkezini batı-güneybatıdan çevreleyen, Deliktaş, Kızılemeşeli, Ziyaret Tepe ve Asarova Tepe'den oluşan ofiyolitik melanj üzerinde kireç taşı kayalıklardan oluşan bir yükseltinin parçasıdır. Deliktaş Tepe'de yapılan araştırmalarda söz konusu mağaraların kaya mezarları olduğu görülmüştür. Burdur Müzesinden alınan bilgiye göre, mezarlar tescillidir. Alanın genel yapısını oluşturan, ofiyolitik melanj, çakmak taşı gibi yontulabilir hammaddeleri üretebilen birimlerden olmaları nedeniyle alanda araştırma yapılmasına karar verilmiştir. Mezarların doğusunda kalan, bitki örtüsünün izin verdiği uygun alanlarda araştırma yapılmıştır. Buradaki yamaçlarda hammadde parçaları ile az sayıda ve dağınık şekilde yontma taş buluntulara ulaşılmıştır. Yamaçla baraj arasından bir yolun hemen altına, baraj kıyısına inildiğinde, daha fazla sayıda yontma taş parçaya rastlanmıştır. Yamaç ve kıyı kesimi kapsayan bu dağınık buluntu alanı 2403 No.lu Alan olarak kaydedilmiştir (Resim: 5). 2403 No.lu Alanda ele geçen buluntuların hammaddesi büyük oranda çakmak taşından oluşmaktadır (Resim: 6). Az sayıda radyolarit ile bir adet kıltaşı da mevcuttur. Buluntu topluluğu tek ve çok yönlü yonga çekirdekleri, *proto levallois* tipte iki çekirdek ve çeşitli boyutlarda yongalardan ve yonga aletleri içermektedir. Az sayıdaki düzeltili aletler, düzeltili yongalar, delici, *Quina* tip bir kenar kazıyıcı, çentikli ve dişlemeli aletlerden oluşmaktadır. Buluntu topluluğunun Orta Paleolitik'e ait olduğu düşünülmektedir.

Tefenni Merkez-Kızıılmeşeli Tepe

Deliktaş Tepe'nin bitişindeki Kızıılmeşeli Tepe'nin batı ve güneydoğu kesiminde devam eden araştırmalarda dağınık şekilde yontma taş buluntulara rastlanmıştır. Batı yamaçlarda dağınık şekilde, az miktarda yontma taş bulguya ve çakmak taşı, radyolarit, kıltaşı gibi çeşitli hammaddelere rastlanmıştır. Genel olarak kalın yongalardan oluşan buluntu topluluğunda düzeltili yongalar, çentikli ve dişlemeli aletler ile döküntü parçalar bulunmaktadır. Buluntu topluluğunun dönemini kesin olarak tespit etmek mümkün değildir. Ancak Burdur'da Alt/Orta Paleolitik'e atfettiğimiz buluntu topluluklarıyla benzer özellikler gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu alan 2404 No.lu Alan olarak kaydedilmiştir. Kızıılmeşeli Tepe'nin kuzeydoğu yamaçlarında araştırmalara devam edilmiş ancak bu bölgede yontma taş buluntuya rastlanmamıştır. Yükseltinin doğu-güneydoğu yamaçlarına ilerlediğimizde, tekrar yontma taş bulgularla karşılaşmıştır. 2405 No.lu Alan olarak işaretlenen yamaçta dağınık olarak ele geçen bulgular nispeten daha fazla sayıdadır (Resim: 7). Buluntuların çoğu yerel olduğu anlaşılan kalitesiz bir çakmak taşından üretilmiştir (Resim: 8). Bununla birlikte farklı renkte ve kalitede birkaç parça çakmak taşı ile radyolarit ve kıltaşı gibi hammaddelere de rastlanmıştır. Bir adet tek kutuplu yonga çekirdeği dışında düzeltili ve düzeltilsiz yongalar, döküntü parçalar ele geçmiştir. Düzeltili aletler arasında çentikli ve dişlemeli aletler öne çıkmaktadır. Delici, kenar kazıyıcı, ön kazıyıcı gibi aletler de mevcuttur.

Yuva Köy

Tefenni ilçe merkezinin 8 km kadar güneyinde, Yuva köyünün arkasında yer alan dağlık alanın Gökyer mevkinde araştırmalara devam edilmiştir. Gökyer, Yuva köyüne kuş uçuşu 2 km mesafede, köyün kuzeyinde yer alan, deniz seviyesinden 1300 m kadar yüksekte bulunan bir alandır. Daha önce araştırılması planlanmayan bir alan olmasına karşın alanın korunaklı yapısı dikkati çekmiş ve araştırılmasına karar verilmiştir. Buradaki geniş düzlük ve düzlüğü güneyden çevreleyen kireç taşı kayalıkların çevresi araştırılmıştır. Düzlük alanda sırlı parçaları da içeren geç dönem seramik parçalarına sıkça rastlanmıştır. Bölgede yontulabilir hammaddelere ve 1 adet çekirdek ile birkaç yonga ve yonga parçasına rastlanmıştır. Yongalardan biri Orta Paleolitik tipte bir kenar kazıyıcıdır. 2406 No.lu Alan olarak işaretlenmiştir.

Belkaya Köyü

Tefenni ilçesinde, Belkaya köyü ve köyün yakınındaki Belkaya Barajı çevresinde araştırmalara devam edilmiştir. Mağara ve kaya sığınağı olabilecek bazı alanlarda araştırma yapılmış ancak yontulmaya uygun hammaddelere ve yontma taş bulgulara rastlanmamıştır. Belkaya köyünde, köy sakinlerine araştırmamız hakkında bilgi verilmiş, Belkaya köyü çevresi hakkında bilgi alınmıştır.

KARAMANLI İLÇESİ ARAŞTIRMALARI

Karamanlı ilçesinin yaklaşık 7 km güneybatısında, günümüzde tarla olarak kullanılan alanlarda Pleyistosen formasyonlar yayılım göstermektedir. Bu alan, Eren Çayı'na paralel, genişçe bir alandır. Hemen güneyinde yüksek kayalık bir alan bulunmakta, kayalıkların güney yamacında ise Manca köyü yer almaktadır. Ancak söz konusu Pleyistosen alanlara gidildiğinde, alanların ekili olduğu görülmüştür. Çevredeki yeni sürülmüş tarlalarda yapılan araştırmalar ise sonuç vermemiştir. Manca köyünün arkasındaki kayalık alanda araştırmalara devam edilmiş ancak herhangi bir Paleolitik Çağ bulgusuna rastlanmamıştır. Bölgede yontulabilir taş hammaddelerle de karşılaşılmamıştır.

YEŞİLOVA İLÇESİ ARAŞTIRMALARI

Araştırmalara Burdur'un batısında yer alan Yeşilova ilçesinde devam edilmiştir. 2023 yılı araştırma sezonunda Yeşilova ilçesinin doğu kesimi araştırılmıştır. 2024'da, daha batıda kalan Salda Gölü çevresinde ve Salda'nın batısındaki alanlarda araştırma yapılması öngörülmüştür. Ancak Yeşilova'nın batı kesimleri, rakımı yüksek, bitki örtüsü daha sık ve hammadde açısından fakir görünen alanlardan oluşmaktadır. Bu nedenle önceden planlanan bazı alanların araştırılmasına öncelik verilmiştir.

Kayadibi Köyü

Araştırılması planlanan alanlardan ilki Salda Gölü'nün hemen güneydoğu kıyısında yer alan Kayadibi köyü çevresidir. Köy, yükseltisi 1450 m'yi bulan, Salda Gölü kıyısında 300 m kadar yükselen ve haritalarda Merdiven Kayası olarak geçen kayalık bir alanın güney yamacında yer almaktadır. Merdiven Kayası, çakmak taşı, radyolarit gibi hammaddeleri de içeren jeolojik birimlerden oluşmaktadır. Köy muhtarının verdiği bilgi üzerine Merdiven Kayası'nda üç adet mağara bulunmaktaydı. Söz konusu mağaralara ulaşmak üzere, kayalık alana tırmanılmış ancak arazi şartlarının uygun olmaması, tırmandığımız alan boyunca yontma taş bulgulara da rastlanmamış olması nedeniyle 1350 m'den geri dönülmüştür. Kayadibi köyünün 1,5 km kadar doğusundaki tarlalarda araştırmalara devam edilmiştir. Araştırılan alanda bazı tarlalarda dağınık olarak, nispeten az sayıda bulguya rastlanmıştır. Doğudaki bu tarla alanları 2407 No.lu Alan olarak kaydedilmiştir. 2407 No.lu Alanın, kuzeyinde, Merdiven Kayası'nın doğu kesiminde yapılan araştırmalarda yontma taş bulgulara rastlanmıştır. Dağınık şekilde buluntu veren bu geniş alan, herhangi bir bölgede buluntu yoğunluğu gözlemlenmediğinden 2408 No.lu Alan olarak tek bir buluntu alanı şeklinde işaretlenmiştir. Her iki buluntu alanında da kırık, döküntü parçalar sayıca fazladır. *Proto Levallois* bir çekirdek, yonga çekirdekleri, çeşitli boylarda ve kalınlıkta yongalar ile az sayıda düzeltili parça ele geçmiştir. Düzeltili aletler arasında çentikli ve dişlemeliler, düzeltili yongalar/parçalar göze çarpmaktadır. Kayadibi çevresindeki alanları belirli bir döneme yerleştirmek mümkün görünmemektedir. Buluntular çok dağınık şekilde geniş bir alandan ele geçmiştir.

Güney Köyü

Yeşilova ilçesinin doğusunda, Denizli sınırına yakın mesafedeki Güney köyü çevresinde araştırmalar yapılmıştır. Güney köyünün, kuş uçuşu yaklaşık 5 km güneybatısındaki tarlalarda ve köyün kuş uçuşu 3 km güneydoğusundaki dağlık alanların eteklerinde yapılan araştırmalarda hammadde ya da yontma taş buluntuya rastlanmamıştır. Köy merkezinin, kuş uçuşu 4 km kadar kuzeydoğusundaki tarlalarda yapılan araştırmalarda, Alt/Orta Paleolitik tipte çekirdekler ve düzeltili/düzeltilsiz birkaç yontma taş parça ele geçmiştir. Bu alan 2409 No.lu Alan olarak işaretlenmiştir.

KEMER İLÇESİ ARAŞTIRMALARI

Kayı Köyü

Kemer ilçesinde devam edilen araştırmalarda, daha önce Paleolitik Çağ'a ait bulgular elde ettiğimiz Elmacık köyünün (Fındık vd. 2022, 2024; Fındık 2025) güney-güneybatısındaki Kayı köyü yakınlarındaki alanlar taranmıştır (Resim: 9). Elmacık buluntu alanları ile aynı yükseltilerdeki aşınım düzlüklerinde yapılan araştırmalarda dağınık şekilde yontma taş bulgulara rastlanmıştır. Bu alan 2410 No.lu Alan olarak kaydedilmiştir. Bazıların yoğun, sarımsı renkte bir patina ile kaplı olan buluntular çakmak taşı, radyolarit, kilaşı ve yerel çakıllardan üretilmiştir (Resim: 10). Ele geçen buluntular arasında 3 adet yonga ile yonga parçaları, taşmalıkları tanımsız düzeltili parçalar bulunmaktadır. Düzeltili ve çentikli parçalar ile bir adet delici alet mevcuttur.

BUCAK İLÇESİ ARAŞTIRMALARI

Seki Avlığı

Son olarak daha önceki sezonlarda ziyaret ettiğimiz ve yoğun şekilde yontma taş buluntulara rastladığımız Bucak ilçesine bağlı Kızılseki köyünün Seki Avlığı Mahallesi'nde tekrar araştırmalar yapılmıştır. Seki Avlığı Mahallesi sarp bir topografyaya sahiptir. Batıdan kireç taşı dağlarla çevrili, yer yer düzlüklerin bulunduğu Seki Avlığı'nda geniş bir alanda yontma taş buluntulara ulaşılmıştır (Fındık vd. 2022). Ancak buluntuların ne kadar bir alana yayıldığı tespit edilememiştir. 2024 sezonunda, Seki Avlığı'nın güney kesimlerinde bazı alanlarda araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak bu alanlarda buluntuya rastlanmamıştır. Daha önce tespit ettiğimiz, yoğun buluntu veren 2107 No.lu Alanın, çevresinde araştırmalara devam edilmiştir. Bu buluntu alanının kuzey sınırı daha önce belirlenmişti. Bu nedenle araştırmalar güney kesime doğru genişletilmiştir. Güney yönde, 2107 No.lu Alanın, hemen bitişiğinde yer alan kayalık yamaçta, yine bol miktarda yontma taş bulguya rastlanmıştır (Resim: 11). 2411 No.lu Alan olarak işaretlenen yamacın, en üst kesimlerine kadar buluntular devam etmektedir. Ancak yoğunluk orta kesimlerde dir. Buluntular arasında çok sayıda yonga çekirdeği, çok sayıda ve çeşitli boyutlarda yonga, az miktarda dilgisel

yongalama ürünü ve bu ürünlere ait çekirdekler bulunmaktadır (Resim: 12, 13). Alet topluluğu, daha önce Seki Avlığı buluntu alanlarından ele geçen buluntularla benzer şekilde, düzeltili yongalar, çentikli ve dişlemeli aletler, deliciler, kenar kazıyıcılar ve ön kazıyıcılar gibi formları içermektedir.

SONUÇ

2024 yılı araştırmalarımız Burdur'un farklı ilçelerinde jeolojik verilere de dayanarak Paleolitik Çağ'da insan yaşamına uygun özelliklere sahip alanlarda yürütülmüştür. Araştırmalar sonucunda 11 yeni buluntu alanı tespit edilmiştir. Geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi 2024 yılı araştırmalarında da Burdur'da Paleolitik Çağ'a ait mağara yerleşimlerine rastlanmamıştır. 4 sezon sürdürülen araştırmalarda küçük inler de dâhil olmak üzere 23 mağara araştırılmış ancak bunların hiçbirinde Paleolitik Çağ'a ait bulgulara rastlanmamıştır. Söz konusu mağaraların pek çoğu dikey yapısından, sarp alanlarda yer almalarından ya da oldukça küçük olmalarından ötürü yerleşime uygun değildir. Yerleşime uygun olanların pek çoğunda ise dolguya rastlanmazken hiçbirinde yontma taş bulgulara ya da hammaddeye de rastlanmamıştır. Buluntu alanlarının tamamı açık hava alanlarından oluşmaktadır. 2024 yılı araştırmalarında toplam 11 buluntu alanından radyolarit, çakmak taşı, silisli kiltası ve çakıl hammaddelerden üretilmiş yontma taş bulgular elde edilmiştir. İlk gözlemlerimize göre söz konusu bulgular Alt/Orta ve Orta Paleolitik Dönemlere ait özellikler göstermektedir. Üst Paleolitik ya da Epi-Paleolitik Dönemlere ait buluntulara rastlanmamıştır.

TEŞEKKÜR

Araştırma iznini veren Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, maddi desteklerinden dolayı Mehmet Akif Ersoy Üniversitesine, Burdur Arkeoloji Müzesi Müdürlüğüne, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcimiz, Erzincan Müzesi Müdürlüğü Uzmanı Sayın Zuhal Alcan'a teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ayrıca araştırmalarımız sırasında ilgilerinden ötürü Çavdır Kaymakamı Sayın Kübra Nur Taşçı'ya, Tefenni Jandarma Komutanlığına, Tefenni Yaylaköy sakinlerinden Sayın Ramazan Ersoy'a, Tefenni Belkaya köyü sakinlerine, Tefenni Konak Restoran'a, Bucak Kocaaliler Jandarma Komutanlığına, Kızılseki Köyü Muhtarı Sayın Atilla Fidan'a teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Cohen, H., R. ve Erol, O. (1969). Aspects of the Palaeogeography of Central Anatolia. *The Geographical Journal*, Vol. 135, No. 3, s. 388-398.

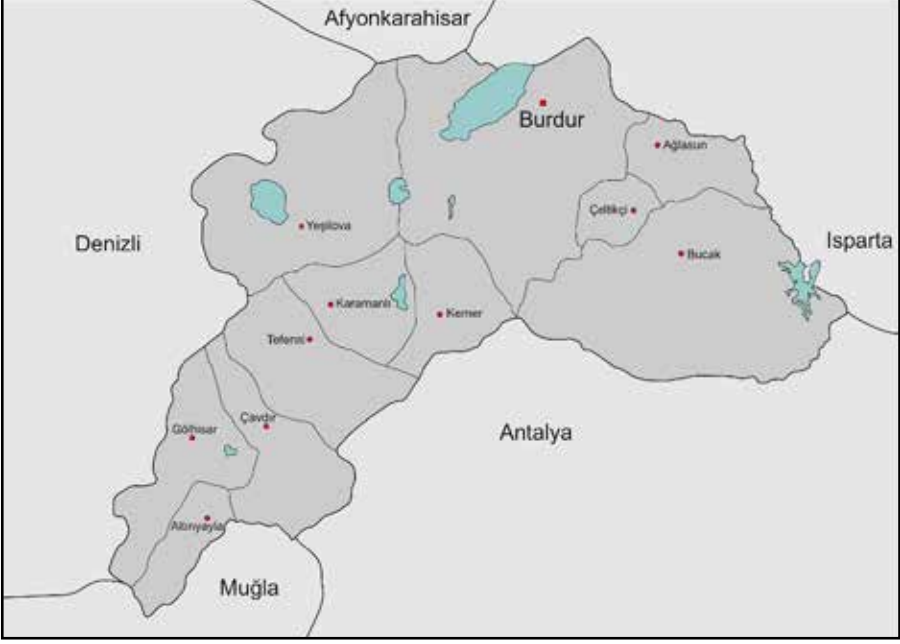
Fındık, B. (2025). Burdur Elmacık Fosil Lokalitesinde İnsan İzleri. *OLBA*, (XXXIII), s. 7-27.

Fındık, B., Mayda, S., Demirel, F., A., Parmak R., C. (2024). Burdur İli Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması-2022, 39. *Araştırma Sonuçları Toplantısı 1*, s. 331-343.

Fındık, B. – S. Mayda – F. A. Demirel – R. C. Parmak, (2022). Burdur Paleolitik Çağ YüzeY Araştırması-2021, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, s. 32-49.

Savaş, F., Çakır, K., Törk, K., Kahraman, İ., Güner, N., Acar, C., Yeleser, L., Keskin, M., Avcı, K., Erşen, D. ve Önal, S. (2017). *Burdur İli Doğal Mağaraları Projesi*, MTA Genel Müdürlüğü, Rapor No: 41, Ankara.

EKLER

Harita 1: Burdur İli Haritası

Resim 1: 2401 No.lu Alan

Resim 2: 2401 No.lu Alansan Yontma taş Buluntular

Resim 3: 2402 No.lu Alan

Resim 4: 2402 No.lu Alandan Yontma Taş Buluntular

Resim 5: 2403 No.lu Alan

Resim 6: 2403 No.lu Alandan Yontma Taş Buluntular

Resim 7: 2405 No.lu Alan

Resim 8: 2405 No.lu Alandan Yontma Taş Buluntular

Resim 9: 2410 No.lu Alan

Resim 10: 2410 No.lu Alandan Yontama Taş Buluntular

Resim 11: 2411 No.lu Alan

Resim 12: 2411 No.lu Alandan Çekirdekler

Resim 13: 2411 No.lu Alandan Yongalar

2024 YILI GAZİANTEP İLİ VE İLÇELERİ DEMİR ÇAĞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI

Beyazıt SÖYLEMEZ*

İbrahim ÜNGÖR

Merve ÖZYİĞİT

Gaziantep ili ve çevresi, Güneydoğu Anadolu'nun tarihsel süreçte önemli kültürel geçiş ve etkileşim sahalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda 2021 yılı itibarıyla başlatılan “Gaziantep İli ve İlçeleri Demir Çağları YüzeY Araştırması” projesi, bölgenin Demir Çağı Dönemi'ne ait arkeolojik mirasını sistematik biçimde belgelemeyi ve bu döneme ilişkin yerleşim dinamiklerini çok yönlü biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Proje kapsamında şimdiye dek gerçekleştirilen çalışmalar, Gaziantep il sınırları içinde yer alan çok sayıda höyük, kale, Nekropol Alanı ve diğer yerleşimler üzerine yoğunlaşmıştır. Tespit edilen merkezler bölgenin Eski Çağ tarihine ışık tutacak niteliktedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının ilgili izniyle sürdürülen ve başkanlığında yürütülen 2024 yılı yüzeY araştırması sezonu, 16–26 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında, Gaziantep ilinin Şahinbey, Şehitkamil, Oğuzeli ve Araban ilçelerinde yoğun bir arkeolojik tarama faaliyeti yürütülmüş, toplamda 43 arkeolojik merkezde incelemeler yapılmıştır. Araştırma ekibimiz, seramik değerlendirmeleri, coğrafi bilgi sistemleri uygulamaları ve saha belgeleme süreçlerinde disiplinler arası bir yaklaşımla çalışmış; her bir yerleşim alanı, dönemsel bağlamı içerisinde detaylı biçimde analiz edilmiştir. 2024 yılı çalışmalarında elde edilen bulgular, özellikle Demir Çağı'na tarihlendirilen yerleşim ve nekropol alanlarının bölgesel dağılımını daha net biçimde ortaya koymuş; Gaziantep'in bu dönemdeki yerleşim ağı, kültürel süreklilik ve etkileşim dinamikleri açısından yeniden değerlendirilmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda, 2024 Yılı YüzeY Araştırmaları yalnızca yeni bulguların belgelenmesi açısından değil aynı zamanda önceki sezonlarda elde edilen verilerin bütüncül bir çerçevede tamamlanması bakımından da kritik bir aşamayı temsil etmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının E-77734899-161.01[161.01;161.01.18]-5002836 sayılı ve 17.04.2024 tarihli izinleri ile başkanlığımdaki bir ekiple yürütülen Gaziantep İli ve İlçeleri Demir Çağları YüzeY Araştırması 16-26 Ağustos tarihleri arasında Şahinbey, Şehitkamil, Oğuzeli ve Araban ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. YüzeY araştırmamıza bakanlık

* Dr. Öğr. Üyesi Beyazıt Söylemez, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, Hatay, TÜRKİYE, beyazitsöylemez@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6545-6349
Prof. Dr. İbrahim Üngör, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, Erzincan, TÜRKİYE, iungor@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4600-0933
Arş. Gör. Merve Özyiğit, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, Erzincan, TÜRKİYE, merve.ozyigit@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5218-7549

temsilcisi olarak Zerrin Akdoğan katılmıştır. Ekibimizde yer alan Doç. Dr. Mehmet Ali Yılmaz, Doç. Dr. Mustafa Karageçi, Doç. Dr. Gökhan Kalmış, Dr. Öğr. Üyesi İshak Küçükyıldız, Arş. Gör. Dr. Burak Bingöl, Yüksek Lisans Öğrencileri Merve İkbal Emerce ve Mehmet Hüseyin Arslan seramik değerlendirme çalışmalarımıza katkı sağlamışlardır. Doç. Dr. Mesut Şimşek ise coğrafi bilgi sistemleri çalışmalarımıza destek olmuştur.

“2024 Yılı Gaziantep İli ve İlçeleri Demir Çağları Yüzey Araştırmaları” kapsamında yürüttüğümüz arazi çalışmaları sonucunda Şehitkamil ilçesinde 20, Şahinbey ilçesinde 12, Oğuzeli ilçesinde 7, Araban ilçesinde 2 yerleşim alanı olmak üzere toplamda 43 merkezde araştırma yapılmıştır.

ŞEHİTKAMİL İLÇESİ

Acaroba Höyük

Şehitkamil ilçesi Acaroba Mahallesi'nin yaklaşık 800 m kuzeyinde, Gaziantep–Nurdağı Kara Yolu'nun hemen kenarında yer alan höyük, çevresinden yaklaşık 25 m yükseklikte olup oldukça büyük bir yerleşim alanıdır. Höyüğün güney etekleri ve tepesi yoğun bitki örtüsü ile kaplandığından höyüğe ulaşım bu kesimlerden güçleşmiştir. Öte yandan kuzey yamaçları tarımsal faaliyetler ve modern yapılaşmanın etkisiyle önemli ölçüde tahribata uğramıştır. Höyüğün kuzey kesiminde bir adet *khamosorion* tespit edilmiştir. Yapılan yüzey araştırmasında höyükte ele geçen seramikler ağırlıklı olarak Demir Çağı'na tarihlenmektedir.

Aktoprak Höyük 1

Şehitkamil ilçesi Aktoprak Mahallesi'nin yaklaşık 1 km doğusunda yer alan höyük, sanayi sitesine yakın konumda bulunmaktadır. Höyüğün batısından gelerek kuzeyinden geçen bir tren yolu hattı mevcuttur. Orta büyüklükte olan höyük, çevresindeki araziye göre yaklaşık 12 m yüksekliğe sahiptir. Ancak, modern yapıların çevreyi sarması nedeniyle höyüğün dışarıdan görünürlüğü kısıtlıdır. Höyüğün yüzeyi, yoğun fıstık bahçeleriyle kaplanmış olup, bu tarımsal faaliyetler tahribata yol açmaktadır. Özellikle höyüğün güneybatı eteği ve çevresi, tarım faaliyetleri nedeniyle traşlanarak önemli ölçüde yok edilmiştir. Tarımsal tahribat sonucunda mimari yapı kalıntıları kısmen açığa çıkmıştır. Höyükte yapılan yüzey araştırmalarında bol miktarda seramik buluntu elde edilmiştir. Bu buluntuların büyük bir kısmı Demir Çağ ve Orta Çağ'a tarihlenmektedir.

Aktoprak Höyük 2

Şehitkamil ilçesi Aktoprak Mahallesi sınırları içerisinde, Aktoprak Höyük I'nın yaklaşık 500 m batısında ve mahallenin 1,5 km batısında yer alan Aktoprak Höyük II, yazı mevkiinde konumlanmaktadır. Höyük, Aktoprak Mahallesi ile sanayi sitesini birbirine bağlayan Kara Yolu'nun hemen kuzeyinde bulunmaktadır. Yoğun tarımsal faaliyetlerin etkisiyle hö-

yük büyük oranda sürülmüş ve yüzeyi neredeyse tamamen düzleştirilmiştir. Güncel ölçümlerle höyüğün çevre zemin seviyesine göre yüksekliği yaklaşık 1,5 m olarak kaydedilmiştir. Yapılan yüzey araştırmaları sırasında höyükte yoğun bir seramik dağılımı tespit edilmiştir. Buluntular arasında Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağ (Karaz Kültürü), Demir Çağ ve Orta Çağ'a ait seramik örnekleri bulunmaktadır.

Arıl Höyük

Şehitkamil ilçesi Aşağı Arıl Mahallesi sınırları içinde yer alan Arıl Höyük, bölgedeki en yüksek ve büyük höyüklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Höyüğün kuzey ve batı yamaçları oldukça dik olup, çevresindeki topografik yapıyı belirginleştirmektedir. Höyük günümüzde modern yapılaşmalarla çevrilmiş olup, üzerindeki tarımsal faaliyetler de höyüğün arkeolojik dokusuna ciddi zararlar vermektedir. Özellikle höyüğün güney eteklerinde açılan bir yol ve yapılan yapılar, tahribatın yoğunlaşmasına neden olmuştur. Höyükte Tunç Çağ, Demir Çağ ve Orta Çağ seramikleri bulunmuştur.

Bedirkent Höyük

Şehitkamil ilçesi Bedirkent Mahallesi sınırları içerisinde yer alan höyük, Gaziantep-Adıyaman Kara Yolu'nun yaklaşık 200 m güneydoğusunda konumlanmaktadır. Höyüğün hemen batısından doğuya doğru akan Bedir Çayı geçmektedir. Höyük, çevresinden rahatlıkla görülebilen bir topografik özelliğe sahip olmakla birlikte kuzey yamacında yer alan modern yapılaşma ve bir çiftlik, höyüğün doğal yapısını etkilemiş ve tahribatına yol açmıştır. Ayrıca höyükte yürütülen tarımsal faaliyetler de kültürel katmanların korunmasını zorlaştırmaktadır. Yapılan yüzey araştırmalarında höyükte az sayıda seramik örneği ele geçmiştir. Bu buluntular arasında Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlenebilecek örnekler bulunmaktadır.

Çinçin Höyük

Şehitkamil ilçesi Yukarı Beylerbeyi Mahallesi sınırları içinde, Gaziantep-Adıyaman Kara Yolu'nun kenarında ve organize sanayi bölgesi çıkışında konumlanan Çinçin Höyük, deniz seviyesinden yaklaşık 880 m yüksekte ve çevresinden yaklaşık 8 m yükselen bir höyüktür. Höyüğün kuzeybatı eteğinde, höyüğe ciddi tahribat yaratan bir benzin istasyonu bulunmaktadır. Ayrıca, höyüğün üzerinde yürütülen tarımsal faaliyetler de kültürel tabakanın korunmasını olumsuz etkilemektedir. Güney ve batı yamaçları hafif meyilli olup sürülmüşken, kuzey yamacı daha dik bir topografik özellik göstermektedir. Höyüğün yüzeyi büyük oranda bitki örtüsü ile kaplıdır. Höyükte yapılan araştırmada yoğun seramik buluntuları elde edilmiştir. Elde edilen seramikler arasında Demir Çağı ve Orta Çağ'a tarihlenen seramikler bulunmaktadır.

Güngürge Höyük

Şehitkamil ilçesi Güngürge Mahallesi sınırları içinde yer alan Güngürge Höyüğü köyün tam ortasında konumlanmış olup, çevre zemin seviyesinden yaklaşık 15 m yüksekliğe ve deniz seviyesinden 890 m rakıma sahiptir. Höyük, yerleşim alanının merkezinde bulunması nedeniyle köy evleri höyüğün etrafında oluşturulan ve tepesine kadar çıkan yollar ile önemli ölçüde tahribata uğramıştır. Ayrıca höyüğün güney ve batı etekleri köy halkı tarafından yoğun tarım ve hayvancılık faaliyetleri için kullanılmaktadır. Bazı kısımlar ise köy sakinleri tarafından düzleştirilmiştir. Tepesinde bulunan elektrik direği de höyüğün fiziki bütünlüğüne zarar veren unsurlar arasında yer almaktadır. Höyükte elde edilen seramikler Demir Çağ'a tarihlenmektedir.

Humanız Höyük

Şehitkamil ilçesi 29 Ekim Mahallesi sınırları içerisinde, Humanız Mevkii'nde yer alan höyük, Gaziantep–Kilis Kara Yolu'nun yaklaşık 300 m doğusunda konumlanmaktadır. Deniz seviyesinden 810 m yükseklikte bulunan höyük, çevre araziye göre yaklaşık 20 m yüksekliğiyle dikkat çeken bir yerleşim alanıdır. Höyük günümüzde modern yerleşim alanları ile çevrili olup hem doğusundan hem de batısından kara yolu geçmektedir. Özellikle doğu yamacında yakın döneme ait yıkılmış yapı kalıntıları yer almakta; bu kesim hem söz konusu yapılaşma hem de yol geçişi ve işyeri faaliyetleri nedeniyle ciddi ölçüde tahrip olmuştur. Buna karşılık höyüğün kuzey yamacı ağaçlandırılmış olup nispeten daha iyi korunmuş durumdadır. Batı ve güneybatı etekleri de kısmen korunmuş alanlar arasında yer almaktadır. Höyükte gözlemlenen çok sayıda kaçak kazı çukuru alanın korunmasız yapısını ve arkeolojik değerlerin zarar gördüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Höyükte elde edilen seramikler arasında Tunç Çağı, Demir Çağ, Helenistik Dönem ve Orta Çağ'a tarihlenebilecek örnekler tespit edilmiştir.

Kadı Yeri Nekropol Alanı

Şehitkamil ilçesi Öğümsöğüt Mahallesi sınırlarında, Kadıyeri Mevkii olarak bilinen alanda yer alan nekropol, mahalle merkezinin yaklaşık 3.5 km kuzeybatısında, deniz seviyesinden 1040 m yükseklikte konumlanmaktadır. Nekropol Alanında tespit edilen kaya mezarlarının girişleri, bölge halkı tarafından yabancı hayvanların girmesini engellemek amacıyla taş ve toprakla kapatılmış durumdadır. Mezarların bir ve iki odalı planlara sahip olduğu bilgisi, mezarların kapatılmasında yer alan köylüler tarafından aktarılmıştır. Alandaki mezar tipolojisi Gaziantep bölgesinde çok sayıda örneği bulunan kaya mezarı geleneği ile benzerlik göstermektedir. Mezar odalarına merdivenli bir dromos aracılığıyla ulaşılmakta olup, iç mekânda genellikle arcosolium ve kline düzenlemelerine yer verilmiştir. Ayrıca mezar odalarının duvarlarında, köylüler tarafından «mumluk» olarak adlandırılan, ölü kültü bağlamında kullanıldığı anlaşılan sunu nişleri de yer almaktadır. Nekropol Alanındaki ana kaya kütlelerinin tamamının mezar yapımı amacıyla değerlendirildiği göz-

lemlemiştir. Mezar girişlerine yakın konumlarda dikdörtgen formlu ritüel nişlerin yanı sıra, sunu sınırlarının akıtılması amacıyla oyulmuş oluklar da tespit edilmiştir. Bu mimari unsurlar, alanda gerçekleştirilen defin uygulamalarının yanı sıra ölü gömme sonrası anma ve sunu törenlerinin de varlığına işaret etmektedir. Alanda yapılan gözlemler sonucunda toplam 8 adet kaya mezarı tespit edilmiştir. Bu mezarların korunması, belgelenmesi ve bilimsel yöntemlerle araştırılması, bölgenin gömü geleneği ve ölü kültü pratiklerinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Öğümsöğüt Nekropol Alanı

Şehitkamil ilçesi Öğümsöğüt Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Öğümsöğüt Nekropol Alanı, mahalle merkezinin yaklaşık 1.5 km batısında, deniz seviyesinden 1040 m yükseklikteki bir tepenin doğuya bakan yamacında konumlanmaktadır. Nekropol Alanı günümüzde aktif tarım arazisi olarak kullanılmakta olup, bu faaliyetler alanın arkeolojik bütünlüğünü ciddi şekilde tehdit etmektedir. Özellikle iş makineleriyle gerçekleştirildiği anlaşılan kaçak kazı faaliyetleri, nekropoldeki mezar yapılarına ciddi zarar vermiştir. Bu müdahalelerden biri, bir kaya mezarını neredeyse tamamen yok edecek düzeyde tahrip etmiştir. Alanda tespit edilen mezar odalarının girişleri yoğun toprak dolgu ile kapandığından dolayı mimari planları çıkarılamamıştır. Bu durum mezar tipolojisinin belirlenmesini ve yapısal özelliklerin analiz edilmesini şu aşamada güçleştirmektedir. Ancak alanın genel konumlanışı ve çevresel bağlamı, buradaki gömü uygulamalarının bölgenin kaya mezar geleneği içinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Pancarlı (Pınar) Höyük 1

Şehitkamil ilçesi Erikli Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Pancarlı (Pınar) Höyük, Şanlıurfa–Diyarbakır Kara Yolu’nun yaklaşık 3 km güneyinde konumlanmaktadır. Deniz seviyesinden 960 m yükseklikte ve çevresinden yaklaşık 25 m yükselen bu höyük, bölgenin en büyük yerleşim alanlarından biri olma özelliğini taşımaktadır. Höyüğün kuzeyinde, günümüzde kurumuş veya yönü değişmiş olduğu anlaşılan eski bir dere yatağı bulunmaktadır. Bu doğal su kaynağına yakınlık yerleşimin ilk kurulduğu dönemdeki çevresel tercihleri anlamak açısından önemlidir. Höyük günümüzde hem tarımsal kullanım hem de çevresel yapılaşma nedeniyle ciddi tahribata uğramıştır. Üzerinde yer alan tarla, modern kullanımın izlerini taşımakta; ayrıca, arazi sahibi tarafından inşa edilmiş olan ve 6 Şubat 2023’te meydana gelen depremler sırasında yıkılan yapı da höyüğün bütünlüğünü olumsuz etkilemiştir. Höyüğün yüzeyinde bu yapıya ve geçmiş dönemlere ait olduğu anlaşılan dağınık halde mimari taş bloklar gözlemlenmiştir. Yüzey araştırmaları sırasında höyük üzerinde yoğun bir seramik dağılımı tespit edilmiştir. Bu seramikler içerisinde özellikle Demir Çağı ve Orta Çağ’a tarihlenebilecek örnekler dikkat çekmektedir.

Pancarlı (Pınar) Höyük 2

Şehitkamil ilçesi Erikli Mahallesi sınırlarında yer alan Pancarlı (Pınar) Höyük 2, Pancarlı (Pınar) Höyük 1'in yaklaşık 500 m batısında konumlanmaktadır. Höyük, çevre arazi-den yaklaşık 15 m yükseklikte olup, deniz seviyesinden 970 m rakıma sahiptir. Höyüğün tepe kısmında yöre halkı tarafından inşa edilmiş bir türbe bulunmaktadır. Ayrıca höyük günümüzde aktif şekilde tarım faaliyetlerinde kullanılmakta olup, bu durum kültürel dokunun korunması açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Tarımsal kullanımın yanı sıra, tepeye kadar araç ulaşımına imkân veren yol açılmış olması ve kuzey eteklerinde inşa edilen köy evleri, höyüğün fiziki bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemiştir. Yüze araştırma-ları sırasında höyük üzerinde seramik buluntularının yanı sıra, bol miktarda bitki ve deniz canlılarına ait fosil örneklerine de rastlanmıştır. Bu fosil buluntular höyüğün bulunduğu arazinin jeolojik geçmişi hakkında bilgi sunmakta olup, arkeolojik katmanların yanı sıra paleoekolojik analizler için de dikkate değer bir veri potansiyeli taşımaktadır.

Humanız Nekropol Alanı

Şehitkamil ilçesi 29 Ekim Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Nekropol Alanı Humanız Höyük'un yaklaşık 100 m doğusunda, kuzey-güney doğrultulu doğal bir tepenin batıya bakan yamacında konumlanmaktadır. Nekropol ile höyük arasında yer alan asfalt yol, alanın mekânsal bütünlüğünü bozmuş ve özellikle kuzey kesimindeki kaya mezar-larının büyük bir kısmının tahrip olmasına neden olmuştur. Yol yapımına ve devam eden inşa faaliyetlerine bağlı olarak bu bölümdeki mezarlar büyük oranda ortadan kalkmıştır. Saha çalışmaları sonucunda alanda toplam 14 kaya mezarı tespit edilmiştir. Bu mezarların büyük çoğunluğu toprak dolguyla kapalı durumda olduğundan planları çıkarılamamıştır. Ancak girişi kısmen açık olan iki mezar mevcuttur. Bunlardan birinin girişi, toprak dolguyla kısmen kapanmış olmakla birlikte bir insanın geçebileceği açıklığa sahiptir. Tek odalı plan düzenine sahip olan mezarda hem arcosolium hem de kline yer almaktadır. Mezarın girişi ve iç hacmi büyük oranda toprak dolgu ve modern çöp birikimiyle doludur. Giriş mimarisinden anlaşıldığı kadarıyla mezar, bölgedeki benzer örneklerde olduğu gibi merdi-venli bir giriş sistemine sahiptir. İç mekânda üç adet arcosolium tespit edilmiştir. Nekropol Alanındaki bazı mezarlarda Mandolu Dolaplı Mağara Nekropolü'nde ve Kadıyeri Nekro-polü'nde de örneklerine rastlanan dikdörtgen planlı libasyon nişi ve daha küçük boyutlu sunak çukurları bulunmaktadır.

Suboğazı Höyük 1

Şehitkamil ilçesi sınırları içerisinde, Suboğazı Mahallesi'nde yer alan höyük deniz se-viyesinden yaklaşık 820 m yüksekte bulunmakta olup, yaklaşık 15 m yüksekliği ile çev-re-den rahatlıkla gözlemlenebilen belirgin bir yerleşim alanıdır. Ancak höyük, günümüzde modern köy yerleşiminin tam ortasında kaldığı için ciddi düzeyde tahribata uğramıştır. Hö-yüğün etekleri ve üzeri tamamen konutlar ile kaplanmış durumdadır. Bu yapılaşma kültürel

tabakaların korunmasını ve arkeolojik dokunun sağlıklı biçimde değerlendirilmesini büyük ölçüde zorlaştırmaktadır. Höyükte yapılan araştırmada bulunan seramikler arasında Tunç Çağı'na, Helenistik Dönem'e ve Orta Çağ'a tarihlenen örnekler tespit edilmiştir.

Suboğazı Höyük 2

Şehitkamil ilçesi, Suboğazı Mahallesi'nin 3 km kuzeydoğusundaki kötü değirmen mevkiinde bulunmaktadır. 810 m rakıma sahip alanda yer alan höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 7 m'dir. Höyüğün hemen batısından civar köyleri birbirine bağlayan bir asfalt yol geçmektedir. Tarım arazilerinin ortasında kalan höyüğün üzerinde de tarımsal faaliyetler yapılmaktadır. Bundan dolayı höyüğün üzeri ve etekleri yoğun bir şekilde tahrip edilmiştir. Höyüğün üzerinde toplanan taşlarla tarla sınırlarını belirlemek amacıyla hatlar oluşturulmuştur. Aktif bir şekilde sürüldüğü için höyük üzerinde ve eteklerinde çok fazla seramik verisine rastlanmıştır. Elde edilen seramikler arasında Tunç Çağı, Demir Çağı ve Orta Çağ seramikleri bulunmaktadır.

Tokdemir Nekropol Alanı

Şehitkamil ilçesi Tokdemir Mahallesi'nin 1 km kuzeybatısında Şekerşin Mevkii'nde yer almaktadır. Tarım arazilerinin içinde kalan Nekropol Alanındaki mezarlardan bazıları kapalı olmakla birlikte bir mezar odasının girişi açıktır. Mezar odasının girişi toprak dolgu sebebiyle rampalı bir halde olmakla birlikte burada merdivenli bir giriş olduğu anlaşılmaktadır. Zira mezar odasının giriş kapısından (96x310 cm) içeriye de en az iki basamakla inilmektedir. Gaziantep bölgesinde gördüğümüz çok sayıdaki kaya mezarında rastladığımız mezar odasının girişini kapatan kapağa ait yuva bu mezarda kapakla birlikte bulunmaktadır. Yarısı kırılarak mezara girildiği anlaşılan bu yassı ve silindirik monoblok kireç taş diğer mezarların aksine burada *in situ* olarak bulunmaktadır. Bu kapak 25 cm kalınlığa ve 104 cm yüksekliğe sahiptir. Açık olan tek odalı mezarda toplam 7 adet kiline bulunmaktadır. Mezar odasının giriş kapsının karşı duvarında iki adet birbirinden ayrı yapılmış arcasolium bulunmaktadır. Her iki mezarda da mezar girişine bakan kiline duvarlarında ikişer tane stilize insan portresi bulunmaktadır. Mezar odasının girişinin sağında ve solunda ise bir arcasolium içinde iki ve üç kiline bulunmaktadır. Mezar odasının girişinde sağdaki 1 numaralı arcasoliumda üç adet kiline (116x210 cm) bulunurken girişin solundaki 4 numaralı arcasoliumda 2 kiline (90x210 cm) yapılmıştır. Bu arcasoliumlar içindeki mezarların arasında bir insanın geçebileceği genişlikte birer koridor yapılmıştır. 2 (114x210 cm) ve 3 numaralı (124x190 cm) arcasoliumlar mezar odasının girişin karşı duvarına ayrı ayrı yapılmış arcasolium şeklindedir. Mezar odasındaki tüm mezarların mezar odasına merkezinden rahatlıkla görülebilecek yüzlerine cepheden ikişer insan portresi kazınmıştır. Bu portrelerin boyutu ortalama 25x55 cm'dir. Bu portrelerin en büyüğü (28x83 cm) ise mezar odasının girişinin hemen sol duvarına kazınmıştır. Giriş kapısının sağ duvarında ise sunu için büyükçe bir niş (85x66 cm) yapıldığı anlaşılmaktadır. Mezar odasının toprak dolgu ile birlikte yüksekliği 160 cm'dir. Mezar içinde yapılan kaçak kazılar mezarlara zarar vermiştir.

Tuğlu Höyük

Şehitkamil ilçesi sınırları içerisinde yer alan Büyük Tuğlu Höyüğü aynı adlı mahallenin yaklaşık 2 km güneydoğusunda konumlanmaktadır. Höyük deniz seviyesinden yaklaşık 790 m yükseklikte olup, çevre zemin seviyesinden yaklaşık 7 m yükselti göstermektedir. Tarım arazilerinin ortasında yer alan höyük, günümüzde aktif olarak fıstık ve üzüm yetiştiriciliği amacıyla kullanılmaktadır. Bu durum höyükte önemli ölçüde fiziki tahribata yol açmaktadır. Höyüğün hemen kuzeyinden bir sulama kanalı geçmekte olup, kuzey yönünde uzanan asfalt yol üzerinden höyük net bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesi nedeniyle yüzeyde yoğun miktarda seramik buluntusuna rastlanmıştır. Bu seramikler arasında özellikle Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlenen parçalar dikkat çekmektedir.

Tuğlu Nekropol Alanı

Şehitkamil ilçesi Tuğlu Mahallesi sınırları içerisinde, Kızlar Kayası Mevkii'nde yer alan Nekropol Alanı deniz seviyesinden yaklaşık 810 m yükseklikte, batıya bakan bir tepenin yamacında konumlanmaktadır. Alan, günümüzde tamamen modern yerleşim yapılarıyla çevrelenmemiş olmakla birlikte yoğun tahribata uğramıştır. Söz konusu alandaki kaya mezarlarının büyük bölümü toprak dolgu nedeniyle kapalı durumdadır ancak üç mezar açık vaziyettedir. Bu mezarların ikisinin üstü tamamen açıktır ve köylülerin beyanına göre içlerinden insan kemikleri çıkarılmıştır. Mezarların büyük oda mezar tipiyle ilişkilendirilemeyecek kadar küçük olduğu, genellikle tekil gömüler için düzenlenmiş kaya mezarları olduğu gözlemlenmiştir. Ana kaya oyularak kabaca düzeltilmiş; iç mekân düzenlemesinde ise kline veya arcosolium gibi mimari öğelere yer verilmemiştir. 1 numaralı mezar, 60x75 cm ölçülerinde bir giriş açıklığına sahip olup, iç ölçüleri yaklaşık 120x80 cm'dir. Giriş kısmında toprak dolgu bulunduğundan, mezara muhtemelen merdivenle inilmekte olduğu düşünülmektedir. 2 numaralı mezar, diğerlerine göre daha geniş ve korunmuş durumdadır. Ana kayaya oyulmuş 63x68 cm ölçülerinde bir giriş açıklığına sahip olan mezarın iç hacmi 150x190 cm'dir. Ancak, bu mezar kaçak kazılar sonucunda tahrip edilmiş ve iç kısmı daha da derinleştirilmiştir. Mezara bitişik olarak, girişi daha kabaca şekillendirilmiş bir mezar odası daha tespit edilmiştir. Her iki mezarın ortasında ana kaya düzleştirilerek dikdörtgen planlı bir niş oluşturulmuştur. 3 numaralı mezar ise ikiz planlı bir yapıdır. Batıya bakan ve 80x100 cm ölçülerinde ortak bir giriş açıklığına sahip olan bu mezarların iç ölçüleri sırasıyla 76x95 cm ve 85x125 cm'dir. Giriş kısımlarının önünde küçük birer dromos düzenlemesi yer almaktadır. Mezarların üst örtüleri kısmen açıktır. Nekropol Alanında sadece mezar yapıları değil aynı zamanda ana kaya kullanılarak oluşturulmuş çeşitli işlik unsurları da bulunmaktadır. Bu işliklerde ezme teknesi, akıtma kanalı ve muhtemelen şıra ya da zeytinyağı biriktirme havuzu olarak işlev görmüş yapılar tespit edilmiştir. Bu durum alanın yalnızca bir gömü yeri değil, aynı zamanda üretim ya da işlevsel faaliyetlerin sürdürüldüğü çok amaçlı bir kullanım alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Karahöyük Nekropol Alanı

Şehitkamil ilçesine bağlı Karahöyük Mahallesi sınırları içerisinde, deniz seviyesinden yaklaşık 970 m yükseklikteki bir tepenin güneye bakan yamacında konumlanan Nekropol Alanı, çok sayıda kaya mezarını içermektedir. Söz konusu alan Karahöyük Höyüğü'nü doğrudan görebilecek bir konumda yer almakta olup, tepeye ulaşımı sağlayan doğal bir yol da mevcuttur. Nekropolde, ana kayaya oyulmuş küçük boyutlu oda mezarların yanı sıra, Gaziantep bölgesinde sıkça karşılaşılan merdivenli girişe sahip, arcosoliumlu ve kline düzenlemeli mezar tipleri de gözlemlenmektedir. Merdivenli girişe sahip mezarların bir kısmının ağızları, zamanla gelişen yabancı bitki örtüsü ve ağaçlar tarafından örtülmüş durumdadır. Nekropoldeki 1 numaralı mezara beş basamaklı bir merdiven ile ulaşılmaktadır. Bu mezarda arcosolium ya da kline bulunmamakla birlikte giriş kısmında, birinci basamak seviyesinde bir libasyon kanalı yer almaktadır. Mezarın içi ve giriş bölümü özenle düzleştirilmiştir. 2 numaralı mezarın girişinde, 1,5x3,20 m boyutlarında merdivenli bir dromos tespit edilmiştir. Ancak, giriş kısmının toprak dolgu ve ağaçlarla kapalı olması nedeniyle mezarın planı çıkarılamamıştır. Mevcut ölçülere dayanılarak, nekropoldeki en büyük mezar olabileceği düşünülmektedir. Geriye kalan altı kaya mezarı ise ana kayaya oyulmuş ve genellikle tekil gömüye uygun şekilde planlanmış, küçük ölçekli mezarlardır. Özellikle 5 numaralı mezarın açıldığı ana kayadan faydalanılarak ön kısmında bir giriş nişi oluşturulmuştur. 7 ve 8 numaralı mezarlar ise üst örtüleri tahrip olduğundan açık durumda olan ve yan yana inşa edilmiş ikiz mezar düzenlemesinde yapılar. Nekropol Alanında yer yer sunu çukurlarına rastlanmaktadır. Ayrıca, kaya mezarlarına yakın konumda bulunan ışık kalıntıları, bu alanın da yalnızca bir gömü sahası olarak değil, aynı zamanda üretim veya günlük faaliyetlerin sürdüğü çok işlevli bir alan olarak da kullanıldığını göstermektedir.

Göksüncük Nekropol Alanı

Şehitkamil ilçesi, Göksüncük mahallesinin 2.5 km güneydoğusunda 5. Organize Sanayi Bölgesi'nde yer almaktadır. Nekropol Alanı, sanayi sitesindeki fabrikaların arasında, büyük bir kısmı yok edilerek işletmeye açılan bir tepenin doğuya bakan yamacındadır. Nekropol Alanının bulunduğu tepenin doğusundan ve kuzeyinden kara yolu geçmektedir. Bu sayede Nekropol Alanına ulaşım oldukça rahattır. 1 numaralı büyük mezar odası geniş (980 cm) bir girişi olan 7.20x10 m boyutlarında içi büyük oranda toprak ve taş dolguyla dolu bir odadır. Ciddi bir tahribatın yapıldığı mezar odasında dolgu sebebiyle sadece bir kısmı açıkta olan arcosolium ve sütunlar görülmektedir. Mezar girişinin karşı duvarında da sunu nişleri yapılmıştır. Mezar odasının duvarları kabaca düzleştirilmiştir. Bu mezar odasının hemen üst tarafında geniş bir girişi olan bir mezar daha vardır. Ana kayaya açılmış bu mezar odasının sol tarafında bir arcosolium ve toprak dolguyla büyük oranda kapatılmış kiline görülmektedir. Ayrıca mezar odasının karşı duvarına açılmış sunu nişleri de bulunmaktadır. 3 numaralı mezar Nekropol Alanındaki en büyük mezar odasıdır. Toprak dolgu sebebiyle küçük bir açıklıktan girilen ve içinde çok sayıda mezar bulunan bu oda patlayıcı-

larla büyük oranda tahrip edilmiştir. Mezar odasının ortasında bir sütun bulunmaktadır. Bu sütuna bağlı tavanda giriş sağlam durmakta ancak bu sütuna bağlı olarak oluşturulan oda duvarlarının parçalandığı anlaşılmaktadır. Sütuna bağlı olarak oluşturulan oda bir odanın içinde duvarlara açılmış 4 adet mezar bulunmaktadır. Bunlar duvarlara kabaca açılmış mezarlardır. Bu odanın sağ tarafında yine tahribat ve dolgu sebebiyle mezar görülememekle birlikte duvara duvara açılmış dikdörtgen niş bulunmaktadır. Burası da sütuna bağlı bir duvarla ayrı bşr oda yapılmış ancak bunun da duvarı parçalanmıştır. Mezar odasının girişinin solunda bulunan 3 ve 4 numaralı mezarlar düzgün bir şekilde yapılmış arcasolium ve kilineli mezarlardır. Bu arcasoliumların hemen üzerinde 6 adet yuvarlak niş bulunmaktadır. Mezar odasının girişinin sağında da yine büyük tahribat dolayısıyla mezarların ortadan kaldırıldığı bir alan vardır. Burada duvarın geniş bir alanının kare biçimli düzleştirildiği ve birtakım sunu nişleri yapıldığı görülmektedir. Göksüncük Nekropol Alanındaki 4 numaralı kaya mezarı Gaziantep'te sıkça karşılaştığımız mezar formundadır. Uzun bir merdivenli dromosu (97x360 cm) bulunan mezar odasının girişini kapatan silindirik monoblok kapağa ait yuva (60x46 cm) bulunmaktadır. Giriş kapısı (64x70 cm) büyük oranda toprak dolgu ile kapatılmıştır. Mezar odası buradaki küçük açıklıktan görülebilmektedir. İçi özenli bir şekilde düzleştirilen mezar odasında üç adet arcasolium bulunmaktadır. Biri mezar odası girişinin karşısında diğerleri de bunun sağında ve solundadır. İçerisi de toprak ve taş dolgu ile doldurulduğu için arcasolium ve kilineler kısmen görülmektedir. Mezar odasının açıldığı ana kayada mezar girişinin üst kısmında dikdörtgen bir sunak yapılmıştır.

ŞAHİNBEY İLÇESİ

Almalı Höyük

Şahinbey ilçesi, Almalı Mahallesi'nde, Gaziantep-Kilis Kara Yolu'nun 1 km doğusunda yer almaktadır. Höyüğün kuzey-kuzeydoğu dışındaki etekleri, yoğun yapılaşma nedeniyle ciddi tahribata maruz kalmıştır. Ayrıca höyük üzerinde çok sayıda kaçak kazı çukuru bulunmaktadır. Bunların eski olanları yer yer yüzeyde çöküntülere yol açmıştır. Oldukça büyük ve yüksek bir yerleşim alanı olan höyük, çevreden rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Zeminden yüksekliği yaklaşık 15 m'dir. Yüzey araştırmaları kapsamında elde edilen yoğun seramik buluntuları arasında Tunç Çağı, Demir Çağı, Helenistik Dönem ve Orta Çağ'a ait örnekler yer almaktadır.

Cansız Höyük

Şahinbey ilçesinin yaklaşık 5 km güneyinde, Gaziantep Havalimanı yolu üzerinde, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Kampüsünün hemen batısında yer almaktadır. Havalimanı yolu, höyüğün hemen doğusundan geçmektedir. Çevresine göre yaklaşık 7 m yüksekliğe sahip olan höyük, orta büyüklükte bir yerleşim alanıdır. Höyüğün kuzeybatı ve güneybatı etekleri daha dik meyilli olup, bu kesimlerde höyüğün yüksekliği daha belirgin biçimde gözlemlenebilmektedir. Tarım arazileriyle çevrili olan höyüğün özellikle kuzey etekleri,

büyük ölçüde parçalanarak tarım alanına dahil edilmiştir. Höyüğün tepesinde ise derinliği oldukça fazla olan kaçak kazı çukurları tespit edilmiştir. Yüzeysel araştırması kapsamında höyükte Demir Çağı'na ait seramikler tespit edilmiştir.

Çapalı Höyük

Şahinbey ilçesi, Çapalı Mahallesi'nin ortasında yer alan bir höyüktür. Gaziantep-Kilis Kara Yolu'nun 3,2 km batısında konumlanmaktadır. Orta büyüklükteki höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 10 m'dir. Höyük, çevresindeki yoğun yapılaşma ve kaçak kazılar nedeniyle büyük ölçüde tahrip olmuştur. Güney ve batı yamaçlarında evler ve ahırlar yer almakta; kuzey ile kuzey-kuzeydoğu etekleri ise parçalanarak düzleştirilmiştir. Höyüğün tepe noktasında yöre halkı tarafından açılmış ve derinliği yaklaşık 5 m olan bir su sarnıcı bulunmaktadır. Kullanım dışı kalan bu sarnıcın üzeri kapakla kapatılmıştır. Yüzeysel araştırmaları kapsamında elde edilen seramik buluntuları arasında Demir Çağı ve Orta Çağ Dönemlerine ait örnekler yer almaktadır.

Çubukdiken Höyük

Gaziantep il merkezinin güneybatısında, Çubukdiken Mahallesi'nin 1,3 km güneydoğusundaki Vahne Mevkii'nde yer almaktadır. Höyüğün bulunduğu alan yöre halkı tarafından geçmişte yerleşim yeri olarak kullanılmış olup, burada yapılarla ilişkili temel seviyesinde mimari kalıntılar gözlemlenmektedir. Höyük konumlandığı alana hâkim bir noktada bulunmakta; özellikle doğu ve kuzeydoğusunda bir vadiye bakmakta ve bu yönler açıktır. Vadiye bakan etekleri dik eğimli iken güneyinde daha tepelik bir arazi yer almaktadır. Höyüğe ulaşım, güneydeki bir yol vasıtasıyla kolaylıkla sağlanmaktadır. Yaklaşık 810 m rakıma sahip olan höyük zeminden yaklaşık 12 m yüksekliğindedir. Alan üzerinde yer yer kaçak kazı çukurları tespit edilmiştir. Höyükte yapılan yüzeysel araştırmaları sonucunda Demir Çağı ve Orta Çağ'a tarihlendirilen seramik buluntuları elde edilmiştir.

Çukur Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 30 km güneyinde, Yığmatepe Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Zeminden yaklaşık 20 m yüksekliğe sahip olan bu büyük höyük, çevreden rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Günümüzde yoğun yapılaşmaya maruz kalan höyüğün kuzey yamaçları dışındaki tepe ve etek kısımlarında çok sayıda yapı yer almaktadır. Bu yapıların büyük bölümü depremde yıkılmış olmasına rağmen höyük üzerinde yaşam faaliyetleri hâlen devam etmektedir. Söz konusu faaliyetler, höyüğün ciddi düzeyde tahrip olmasına neden olmuştur. Ayrıca höyüğün çevresini kuşatan yol da tahribatı artıran bir diğer etkidir. Yüzeysel araştırmaları sırasında elde edilen çok sayıda seramik buluntusu arasında Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlendirilen örnekler yer almaktadır.

Deredüzü Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 15 km güneyinde, Gaziantep-Kilis Kara Yolu'nun 4 km batısında ve Deredüzü Mahallesi'nin 1,7 km batısında yer almaktadır. Zeminden yaklaşık 12 m yüksekliğe sahip olan bu höyük, orta büyüklükte bir yerleşim niteliği taşımaktadır. Höyüğün güneyinde, doğu-batı doğrultulu bir dere yatağı bulunmaktadır. Tarım arazilerinin ortasında konumlanmış olan höyüğün çevresi açık ve çevreden rahatlıkla görülebilir durumdadır. Ancak çevresinde yürütülen tarımsal faaliyetler nedeniyle önemli ölçüde tahribata uğramıştır. Höyükte, geçmiş dönemlere ait olduğu anlaşılan birkaç kaçak kazı çukuru tespit edilmiştir. Yüzeyin yoğun bitki örtüsüyle kaplı olması nedeniyle seramik buluntular sınırlı düzeyde kalmış ancak elde edilen az sayıdaki seramik Demir Çağı ve Orta Çağ'a tarihlendirilmektedir.

Ekinli Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 25 km güneyinde, Gaziantep-Kilis Kara Yolu'nun 3,7 km doğusunda, Ekinli Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Çevreden kolaylıkla fark edilebilen, zeminden yaklaşık 25 m yüksekliğe sahip büyük bir höyüktür. Höyük günümüzde yerleşim alanı içinde kalmış olmasına rağmen herhangi bir yapılaşma tarafından doğrudan tahrip edilmemiştir. Ancak eteklerinde açılan yol ve toprak alma faaliyetleri nedeniyle kısmi tahribat söz konusudur. Höyüğün tepe kısmında birkaç küçük çaplı kaçak kazı çukuru tespit edilmiştir. Yüzey araştırmaları kapsamında elde edilen seramik buluntuları arasında Tunç Çağı, Demir Çağı, Helenistik Dönem ve Orta Çağ'a tarihlendirilen örnekler yer almaktadır.

Keçebaş Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 30 km güneyinde, Gaziantep-Kilis Kara Yolu'nun 8,5 km doğusunda, Keçebaş Mahallesi'nin hemen kuzeyinde yer almaktadır. Tarım arazilerinin ortasında konumlanan höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 5 m'dir. Küçük ölçekli bir yerleşim niteliği taşıyan höyük, üzerinde ve eteklerinde yürütülen yoğun tarımsal faaliyetler sonucunda büyük ölçüde tahrip edilmiş ve neredeyse tamamen düzleştirilmiştir. Höyüğün yüzeyi, yoğun bir bitki örtüsüyle kaplı durumdadır. Yaklaşık 700 m batısında, kuzey-güney doğrultulu bir dere yatağı yer almaktadır. Alanda kaçak kazı çukurları da tespit edilmiştir. Yüzeyden toplanan seramik buluntular arasında Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlenen parçalar bulunmaktadır.

Küçük Kızılhisar Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 5 km güneybatısında, Küçük Kızılhisar Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Höyük, günümüzde yerleşim alanlarının ortasında kalmış olup tepe ve etek kısımlarında çeşitli yapılar bulunmaktadır. Özellikle güney yamaçlarda yoğunlaşan yapılaşma, höyükte ciddi düzeyde tahribata yol açmıştır. Höyüğün çevresini

dolaşan ve tepeye kadar ulaşan yollar da bu tahribatı artıran unsurlar arasındadır. Yaklaşık 10 m yüksekliğe sahip olan höyükte sınırlı sayıda seramik buluntusu tespit edilmiş olup, bu buluntular Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlendirilmektedir.

Mazmahor Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 10 km güneyinde, Büyük Şahinbey beldesinin kuzeydoğusunda, Bağlarbaşı Mahallesi'ndeki Alaca Mevkii'nde yer almaktadır. Tarım arazilerinin ortasında konumlanan höyüğün üstü de tarla olarak kullanılmakta olup, yürütülen tarımsal faaliyetler höyükte ciddi düzeyde tahribata yol açmaktadır. Doğu eteğinde açılmış bir araç yolu, höyüğün yamacına kadar ulaşmakta ve bu durum höyüğün doğal yapısını olumsuz etkilemektedir. Yoğun bitki örtüsüyle kaplı olması nedeniyle höyük üzerinde doğrudan gözlem sınırlı olmakla birlikte, bazı yamaçlar ile eteklerdeki tarım arazilerinde seramik buluntular tespit edilmiştir. Bu seramiklerin Demir Çağı'na ait olduğu anlaşılmaktadır.

Sarıt Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 20 km güneydoğusunda, Sarıt Mahallesi'nin 1,4 km batısında, Çimenli Höyük ile Deredüzü Höyük arasında yer almaktadır. Höyük, etrafı tarım arazileriyle çevrili bir alanda konumlanmıştır. Güney kısmı, doğu-batı doğrultusunda uzanan yüksek bir tepelik alanla çevrilidir ve bu bölümde ayrıca bir sulama kanalı bulunmaktadır. Oval planlı yapısıyla çevreden kolaylıkla fark edilebilen höyük, yalnızca etek kısımlarında tarımsal faaliyetlere bağlı olarak sınırlı düzeyde tahribata uğramıştır. Oldukça yüksek bir yapıya sahip olan höyüğün, zemin seviyesinden yüksekliği yaklaşık 25 m'dir. Yüzey araştırmaları sonucunda elde edilen yoğun seramik buluntuları arasında Tunç Çağı, Demir Çağı, Helenistik ve Orta Çağ Dönemlerine tarihlenen örnekler yer almaktadır.

Tibet Höyük

Gaziantep il merkezinin yaklaşık 20 km güneybatısında, Ufacık Mahallesi'nin 1,5 km güneydoğusunda yer almaktadır. Höyük, bir çiftliğin sınırları içerisinde kalmakta olup çevresi sur duvarı ve çitle çevrilmiştir. Üst kısmı düzleştirilmiş olan höyüğün etekleri ise tarımsal faaliyetler nedeniyle tahrip olmuştur. Özellikle doğu etekleri buradaki çiftlik evinin bahçesine dâhil edilmiş olup önemli ölçüde parçalanmıştır. Höyüğün üzerini kaplayan, ortalama 1,5 m boyundaki yoğun bitki örtüsü sebebiyle detaylı bir yüzey incelemesi gerçekleştirilememiştir. Yaklaşık 930 m rakımda yer alan ve orta büyüklükte olduğu değerlendirilen höyüğün, taban seviyesinden itibaren yüksekliği yaklaşık 10 m'dir. Yüzeyden toplanan seramik buluntular arasında Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlendirilen seramikler bulunmaktadır.

OĞUZELİ İLÇESİ

Körkün Höyük

Gaziantep'in güneyinde, Oğuzeli ilçesinin 9 km batısında, Gaziantep Havalimanı'nın 4 km batısında yer almaktadır. Büyükşahinbey beldesi sınırlarındaki Körkün Mevkii'nde yer alan höyük tarım arazilerinin arasında kalmıştır. Orta büyüklükteki höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 9 m'dir. Höyük, kuzeydoğu güneybatı doğrultulu olup kuzeydoğusu daha yüksek dik yamaçlı iken güneybatısı daha alçak hafif meyillidir. Höyüğün hemen batısından bir sulama kanalı geçmektedir. Höyükte çok sayıda kaçak kazı çukuru bulunmaktadır. Hem tarım faaliyetleri hem de kaçak kazılar höyüğün tahribatına sebep olmuştur. Höyükte Tunç Çağı ve Demir Çağı'na ait seramikler tespit edilmiştir.

Abbas Höyük

Oğuzeli ilçesinin 1.5 km güneybatısında, Karpuzatan Mevkii'nde yer almaktadır. Zengin su kaynaklarına sahip tarım arazilerinin ortasında kalmış olan orta büyüklükteki höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 5 m'dir. Höyüğün doğu etekleri tarımsal faaliyetlerden dolayı daha hafif meyilli olup, kuzey ve batı etekleri daha diktir. Höyüğün hemen doğusundan bölgedeki tarım arazilerinin sulanmasında kullanılan bir dere geçmektedir. Höyük üzerinde çok fazla kaçak kazı çukuru bulunmaktadır. Gerek tarımsal faaliyetler gerekse de kaçak kazılar ve höyüğün kuzey yamacına açılan yol tahribata sebep olmuştur. Höyükte elde edilen seramikler arasında Tunç Çağı, Demir Çağı ve Orta Çağ seramikleri bulunmaktadır.

Seylan Höyük

Oğuzeli ilçesinin 2.5 km güneybatısında, Gaziantep Havalimanı'nın hemen doğusunda Kurtuluş Mahallesi, Seylan Arığı Mevkii'nde bulunmaktadır. Abbas Höyük ile aynı bölgede yer alan höyük Abbas Höyük'ün 1.3 km güneyindedir. 670 m rakıma sahip bir alanda bulunan höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 10 m'dir. Bu da zengin su kaynaklarına sahip tarım arazilerinin arasında kalmış bir höyüktür. Höyük güneydoğu-kuzeybatı doğrultu olup kuzeybatısı daha yüksektir. Höyüğün çevresini dolaşan yol ve kaçak kazılar höyükte tahribata sebep olmuştur. Höyükte elde edilen seramikler Tunç Çağı ve Demir Çağı'na tarihlendirilmektedir.

Akça Mezara Höyük

Oğuzeli ilçesinin 18 km güneydoğusunda, Akçamezra Mahallesi'nin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kuzeydeki Kayacık Baraj Gölü'nün suyunu güneye taşıyan dere höyüğün hemen doğusundan geçmektedir. Yerleşim yerinin dışında bulunan höyüğün etrafı tarım arazileriyle çevrilidir. Orta büyüklükteki höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 12 m'dir. Fazla tahribata uğramayan höyüğün kuzey ve batı eteklerinde birkaç küçük kaçak kazı çukuru bulunmaktadır. Höyükte elde edilen az sayıdaki seramik Orta Çağ'a tarihlendirilmektedir.

Havuca Höyük

Oğuzeli ilçesinin 14 km güneyinde, Yukarı Güneyse Mahallesi'nde, Kayacık Baraj Gölü'nün kenarında yer almaktadır. Höyük hemen batısında bulunan çiftliğin tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde kullanıldığı için neredeyse tamamen düzleştirilmiştir. Höyüğün tepe noktasının zeminden yüksekliği 4 m olup güney kesimi zemin seviyesine inmiştir. Höyüğün üzerinde ve çevresindeki tarım arazilerinde elde edilen seramikler arasında Tunç Çağı, Demir Çağı ve Orta Çağ seramikleri bulunmaktadır. Aynı zamanda çok sayıda yonga, çekirdek ve çakmak taşı da önemli bulgular arasındadır.

İkizkuyu Höyük

Oğuzeli ilçesinin 10 km güneydoğusunda, İkizkuyu Mahallesi sınırları içindedir. Tarım arazi içinde kalmış olan höyük tarımsal faaliyetler sebebiyle neredeyse tamamen düzleştirilmiştir. Üzeri fıstık ağaçlarıyla kaplı höyük zeminden yaklaşık 5 m yüksekliktedir. Höyükte tespit edilen seramikler Demir Çağı ve Orta Çağ'a tarihlendirilmektedir. Ayrıca höyükte bol miktarda yonga ve çekirdek de bulunmaktadır.

Til Halit

Oğuzeli'nin 24 km güneybatısında, Asmacık Mahallesi'nin 1 km kuzeybatısında yer almaktadır. Tarım arazilerinin arasında kalmış höyüğün güneyinde bir dere yatağı bulunmaktadır. Özellikle doğu-batı yönünde geniş bir alanı kaplayan höyük, yaklaşık 30 m yüksekliği ile bölgedeki en büyük höyüklerden biri olarak öne çıkmaktadır. Her ne kadar ovaya göre rakımı düşük olsa da höyük kendi içinde oldukça yüksek bir yapıya sahiptir. Ayrıca höyüğün güneybatı ve güneydoğu yönleri daha yüksek olup, topografik yapısı itibarıyla çevresine hâkim bir konumdadır. Tarım arazilerinin höyüğün eteklerine zarar verdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca höyüğün ortasında bir boğaz yer almaktadır. Höyükte elde edilen seramikler Kalkolitik Çağ, Tunç Çağı, Demir Çağı ve Helenistik Dönem'e tarihlendirilmektedir.

ARABAN İLÇESİ

Başpınar Höyük

Araban ilçesinin 15 km kuzeydoğusunda, Başpınar Mahallesi sınırlarındadır. Yerleşim yerinin arasında kalmış olan höyüğün üzerinde yöre halkına ait mezarlık bulunmaktadır. Bu mezarlar ve höyüğün güney yamaçlarındaki yapılar ciddi tahribata sebep olmuştur. Höyüğün mezarlık olarak kullanılan tepesinin büyük bir kısmı ağaçlandırılmış, özellikle güney ve doğu yamaçları da tarım arazisi olarak kullanılmaktadır. 600 m rakıma sahip höyüğün bulunduğu alanın hemen kuzeyi doğu-batı doğrultulu yüksek dağlık alan ile çevrili olup güneyi Araban Ovası'na açılmaktadır. Orta büyüklükteki höyüğün zeminden yüksekliği yaklaşık 15 m'dir. Höyükte elde edilen çok sayıdaki seramik arasında Tunç Çağı (Karaz türü seramikleri), Demir Çağı ve Orta Çağ seramikleri bulunmaktadır.

Fıstıklıdağ Nekropol Alanı

Araban ilçesinin 28 km kuzeydoğusunda, Fıstıklıdağ Mahallesi'nin 3 km batısında, Fırat Nehri'nin de 2 km kuzeyinde bulunmaktadır. Nekropol Alanı Araban Ovası'nın kuzeyindeki doğu-batı doğrultulu dağ silsilesinin ovaya bakan güney eteğinde yer almaktadır. 600 m rakıma sahip bu alanda çoğunluğu toprak dolguyla girişi kapalı olan kaya mezarları bulunmaktadır. 3 adet mezardan girişi açık olan mezarın içinde herhangi bir arcasolium ya da kiline bulunmamaktadır. Duvarları kabaca düzeltilmiş olan mezar odası 490x530 cm boyutlarındadır. Mezar odasına 170x90 cm boyutlarındaki büyük bir kısmı toprakla kapatılmış olan bir açıklıktan girilmektedir. Girişi kapalı olan mezarların giriş formu bunların rampalı ya da merdivenli bir girişe sahip olduğunu göstermektedir. Nekropol Alanında ana kayaya oyulmuş dikdörtgen formlu sunu nişleri de bulunmaktadır. Nekropol Alanının 150 kuzeydoğusunda bir İşlik Alanı tespit edilmiştir. Burada ezme teknesi, akıtma kanalı ve biriktirme havuzu bulunmaktadır. İşlik Alanı, bölgenin topografyasına uygun bir eğim ile yerleştirilmiş olup, ezme alanı daha yüksek bir konumda, tekne kısmı ise daha alçakta konumlanmıştır. Ezme Alanının içi tamamen toprak dolgu ile kaplı olduğundan dolayı ölçü alınamamıştır.

Sonuç

2024 yılı içerisinde yürütülen yüzey araştırmaları, Gaziantep ilinin farklı coğrafi alt bölgelerinde konumlanan arkeolojik yerleşimlerin sistematik biçimde belgelenmesine olanak sağlayarak, bölgenin kültürel tarihi açısından önemli bir aşamayı teşkil etmiştir. Elde edilen arkeolojik veriler, bölgedeki yerleşim sürekliliğinin izlenmesi, kültürel yayılımın sınırlarının belirlenmesi, bölgesel etkileşim ağlarının tespit edilmesi ve dönemsel geçişlerin analizi bakımından çok katmanlı bir değerlendirme zemini sunmaktadır.

2024 yılı yüzey araştırmalarının en yoğun ve verimli geçen çalışma sahasını, Gaziantep il merkezinin kuzeydoğusunda konumlanan Şehitkamil ilçesi oluşturmuştur. 2023 yılı çalışmaları ağırlıklı olarak ilçenin kuzey kesiminde gerçekleştirilmişti. 2024 sezonunda araştırma sahası ilçenin güneyine kaydırılmış ve 20 arkeolojik merkez incelenerek kapsamlı belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Bu merkezlerin büyük çoğunluğunu höyük karakterli yerleşimler teşkil etmekte olup, bu durum bölgenin erken dönemlerden itibaren uzun süreli yerleşimlere sahne olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Geç Demir Çağı ile Roma Dönemi'ne tarihlendirilebilecek nitelikte nekropol alanları ve işlik sahaları da tespit edilmiştir. Bu çeşitlilik yerleşim tipolojisi bakımından bölgedeki kültürel peyzajın dinamik ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

2024 yılı yüzey araştırmaları kapsamında çalışmalara ağırlıklı olarak devam edilen bir diğer merkez, Gaziantep'in Şahinbey ilçesi olmuştur. Bu sezon içerisinde ilçede 12 arkeolojik merkez sistematik biçimde incelenmiş olup, bu merkezlerin tamamının höyük tipi yerleşimlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Şahinbey ilçesi 2023 yılı araştırma sezonunda

da en yoğun çalışılan alanlardan biri olmuş; söz konusu yıl içerisinde araştırmalar ilçenin kuzey, güney ve batı kesimlerinde yoğunlaşmıştır. Buna karşılık, 2024 yılı sezonunda ilçenin doğu kesimdeki alanlara ağırlık verilmiştir. Yüzev seramikleri üzerinde yapılan ön analizler sonucunda birçok höyükte Erken Tunç Çağı, Geç Tunç Çağı ve Demir Çağı'na ait seramik tespit edilmiştir.

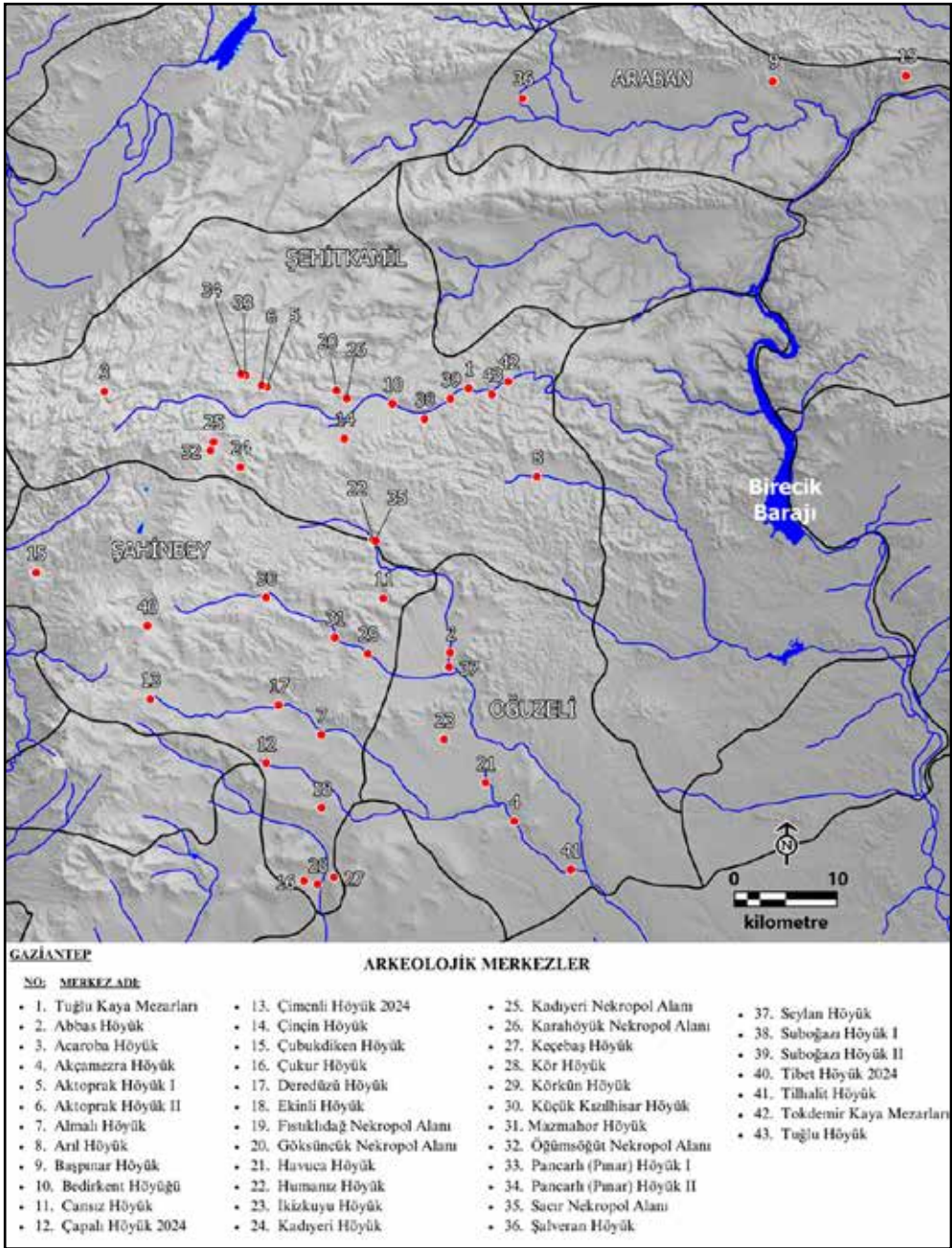
2024 Yılı Yüzev Araştırmaları kapsamında çalışılan önemli sahalardan bir diğeri Gaziantep'in güneydoğusunda yer alan Oğuzeli ilçesi olmuştur. Bu bölge daha önceki araştırma sezonlarında özellikle Demir Çağı'na tarihlenen zengin arkeolojik verileriyle dikkat çekmiş ve bu yönüyle araştırma stratejisinin odak noktalarından biri hâline gelmiştir. 2024 yılı araştırma sezonunda 7 arkeolojik merkezde detaylı incelemeler yapılmıştır. 2024 yılı çalışmaları, daha önceki sezon bulgularının tamamlayıcısı niteliğinde olmuş; elde edilen veriler Oğuzeli ilçesinin Demir Çağı Yerleşim Ağı içerisindeki konumunu daha net biçimde ortaya koymuştur. Özellikle yüzev buluntuları, seramik tipolojileri ve yerleşim morfolojileri üzerinden yapılan değerlendirmeler, bölgenin Hitit ve Geç Hitit Dönemleri açısından oldukça kritik bir yer tuttuğunu açıkça göstermektedir.

2024 Yılı Yüzev Araştırmaları kapsamında çalışılan alanlardan biri de Gaziantep'in kuzeydoğusunda yer alan Araban ilçesidir. 2022 yılı araştırma sezonunda, 16 arkeolojik merkezde araştırma yapılmıştı. 2024 yılı sezonunda bölge yeniden ziyaret edilerek biri Roma Dönemi Nekropol Alanı ile işlik yapısı olmak üzere 2 arkeolojik merkezde kapsamlı inceleme ve belegeleme çalışmaları yapılmıştır.

TEŞEKKÜRLER

“2024 Yılı Gaziantep İli ve İlçeleri Demir Çağları Yüzev Araştırması” izinleri için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne teşekkür ederiz. Gösterdikleri anlayış ve sağladıkları katkılardan dolayı ekip üyelerine, Bakanlık Temsilcisi olarak görev alan Zerrin Akdoğan'a, Öğümsöğüt Mahalle Muhtarı Ökkeş Daşgın'a müteşekkirimiz. Yüzev araştırmamıza araç ve akaryakıt desteği sağlayan Gaziantep Büyükşehir Belediyesine ayrıca teşekkür ederiz.

EKLER

Harita 1: 2024 yılı Gaziantep ili ve ilçeleri Arkeolojik Merkezleri

Resim 1: Aktoprak Höyük 2 genel görünümü.

Resim 2: Çinçin Höyük genel görünümü

Resim 3: Humanız Nekropol Alanı genel görünümü

Resim 4: Tokdemir Nekropol Alanının iç görüntüsü

Resim 5: Almalı Höyük genel görünümü

Resim 6: Çapalı Höyük genel görünümü

Resim 7: Çukur Höyük genel görünümü

Resim 8: Ekinli Höyük genel görünümü

Resim 9: Sarıt Höyük genel görünümü

Resim 10: Seylan Höyük genel görünümü

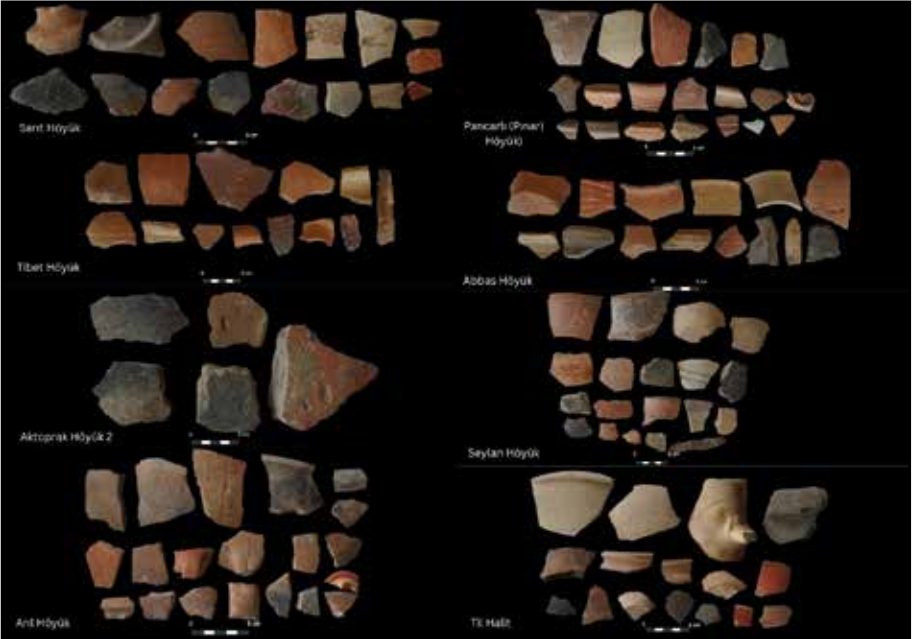
Resim 11: Akça Mezara Höyük genel görünümü

Resim 12: Til Halit Höyük genel görünümü

Resim 13: Başpınar Höyük genel görünümü

Resim 14: Höyüklerden elde edilen toplu seramik verileri

KERAMOS ANTİK KENTİ 2024 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI

Billur TEKKÖK KARAÖZ*

Deniz TAMER

Ebru TAMER

Serdar AKERDEM

GİRİŞ

2024 Keramos Antik Kenti YüzeY Araştırmaları çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 27.06.2024 tarih ve E-77734899-161.01-5326551 sayılı izniyle Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nden Sayın Mustafa Metin Temsilciliğinde 28 Ağustos-19 Eylül 2024 tarihleri arasında gerçekteştirilmiştir. Keramos Antik Kenti'nde çalışmamıza izni veren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne teşekkür ederiz.¹

Kıyı Karya'nın en önemli arkeolojik sit alanlarından biri olan Antik Keramos Kenti, Milas'ın 45 km güneyinde Gökova Körfezi'nin kuzey sahilinde bugünkü Muğla ili Milas ilçesi Ören kasabasında yer almaktadır (Tırpan 1989, s. 363). Karaçay Deltası'nın biriktirdiği alüvyon ovasında yer alan Keramos'un antik dönemde deniz kenarında kurulduğu düşünölmektedir (Bean 2000, s. 36). Kentin doğusunda ise Kıran Dağı yer alır (Bean ve Cook, 1957, s. 68).

* Prof. Dr. Billur TEKKÖK KARAÖZ, Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık FakölteSi, SBE Sanat Tarihi ve Müzecilik Ana Bilim Dalı Başkanı, Ankara/TÜRKİYE, E-posta: tekkok@baskent.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8943-0215

Dr. Öğr. Üyesi Deniz TAMER, Ankara Üniversitesi, Güzel Sanatlar FakölteSi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Ankara/TÜRKİYE, E-posta: dtamer@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4962-264X

Doktora Öğrencisi Ebru TAMER, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Konya/TÜRKİYE, e-posta: ekirkanli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6501-1515

Arkeolog Serdar AKERDEM, Gümüşlük, Bodrum/ TÜRKİYE, e-posta: serdarakerdem@gmail.com; ORCID: 0009-0001-2525-5515

- 1 Keramos 2024 yılı yüzeY araştırmaları çalışmalarına desteğini esirgemeyen Muđla Valisi Sayın İdris Akbıyık'a, Milas Kaymakamı Sayın Mustafa Ünver Böke'ye, Milas Belediye Başkanı Fevzi Topuz, Muđla İl Kültür Müdürü Sayın Hüseyin Toprak'a, Milas Müze Müdürü Sayın Ali Yałçın'a ve Müze Ekibine, Ören Mahallesi Muhtarlığına, Çamlıca Mahallesi Muhtarlığına, Dağpınar Mahallesi Muhtarlığına, Pınar Mahallesi Muhtarlığına teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca konaklama, ulaşım ve lojistik desteklerinden ötürü Yeniköy Kemerköy Elektrik Üretim ve Ticaret A.ř. adına ekibimizle yakinen ilgilenen Sayın Erol Demir (Genel Müdür), Sayın Engin Berk (Genel Müdür Yardımcısı) ve Egemen Kara'ya (Genel Müdür Yardımcısı), Eti Gıda Ař tarafından sağlanan destek için mütevellii üyesi Sayın Hakan Polatođlu'na, Sayın Dr. Ali Kemalöđlu'na (Turmaks İnşaat Turizm ve İletişim ve Bilg. Yay.San.Tic.Ltd.řti.), Sayın M.Emin Seçkin Arkan'a (Or Enerji ve İnşaat Sanayi ve Ticaret Ař), Sayın Önder Bülbülođlu'na (BVS Cranes, Vinç Sanayi Ticaret Ař), Sayın Mustafa Tanışık'a (Sistem A.ř.) destekleri için şahsım ve ekibim adına teşekkürü borç bilirim.

2024 yılında yürütülen yüzey araştırması kapsamında Keramos Antik Kenti ve territoriumunda yer alan Dağpınar, Pınar, Çamlıca Mahalleleri ve ayrıca Ören Merkez’de çalışmalar gerçekleştirilmiştir² (Resim: 1).

ÖREN MERKEZ

Akyapı

37.0369 enlem-27.9583 boylamında 225/57 ada parselde yer alan Akyapı’nın doğusunda 225/59 No.lu ada parselde yer alan Roma Dönemi ölü kültü ile ilişkili olduğu düşünülen bir yapıya ait kalıntılar ve seramikler belgelenmiştir (Resim: 2. 1-2).

Palaestra

37.042044 enlem-27.957427 boylamında 205/32 ve 205/19 ada parselde yer alan kentin Palaestrası incelenmiş ve yüzeyde bulunan seramikler belgelenmiştir (Resim: 2. 3-5). Helenistik, Roma ve Bizans Dönemlerine tarihlendirilmiştir.

Pazar Alanı

Ören Pazar alanı yanındaki 37.042417 enlem-27.951986 boylamında 169/1 ada parselde (Resim: 3) yer alan tarlada yapılan yüzey araştırmasında çok sayıda seramik parçası bulunmuştur. Bizans Dönemine ait seramikler çizilip fotoğraflandıktan sonra tekrar yerlerine bırakılmıştır (Resim: 2. 6-7).

Aquadukt

37.0572 enlem-27.9867 boylamında yer alan Aquadukt’ta gerçekleştirilen inceleme ve ölçüm çalışmalarından sonra yapının çizimi yapılmıştır (Resim: 2. 8).

Nymphaion Çalışmaları

37.0421 enlem-27.9546 boylamında yer alan Nymphaion’da gerçekleştirilen inceleme ve ölçüm çalışmalarından sonra yapının çizimi yapılmıştır (Resim: 2. 9). Yapının mimari

2 2024 Keramos Yüzey Araştırması çalışmaları İstanbul Üniversitesi, Eskiçağ Tarihî Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Yegan Kahya Sayar, Coğrafya Bölümü Emekli Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Fuat Doğu, Akdeniz Üniversitesi, Coğrafya Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ebru Akköprü, Ankara Üniversitesi, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Serdar Hakan Öztaner, Koç Üniversitesi, VEKAM Direktörü Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu, Ankara Üniversitesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Dr. Öğretim Üyesi Deniz Tamer, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi Ebru Tamer, Yazılımcı Esat Karaöz, Harita Mühendisi Kasım Sarı, Şehir Plancısı Ömer Kırıl, Arkeolog Serdar Akerdem ve Gülçin Karakaş Gökkaya, Başkent Üniversitesi, Mimarlık Bölümü Öğrencisi Erkmen Yılmaz, Görsel İletişim Tasarımcısı Elif Berfu Genç, Rome Tre Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Marcello Spanu ve Doktora Öğrencisi Giulia D’Alessio ve Sapienza Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emanuela Borgia 2024 Yılı Araştırma Ekibini oluşturmaktadır. Tüm Yüzey Araştırma Projesi üyelerine göstermiş oldukları gayretlerden ötürü teşekkür ederim.

özellikleri ve benzer örnekleri dikkate alınarak Geç Antik Dönem'e tarihlendirilmiştir³.

MÜZE KAZISI İŞLİKLERİ

Ören Merkez 13 No.lu sokakta, 37.0369 enlem–27.9672 boylamında 218/12 ada parselde yer alan şahıs arazisinde Milas Müze Müdürlüğü denetiminde yapılan kazılarda bir işliğe ait yapının kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. 2023 Yılı Yüzey Araştırmalarında yapıda bulunan seramik parçalarının belgeleme çalışmaları tamamlanmıştır. 2024 Yılı Yüzey Araştırması kapsamında drone ile fotoğraflanarak belgelenmiş ve mimari çizimleri yapılmıştır (Resim: 3. 1-3).

37.039468 enlem – 27.964186 boylamda yer alan 2023 yılı sonlarında Milas Müze Müdürlüğü denetiminde şahıs arazisi olan 210/290 ada/parselde yürütülen arkeolojik kazı çalışmalarında mimari yapı kalıntıları ve tamamı korunmuş *in situ dolialar* ortaya çıkarılmıştır. 2024 yılı yüzey araştırması kapsamında drone ile fotoğraflanarak belgelenmiş ve mimari çizimleri yapılmıştır. Ayrıca seramik parçaları toplanarak fotoğraflanmış ve çizimleri yapılmıştır (Resim: 3. 4-6). Yapı kompleksi içinde Helenistik amphora dipleri (Knidos, Rodos), Knidos üretimi tabaklar ve MS 2-3 yy'a tarihlenen yerel yapıldığı düşünülen leğen ve depolama kapları bulunmuştur.

Milas Müzesi tarafından 386/3 Ada parselde yer alan 2022 Keramos Yüzey Araştırması kapsamında da incelenen, Ören-Merkez'de yapılmış temel kazısında ortaya çıkan işliğin mevcut durumu yeniden incelenmiştir. İşliğin etrafında 37.033172 enlem-27.978298 boylam koordinatlarında, 386/4 ve 386/15 ada parsellerde opus incertum tekniğinde Geç Antik Dönem hamam yapısına ait duvarlara ve tonozlu yapı kalıntılarına rastlanmıştır (Resim: 3. 7-9).

DAĞPINAR KÖYÜ

37.104761 enlem–28.041857 boylamında Dağpınar köyünde Karakilise olarak adlandırılan mevkide mimari blok parçaları görülmüş ve belgelenmiştir. Alanda yapılan çalışmada yüzeyde bulunan seramik parçalarının Klasik Dönem'den Geç Bizans Dönemi arasına tarihlendiği belirlenmiştir (Resim: 4. 1-3).

37.085007 enlem- 28.030140 boylamında, Dağpınar köyü, Alacain Mevkii'nde yer alan nehir yatağında araştırma yapılmıştır. Yapılan çalışmada nehrin taşıdığı suyun Keramos Antik Kenti'ne aquadüktler yardımıyla getirilerek kentin su ihtiyacının karşılandığı anlaşılmıştır. Nehir yatağında herhangi bir arkeolojik kalıntıya rastlanılmamıştır (Resim: 4. 4-5).

3 Prof. Dr. Hakan Öztaner tarafından çeşme yapısı çalışılmaktadır.

PİNAR MAHALLESİ

Pinar Mahallesi'nde 37.091423 enlem–27.965298 boylamında, 206/11 ada parselde yer alan Osmanlı Hamamı'nda incelenme yapılmıştır. Bir bahçe içerisinde yer alan ve bazı duvarları ve çatı kısmı korunmamış olan yapı etrafında tonozlu duvar kalıntıları görülmüştür (Resim: 4. 6-9). Yüzeyde herhangi bir arkeolojik buluntuya rastlanılmamıştır.

Bölgede ayrıca 196/8 ada parselde ise Osmanlı Dönemi'ne ait bir cami ve haziresi incelenmiş (Resim: 5. 1-5), 196/6 ada parselde, 37.092337 enlem–27.965912 boylam koordinatlarında bir sarnıç tespit edilmiş ve belgelenmiştir (Resim: 5. 6-7).

175/6 ada parselde yer alan orman arazisinin batısında 37.092209 enlem – 27.971901 boylamda bir mezar (Resim: 6. 1) ve kaya mezarının hemen üstünde bir teras yapı kalıntısının temellerine ait izler saptanmıştır bir teras (Resim: 6. 2, 4), 37.092809 enlem–27.972577 boylamda zeytinyağı ışığına (Resim: 6. 3) ait parçalar tespit edilmiştir.

Ayrıca alanda kaçak bir kazı çukuru tespit edilmiştir (Resim: 6. 5). Alandan ele geçen ve belgelenen seramik parçaları, Arkaik-Klasik ve Helenistik Dönem'e tarihlenmektedir. Burada bir çiftlik evi olması olasıdır. Ayrıca Bizans Dönemi'ne ait birkaç tane kaba seramik parçası da tespit edilmiştir (Resim: 6. 6-8).

KALEM KÖYÜ

37.08489 enlem–28.008985 boylamda Kalem köyünde 145/6 ada parselde gerçekleştirilen araştırmalar kapsamında yüzeyde kırık halde birkaç mimari blok parçası ve az sayıda seramik parçası görülmüştür. Mimari blok ve seramik parçaları belgelenmiştir. Seramik parçaları Demir Çağı'na ve Helenistik Dönem'e tarihlenmektedir. Mezar olması muhtemel olan alanda kaçak kazı çukurları tespit edilmiştir (Resim: 6. 9-12).

ÇAMLICA KÖYÜ

2023 Keramos yüzey araştırmasında ziyaret edilen 37.05334-27.948543 koordinatlarındaki Çamlıca Beyler Tepesi'nde bitki temizliği çalışmaları sırasında iyi korunmuş boyalı leğen parçaları, pişirme ve depolama kapları bulunmuştur. Fotoğraflanan ve çizimleri yapılarak belgelenen seramikler Milas Müzesi'ne etütlük eser olarak teslim edilmiştir. Ele geçen seramik parçaları Karya bölgesi geç Geometrik stilde bantlı bezemeye sahip MÖ 5- 4. yy. profil özellikleri göstermektedir, kaçak mezar kazısından olmalıdır ayrıca MS 3-6. yy.lara tarihlendirilen seramik parçalar ele geçmiştir (Resim: 7. 1-2).

OSMANLI DÖNEMİNDE ÖREN VE ÇEVRESİ

Kemerdere/Gereme

Osmanlı Dönemi'nde yerleşim yerleri antik kentlerin yakınına kurulum ve süreç içerisinde şehir içine doğru genişletilirdi. Ören'de geleneksel olarak Osmanlı kasabalarında görülen yerleşim biçimi ile karşılaşılması beklenmemektedir. Yapılar Antik Roma Dönemi kalıntılarının arasında yer almaktadır. Bu veriler Ören'in Osmanlı idaresine geçtikten sonra önemsenen bir yer olmadığını göstermektedir⁴.

Ören'de Osmanlı Dönemi'nde Mentешеoğulları'ndan beri bölgeye yerleşmiş olan konar göçer Türkmen ve yörüklerin yaşamaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Ören'de ikamet eden yaşlı nüfusun "karşiki dağlardan" geldiklerini belirtmeleri konar göçerlik olgusunu doğrulamaktadır. Osmanlı Dönemi Tahrir Defterlerinde kaydının ve vakıf arazilerinin bulunmaması, Ören'i kendi halinde var olan bir yerleşim yeri yapmaktadır. Ören'de ilk yerleşimlerin izleri Akropol tepesinde. Yörüklerin çadırdan sonra ilk kalıcı yerleşim evi olarak yaptıkları genellikle tek katlı, tek odalı evlerdir. Bu tür bir ev Ören'de de mevcuttur. Tek mekânlı ev yanındakine sonradan bir sundurma yapılarak genişletilmiştir (Resim: 7. 3-4). Asartepenin eteğinde yer alan 19. yy. ikinci yarına tarihlenen kitabeli cami, Ören'in bu tarihlerde bir nüfus yoğunluğuyla karşılaştığını ve yerleşimin öncelikle dağ eteği olduğunu gösterir (Resim: 7. 5-6) (Tekkök vd 2024, s. 368, 379, Resim: 2A). Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği bağ ve bahçelik ova kısmında ise herhangi bir Osmanlı yapısı bulunmamaktadır.

Ören'in içinde kimi yapılar 19. yy. sonu veya 20. yy.ın ilk yarısı özelliklerini göstermektedir. Okul binası, taş evler, depo niteliği taşıyan binalar ve buna bağlı duvarlar, bazı mimari detaylar bunlar arasında sayılabilir (Resim: 7. 7-9). Depo görünümü bir başka yapıda da özellikle 19. yy. sonu - 20 yy. başı görülen duvarın çatı ile birleştiği yerde yer alan, geleneksel olarak kirpi saçak olarak kullanılan saçak altı burada taş sıraları olarak kullanılmıştır (Resim: 7. 10-11).

Pinar

Osmanlı Dönemi yapılarında görebileceğimiz bölgedeki önemli bir yer görünümündedir. Mezarlığında bulunan restorasyonu yapılmış cami Osmanlı Dönemi'ndendir. Kitabesinde "Sâhibü'l-hayrâti ve'l-hasenât Binâyi-i Havz-ı Kebîr Köse Kadı oğlu el-Hâc Mehmed Ağa sene 1296" yazmaktadır. Çevresindeki mezar taşları ise başlıklarına göre çok çeşitlidir ve farklı tarihler içermektedir. Milas Müzesi mezarlıkta bir çalışma yapmıştır (Resim: 5. 1-5). Burada bir de hamam ve sarnıç bulunmaktadır (Resim: 4. 6-9; 5. 6-7). Oldukça kötü durumda ve yıkıktır. İç düzenlemesinde ahşap işçiliği olan evlerde bulunmaktadır (Resim: 8. 1-3).

4 Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu tarafından Ören'deki Osmanlı Dönemi izleri incelenmiştir. Bkz. Tekkök Karaöz, B. Tamer, D. (eds) *Gökova Çalıştayı II, Prof. Dr. Adnan Diler Anısı'na* (baskıya hazırlanıyor).

COĞRAFYA ÇALIŞMALARI

Ören Deltası ve Keramos Antik Kenti ilişkisini detaylandırılmasına yönelik çalışmalar⁵ kapsamında Harita Genel Müdürlüğünden temin edilen hava fotoğrafları ve ortofotoların analizi yapılmış, 1938 yılından günümüze dek Keramos-Ören Antik Kenti ve çevresindeki çevresel değişimler değerlendirilmiştir. Uzaktan algılama ve fotogrametri yöntemleri kullanılarak arazi haritalama çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Deliçay Nehri üzerinde Roma dönemi bendine ait duvar izleri tespit edilmiştir. Kıyı şeridi değişimini gözlemek için DSAS (Digital Shoreline Analysis System) yöntemi kullanılarak yapılan kıyı çizgisi değişim analizinde, 1938 ile 2021 yılları arasındaki değişim hava fotoğrafları aracılığıyla incelenmiş ve bu değişim harita üzerinde görselleştirilmiştir (Resim: 8. 4-7).

ARKEOMETRİ ÇALIŞMALARI

Mimari yapılarda kullanılan harç örnekleri (Çeşme, Hamam, Akyapı) analizleri Prof. Dr. Ali Akın Akyol tarafından yapılmış, Dr. Öğr. Üyesi Eren Şahiner tarafından ise Roma Hamamı'ndan alınan kiremit ve tuğla örneklerine lüminesans yöntemle tarihlendirme yapılmış ve Arkeometri Sonuçları Toplantısında sunulmuştur.

3D MODELLEME VE LİDAR ÇALIŞMALARI

Keramos'un tüm anıtlarının yeni ayrıntılı 2B ve 3B dokümantasyonunu ve kentsel alanın ve nekropollerin entegre bir planının düzenlemesine yönelik bir çalışma yürütülmüştür⁶. Hamam, Gymnasium, Akyapı, Nekropol ve Akvadukt alanlarında lidar tarama çalışmaları yapılmış olup dokümantasyonu hazırlanmıştır (Resim: 8. 8-9).

KAYNAKÇA

Bean, G. E. (2000). *Eskiçağda Menderes'in Ötesi*, İstanbul.

Bean, G. E. ve Cook, J. m (1957). The Carian Coast, *BSA*, 52, s. 58-146.

Tekkök Karaöz, B., Tamer, D., Tamer, E. ve Akerdem, S. (2024). Keramos Antik Kenti 2022 Yılı Yüzey Araştırması, 39. *AST*, Ankara, s. 365-384.

Tırpan, A. (1989). Keramos, *VI. AST*, Ankara, s. 363-383.

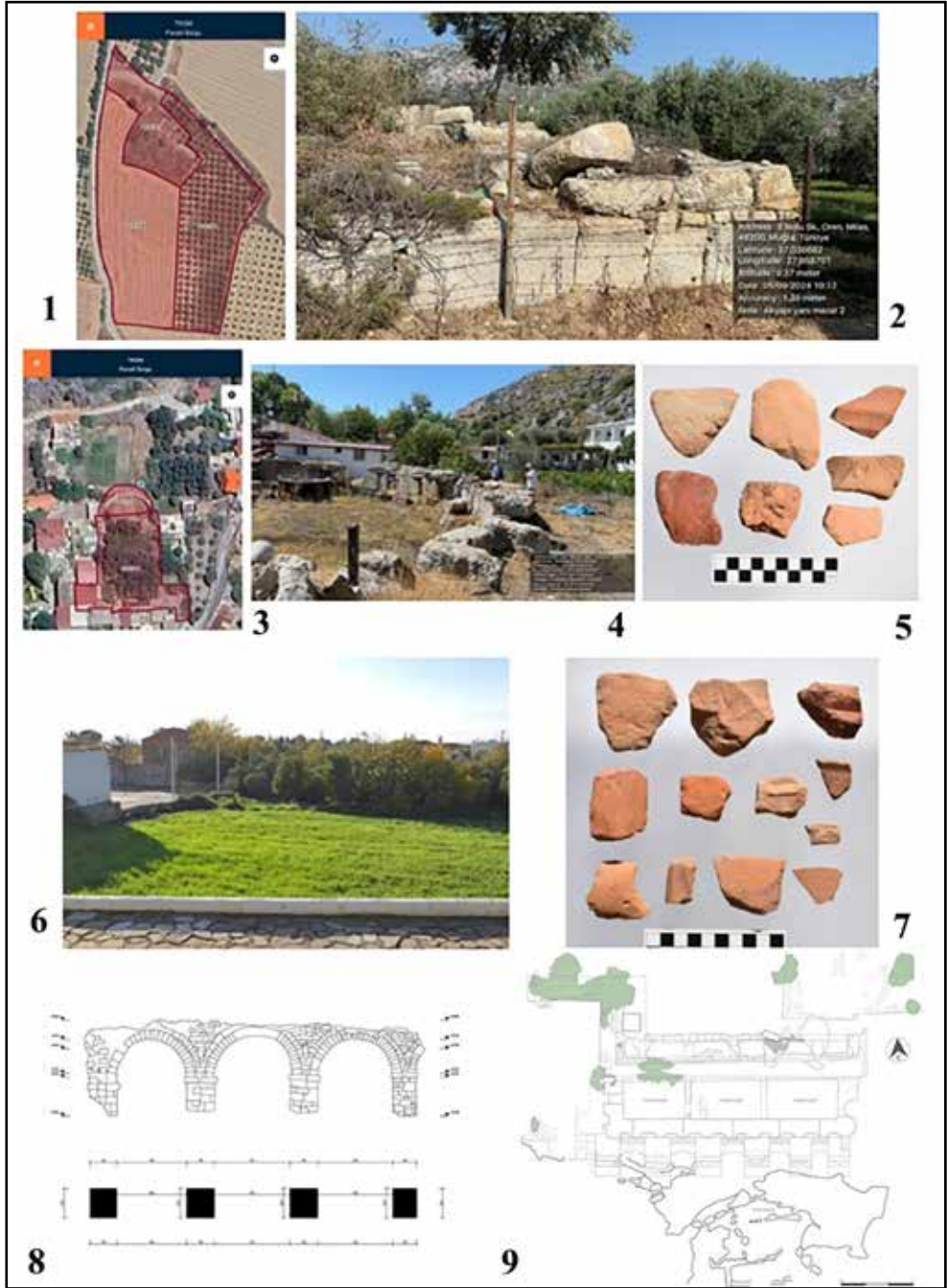
5 Çalışmaları, Doç. Dr. Ebru Akköprü ve Prof. Dr. Ali Fuat Doğu sürdürmektedir.

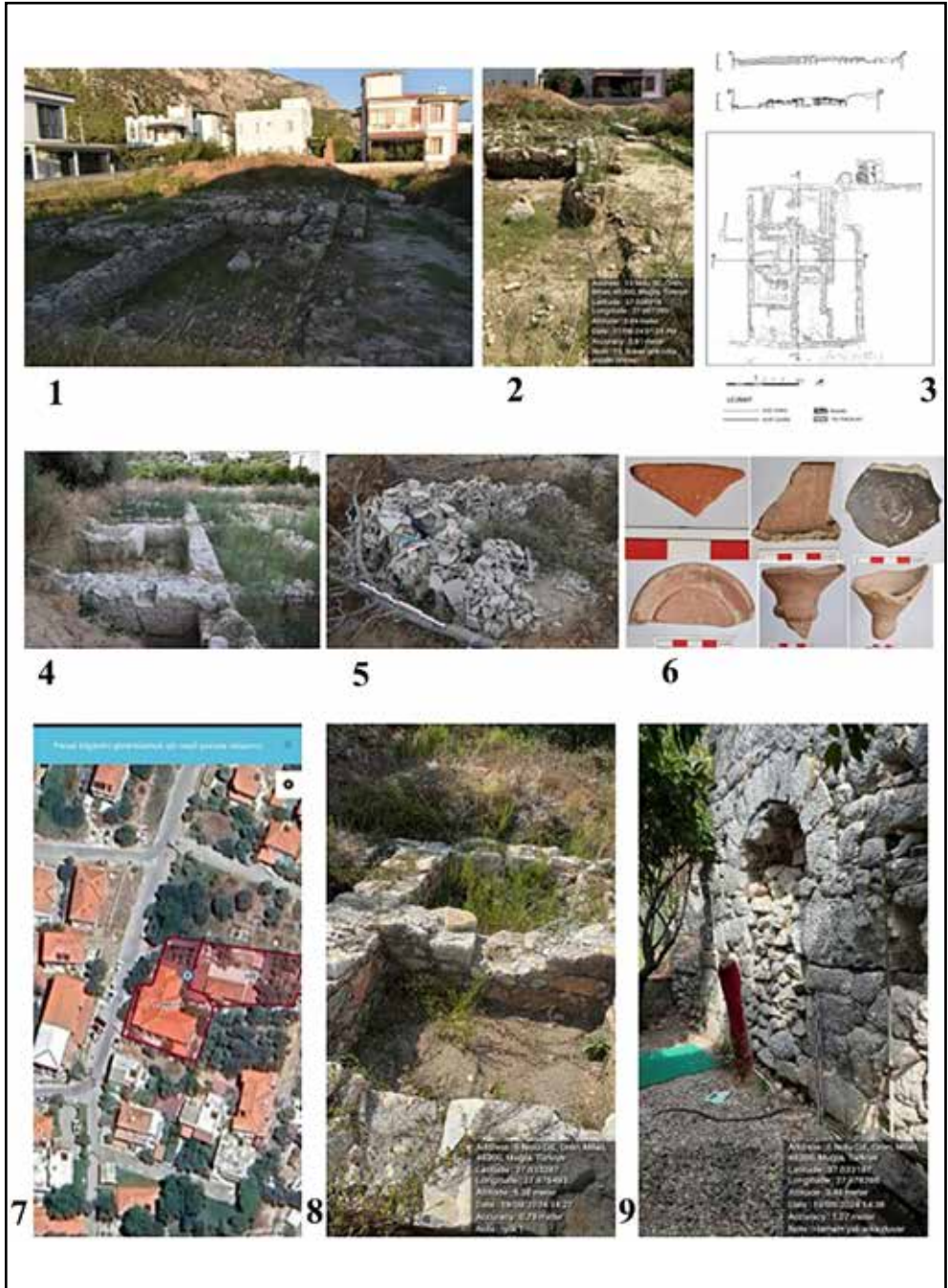
6 Ören Zabıta Binası ve Gymnasium'da bulunan depolardaki taş eserlerin bir kısmı Doç. Dr. Alev İclal Flanagan tarafından taranmış ve 3B hâle getirilmiştir.

EKLER

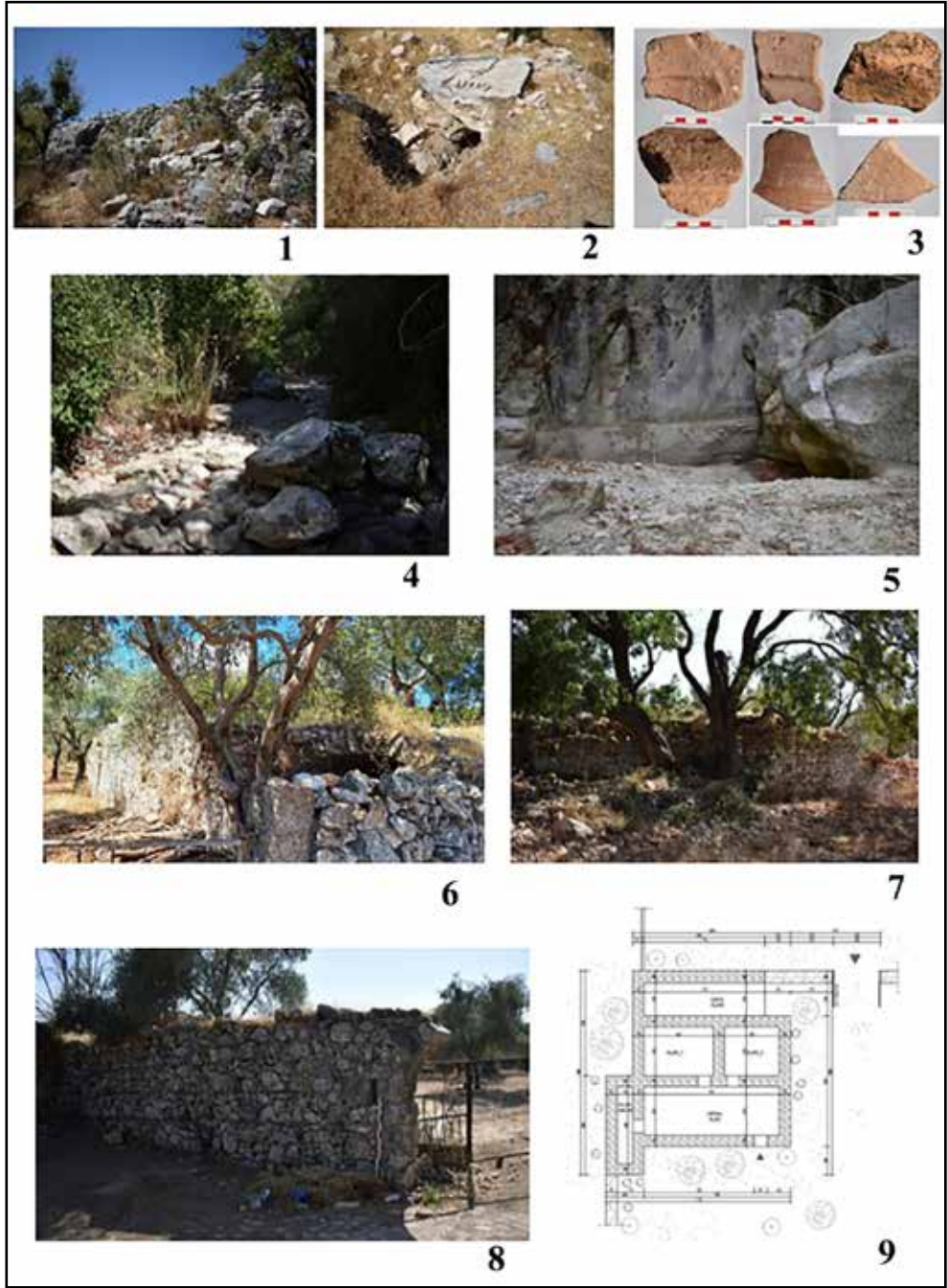

Resim 1

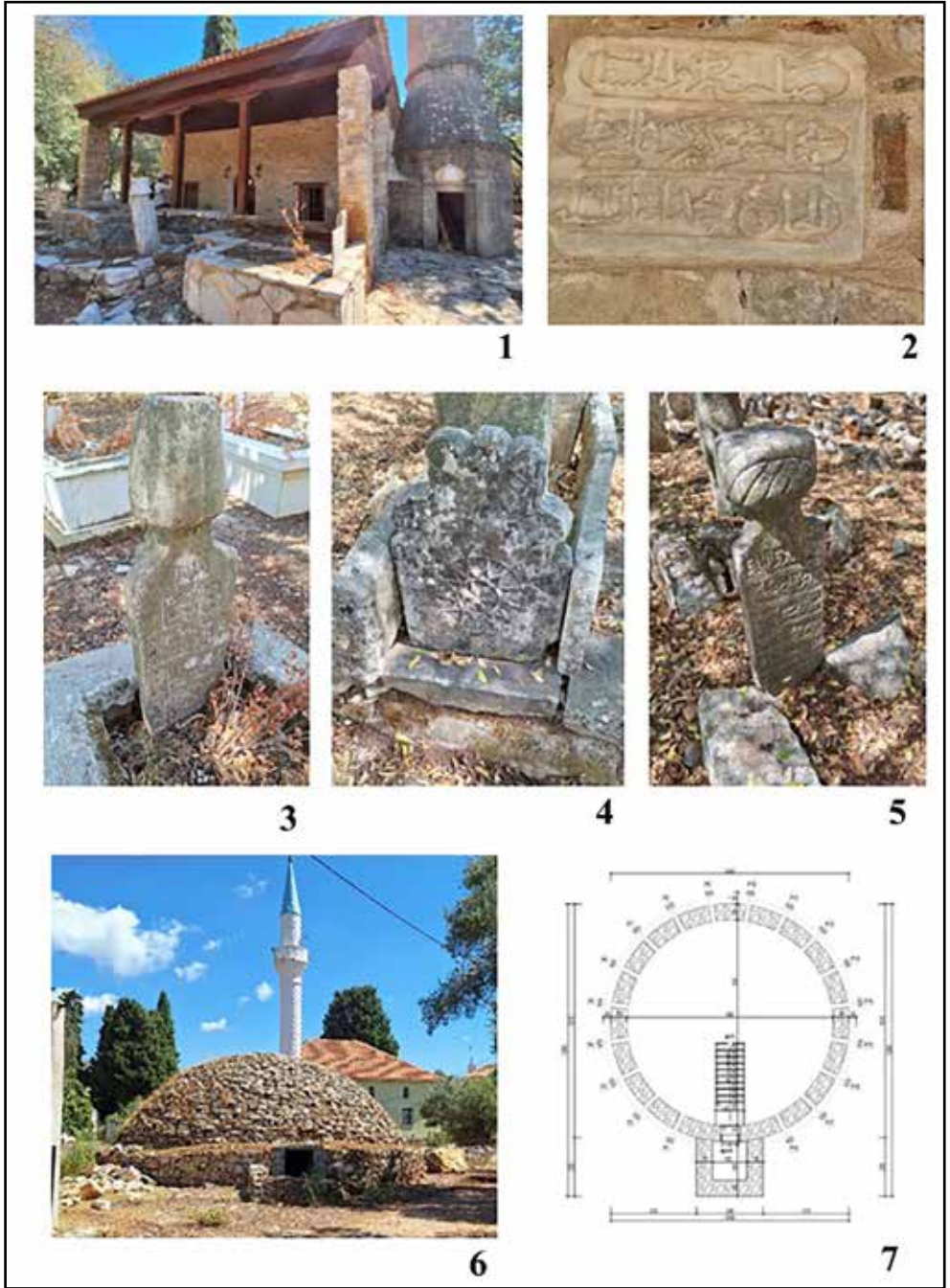

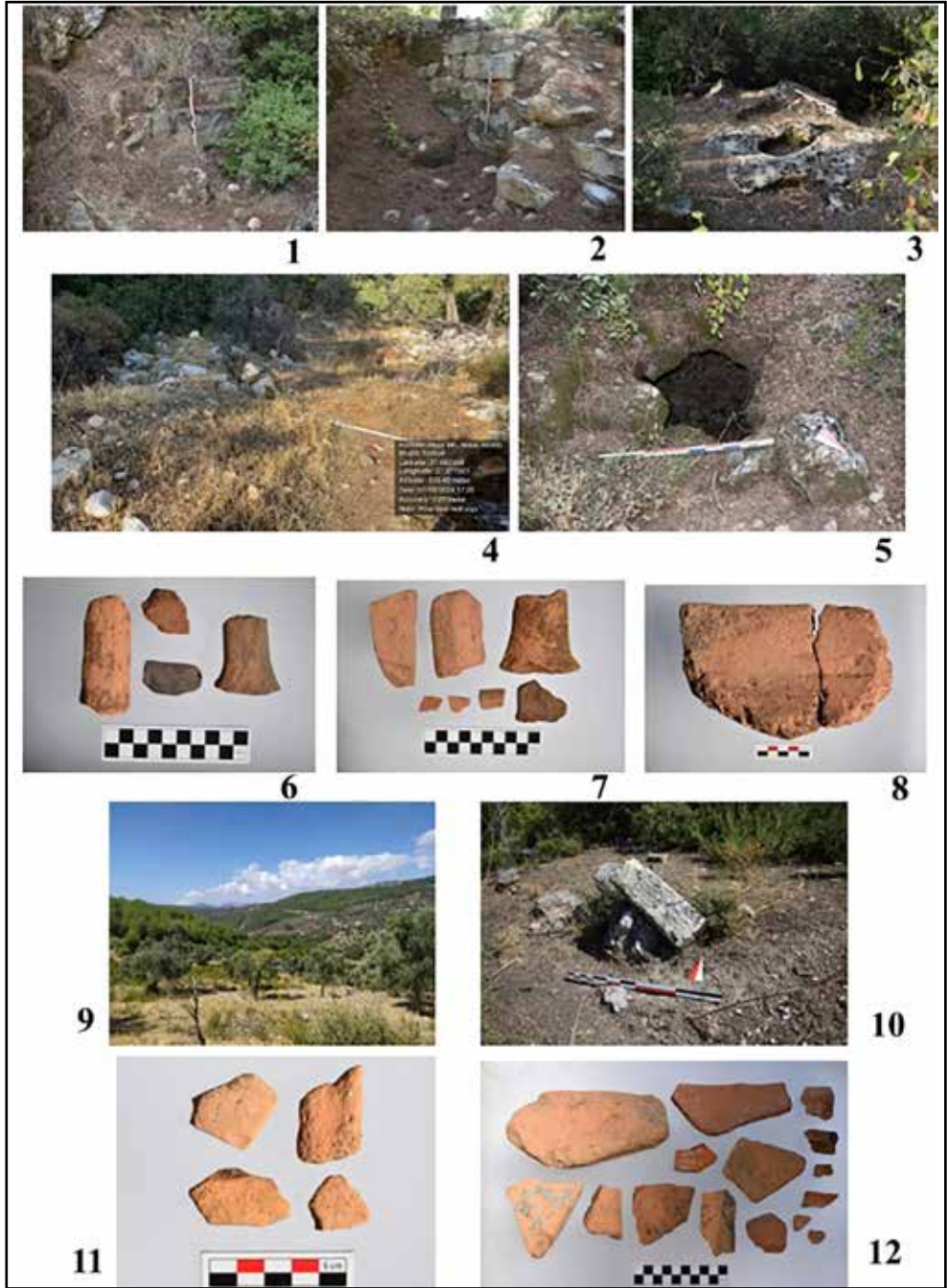
Resim 3

Resim 4

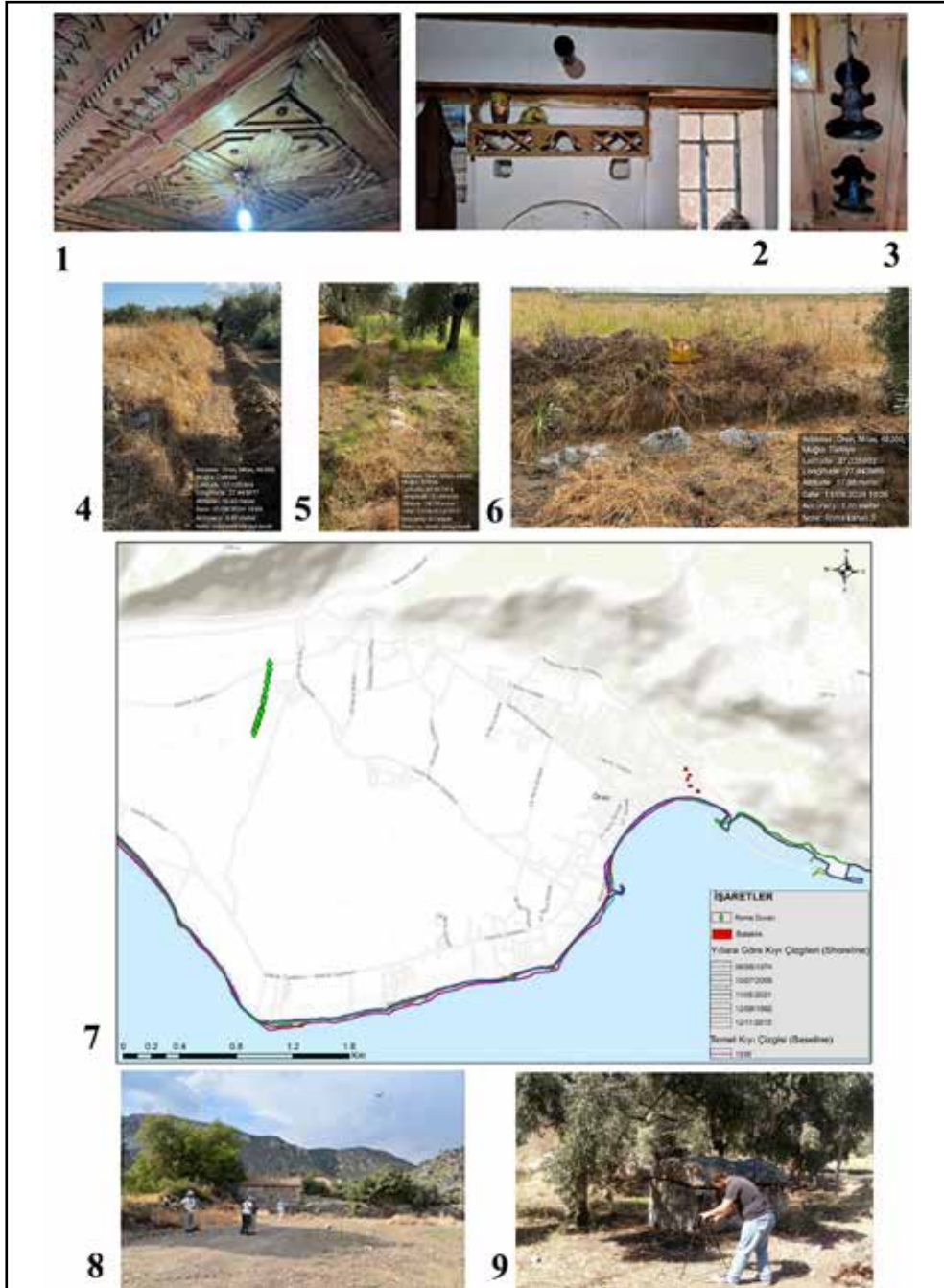
Resim 5

Resim 6

Resim 7

GAZİANTEP İLİ, ŞEHİTKÂMİL İLÇESİ YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 YILI SONUÇLARI

Birgül ÖĞÜT*
Matthias LANGE

GİRİŞ

2022 yılında başlatılan ve Gaziantep ili, Şehitkâmil ilçesi sınırlarında yürütülen yüzeysel araştırma projesi (Öğüt vd. 2023; Öğüt vd. 2024; Öğüt ve Lange 2024; Öğüt ve Lange 2025), 2024 yılı itibarıyla üçüncü arazi sezonunu tamamlamıştır. Araştırma kapsamında höyükler, kaya mezarları, antik yollar, sarnıçlar ve diğer arkeolojik yapılar sistematik bir şekilde belgelenmiştir. Hem literatürde bilinen yerleşimlerin mevcut durumu tespit edilmiş hem de yeni arkeolojik alanlar keşfedilmiştir.

Bu çalışma 2024 yılı arazi sezonunda elde edilen arkeolojik buluntuları değerlendirmekte ve bunları Şehitkâmil'in kültürel topoğrafyası bağlamında ele almaktadır. Araştırmanın temel amacı ilçedeki yerleşim dinamiklerini daha iyi anlamak ve bunların zamansal ve mekânsal değişimlerini ortaya koymaktır.

Araştırmalar 10 Eylül–5 Ekim 2024 tarihleri arasında disiplinlerarası bir ekip tarafından gerçekleştirilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığını temsilen Trabzon Müzesi'nden Ali İhsan Kartal çalışmalara katılmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

2022 yılından bu yana sürdürülen yüzeysel araştırmaları Şehitkâmil ilçesindeki arkeolojik alanların sistematik olarak belgelenmesini, yerleşim sürekliliğinin tespit edilmesini, önceki çalışmaların yeniden değerlendirilmesini ve potansiyel yeni alanların belirlenmesini hedeflemektedir (Öğüt 2023).

2024 yılı arazi sezonunda, önceki sezonların bulgularına dayanarak yeni alanlar seçilmiş ve detaylı analizler yapılmıştır. Araştırmanın önemli bir yönü literatürde adı geçen yerleşimlerin konumlarının tespiti için Corona, Google Earth ve Landsat gibi farklı uydu görüntülerinin kullanılmasıdır. Bu yöntem konumu net olmayan alanların belirlenmesinde oldukça yararlı olmuştur.

* Dr. Birgül ÖĞÜT, Universität Freiburg; Institut für Archäologische Wissenschaften; Abteilung Vorderasiatische Archäologie und Altorientalische Philologie; D-79085 Freiburg im Breisgau/ALMANYA, E-posta: Birguel.Oequet@archaeologie.uni-freiburg.de; ORCID: 0000-0003-4602-6233
Dr. Matthias LANGE, Humboldt Universität zu Berlin, Theologische Fakultät, Seminar für Altes Testament, Unter den Linden 6, D-10099 Berlin/ALMANYA, E-posta: Matthias.Lange@hu-berlin.de; ORCID: 0000-0003-4747-0010.

Arkeolojik potansiyelin değerlendirilmesinde çok disiplinli ve birbirini tamamlayan yöntemler kullanılmıştır. Arazi çalışmalarından önce, çeşitli kaynaklardan temin edilen güncel ve arşiv uydu görüntüleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu analizlerde topoğrafik anomaliler, bitki örtüsü farklılıkları ve arazi kullanım izleri olası arkeolojik alanlar için belirleyici unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Bu ön çalışma, sahadaki incelemelerin daha hedefli ve verimli yapılmasını sağlamıştır.

Arazi çalışmaları sırasında ön analizlerin doğruluğu test edilmiştir. Seçilen alanlarda hassas GPS ölçümleri yapılmış; yüzeyde görülebilen seramik parçaları, taş aletler, çakmak taşı buluntular ve mimari kalıntılar fotoğraflanarak tanımlanmıştır. Özellikle duvar kalıntıları, taş dizileri, kaya oyukları ve temel izleri gibi mimari buluntular, alanların işlevi ve kronolojisine dair önemli bilgiler sunmuştur.

Buluntular seçici olarak toplanmış, sadece tanımlanabilir ve karakteristik örnekler özellikle seramik parçaları, öğütme taşları ve taş aletler belgelenmiştir. Bazı parçaların çizimleri yapılmış böylece tipolojik değerlendirme imkânı sağlanmıştır.

Ayrıca güncel arazi kullanımı, bitki örtüsü, toprak yapısı ve tarım, yapılaşma ya da kaçak kazılar gibi tahrip edici unsurlar detaylı olarak kaydedilmiştir. Bu bilgiler, gelecekteki koruma çalışmalarına temel teşkil etmektedir.

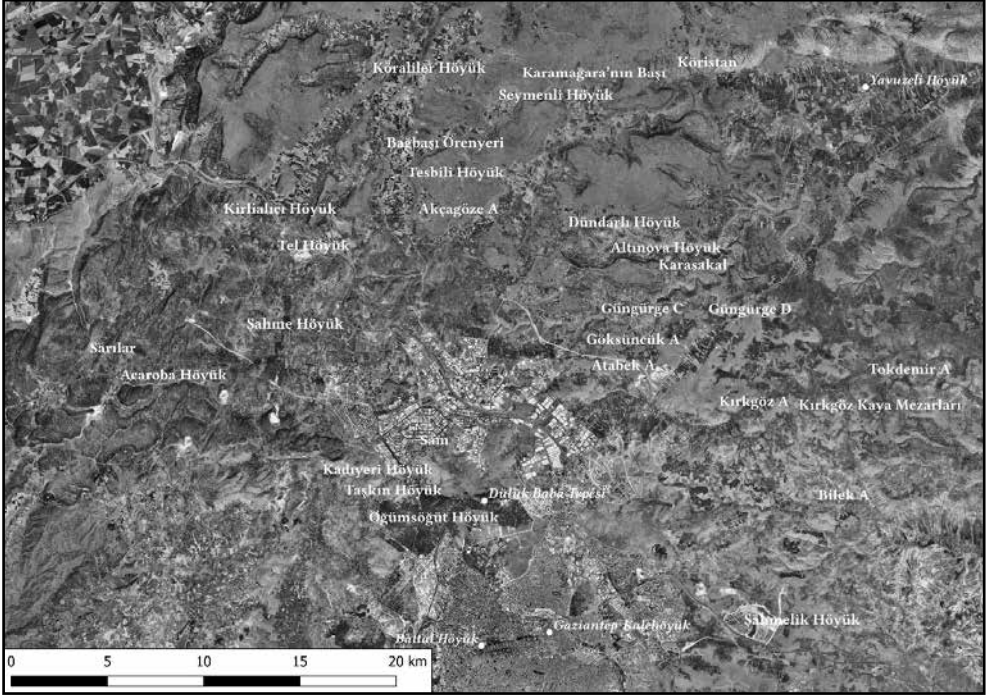
Erişimi kolay ve geniş alanlara sahip yerleşimlerde drone kullanılarak yüksek çözünürlüklü hava fotoğrafları ve ortofotolar üretilmiştir. Bu veriler topoğrafik analizleri desteklemekte ve gelecekteki haritalama ve planlama çalışmalarına katkı sağlamaktadır.

Genel olarak bu yöntemsel yaklaşım sayesinde, 2024 yılı arazi çalışmaları sadece yeni alanların belirlenmesini değil, aynı zamanda bilinen yerleşimlerin mevcut durumunun belgelenmesini ve daha kapsamlı bir arkeolojik peyzaj değerlendirmesini mümkün kılmıştır.

2024 YILI ARAŞTIRMA SONUÇLARI

2024 yılı yüzey araştırmaları kapsamında 44 yerleşim ve arkeolojik alan ziyaret edilmiştir. Bu alanlardan 11’inde arkeolojik buluntuya rastlanmamış, 17’si ise daha önce bilinen veya kısmen belgelenmiş yerlerdir (Harita: 1).

Araştırmalarda çeşitli dönemlere ait buluntularla temsil edilen yerleşimlerin yanı sıra, mimari kalıntıların gözle görülebilir olduğu alanlar da tespit edilmiştir. Bölge, yalnızca höyüklerden ibaret olmayıp; düzlükler, yamaçlar ve vadilerde de yaygın ve çok katmanlı bir yerleşim dokusu göstermektedir.

Harita 1: 2024 yılında ziyaret edilen veya metinde adı geçen alanlar. Baz Harita: Openstreetmap (Matthias LANGE tarafından hazırlanmıştır)

2024 Yılında Ziyaret Edilen Alanlardan Öne Çıkanlar

Altınova (veya Medegöz) köyünde bilinen kaya mezarlarının doğusunda yer alan büyük bir taş yapı kompleksi ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Taş duvarlarla sınırlanmış bu alan muhtemelen Geç Antik Dönem'e ait kırsal bir yerleşim ya da yapılar topluluğudur. Duvarlardaki nişler (Resim: 1) ve taş mahzenler, uzun süreli ve işlevsel bir kullanımı işaret etmektedir. Ayrıca Neolitik Çağ ve Kalkolitik Çağ'a ait seramik parçaları ile kül tabakalarının varlığı, alanın çok erken dönemlerden itibaren iskân edildiğine işaret etmektedir.

Resim 1: Altınova D'deki tarlaları çevreleyen duvarlardan nişli bir duvar görüntüsü

Acaroba Höyüğü, yaklaşık 25 m yüksekliğe ve yaklaşık 200 m çapa sahip olup, doğal bir kaya yükseltisi üzerine kurulmuş belirgin bir yerleşim alanıdır (Resim: 2). Höyükte Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı, Orta Tunç Çağı, Helenistik Dönem ve Geç Antik Dönem'e ait buluntular tespit edilmiştir ayrıca muhtemelen Geç Tunç Çağı'na ait bazı izler de mevcuttur. Höyüğün güneybatı eteğinde ise Paleolitik Dönem'e tarihlenen çakmak taşı aletler ele geçirilmiştir.

Resim 2: Acaroba Hüyük'ün batıdan görünüşü

Karasakal (eski adıyla Ferizli) çevresinde Geç Roma Dönemi'ne ait bir yerleşimin yanı sıra sağlam durumda olan ve Antik Dönem'de inşa edilmiş bazalt taşlarla döşeli yollar tespit edilmiştir. Bu yollar günümüzde dahi yerel çobanlar tarafından aktif biçimde kullanılmaktadır (Resim: 3). Köyün güney kesiminde kaya mezarları belgelenmiş olup (Resim: 4), bunlar arasında küçük bir ossuarium ile üç lahitli basit bir mezar yer almaktadır.

Resim 3: Karasakal'da bulunan ve muhtemelen Roma Dönemi'nde döşeme taşlarla döşenmiş bir yolun kuzeyden görüntüsü

Resim 4: Karasakal köyünün güneyinde bulunan ve Roma Dönemi'ne ait kaya mezarı

Kirlihalıcı (Serintepe) yerleşiminin batısında, uydu görüntüleri sayesinde tespit edilen yeni bir höyük alanı araştırılmıştır (Resim: 5). Alanda renkli boyalı Halaf seramiklerinin yanı sıra Kalkolitik Çağ, Geç Tunç Çağı ve Geç Antik Dönem'e ait seramik parçaları ele geçirilmiştir. Yoğun tahribata rağmen, buluntu çeşitliliği yerleşimin uzun süreli ve yoğun kullanım gördüğünü açıkça göstermektedir.

Resim 5: Kirlihalıcı Höyük 2'ye güneybatıdan bir bakış.

Şahmelik Höyük'te yapılan incelemelerde kayaya oyulmuş en az beş taş mezar tespit edilmiştir (Resim: 6). Bu mezarların büyük bölümü, muhtemelen Roma Dönemi'nde inşa edilmiş olup Geç Antik Dönem'de yeniden işlev kazanmıştır. Alan içinde ayrıca taş sarnıçlar, havalandırma delikleri ve ilginç bir biçimde bir değirmen kalıntısı belgelenmiştir. Tüm bu buluntular yerleşimin karma kullanımlı (konut, defin, üretim) bir alan olduğuna işaret etmektedir.

Resim 6: Şahmelik Höyük'e güneyden bir bakış

Dünderlı yakınlarında ilk kez belgelenen uzun, taş örgü bir yapı, mimari özellikleri ve taş merdivenleriyle dikkat çekmiştir. Duvarların harçla sağlamlaştırılmış olması ve üçgen kesitli mimarisi, yapının Bizans Dönemi'ne ait bir sarnıç olabileceğini düşündürmektedir (Resim: 7).

Resim 7: Dünderlı'daki sarnıcın girişi

Güngürge köyü çevresinde yapılan araştırmalar sırasında, az sayıda Geç Antik Dönem seramiği ile birkaç tessera bulunmuştur. Ancak mimari kalıntılar yok denecek kadar azdır. Köyün Batısında kalan bir alanda ise Paleolitik Dönem'e ait taş aletler belgelenmiştir. Bu alanlar, arkeolojik potansiyel açısından sınırlı olmakla birlikte, yerleşim ağının yaygınlığını göstermesi açısından anlam taşımaktadır.

Üzerinde tarla ve müstakil bir evin bulunduğu Köraliler Höyük (Resim: 8), doğrudan Köraliler köyünün içinde yer almaktadır. Oldukça geniş bir alana yayılan höyük, güneyde köy yolunun geçtiği alanın güneyinde de devam etmektedir. Tunç Çağı'ndan Geç Antik Dönem'e kadar zengin seramik buluntularına sahip olmakla birlikte, tarımsal ve inşaat faaliyetler dolayısıyla tahrip olmuştur.

Resim 8: Köraliler Höyük'ün tepe kısmından güneye bakış

Tesbili Höyük, yoğun bitki örtüsü ve taş duvar kalıntıları ile kaplı olması nedeniyle yüzey gözlemini zorlaştıran bir alan olsa da, burada iki katmanlı taş duvarlara ait izler ile sınırlı miktarda Tunç Çağı ve Hellenistik Dönem seramiği belgelenmiştir. Bu durum yerleşimin önemli bir tahkimatla çevrili olabileceğine işaret etmektedir.

Konik yapısı sayesinde oldukça kolay tespit edilebilen Tel Höyük'te (Resim: 9), höyüğün tepe kısmı ve dört ana yönü incelenmiştir. Ancak bitki örtüsü nedeniyle görünürlük çok sınırlıdır. Etrafındaki tarlalarda birçok sürtmetaş ve Kalkolitik, Tunç Çağı ve Geç Antik Dönem buluntuları mevcuttur.

Resim 9: Tel Höyük'e batıdan bir bakış

Seymenli Höyük, Roma ve Geç Antik Dönem seramikleri ile karakterize edilen bir yerleşimdir (Resim: 10). Kuzey yamacında taş duvar kalıntılarına rastlanmış, yamaç boyunca ise Erken Tunç Çağı'na ait kırmızı cilalı seramik parçaları belgelenmiştir. Höyüğün güney yönünde muhtemelen bir gözetleme kulesi yer almakta olup alanın stratejik konumu dikkat çekicidir.

Resim 10: Seymenli Höyük'ün tepe kısmından kuzeye doğru bir bakış

Sam Köyü içinde yer alan ve modern yapıların altında kalan höyük 2023 depremi nedeniyle yıkılan evlerin kaldırılmasıyla ilk kez detaylı biçimde incelenebilmiştir (Resim: 11). Höyükten Erken İslam ve Geç Antik Dönem'e ait seramikler toplanmıştır. Ayrıca köy camisinin arkasındaki alanda erken İslam dönemine ait mimari kalıntılar saptanmıştır.

Resim 11: Sam köyünde modern yerleşme ile kaplı höyüğün tepesinden doğuya bir bakış

Oldukça yassı olan Ögümsöğüt Höyük, köy okulunun karşısındadır ve tarla olarak kullanılmaktadır (Resim: 12). Ancak tarlayı çevreleyen duvar ve yolun bu höyüğün bir kısmını kesmesinden dolayı kolayca fark edilmektedir. Kalkolitik, Tunç Çağı, Geç Antik Dönem'e ait seramik ve birkaç taş alet incelenebilmiştir.

Resim 12: Ögümsöğüt Höyük'e güneybatıdan bir bakış

Bu örnekler 2024 yılı çalışmaları sırasında elde edilen bulguların yalnızca küçük bir kısmını temsil etmektedir. Genel olarak bölgedeki yerleşimlerin büyük kısmı çok katmanlı karaktere sahip olup, Neolitik Dönem'den Orta Çağ'a kadar kesintisiz bir yerleşim sürekliliği izlenebilmektedir. Arkeolojik alanların çoğunda modern faaliyetler nedeniyle tahribat gözlemlenmiş bu durum özellikle belgeleme ve koruma çalışmaları açısından öncelikli müdahalelerin gerekliliğini ortaya koymuştur.

Yerleşimlerin çoğunda Geç Antik, Roma, Demir ve Tunç Çağlarına ait seramik parçaları, taş mimari kalıntılar, kaya mezarları, antik yollar ve sarnıçlar tespit edilmiştir. Bazı alanlarda ise Paleolitik dönemden itibaren kullanım izleri gözlemlenmiştir.

2024 YILI ÇALIŞMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2024 yılı kapsamında Şehitkâmil ilçesinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları bölgenin çok katmanlı arkeolojik geçmişine dair dikkate değer veriler ortaya koymuştur. Araştırma sırasında tespit edilen yerleşim alanlarının taşıdığı nitelikler, hem bölgenin tarihsel sürekliliğini hem de mekânsal organizasyon biçimlerini anlamaya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

Birçok höyük ve yerleşimde farklı dönemlere tarihlenen buluntuların bir arada bulunması, bu alanlarda ya kesintisiz bir yerleşimin sürdüğüne ya da zaman içerisinde tekrarlayan iskânların gerçekleştiğine işaret etmektedir. Özellikle Kalkolitik Çağ'dan başlayarak Tunç ve Demir Çağları üzerinden Roma ve Geç Antik Dönem'e hatta Orta Çağ'a kadar uzanan stratigrafik devamlılık, bölgedeki uzun soluklu yerleşim dinamiklerini gözler önüne sermektedir. Kirlialı Höyük, Seymenli Höyük ve Öğümsöğüt gibi alanlarda farklı dönemlere ait seramiklerin aynı bağlamda bulunması, bu çok dönemli yerleşim karakterinin somut örnekleri arasında yer almaktadır.

Roma ve Geç Antik Dönem'e ait mimari kalıntıların özellikle vadilere hâkim yükseltilerde ve ulaşımı kolay ova kenarlarında yoğunlaşması, yerleşim tercihleri açısından dikkat çekicidir. Altınova, Karasakal ve Sarılar gibi yerleşimlerde belgelenen taş yapılar, nişli duvarlar, su kuyuları ve yapı izleri, bu bölgelerde Geç Antik Dönem boyunca yoğun bir yerleşim ve mimari faaliyetin sürdüğünü ortaya koymaktadır. Bazı alanlardaki mimari kalıntıların ise kutsal alan ya da savunma amaçlı yapılarla ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Karasakal ve Kırkgöz gibi yerleşimlerde tespit edilen gözetleme noktaları ve sağlam mimari yapılar, askeri garnizon işlevinin yanı sıra dini veya törensel kullanım ihtimallerini de gündeme getirmektedir. Özellikle Altınova ve Karasakal'da gözlenen mimari yoğunluk, bu yerleşimlerin yalnızca gündelik yaşam alanları olmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgesel ölçekte stratejik merkezler olabileceğini de düşündürmektedir.

Araştırmalar sırasında farklı plan ve boyutlarda kaya mezarları da belgelenmiştir. Karasakal, Köristan, Şahmelik ve Kırkgöz gibi alanlarda rastlanan mezarlar, basit tek odalı yapılar dan lahitli ve nişli kompleks mezarlara kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu kaya mezarlarının çoğunun antik yollar veya su kaynaklarına yakın bölgelerde konumlanmış olması, kullanım-

larındaki süreklilik açısından da önemli bir gösterge niteliğindedir. Özellikle Köristan ve Karasakal'daki mezarların mimari detayları, Roma ve Geç Antik Dönem defin geleneklerine dair somut veriler sunmaktadır.

Yoğun bitki örtüsü veya zorlu arazi koşulları nedeniyle doğrudan gözlemlenemeyen bazı mimari izler, drone destekli görüntüleme yöntemleriyle tespit edilmiş; bu sayede söz konusu alanlar hakkında ilk planlama ve değerlendirmeler yapılabilmektedir. Özellikle Karasakal, Atabek ve Tekirsin gibi geniş yayılıma sahip yerleşimlerde, drone görüntüleri aracılığıyla yapıların mekânsal düzeni, kullanım biçimi ve mimari yoğunluk hakkında anlamlı analizler gerçekleştirilmiştir.

Bu bulguların yanı sıra modern tarımsal faaliyetler, kaçak kazılar, inşaat çalışmaları ve doğal erozyon gibi etmenlerin arkeolojik alanlarda ciddi tahribatlara yol açtığı da gözlemlenmiştir. Tescilsiz alanlarda bu tahribatın daha da belirgin olduğu; bu durumun, arkeolojik verilerin korunmasını tehdit eden başlıca sorunlardan biri olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, belgeleme faaliyetlerine paralel olarak, alanların korunmasına yönelik stratejik ve bütüncül önlemlerin geliştirilmesinin gerekliliği açık biçimde ortaya konmuştur.

2024 yılı yüzey araştırmaları Şehitkâmil ilçesinin arkeolojik peyzajının yalnızca bilinen ve kayıtlı alanlarla sınırlı olmadığını, aksine sistematik olarak henüz incelenmemiş çok sayıda potansiyel arkeolojik alan içerdiğini de göstermektedir. Elde edilen veriler bölgenin tarihsel süreç içerisindeki yerleşim dinamiklerini daha derinlemesine anlamamıza katkı sağlamakta, aynı zamanda bu alanların korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından stratejik önem taşıdığını vurgulamaktadır.

2024 sezonunda uygulanan metodolojik çeşitlilik–uydu görüntülerinin analiziyle yapılan ön değerlendirmeler, sahada gerçekleştirilen doğrudan gözlem ve belgeleme çalışmaları, seçici yüzey toplama yöntemleri, drone destekli taramalar ve tahribat analizleri–sayesinde, farklı ölçeklerdeki yerleşimlere ilişkin hem mekânsal hem de kronolojik açıdan bütüncül bir perspektif geliştirilmiştir. Araştırma sonucunda yalnızca münferit yerleşim noktaları değil, bu alanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler ve bölgesel yerleşim örüntüleri de daha anlaşılır hale gelmiştir. Tespit edilen çok katmanlı höyükler, Roma–Geç Antik Dönem yapılaşmaları, kaya mezarı grupları ve potansiyel kutsal veya askeri merkezler, Şehitkâmil bölgesinin tarih boyunca geçici iskânlarla sınırlı kalmayıp istikrarlı ve yoğun bir yerleşim ağına ev sahipliği yaptığını açıkça ortaya koymaktadır.

Coğrafi konumları itibarıyla (örneğin vadi tabanları, yükseltiler ve su kaynaklarına yakın alanlar) çeşitlilik arz eden bu yerleşim alanları, tarihî toplulukların çevreyle kurdukları ilişkilerin çözümlenmesine de önemli katkılar sunmaktadır. Bu bağlamda araştırmalar yalnızca yerleşimlerin lokalizasyonuna yönelik değil, aynı zamanda bu mekânların işlevsel karakteristiklerine–örneğin barınma, dini ritüel, gözetleme, gömü vb. – ilişkin yorumlamalara da olanak tanımıştır. Söz konusu çok katmanlı ve çok işlevli yapı, bölgenin sosyo-politik ve ekonomik tarihine dair daha kapsamlı soruların sorulmasını da mümkün kılmaktadır.

Öte yandan büyük ölçekli alanlarda yüzeyde gözlemlenemeyen kalıntıların tespitinde drone görüntüleri ve modern belgeleme tekniklerinin kritik bir rol oynadığı, dolayısıyla bu yöntemlerin gelecekteki araştırmalarda da standart hale getirilmesi gerektiği anlaşılmıştır. 2024 yılı Yüzey Araştırmaları yalnızca mevcut arkeolojik envanterin zenginliğini değil aynı zamanda henüz belgelenmemiş kültürel potansiyelin büyüklüğünü de ortaya koyarak Şehitkâmil bölgesinin çok katmanlı bir arkeolojik peyzaj olarak değerlendirilmesi gerektiğini bir kez daha teyit etmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüzey araştırmasının gerçekleştirilmesini mümkün kılan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, özellikle Aliye Usta'ya en içten teşekkürlerimizi sunarız. Araştırma süresince yapıcı iş birliği için Bakanlık Temsilcimiz Sayın Ali İhsan Kartal'a (Trabzon Müzesi) özel olarak teşekkür ederiz.

Projeye farklı aşamalarda özveriyle katkı sunan ekip üyelerine – soyadlarına göre alfabetik sırayla: Nilso Boyoğlu, Esra Nur Çadircibaşı, Murat Dirican, Günay Dinç, Turgay Gök, Sümeyye Nur Karaer, Matthias Lange, Michael Morsch, Tahere Rahimkhani, Marziyeh Zarekhalili, Ülkü Türkoğlu ve Şehriban Yüksel'e emekleri için teşekkür ederiz.

Ayrıca Doliche kazı ekibine özellikle Prof. Dr. Michael Blömer ve Dr. Dilek Çobanoğlu'na, bu araştırmanın planlanmasından uygulanmasına kadar geçen tüm süreçlerde verdikleri uzun yıllara dayanan sürekli destekleri ve yapıcı iş birlikleri için en içten şükranlarımı sunarız.

KAYNAKÇA

Öğüt, B. 2023. Zum Stand der archäologischen Forschungen in Şehitkâmil, nördlich von Gaziantep/Türkei (Ed. Marzahn, J. ve Wicke, D.), *Zwischen Schwarzem Meer und Persischem Golf. 125 Jahre Deutsche Orient-Gesellschaft*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s. 91-95.

Öğüt, B., Blömer, M., Lange, M., Strothenke-Koch, E. ve Yaşın, D. (2023). Preliminary Report of the First Season of the “Land of the Storm God Survey” in Şehitkâmil, Gaziantep, Türkiye. *TARE: Türk Arkeoloji ve Kültürel Miras Enstitüsü Dergisi*, 3, s. 135-177,

Öğüt, B., Blömer, M., Lange, M., Strothenke-Koch, E. ve Yaşın, D. (2024). Erster Vorbericht des Projekts, “Land of the Stormgod Survey“– Archäologischer Survey im nördlichen Gaziantep (Şehitkâmil). *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin*, 155, s. 87-149.

Öğüt, B. ve Lange, m (2024). *2022 Yılı Gaziantep İli Şehitkâmil İlçesi Yüzey Araştırması. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 39.1, s. 385-396.

Öğüt, B. ve Lange, m (2025). *2023 Yılı Gaziantep İli Şehitkâmil İlçesi Yüzey Araştırması. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 40.1, s. 241-257.

2024 YILI YASSIÇEMEN SAVAŞI'NIN YERİNİN TESPİTİ VE YOL GÜZERGÂHLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI

Coşkun ERDOĞAN*

Merve ÖZYİĞİT

Mehmet Ali YILMAZ

Yunus Emre AYDIN

Süha KONUK

İbrahim ÜNGÖR

Kerra ALTUĞ KAYA

Zeynep YAŞARBAŞ

Aynur KÜRÜM

GİRİŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kazılar ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığının vermiş olduğu izinler dâhilinde 2023'te çalışmalara başladığımız proje kapsamında öncelikli olarak yol güzergâhları üzerinde durulmuştur (Erdoğan, vd., 2025 s.287-301). Savaş alanının geniş bir coğrafyaya yayılması ve çalışma alanının iki il sınırında olması nedeni ile 2024 yılı çalışmaları için alanında genişletme talep edilmiştir. Bu kapsamda Erzincan ili Refahiye ilçesi ve Gümüşhane ili Kelkit ilçesi sınırlarında bulunan ortak mera alanlarında yoğun bir yüzey araştırması yapılmıştır. 2023 yılında tespit ettiğimiz Kurugöl Mevkii'ne uzanan yayla yolu çevresinde savaş ile ilişkilendirilebilecek metal buluntular tespit edilmiştir. Kurugöl Mevkii ve çevresinde yoğunlaşan 2024 yılı çalışmalarımızın büyük çoğunluğu Kelkit ilçe sınırında yoğunlaşmıştır. Erzincan Müze Müdürlüğü'nün bölgede yapmış olduğu tüm çalışmalardan Gümüşhane Müze Müdürlüğü haberdar edilmiştir.¹

* Doç. Dr. Coşkun ERDOĞAN; Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 25240 Erzurum/TÜRKİYE; E-posta: cerdogan@atauni.edu.tr ; ORCID: 0000-0003-4892-0538

Arş. Gör. Merve ÖZYİĞİT; Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Tarih Bölümü, 24100 Erzincan/TÜRKİYE; E-posta: merve.ozyigit@erzincan.edu.tr; ORCID:0000-0001-5218-7549

Doç. Dr. Mehmet Ali YILMAZ; On Dokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 55139 Samsun/TÜRKİYE; E- posta: mehmetali.yilmaz@omu.edu.tr ;ORCID: 0000-0002-3082-9691

Yunus Emre AYDIN; Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 25240 Erzurum/TÜRKİYE; E-posta: yunusemre.aydin@atauni.edu.tr; ORCID: 0000-0003-2111-4018

Süha KONUK; Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi. Tarih Bölümü, Erzincan/TÜRKİYE; E-posta: skonuk@erzincan.edu.tr; ORCID: 0000-0001-6589-8323

2024 yılı çalışmalarında yol ağlarının birleştiği geniş düzlükler, nehir yatakları ve mera alanları muhtemel savaş meydanı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca savaş ile ilişkilendirilebilecek en önemli verinin insan kayıpları olması nedeniyle savaş meydanı olma ihtimali bulunan alanların yakınlarında toplu mezarların tespitine yönelik incelemeler yapılmıştır.

2023 yılı çalışmaları kapsamında tespit edilen ve “Han Kalıntıları” olarak adlandırılan yapı kalıntılarında 2024 yılı çalışmalarında seramik verileri ve metal buluntular elde edilmiştir. Çalışma sezonu boyunca tespit edilen yapı kalıntılarında, mezar alanlarında projenin en önemli ayağını oluşturan arkeojeofizik destekli bir çalışma yapılması planlanmış fakat alanda zeminin nemli olması ve aralıksız yağışlar nedeni ile jeofizik destekli bir çalışma ve sondaj çalışması yapılamamıştır. Proje kapsamında Erzincan ili ile sınır olan Kelkit ilçesine bağlı Cemallı, Uzunkol, Çimenli ve Gürleyik köylerinin mera alanlarında çalışmalar yapılmıştır. İki ilin sınırında bulunan bu meralar aynı zamanda Erzincan merkeze bağlı Koçyatağı, Ağılöz köylerinin ve Refahiye ilçesi Üçören, Söğütlü ve Gök köylerinin de ortak kullandığı meralardır. Bu nedenden ötürü 2023 yılı çalışmalarında ziyaret ettiğimiz Erzincan ili Koçyatağı, Ağılöz köylerinde tekrar bir çalışma yapılmış hem yol bağlantısı hem de bölgede bulunan mezar alanları tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca 2024 yılı çalışmalarımız Kelkit ilçesi Uzunkol, Cemallı, Gürleyik, Çimenli köylerinin mera alanlarında ve Refahiye ilçesi Söğütlü, Gazıpınar köyleri ve ortak mera alanlarında gerçekleşmiştir. Orduların savaş meydanına ulaşmasında özellikle Harezmsah ordularının kullandığı yol güzergâhı tespit edilmeye çalışılmıştır. Harput üzerinden Erzincan’a geldiği bilinen Harezmsah ordularının savaş meydanına ulaşmasında yaylak olarak kullandıkları düşünülen Koçyatağı ve Ağılöz köylerinin yayla alanları proje kapsamında tekrar incelenmiştir (Harita: 1).

Prof. Dr. İbrahim ÜNGÖR; Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 24100 Merkez-Erzincan/TÜRKİYE; E-posta: ibrahimungor@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4600-093>

Kerra ALTUĞ KAYA; Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 25240 Erzurum/TÜRKİYE; E-posta: kerra.altug@atauni.edu.tr; ORCID: 0000-0001-6895-2292

Zeynep YAŞARBAŞ; Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 25240 Erzurum/TÜRKİYE; E-posta: zeynepyasarbas46@gmail.com

Aynur KÜRÜM; Yüksek Lisans Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, 25240 Erzurum/TÜRKİYE; E-posta: ayfezeabre@gmail.com

- 1 Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün 04.06.2024 tarihli ve 5230266 sayılı izinleri kapsamında Erzincan Müze Müdürlüğü Başkanlığında benim ise bilimsel danışmanlığında yürütülen “Yassıçemen Savaşı'nın Yerinin Tespiti ve Yol Güzergâhları” adlı yüzey araştırmamız 16 Eylül 2024-30 Eylül 2024 tarihleri arasında Erzincan ili Refahiye ilçesi ve Gümüşhane ili Kelkit ilçesi sınırlarında gerçekleşmiştir. Savaşın seyrini ortaya koyma amacıyla yüzey araştırması çalışması ekibi; Erzincan Müze Müdürü Mustafa Bayam ve Doç. Dr. Coşkun Erdoğan başkanlıklarında Prof. Dr. İbrahim Üngör, Doç. Dr. Mehmet Ali Yılmaz, Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre Aydın, Dr. Öğr. Üyesi Süha Konuk, Arş. Gör. Merve Özyiğit, Arş. Gör. Kerra Altuğ Kaya ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Ayrıca çalışma süresince Erzincan Müze Müdürlüğü'nden uzman arkeolog Muhittin Demirpolat ve Uzman sanat tarihçisi Vedat GÜNGÖR çalışmalara katılım sağlamışlardır. Özverili çalışmalarından ötürü tüm ekip üyelerine teşekkür ederiz.

2024 YILI ÇALIŞMALARI KAPSAMINDA TESPİT EDİLEN MERKEZLER

1. Kurugöl Mevkii

2023 yılı çalışmaları kapsamında tespit edilen mera alanı Refahiye ilçe merkezinin 35 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Erzincan il sınırına yakın konumda olan alan Erzincan Kadostro İl Müdürlüğünden alınan bilgilere göre Gümüşhane ili Kelkit ilçesi Gürleyik köyüne parsellenmiştir. Erzincan Mera Komisyonundan alınan bilgiye göre ise bu alan Refahiye ilçesi ile Gürleyik köyünün ortak mera alanı olarak kullanılmaktadır. Orçul Deresi'nin kuzeydoğusunda bulunan bu alan oldukça düz bir yapıya sahiptir. Refahiye Gazipınar köyünden doğuya doğru ulaşan yol hattı Kurugöl Mevkii'nden geçerek Çimen Dağları'nın Güney eteklerinden Sipikor Geçidi'ne kadar devam etmektedir. Bu yol güzergâhı günümüzde de aktif olarak kullanılmaktadır. Gazipınar köyünden başlayıp doğuda Sipikor Geçidi'ne kadar devam eden yol hattı en eski ulaşım rotalarından biridir. 2023 yılı yol güzergâhı çalışmaları kapsamında muhtemel savaş meydanı olarak değerlendirmeye alınan alanda 2024 yılı itibariyle yoğun yüzey araştırması yapılmıştır.

Çalışma sahası geneline bakıldığında Kurugöl Yaylası olarak belirtilen alanın çevresine göre yaklaşık 400-500 m daha alçakta yer aldığı tespit edilmiştir. Muhtemel bir karstik çöküntü alanına (dolin veya uvala) tekabül eden Kurugöl, tam tarih belirtilememekle birlikte yılın belirli dönemlerinde içinde su bulduran bir göl alanı durumundadır. Bununla birlikte alanın hemen kuzeybatısında bir kaynak alanı olduğu ve bu kaynağın göl alanına dar bir kıstakla açılarak gölü beslediği söylenebilir. Hem bu kaynağı hem de göl alanını besleyen suların çevredeki yüksek dağlık sahaya düşen kar yağışları olduğu görülmektedir. Çevresine nazaran daha alçakta kalan bu düzlük alanın oluşumunun, sahanın litolojik yapısından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Özellikle kireç taşı ve jips gibi su etkisi ile eriyebilen kayaçların bulunduğu sahada karstlaşma süreci meydana gelmiş ve muhtemel bir erime çukurluğu olan Kurugöl Mevkii'ni meydana getirmiştir. Günümüzde eski göl alanının kuru durumda olmasının nedenleri ve ne zamandan itibaren kuruduğu daha ayrıntılı bir fiziki çalışma ile belirlenecektir. Yassıçemen Savaşı'nın yapıldığı yer ihtimalini taşıması nedeni ile incelenen sahanın coğrafi yapısı, oluşumu bakımından tamamen doğal süreçlerin izlerini taşımaktadır fakat savaşın muhtemel etkileri bu alanda antropojenik bir degradasyona neden olmuş mudur? sorusunun cevabı ilerleyen sezonlarda netlik kazanacaktır (Harita: 2).

Mera alanında ot alma işlemi sonucunda yüzeyde oluşan çukur alanlar, köstebek yuvaları, tepelik alanların yamaçlarında ve mera alanının hemen güneyinde yaylacılar tarafından açılmış olan yol çevresinde çok sayıda metal buluntu elde edilmiştir. Alandan savaş ile ilişkilendirilebilecek ok uçları, nal parçaları ve nal çivileri tespit edilmiştir. Tespit edilen buluntular Müze Müdürlüğü Uzmanları gözetiminde, proje ekip üyesinin refakatinde Erzincan Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiş ve tutanakları tutulmuştur. Proje Ekibimizde bulunan uzmanlar tarafından eserler üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Alanda aynı zamanda Kafkas Cephesi'nde Ruslara ait olduğu bilinen Rus mevzileri bulunmaktadır. Bu

mevziler çevresinde ise çok sayıda boş kovan görülmüştür. 1.130.554,53 m²'lik bir alan olan Kurugöl'de koordinatları gösteren karelej çalışması yapılmıştır. Önümüzdeki çalışma sezonlarında Kurugöl ve çevresinde çalışmalar devam edecektir (Resim: 1).

2. Kurugöl Mezar Alanı

2024 yılı çalışmalarında Refahiye ilçe merkezinin 35 km kuzeydoğusunda bulunan ve Kelkit ilçesi sınırlarında yer alan Kurugöl Mevkii olarak adlandırılan mera alanının 500 m doğusunda bir mezarlık tespit edilmiştir. Kelkit ilçesi Çimenli köyünden başlayıp Refahiye ilçesi Gazipınar köyüne kadar devam eden yayla yolu mezarlık alanın ortasından geçmektedir. Bu sebepten ötürü mezar alanının oldukça tahrip olduğu gözlemlenmiştir. Tespit edilen alan içinde 9 mezarın belirgin olduğu görülmüş ve ölçüleri alınmıştır. Mezarların ölçüleri genel olarak 100x300 cm'dir. Muhtemel savaş meydanı olma ihtimali olan alana oldukça yakın olan mezarların oldukça eski olduğu gözlemlenmiştir. İlk izlenimde bir yaylacı mezarlığı olduğunu anladığımız mezar alanında olumsuz hava koşulları nedeni ile jeofizik taraması yapılamamıştır. 2025 çalışma sezonunda bu alanlarda çalışmalara devam edilecektir (Resim: 2).

3. Han Tepe (Han Kalıntıları)

2023 yılında yol güzergâhları tespiti sırasında Refahiye ilçesinin 42 km kuzeydoğusunda, Gümüşhane Kelkit ilçesi Gürleyik köyünde kalan ve bölge halkı tarafından "Han" diye adlandırılan mimari yapı kalıntıları tespit edilmiştir. Çimen yaylalarına ulaşan eski tarihî doğal yol hattının üzerinde bulunmasından dolayı bu şekilde adlandırıldığını düşündüğümüz yapı 2024 yılı izinleri kapsamında ayrıntılı çalışılmıştır. Kurugöl Mevkii'nin 1,5 km güneydoğusunda yer alan kalıntıların belirgin olan duvar uzunluğu genel olarak 24 m genişliği ise 1 m'dir. Alanda yapılan yüzey araştırması kapsamında çok sayıda amorf seramik parçası, kapı çivisi olduğu düşünülen metal buluntu ve üzeri karbonlaşmış bir bıçak parçası tespit edilmiştir. Amorf seramik parçaları, bıçak ve metal buluntu müze uzmanları gözetiminde Erzincan Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Amorf olduğu tespit edilen seramik parçalarının dönemsel tasnifinin yapılması için projemizde yer alan seramik uzmanları ayrıntılı çalışma yapmaktadır. Han kalıntıları diye adlandırılan alanda hem doğa olaylarının etkisi hem de bölgedeki mera alanlarında otlayan yüzlerce hayvan tarafından yapı kalıntısının tahrip olduğu anlaşılmıştır. Yapı çevresinde eski olduğu anlaşılan ve zamanla toprak dolgu ile kapanan kaçak kazı izleri görülmüştür. Trabzon Koruma Kurulundan alınan bilgilere göre yapı kalıntısının bulunduğu parsel içinde herhangi bir tescil işlemi yapılmamıştır. Tarafımızdan alanın tescillenmesine yönelik işlemler başlatılmıştır. Mera alanına ait parselde bulunan yapı kalıntısından Yassıçemen Savaşı ile ilişkili dönemsel veri elde edileceğinden şüphemiz bulunmamaktadır. Alandaki tahribat göz önüne bulundurulduğunda kurtarma kazısının yapılması gerekli görülmektedir (Resim: 3).

4. Başçimen Yaylası

Gümüşhane ili Kelkit ilçesi ve Erzincan ili sınırlarında bulunan Kelkit ilçesi Gürleyik köyüne parsellenmiş olan ve “Başçimen” olarak adlandırılan yayla 2024 yılı çalışmaları kapsamında değerlendirmeye alınmıştır. Yaylanın Erzincan il merkezine uzaklığı yaklaşık 30 km’dir. Tarihî kaynaklarda sıklıkla geçen orduların otlak ve su ihtiyacını karşılamak amacı ile ordugâh kurdukları alanların incelemeye alınması sonucunda değerlendirilmiştir. Bölgenin coğrafi özellikleri ele alınan ve oldukça geniş olan mera alanının taban suyunun çok yüksek olduğu anlaşılmıştır. Başçimen Mevkii için mevcut imar planı içerisinde bulunmayıp inceleme alanını 12.11.2015 tarihinde Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı onaylı ve bir nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 102. Maddesi Uyarınca 07.02.2020 tarihinde onaylanan Plan Hükümleri, Plan Değişikliği Gerekçe Raporuna istinaden 1/100.000 ölçekli Erzincan – Erzurum – Bayburt Planlama Bölgesi Çevre Düzeni Planında mera alanı olarak geçmektedir. İnceleme alanında yapılaşma mevcut değildir. Arazi Kuzey Anadolu Fay Zonuna 5 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bölgenin önceki yıllarda bataklık olup olmadığına dair bilgilerin elde edilmesi için önümüzdeki sezon resmî kurumlardan gerekli izinler alındıktan sonra etütlük sondaj çalışması sonucunda karot olarak analiz yaptırmayı hedeflemekteyiz (Resim: 4).

5. Camii Yurdu Mezarlık Alanı

Gümüşhane ili Kelkit ilçesi Gürleyik köyüne parsellenmiş olan ve “Başçimen” olarak adlandırılan yaylada bulunan mezarlık alanında incelemeler yapılmıştır. Mezarlık alanının içinde modern bir cami bulunmaktadır. Caminin arka kısmında bulunan ve etrafı düzensiz taşlar ile çevrilen mezarlar ise oldukça eskidir. Bölge halkından alınan bilgiler ise bu alanda tarihî bir caminin olduğu ancak zamanla caminin kullanılamaz hale gelmesinden sonra yerine yeni bir cami inşa edildiğidir. Bölgede bulunan mezarlar Türkmen tarzı ölü gömme geleneğine sahiptir. Bu mezarlar arasında küçük ve orta ölçülere sahip mezar bulunmaması dikkat çekicidir. Mezarların boyutları 150x300 cm’dir. Mezarlığın çok eski olması ve sonraki dönemlerde de aynı amaçla kullanılması ileriki dönemlerde bu alanda bir sondaj ve kazı çalışması yapılmasını gerekli kılmaktadır. Mezarlardan alınacak örnekler ile 13. yy’a ait olup olmadığı ve iskeletler üzerinde travma izlerinin olup olmadığına dair bilgiler netleşecektir. “Başçimen” olarak adlandırılan yaylada bulunan su kaynakları ve otlaklar alanının bataklık olmadığını göz önünde bulundurursak bir süvari ordusunun ihtiyacını karşılamaya yöneliktir (Resim: 5).

6. Akmezarlar

Akmezarlar olarak adlandırılan mezarlık Başçimen Yaylası’nın 1,5 km güneydoğusunda bulunmaktadır. Mezarlık alanında düzensiz taşlar ile çevrili çok sayıda mezar bulunmaktadır. Bölge halkı tarafından “Akmezarlar” olarak adlandırılmasının nedeni ise mezarların beyaz taşlarla örülmesidir. Alanda çok sayıda küçük mezarların bulunması yaylacılar

tarafından daha sonraki dönemlerde mezarlık olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Bu alanda tespit edilen mezarların tamamı kible kaygılı Müslüman mezarlarıdır. Doğal sebeplerden ötürü Birkaç mezarın taşları dağılmış bu nedenden dolayı yönlerini tespit edilememiştir. Hem savaş meydanı olma ihtimali olan alana yakın olmasından dolayı hem de orduların kaçış güzergâhları üzerinde yer almasından dolayı mezarlık alanı incelemeye alınmıştır. Ayrıca çevre köylerden alınan bilgilere göre bu alandaki mezarların üst üste olduğu toplu mezar ihtimalini düşündürmüştür. 2025 çalışma sezonunda bu alanda incelemeler yapılmaya devam edecektir (Resim: 6).

7. Vadi Mezar Alanı (Şor Şor)

Erzincan-Gümüşhane il sınırına 400 m uzaklıkta, Kurugöl Mevkii'nin 2,16 km güneydoğusunda yer alan mezarlık alanda incelemeler yapılmıştır. Alanın Kurugöl'e yakın olması ve Refahiye ilçesinden Sipikor Geçiti'ne kadar uzanan Orçul Vadisi'ne hâkim bir konumda bulunması mezarlıkta inceleme yapmayı gerektirmiştir. Tarihî kaynaklarda geçen bilgilerden yola çıkılarak bölgenin Harzemşah askerlerinin savaş alanına gelişi veya bozguna uğradıktan sonra kaçış güzergâhı üzerinde olması üzerine bu alan değerlendirmeye alınmıştır. Vadi mezar alanı 2023 yılı yol güzergâhları çalışmasında tespit edilen tarihî yollarının üzerinde yer almaktadır (Resim: 7).

8. Dumluca Çayırı

Dumluca Çayırı, Erzincan-Gümüşhane il sınırına 200 m uzaklıkta, Kurugöl Mevkii'nin 3,89 km kuzeybatısında yer almaktadır. Kurugöl alanına göre oldukça küçük olan mera alanı Refahiye ilçesi ile Kelkit ilçesinin ortak kullanım alanıdır. Kurugöl, Başçimen yaylaları haricinde bölgede öncü bir çarpışmaya sahne olma ihtimali ile değerlendirmeye alınmıştır. Projenin bir sonraki sezonunda yoğun survey çalışması ile inceleme çalışmaları yapılacaktır. Mera alanı etrafında mezar alanları tespit edilmeye çalışılacaktır (Resim: 8).

9. Teknecik Yaylası

Erzincan-Gümüşhane il sınırına 2 km uzaklıkta olan Teknecik Yaylası Kurugöl Mevkii'ne 2,5 km uzaklıkta yer almaktadır. Teknecik Yaylası'nda bulunan mezar alanların savaş ile ilişkili olması ihtimali ile bölge incelemeye alınmıştır. Kurugöl ve Dumluca'dan oldukça küçük olan mera alanında düzensiz taşlarla örülmüş mezarlar tespit edilmiştir (Resim: 9).

10. Koçyatağı Yaylası Mezar Alanı

Koçyatağı köyü, Erzincan il merkezinin 30 km kuzeybatısında yer almaktadır. Erzincan iline bağlı olan köy, Çimen Dağları'nın Güney eteklerinde bulunmaktadır. Köyün kuzeyinde bulunan ve köy halkı tarafından yayla olarak kullanılan geniş düzlüklere Erzincan-Sivas kara yolu ve Sakaltutan Geçidi ile ulaşım sağlanmaktadır. Ayrıca eski Sivas-Erzincan yol güzergâhının takip edilmesi ile Refahiye ilçesinden doğrudan ulaşım mümkün olmuştur.

Refahiye Gölköy ve Kızılınış köyü arasında bulunan vadi, Erzincan il sınırı içinde bulunan Karadağ'ın kuzey eteklerini takip ederek Koçyatağı köyüne ulaşır. Bu yol ağına dair tarihî kaynaklarda bilgiler mevcuttur. Refahiye Erzincan arasındaki patika yol üzerinde bulunan Koçyatağı (Mıhar) köyü Satala'ya ulaşımında durak noktalarından birini oluşturur.

Koçyatağı köyünün yaylası ile Başçimen Yaylası Refahiye ve Kelkit ilçelerinin ortak mera alanlarıdır. Bu köyden geçen tarihî yol güzergâhı Osmanlı kayıtlarında dahi sıklıkla yer almaktadır (Matrakçı,1976; Ferudun Beyi, 1848). 2024 yılı çalışmaları kapsamında Koçyatağı köyü yaylaları incelemiş ve bu bölgede Türkmen tarzı mezarlar tespit edilmiştir (Resim: 10).

11. Ağılözü Köyü Yol Hattı (Kırmana)

Erzincan ilinin 21 km kuzeybatısında yer almaktadır. Yassıçemen Savaşı'nda kullanılan yol güzergâhlarının kesişim noktalarından birini oluşturan Ağılözü köyü Refahiye ilçesine ulaşılan en eski tarihî yolun üzerinde yer almaktadır (Matrakçı, 1973; Feridun Bey, 1848; Mirford,French, 1980; Mitford, 2018).

2024 yılı çalışmaları kapsamında Ağılözü köyü ziyaret edilmiş ve köy halkından bilgi alınmıştır. Köyün kuzeyinde bulunan vadilerden Başçimen Yaylası'na ulaşımın olduğu tespit edilmiştir. Harzemşah ordusunun savaş alanından kaçışını kolaylaştıracak rotanın bu güzergâhta olduğu düşüncesi ile değerlendirmeye alınan köyde sadece fotoğraf çekimi yapılmış ve köy halkından bilgi alınmıştır (Resim: 11).

12. Söğütlü Köyü

Söğütlü Köyü Erzincan ili Refahiye ilçesi sınırlarında yer almaktadır. İlçe merkezinin 25 km kuzeydoğusunda yer alan köy Orçul Vadisi'ne hâkim konumdadır. Köy konumu bakımından Kurugöl Mevkii'ne oldukça yakındır. Vadiye ve engebeli bir topografik yapıya sahip olan köyde bulunan tepelik alanlar savaş hakkında bilgi veren kaynaklarda sıklıkla geçen vadi ve tepeler ile ilişkilendirilmiş ve bu nedenden ötürü ziyaret edilmiş köy halkından bilgi alınmıştır. Köyün hâkim olduğu vadinin fotoğraf çekimi yapılmış herhangi bir buluntu elde edilmemiştir (Resim: 12a).

13. Gazipınar Köyü

Gazipınar köyü Erzincan ili Refahiye ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. İlçe merkezinin 24 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kurugöl Mevkii'den batıya doğru uzanan tarihî yolun ortasında yer alan köy tarihî kayıtlarda sıklıkla geçmektedir. Özellikle Osmanlı Ruznamçe Kayıtlarında ve Menzilnamelerde “Yargazıpınarı” olarak adlandırılan menzil ile ilişkilendirilebileceği üzerinde durulduğundan köy ziyaret edilmiştir (Kâtip Çelebi, 2008). Bu menzilin Yassıçemen Savaşı'nda Selçuklu ordusunun durak noktalarından biri olabileceği ihtimali ile köy ziyaret edilmiş, yol ağı tespit edilmeye çalışılmıştır (Resim: 12b).

SONUÇ

2024 yılı “Yassıçemen Savaşı’nın Yerinin Tespiti ve Yol Güzergâhları Yüzey Araştırması Projesi” kapsamında Gümüşhane ili Kelkit ilçesi, Erzincan ili Refahiye ilçesi ve Erzincan merkeze bağlı köylerde çalışma yapılmıştır. 2023 yılı çalışmaları savaş güzergâhı ve yollar üzerine yoğunlaşırken 2024 yılı arazi çalışmaları tamamen savaş meydanı olma ihtimali olan alanlar ve savaşta yaşanan insan kayıpları üzerinde yoğunlaşmıştır. Kültür ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kazılar ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığının izinleri kapsamında proje bilimsel ekibi ile birlikte 15 gün süre ile yapılan çalışmalar kapsamında “Kurugöl Mevkii” ve “Han Tepe” olarak adlandırılan alanlardan savaş ile ilişkilendirilebilecek ok uçları, at nalları, nal parçaları ve nal çivileri tespit edilmiştir. Buluntular mera alanı olarak kullanılan bölgelerden elde edilmiş ve toplam 95 adet eser müze temsilcisi gözetiminde Erzincan Müze Müdürlüğüne teslim edilmiştir.

2024 yılı Yassıçemen Savaşı’nın yerinin tespiti ve savaş güzergâhlarının belirlenmesine yönelik yürütülen yüzey araştırması çalışmaları hem coğrafi hem de arkeolojik veriler bakımından önemli bulgular sunmuştur. Erzincan ili Refahiye ilçesi ile Gümüşhane ili Kelkit ilçesi sınırlarında yer alan geniş mera alanlarında gerçekleştirilen araştırmalar, savaş alanı arkeolojisi kapsamında değerlendirilmiş ve saha gözlemleri, arkeolojik buluntular ile tarihî veriler bir araya getirilerek çok disiplinli bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Çalışmalar sonucunda Kurugöl Mevkii ve çevresi savaşın cereyan ettiği muhtemel alan olarak öne çıkmaktadır. Alanda yapılan yoğun yüzey araştırmalarında savaşla ilişkilendirilebilecek nitelikte çok sayıda metal buluntuya ulaşılmış olması, bölgenin stratejik konumuyla birleştiğinde Kurugöl ve çevresinin Yassıçemen Savaşı’nın fiilen yaşandığı alanlardan biri olabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. Ayrıca bu alanın jeomorfolojik özellikleri, özellikle karstik çöküntülerin yarattığı doğal düzlüklerin orduların karşılaşmasına elverişli bir topografya sunduğunu göstermektedir. Savaşın insan kayıplarına dair izlerinin ortaya çıkarılması hedefi doğrultusunda gerçekleştirilen mezarlık alanı incelemelerinde, farklı boyut ve yapıdaki çok sayıda eski mezarlar tespit edilmiştir. Bölgede tespit edilen mezarların yaylacılara ait olduğu düşünülse de mezarların oldukça eski ve düzensiz şekilde yapılmasından dolayı savaş ile ilişkili olması üzerinde durulmuştur. Bu alanlarda jeofizik ve sondaj çalışmalarının, savaşla ilişkilendirilebilecek olası toplu mezarların varlığını ortaya koyabileceği değerlendirilmektedir. Özellikle Kurugöl Mevkii’ne oldukça yakın olan ve önemli bir geçit hattı üzerinde yer alan mezar alanları bu açıdan dikkat çekicidir.

Han Tepe olarak adlandırılan mimari yapı kalıntıları ise hem savaş dönemine ait lojistik bir durak noktası hem de arkeolojik potansiyel barındıran bir merkez olarak ön plana çıkmaktadır. Buradan elde edilen amorf seramik parçaları ve metal buluntular, ilerleyen dönemlerde yapılacak ayrıntılı laboratuvar analizleriyle birlikte daha kesin tarihlendirme ve değerlendirme olanağı sağlayacaktır. Yürütülen çalışmalar yalnızca muhtemel savaş alanının tespiti açısından değil aynı zamanda 13. yy. Anadolu’sunda askeri, doğal geçit hatları, konaklama alanları ve yerleşim dışı kullanımlar hakkında da önemli veriler sunmaktadır.

Bu çerçevede, saha araştırmalarının gelecek sezonlarda arkeojeofizik yöntemlerle desteklenmesi, seçilen alanlarda kurtarma kazıları yapılması ve buluntuların tipolojik ve kronolojik analizlerinin derinleştirilmesi projenin bilimsel çıktılarının daha da zenginleşmesini sağlayacaktır. 2024 yılı arazi çalışmaları ile Yassıçemen Savaşı'nın geçtiği coğrafyanın daha net biçimde anlaşılmasına yönelik önemli adımlar atılmış, çok sayıda yeni merkez belirlenmiş ve arkeolojik kanıtların varlığıyla bu bölgelerin stratejik ve tarihî önemleri yeniden gündeme taşınmıştır. Elde edilen bulgular savaş alanı arkeolojisinin tarihsel olayların mekânsal olarak anlaşılmasında ne denli kritik bir rol oynadığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

TEŞEKKÜR

Projemize TÜBİTAK'a sunulan 222K385 numaralı “Yassıçemen Savaşı'nın Yerinin Tespiti ve Yol Güzergâhları Projesi” kapsamında maddi destek sağlanmıştır. Çalışmalarımız için gerekli izinleri veren Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Kazılar ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığına sonsuz teşekkürlerimizi arz ederiz. Arazi çalışmalarımız boyunca bizleri her zaman himaye eden Erzincan Valiliğine, Refahiye İlçe Kaymakamlığına, Erzincan Belediyesine ve saha güvenliğini sağlayan Refahiye İlçe Jandarma Komutanlığı'na teşekkür etmeyi bir borç biliriz. Çalışmalarımızı yürüten Erzincan Müze Müdürlüğüne özverili tutumlarından dolayı müteşekkirimiz.

KAYNAKÇA

Erdoğan, C., Üngör, İ., Özyiğit, M., Altuğ Kaya, K. (2025). “2023 Yılı Yassıçemen Savaşı'nın Yerinin Tespiti ve Yol Güzergâhları Yüzey Araştırması”, *40. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, 287-301.

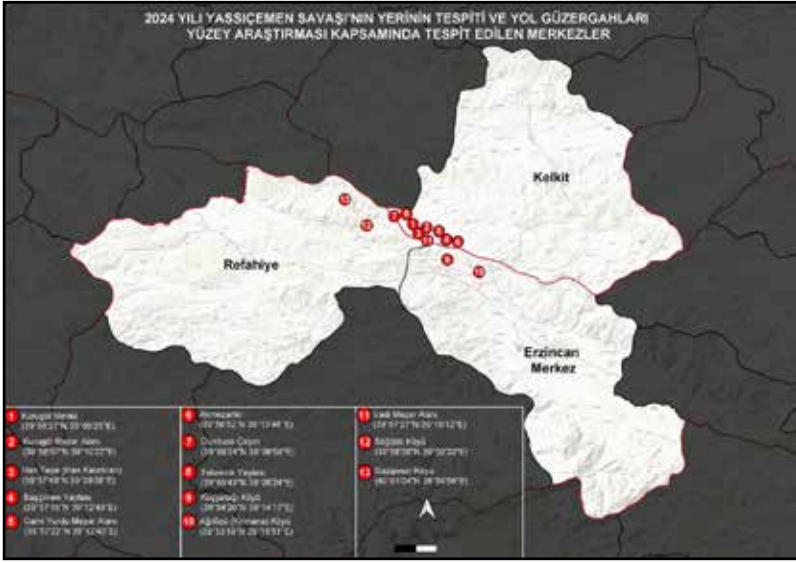
Feridun Bey. (1848). *Mecmua-ı Münşeat üs-Salatîn*, İstanbul, Takvimhane-i Amire Yayınları.

French, D. (1980). *The Roman Road-System of Asia Minor*. Aufstieg und Niedergang der römischen II. Ed. H. Temporini – W. Haase, Berlin, 7(2), 698–729.

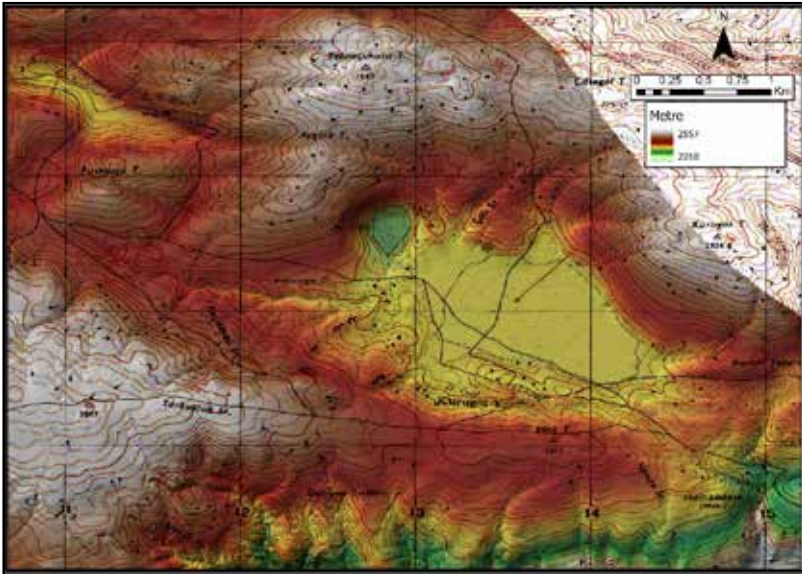
Kâtip Çelebi. (2008). *Cihannüma*, Boyut Yayın Grubu.

Matrakçı Nasuh. (1976). *Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakeyn-i Sultan Süleyman Han*, (Yayına Haz. Hüseyin. G. Yurdaydın) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

EKLER

Harita 1: Proje kapsamında çalışma yapılan merkezlerin koordinatlı haritası

Harita 2: 5 m Çözünürlüklü uydu görüntüsü ve 1/25000 ölçekli topoğrafya haritası üzerinden oluşturulmuş Kurugöl Mevkii yükseklik haritası

Resim 1: Kurugöl Mevkii genel görünüm

Resim 2: Kurugöl mezar alanı genel görünüm

Resim 3: Han Tepe (Han Kalıntıları) hava fotoğrafı ve genel görünümü

Resim 4 Başçimen Mevkii hava fotoğrafı ve genel görünümü

Resim 5: Camii Yurdu Genel Görünümü ve mezarlık alanı

Resim 6: Akmezarlar hava fotoğrafı ve genel görünümü

Resim 7: Vadi mezar alanı hava fotoğrafı

Resim 8: Dumluca Çayı hava fotoğrafı

Resim 9: Tekneçik Yaylası hava fotoğrafı

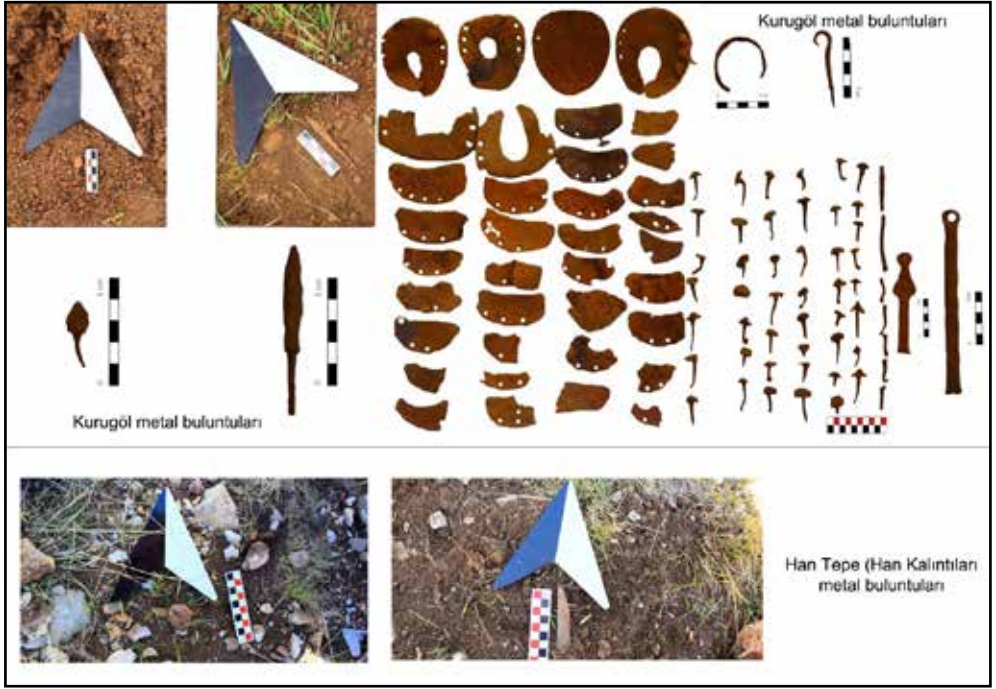
Resim 10: Koçyatağı Yaylası mezar alanı hava fotoğrafı ve genel görünümü

Resim 11: Ağılöz köyü genel görünümü

Resim 12: (a) Söğütlü köy yolundan Orçul Vadisi görünümü. (b) Gazıpınar köyünden vadi genel görünümü.

Resim13: Kurugöl ve Han Tepe metal buluntuları.

NEOLİTİK ÇAĞ'DAN DEMİR ÇAĞI SONUNA KADAR ANKARA GÖLBAŞI İLÇESİ İLE HAYMANA İLÇESİ DEREKÖY MAHALLESİ 2024 YILI YÜZEY ARAŞTIRMASI (AGHA 2024)

Derya YILMAZ TEKİN*

I. GİRİŞ

Kültür ve Turizm Bakanlığının izniyle “Neolitik Çağ’dan Demir Çağı Sonuna Kadar Ankara İli Gölbaşı İlçesi ile Haymana İlçesi Dereköy Mahallesi YüzeY Araştırması” üçüncü sezonu 07-27.10.2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.¹

I.A. Amaç

Gölbaşı YüzeY Araştırma Projesi, Külhöyük ve çevresindeki yerleşimler arasında Tunç Çağı boyunca yol ağları ve iletişim nasıldır? sorunsalı üzerine geliştirilmiştir. YüzeY araştırma projesi ile Külhöyük ve çevresinde çağlar boyunca yerleşim modellerinin değişim ve gelişimin gözlemlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı; inşaat, tarım, maden gibi çeşitli tahribatlarla yok olmadan önce yerleşimlerin tespit edilmesi, belgelenmesi ve mümkün olduğunca koruma altına alınmasıdır. Bu çerçevede ziyaret edilen ve sit potansiyeli olan alanların tamamının koruma altına alınması için sit tescil başvuruları gerçekleştirilmiştir.

* Doç. Dr. Derya YILMAZ TEKİN; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi Anabilim Dalı, 06100 Sıhhiye-Ankara/TÜRKİYE, E-posta: d.yilmaz@ankara.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9763-2685

1 Çalışmaya Bakanlık Temsilcisi olarak Arkeolog Pınar TEMİZ katılmıştır. 2024 Yılı ekibi; İstanbul Üniversitesi’nden Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR, Ankara Üniversitesi’nden Prof. Dr. Leyla MURAT, Prof. Dr. Cengiz ÇETİN, Doç. Dr. Murat ÇAYIR, Doç. Dr. Erkan YILMAZ, Dr. Makbule Beray KÖSEM, Arş. Gör. Dr. Tarık ÖĞRETEN, Hacettepe Üniversitesi’nden Doç. Dr. Neyir KOLANKAYA-BOSTANCI, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nden Prof. Dr. Mehmet Ali YÜCEL, Dr. Nurgül ÖZGÜN, Arkeolog Gülgün ÖNDER, Arkeolog Sinan Cem UZUNGET, Hititolog Aslınaz EMEKLİ, Hititolog Şeyda Nur YILMAZ, Restorator-Konservator Güzide BOZKURT’tan oluşmuştur. Ankara Üniversitesi Arkeoloji Bölümü lisans öğrencilerinden Cansu DİKİCİ, Alper AYDUMAN, Eren DÜREN, Eray EREN, Zeynep ÖZACET, Zeynep BÖLÜKKÜÇÜK, Damlanur KONTZELİDZE, İlkimnaz ETLİK, Mukadder SİPAHIOĞLU, Sıdika ELGÖRMÜŞ, Gaye BERK, Melek Hanım GENÇ, Arno Deniz ERDEM, Şebboy AKKURT katılmıştır.

Çalışmaya Bakanlık Temsilcisi olarak Arkeolog Pınar TEMİZ katılmıştır. 2024 Yılı ekibi; İstanbul Üniversitesi’nden Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR, Ankara Üniversitesi’nden Prof. Dr. Leyla MURAT, Prof. Dr. Cengiz ÇETİN, Doç. Dr. Murat ÇAYIR, Doç. Dr. Erkan YILMAZ, Dr. Makbule Beray KÖSEM, Arş. Gör. Dr. Tarık ÖĞRETEN, Hacettepe Üniversitesi’nden Doç. Dr. Neyir KOLANKAYA-BOSTANCI, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi’nden Prof. Dr. Mehmet Ali YÜCEL, Dr. Nurgül ÖZGÜN, Arkeolog Gülgün ÖNDER, Arkeolog Sinan Cem UZUNGET, Hititolog Aslınaz EMEKLİ, Hititolog Şeyda Nur YILMAZ, Restorator-Konservator Güzide BOZKURT’tan oluşmuştur. Ankara Üniversitesi Arkeoloji Bölümü lisans öğrencilerinden Cansu DİKİCİ, Alper AYDUMAN, Eren DÜREN, Eray EREN, Zeynep ÖZACET, Zeynep BÖLÜKKÜÇÜK, Damlanur KONTZELİDZE, İlkimnaz ETLİK, Mukadder SİPAHIOĞLU, Sıdika ELGÖRMÜŞ, Gaye BERK, Melek Hanım GENÇ, Arno Deniz ERDEM, Şebboy AKKURT katılmıştır.

I.B.Kapsam

Yüzey araştırmasının konusunu, Ankara ili, Gölbaşı ilçesi ile Haymana ilçesi Dereköy sınırlarında çağlar boyunca yerleşim dokusunun tespiti oluşturmaktadır. Projenin zaman-sal çerçevesi Neolitik Çağ'dan Demir Çağı sonuna kadarki (Neolitik Çağ, Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı (ETÇ), Orta Tunç Çağı (OTÇ) ve Demir Çağı) dönemleri kapsamaktadır.

I.C.Yöntem

Yüzey araştırması yöntemi çoğunlukla “Genel Veri Toplama Yöntemi” şeklindedir. Daha önceki araştırmalarda tespit ve tescil edilen yerleşimlerin bazısında “Yoğun Yüzey Taraması Yöntemi” uygulanmıştır. Yoğun yüzey taraması yöntemiyle bazı arkeolojik sit alanlarının daha geniş sınırlara yayıldığı tespit edilebilmiştir. Literatür taraması ile önceden ziyaret edilecek alanlar hakkında bilgiler toplanmış olup söz konusu alanlar araştırılmıştır. Ayrıca daha önceden tespit edilmemiş arkeolojik alanlarda da çalışmalar yürütülmüştür.

II. GÖLBAŞI İLÇESİ'NDE ARAŞTIRILAN YERLER

Gölbaşı'nın güney kesimindeki Altınçanak, Gölbek, Karacaören, Çimşit, Bezirhane, Selametli Şehit Emrah, Bağıçi, Kırıklı, Mahmatlı, Tepeyurt ile araştırma tamamlanmıştır (Harita: 1).

II. 1. ALTINÇANAK MAHALLESİ

Altınçanak Camii avlusunda ezan taşı olarak kullanılmış andezit bir sütun parçası ile mahalle çeşmesinin duvarında Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenen bir mezar siteli bulunmuştur.

II. 1. A. Zindantepe Höyük (Ağadağı Höyük): Altınçanak mahallesinin kuzeyinde, Ağadağı eteğinde, yaklaşık olarak 100 x70 m boyutlarında oval bir höyük yerleşimidir (Resim: 1). Yapılan araştırmalarda MÖ III. Bin ile Demir Çağı (Frig) seramikleri bulunmuştur. Diğer buluntular arasında çakmak taşı parçaları ele geçmiştir (Resim: 2). S. Omura, Orta Anadolu yüzey araştırmasında höyüğü ziyaret etmiş ve ETÇ, Demir Çağı seramik parçalarının varlığını belirtmiştir (Omura, 1994, s.320-321, res. 1-38).

II. 1. B. Tekmezar: Altınçanak Mahallesi'nin kuzeyinde, Ağadağı eteklerinde yaklaşık 150 m çapında tahrip olmuş mezarlık alanı.² Yapılan araştırmalarda herhangi bir seramik ele geçmemiş olup, Geç Osmanlı Dönemi mezarlara ait taşlar dağılmış durumdadır. Andezit iri bloklardan kabaca şekillendirilmiş mezar taşları yer yer korunmuştur.

2 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

II. 2. AKVİRANÇARSAK (AKÖRENÇARSAK) MAHALLESİ

Mezarlıkta Roma Çağı'na ait mermer sütun başlıkları ve andezitten daha geç döneme ait mimari parçaların mezar taşı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Mahallete bunun dışında herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

II. 3. ÇELTEK MAHALLESİ

Yapılan araştırmada araştırma konumuz ile ilgili herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

II.4. GÖLBEK MAHALLESİ

II.4. A. Yağlıören Höyük: Gölbek Mahallesi'nin yaklaşık olarak 3 km güneybatısında, Gölbek Kalesi'nin 600 m kuzeybatısında bulunan Yağlıören Höyük yaklaşık 100 m çapında 15 m yüksekliktedir.³ Höyükte yapılan araştırmada MÖ III. (Resim: 3)-II. Bin, Demir Çağı ve Helenistik Dönem'e ait seramikler bulunmuştur. Ayrıca öğütme taşları ile birlikte işlenmiş taşlar ve çakmak taşı bir dilgi parçası bulunmuştur. Höyük iş makinesi ile tahrip edilmiştir. Höyükte eski yapılara ait duvar kalıntıları ile birlikte bazı mimari parçalar gözlemlenmiştir. S. Omura, 1992 yılında höyüğü ziyaret etmiş ve ETÇ, Geç Tunç Çağı (GTÇ) ile Demir Çağı seramikleri tespit etmiştir (Omura, 1994, s. 318).

II.4.B. Gölbek Kalesi: Gölbek Mahallesi'nin 2,5 km güneybatısında 1134 m rakımlı kayalık bir tepe üzerine kurulmuş yaklaşık 40 m çapında minik bir kale yerleşimidir.⁴ Moloz taşlardan oluşan yaklaşık 1,5 m genişliğinde ve 1-2 m yükseklikte tepenin üzerinde kayalık alanı çevreleyen sur duvarları mevcuttur. Kuzeyde Karacaören Kalesi batıda Güzelcekele görünmektedir (Vardar ve Akyürek-Vardar, 2000, s.165, res. 1; Erdoğan, 2023, s.115-116). Sur duvarı dışında herhangi bir buluntu ele geçmemiş olup Demir Çağı ve sonrasında kullanılmış olmalıdır. L.E. Vardar ve N. Akyürek-Vardar burasının bir Galat Kalesi olduğunu belirtmiştir (Vardar ve Akyürek-Vardar 2000, s.165).

II.4.C. Mezerin Burnu Mezarlığı: Gölbek Mahallesi'nin 2 km kuzeyinde Sivri Tepesi'nin doğusunda, 150x50 m boyutlarında Geç Osmanlı Dönemi mezarlık alanı⁵ Andezit kabaca işlenmiş dikilitaşlardan oluşan mezarlık alanı tahrip edilmiştir.

II. 4. D. Çanakaltı (Burunkuyu) Düz yerleşim Yeri: Gölbek Mahallesi'nin 4 km kuzeyinde, Sulakiye Göl sahasında (Erdoğan, 2023, s.119) düz yerleşim alanıdır.⁶ İşlenmiş andezit taş parçaları ve olasılıkla eski yapılara ait temel taşları tarlanın kenarından geçen toprak yol sınırına yığılmıştır. Seramik, küp parçaları, taş ve mimari tuğla parçasına göre Roma Çağı ve sonrasına ait bir yerleşim alanıdır.

3 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

4 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

5 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

6 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

II.4.E. Demirhavan Höyüğü: Gölbek Mahallesi'nin 4,5 km kuzeyinde, Sulakiye Gölü yatağında Demirhavan Mevkii'nde yaklaşık 150 m çapında ve 18 m yükseklikte höyüktür.⁷ S. Omura, 1992 yılında ziyaret etmiş ve ETÇ, OTÇ, GTÇ ile Demir Çağı'nın varlığını belirlemiştir (Omura, 1994, s.321; Erdoğan, 2023, s. 117). Höyükte ele geçen seramiklere göre MÖ III.- II. (Resim: 4)-I. Binin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları, hayvan kemikleri bulunmuştur.

II.4.F. Küçük Höyük: Gölbek Mahallesi'nin 1,5 km kuzeyinde Yurtlar Mevkii'nde, yaklaşık 60 m çapında bir höyüktür.⁸ Höyükte 40x60 cm boyutlarında iri taşlardan, 5,5 m uzunluğunda 50 cm genişliğinde tek sıra taştan duvar kalıntısı gözlemlendi. Yapılan araştırmada çok az MÖ III. Bin seramiği ile birlikte Roma ve Bizans Çağı seramikleri bulundu. Ayrıca bir adet bazalt öğütme taşı parçası bulunmuştur.

II.4.G. Yanık Höyük: Gölbek Mahallesi'nin 3 km kuzeydoğusunda, Burunkuyu'nun doğusunda, Sulakiye Gölü alanında (Erdoğan, 2023, s.119) yaklaşık 60-30 m boyutlarında bir höyüktür (Resim: 5).⁹ Höyükte yapılan araştırmada MÖ III.-II. Bin, Demir Çağı ile Geç Roma-Bizans seramikleri tespit edilmiştir. Çakmak taşı bir dilgi parçası bulunmuştur. Andezit bir kaya yüzeyine oyulmuş yaklaşık 20 cm çapında bir çanak tespit edilmiştir.

II.4.H. Demirhavan Kaya Yerleşimleri: Gölbek Mahallesi'nin kuzeyinde, Demirhavan Höyüğü'nün yaklaşık 337 m kuzeybatısında kaya yerleşimleridir.¹⁰ Volkanik kayaların altında kireç taşı oluşumları içine kayaya oyulmuş 3x5 m boyutunda, 2,5 m yüksekliğinde bir kilise yapısı vardır. Aynı yamaçta yaklaşık 40-50 m mesafelerde birden fazla kayaya oyulmuş odalar yer yer tespit edilmiştir. Ancak çoğunun girişi dolmuş ve kapanmak üzere-dir (Erdoğan 2023, s.118). Olasılıkla Geç Roma-Erken Bizans Çağı'na ait olmalıdır.

II.4.I. Taşlı Höyük: Gölbek Mahallesi girişinde, yaklaşık 50 m çapında höyüktür.¹¹ Höyüğün büyük bir kısmı ASELSAN arazisindedir. Yapılan araştırmada ele geçen seramiklere göre MÖ III. Binin varlığı anlaşılmıştır. 1992 yılında höyüğü ziyaret eden S. Omura; tepe üzerine kurulduğunu ve boyutlarının 176x179 m yüksekliğinin 10 m kadar olduğunu belirtip MÖ III. Bin ile birlikte Demir Çağı seramikleri tespit edildiğini belirtmiştir (Omura 1994, s.321). Tesisin dışında sınırlı bir alanda araştırma yapıldığı için Demir Çağı'na rastlanılmamıştır.

7 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

8 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

9 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

10 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

11 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

II. 5. KARACAÖREN MAHALLESİ

II.5.A. Hacınnağıl Höyük: Karacaören Mahallesi'nin 2 km kadar kuzeydoğusunda Karacın Sırtı Mevkii'nde (Erdoğan 2023, 120) yaklaşık 130 m çapında ve 2 m yüksekliğinde bir höyüktür.¹² Höyük üzerinde yapı temellerine ait taşlar dağılmış ve yer yer de öbekler halinde toplanmıştır. Yapılan araştırmada MÖ III.-II. Bin (Resim: 6) Demir Çağı, Roma, Bizans ve sonrasına ait seramikler tespit edilmiştir. Andezit bir öğütme taşı parçaları ile çakmak taşı parçaları bulunmuştur. 1992 yılında S. Omura tarafından yapılan araştırmada, höyükte ağırlıklı MÖ I. Binin ikinci yarısına ait seramiklerin olduğu MÖ III.-II. Bin seramiklerinin daha az olduğu belirtilmiştir (Omura, 1994, s.321).

II.5.B. Karacın Mağaraları: Karacaören Mahallesi'nin 2 km kuzeydoğusunda Karacın Sırtı Mevkii'nde Hacınnağıl Höyüğü'nün 1 km kadar kuzeyinde, Erken Bizans Döneminde ilk Hristiyanlık zamanına ait kaya sığınaklarıdır.¹³ Sulakiye Gölü'ne hâkim bir yamaçta bulunan mağaraların girişinde zaman içinde çökme ve erimeler olmuştur (Erdoğan, 2023, s.120). Yapılan araştırmada herhangi bir buluntu ele geçmemiştir.

II.5.C. Hacınnağıl Eski Köy Yerleşimi ve Mezarlığı: Karacaören Mahallesi'nin 1,5 km kuzeydoğusunda, Osmanlı Dönemi'nde köyün en eski yerleşimine ait mezarlık alanı ve günümüzde terk edilmiş yerleşim alanı olan Hacınnağıl eski köy yerleşimi tespit edilmiştir.¹⁴ Yaklaşık 150 m çapında bir alana dağılmış eski köye ait yer yer taş temel izleri yüzeyde gözlemlenmiştir. Ayrıca bu eski köyün yaklaşık olarak 300 m kadar güneyinde 50x100 m boyutlarında bir alana yayılmış tarlaların arasında kalmış andezit mezar taşları yer yer korunmuş bir mezarlık alanı vardır. Mezar taşlarının dağılımına göre yaklaşık 150-200 mezar vardır. Herhangi bir malzeme ele geçmemiştir.

II.5.D. Keltepe Höyük: Karacaören Mahallesi'nin güneybatısında, bir tepe üzerine kurulmuş 60 m çapında höyüktür.¹⁵ Höyüğün merkezinde yer alan sıralı büyük taşlar eski yapı temellerine ait olmalıdır. Yüzeyden toplanan seramik parçalarına göre MÖ II.-I. Bin, Roma ve Bizans Çağı'nın varlığı belirlenmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları bulunmuştur. 1992 yılında S. Omura höyükte temel taşları, ETÇ ve OTÇ Erken ile Demir Çağı'na ait seramiklerin varlığını belirlemiştir (Omura 1994, s.318-319, res. 9, s.1-4; Erdoğan, 2023, s.124).

II.5.E. Karacaören Höyüğü: Karacaören Mahallesi'nin içinde tepe üzerine kurulmuş, 30 m yüksekliğinde, yaklaşık 100 m çapında höyüktür.¹⁶ Eteklerinde ve üzerinde yapılar mevcut olup inşaat faaliyetleri nedeniyle tahrip olmuştur. Seramiklere göre MÖ III.-II. Bin seramikleri tespit edilmiştir. Taştan bir perdah aleti bulunmuştur.

12 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

13 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

14 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

15 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

16 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

II.5.F. Kösekaya Kale: Karacaören Mahallesi'nin 2 km kuzeyinde, tepe üzerinde yaklaşık 150x40 m boyutlarında kale yerleşimidir. Doğu sınırını kapatan 1,5 m genişliğinde 5 m uzunluğunda kabaca işlenmiş 35-45 cm andezit bir duvar kalıntısı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada Roma ve sonrasında Bizans Çağı'nda yerleşim görmüştür. 1998 yılında L.E. Vardar-N. Akyürek-Vardar tarafından araştırılan kalenin Roma Çağı özellikleri gösterdiği belirtilmiştir (Vardar ve Akyürek-Vardar, 2000, s.164).

II.5.G. Kale Tepesi: Karacaören Mahallesi'nin 1 km kuzeydoğusunda, tepe üstü kale yerleşimidir.¹⁷ Yapılan araştırmada çok az Geç Roma-Bizans Çağı'na ait seramik ve çakmak taşı parçaları bulunmuştur. 1998 yılı *Galatia* bölgesi yüzey araştırmasında L.E. Vardar ve N. Akyürek-Vardar tarafından ziyaret edilmiştir. Kalede 1 m boyutunda iri taşlardan 1,5 m genişliğinde 15 m çapında yuvarlak bir yapı ile 25 metrekairelik dikdörtgen bir yapı izleri tespit edildiği bildirilmiştir (Vardar ve Akyürek-Vardar, 2000, s.164). Ancak 2024 yılında yapılan araştırmada herhangi bir mimari gözlemlenmemiştir.

II. 5. H. Deliahmedin Mağarası: Karacaören Mahallesi'nin 1 km güneyinde *anglomera* kayalık alanda kaya yerleşimidir.¹⁸ Su deposu yakınında bulunan kaya yerleşiminin girişi zaman içinde tahrip olmuş, çökmüş ve dolmuştur (Erdoğan 2023, 125). Yapılan araştırmada herhangi bir buluntu bulunmamıştır. Üç gözlü girişli minik bir kaya yerleşimi olduğu anlaşılmıştır.

II.5.I. Ortaçalı Kaya Yerleşimi: Karacaören Mahallesi'nin 2 km güneyinde, Nişankaya-sı Tepe yamacında, *anglomera* 6-7 m boyutlarında bir kaya sığınağı olup girişi zaman içinde kapanmıştır. Sadece beyaz *anglomera* kayaç olan kapının üst kısmı yüzeyde kalmıştır.¹⁹ Yapılan araştırmada herhangi bir malzeme bulunmamıştır. Ancak benzer örnekler ışığında Erken Hristiyanlık zamanında kullanılmış bir sığınak olmalıdır. Bölgede yapı malzemeleri gözlemlenmiştir (Erdoğan, 2023, s.124).

II.6. ÇİMŞİT MAHALLESİ

Mahallenin cami kapısının iki yanında Roma Çağı'na ait iki adet mermer sütun parçası ile avluda bir *Korith* başlığı tespit edilmiştir.

II. 6. A. Pıralar Kaya Yerleşimi: Çimşit Mahallesi'nin 2 km kadar güneyinde, Pıralar Mevkii'nde kaya yerleşimidir (Erdoğan, 2023, s.130-131). Giriş kısmında bulunan apsizli yapı olasılıkla kaya kilisesinin üstü dinamik ile patlatılmıştır. Hemen sağ tarafta minik dar bir koridor içeride çok odalı kaya yerleşimine geçişi sağlamaktadır. Apsizli yapının sol tarafındaki kayada minik bir niş ve kayaya oyulmuş bir halka kilisenin kapısına ait kilit mekanizması olmalıdır. Yapılan araştırmada Geç Roma-Bizans Çağı'na ait birkaç parça

17 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

18 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

19 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

seramik, çakmak taşı ile bir dilgi parçası ele geçmiştir.

II. 6.B. Çimşit Höyük (Kale Höyük): Çimşit Mahallesi'nin ortasında evlerin arasında tepe üzerine kurulmuş (Erdoğan, 2023, s.131), 100x200 m boyutlarında ve 17 m yükseklikte höyük yerleşimidir (Resim: 7). Höyüğün etekleri ve üzerinde yapılaşma nedeniyle büyük tahribat vardır.²⁰ Yapılan araştırmada MÖ III.- II.- I. Bin, Roma ve Helenistik Çağ? seramikleri tespit edilmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları ile birlikte iki adet dilgi parçası bulunmuştur. 1993 yılında S. Omura tarafından yapılan araştırmada ETÇ, OTÇ, GTÇ ile Demir Çağı seramikleri tespit edilmiştir (Omura, 1995, s.219, hrt. 1, 15).

II.6.C. Turgut Yerleşimi: Çimşit Mahallesi'nin 3 km kuzeyinde, 130x 113 m boyutunda 10 m yüksekliğinde tepe üstü düz yerleşim alanıdır. Tepede yapılan araştırmada Roma ve Bizans Çağı'na ait seramikler ile cam bir bilezik parçası ele geçmiştir.

II.6.D. Çörekoğlu Öreni: Çimşit Mahallesi'nde ana yola 2 km mesafede, tepe üstü düz yerleşim alanı ovoidan tepe ile birlikte 50 m yükseklikte ve yaklaşık olarak 70 m çapındadır.²¹ Yapılan araştırmada çok az Roma ve Bizans Çağı'na ait olabilecek seramikler tespit edilmiştir. Ayrıca kuzey yamaçtan çakmak taşı parçaları toplanmıştır.

II.7. BEZİRHANE MAHALLESİ

Bezirhane Mahallesi Camii'nin dış duvarında Roma Çağı'na ait mermer iki sütun parçası tespit edilmiştir.

II.7. A. Kepenekçi Höyüğü: Bezirhane Mahallesi'nin 2,5 km güneyinde, tepe üzerinde 8 m yükseklikte (Tepe ile birlikte 50 m) ve 98 m çapında höyük yerleşimidir.²²Yapılan araştırmada Demir Çağı ve sonrasında iskân görmüş olan höyüğün iş makinesi ile tahrip edildiği gözlemlenmiştir. Höyükte toplanan seramiklere göre Demir Çağı, Roma ve Bizans Çağı? tespit edilmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları toplanmıştır. S. Omura 1993 yılı Orta Anadolu yüzey araştırması sırasında ziyaret etmiş ve alanın ortası iş makinesi ile kazılmış tümülüs olduğunu belirtmiştir. Tümülüsün eteğinin Roma seramikleri nedeniyle düz yerleşim yeri olduğunu belirtmiştir (Omura, 1995, s.222). S. Omura'nın düz yerleşim dediği alan, höyüğün eteklerinde tarım yapılan alanlar olabilir veya höyüğün yine yakınındaki Kepenekçi mezarlığı da olabilir. Höyükte kazılan tahribat çukur incelendiğinde burada ve yüzeyinde eski yapılara ait temel taşlarının dağılmış olduğu görülmektedir ve birden fazla döneme ait malzeme toplanması nedeniyle burası yine S. Omura'nın da belirttiği gibi tepe üstüne kurulmuş höyük yerleşimi olmalıdır. L. Vardar 2002 yılında Kepenekçi Höyüğü araştırmış ve Demir Çağı, Helenistik ve Bizans Çağı seramikleri bulunmuştur (Vardar, 2004, s.126).

20 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

21 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

22 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

II. 7.B. Kepenekçi Mezarlığı: Kepenekçi Höyüğü'nün 200 m güneyinde, Kepenekçi Höyüğü ile aynı dönemlerde kullanılmış 200 m çapında mezarlık alanı²³. Bezirhane Höyük veya Kaletepe olarak da bilinmektedir (Erdoğan, 2023, s.111). Herhangi bir mezar gözlemlenmemiştir. Etrafa büyük ve daha küçük taşlar dağılmıştır. Yapılan araştırmada ele geçen seramiklere göre Demir Çağı, Roma ve Bizans Çağı'nın varlığı belirlenmiştir. S. Omura 1993 yılı Orta Anadolu Yüzey Araştırması sırasında Kepenekçi Höyüğü ziyaret etmiş ve burasının Tümülsüz eteklerinin ise Roma seramikleri nedeniyle düz yerleşim yeri olduğunu belirtmiştir (Omura,1995, s. 222).

II.7.C. Bezirhane Kale: Bezirhane Mahallesi'nin 1 km kuzeyinde tepe üzerinde 100 m çapında kale yerleşimidir.²⁴ 1998'de L.E. Vardar ile N. Akyürek-Vardar kalenin doğusunun kayalık olduğunu ve kalenin güney, doğu ve kuzey yönlerinde geniş bir alana hâkim olduğunu belirtmiştir. Kayalık kısma paralel 30 m boyunca sur duvarı izlerinden bahsedilmiştir (Vardar ve Akyürek-Vardar, 2000, s.164; Erdoğan, 2023, s.110). Yapılan araştırmada Roma ve olasılıkla Bizans Çağı'nda kullanıldığı anlaşılmıştır. Ayrıca seramik ele geçmezken sadece çakmak taşı dilgi parçası bulunmuştur.

II.7.D. Gence Höyük: Bezirhane Mahallesi'nin 1,6 km kuzeydoğusunda, 132 m çapında ve 22 m yüksekliğinde höyüktür.²⁵ Höyük Gence Tepe yakınında ve tarım alanlarının ortasında oldukça tahrip olmuştur (Erdoğan, 2023, s.110). Yapılan araştırmada MÖ III.-II.-I. Bin seramikleri tespit edilmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları bulunmuştur. S. Omura, 1992 yılında höyükte ETÇ, OTÇ, GTÇ ile Demir Çağı'na ait seramiklerin varlığını rapor etmiştir (Omura, 1994, s.219).

II.8. SELAMETLİ ŞEHİT EMRAH MAHALLESİ

II.8.A. Selametli Kale: Selametli Şehit Emrah Mahallesi'nin 3,5 km kuzeydoğusunda, tepe üzerine kurulmuş 160x70 m boyutlarında kale yerleşimidir (Resim: 8).²⁶ Kalenin güneyinden Çötoğlukuyusu Deresi geçmektedir (Erdoğan, 2023, s.128-129). 5 m kalınlığında 25-35 cm boyutlarındaki çoğunluğu andezit moloz taşlarla örülmüş ve tepenin üstünü çevreleyen sur duvarları tespit edilmiştir (Resim: 9). Yapılan araştırmada MÖ II. Bin, Demir Çağı, Roma ve Bizans Çağı seramiği tespit edilmiştir. Bakır cürufu ile çakmak taşı parçaları bulunmuştur. L.E. Vardar, 2002 yılında kaleyi araştırmış ve planını çıkarmıştır. Sur sisteminde 2,20x6,5 m boyutlarında beş kule ve iki kapının varlığından bahsetmektedir. Ayrıca OTÇ, Demir Çağı, Helenistik, Roma ve Bizans Çağı seramikleri olduğundan bahsetmiştir (Vardar, 2004, s.125-126, Çiz. 13).

23 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

24 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

25 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

26 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

II.9. EMİRLER MAHALLESİ

Mahallenin cami avlusunda iki adet yazıtlı mermer sunak yarı gömülmüştür. M.H. Sayar'ın verdiği ilk bilgilere göre yazıtın vezinli bir mezar şiiri olduğu anlaşılmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'ne (MS 2. yy.) tarihlenen metnin tamamını okumak mümkün olursa kim tarafından yaptırıldığı öğrenilebilir. Meydandaki çeşmede de mermer bir mimari parça tespit edilmiştir. Bunların dışında mahallede araştırma konumuz ile ilgili herhangi bir kültür varlığı tespit edilmemiştir.

II.10. BAĞIÇI (ZİVE, ZİRVE) MAHALLESİ

II.10.A. Gâvurkale Tepesi: Bağıcı Mahallesi'nin 1500 m batısında, Niğde otobanı kenarında, tepe üzerinde, 100x25 m boyutlarında bir kale yerleşimidir.²⁷ Kuzey ve kuzeydoğu yamaçlarda moloz taştan sur duvarlarının tahrip edildiği tespit edilmiştir. Yapılan araştırmada çok az Demir Çağı, Roma ve Bizans Çağı seramikleri bulunmuştur. Ayrıca çakmak taşı parçaları ele geçmiştir. Roma yol Güzergâhında bulunan kalenin surlarla çevrelediği daha önceki araştırmacılar tarafından da tespit edilmiştir (Erdoğan, 2023, s. 108, s. 514). S. Omura, sivri tepeli bir höyük olarak tanımlamış ve yasadışı kazı çukurlarının varlığından bahsetmiştir. Ayrıca toplanan seramiklere göre Demir Çağı Roma Dönemi'nin ve İslami Dönemi'n varlığını tespit etmiştir (Omura, 1995, s. 219). *Galatia* Bölgesi yüzey araştırmasında kaleyi ziyaret eden L.E. Vardar da gözlemlediğimiz yasadışı kazı çukurlarını rapor etmiştir. Ayrıca Helenistik, Roma ve Geç Antik Çağ seramiklerini tespit etmiştir (Vardar, 2007, s. 82-83, çiz. 3.).

II.10.B. Gâvurkale Tepesi Doğusu: Bağıcı Mahallesi'nin 700 m batısında, Niğde otobanı kenarında ve Gâvurkale Tepesi'nin yaklaşık 500 m kadar karşısında, tepe üstü yerleşimidir.²⁸ Yapılan araştırmada tepenin üzerinde ve yamaçta MÖ III.-II- I. Bin, Roma ve Bizans Çağı seramiği tespit edilmiştir. Çakmak taşı parçalarının yanında iki adet obsidyen (Resim: 10) bir adet çakmak taşı dilgi bulunmuştur. Niğde otobanı yapımı sırasında burası tahrip olmuş ve mezarlar tespit edilmiştir (Erdoğan, 2023, s.109). L.E. Vardar, 2005 yılı *Galatia* Bölgesi yüzey araştırması kapsamında Gâvurkale Tepesi ile Gâvurkale Tepesi Doğusu'nu da araştırmış ve OTÇ, Helenistik ve Roma Çağı seramiklerinin varlığı tespit edilmiştir (Vardar, 2007, s. 83; Erdoğan, 2023, s. 108-109).

II.11. KIRIKLI MAHALLESİ

Yapılan araştırmada evlerin bahçesinde andezitten öğütme taşı, taş tekne ve mermer bir havan tespit edilmiştir.

27 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

28 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

II.11.A. Bağyeri Höyük (Köyünü Höyüğü): Kırıklı Mahallesi'nin 300 m kuzeybatısında 110 m çapında ve 7 m yüksekliğinde bir höyüktür.²⁹ Höyükte yapı temellerine ait taşlar yığınlar halinde toplanmıştır. Bunların arasında andezit öğütme taşı parçaları ile söve taşı da gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmada MÖ III.- II.- I. Bin, Roma ve Bizans seramikleri ile çakmak taşı parçaları tespit edilmiştir. 1993'te S. Omura tarafından araştırılan höyükte ETÇ, OTÇ, GTÇ ile Demir Çağı seramiklerinin varlığı rapor edilmiştir (Omura, 1995, s.223).

II.11. B. Kırıklı Höyük: Bağyeri Höyüğü'nün 400 m güneydoğusunda, 120 m çapında 5 m yüksekliğinde bir höyüktür.³⁰ Tarım nedeniyle neredeyse tahrip olmuş ve düzlenmiştir. Yapılan araştırmada MÖ III. Bin, MÖ I. Bin seramiği ile birlikte Roma ve Bizans seramiği tespit edilmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları bulunmuştur.

II.12. MAHMATLIBAĞÇE MAHALLESİ

Yapılan araştırmada araştırma konusu ile ilgili herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

II.13. SOĞULCAK MAHALLESİ

Yapılan araştırmada araştırma konusu ile ilgili herhangi bir kültür varlığına rastlanmamıştır.

II.14. MAHMATLI MAHALLESİ

Mahmatlı Mahallesi Camii'nin girişinde mermer bir sunak ve sütun parçası tespit edilmiştir. Bir evin bahçesinde andezit değirmen taşı ile yine ortası delinerek değirmen taşı gibi kullanılmış mermer sütun parçası bulunmuştur.

II. 14.A. Horhor Dede: Mahmatlı Mahallesi'nin 1 km doğusunda, 200 m çapında ve 2 m yüksekliğinde yamaç yerleşimidir.³¹ Tarlada yapılara ait temel taşları ve çok sayıda küp parçası ile birlikte gündelik kullanılan kap parçaları dağılmıştır. Yapılan araştırmada çok az Demir Çağı seramiğinin yanında ağırlıklı olarak Geç Roma-Bizans seramiği tespit edilmiştir.

II.15. TEPEYURT MAHALLESİ

II.15.A. Abdurrahmanın Çeşme Düz Yerleşim Alanı: Tepeyurt Mahallesi'nin 1 km kuzeyinde 100 m çapında 1-2 m yüksekliğinde düz yerleşim alanıdır.³² Aynı alanda minyatür bir Roma testisi bulunmuştur. Yerleşimin yanında mezarlık olarak nitelendirilen alanda Roma Çağı'na tarihlenen mermer *mortar* tespit edilmiştir. Alanda yapılan araştırmada Roma ve Bizans seramikleri ile Roma-Bizans Çağı mimari tuğla ve küp parçaları tespit edilmiştir.

29 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

30 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

31 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

32 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

III. HAYMANA'DA ARAŞTIRILAN MAHALLELER

III.1. DEREKÖY MAHALLESİ

Dereköy Mahallesi Camii'nin avlusunda mermer bir sütun parçası tespit edilmiştir. Ayrıca Türbe olarak adlandırılan kaya üzerinde 20 cm çapında oyulmuş bir çanak ve aynı kaya üzerinde delikler tespit edilmiştir. Bu alanda yapılan araştırmada herhangi bir seramik tespit edilmemiştir.

III.1. A. Gâvurkale: Dereköy Mahallesi'nin 2 km kuzeyinde, tepe üzerinde 300x400 m boyutlarında bir kale yerleşimidir.³³ Gâvurkale, Fransız kaşifler Georges Perrot, J. Delbet ve Ernest Guillaume'nun Bithynia, Galatia ve Kapadokya keşif gezisi sırasında 1861 yılında ilk kez keşfedilmiştir (Perrot, Guillaume ve Delbet, 1872, Pl.10). 1926 yılında H.H. von der Osten, Gâvurkale ve çevresinde araştırma yapmıştır (von der Osten, 1929, 12, fig.9-11; 1937, s. 12-14, Şek. 17). Mustafa Kemal Atatürk'ün isteğiyle 1930 yılında H.H. von der Osten'den Gâvurkale'de 19 Mayıs'ta kazıya başlar ve 2 Haziran 1920'a kadar kazılar devam eder. 29 Mayıs 1930'da bizzat Atatürk Gâvurkale Kazısı'nı ziyaret eder ve elde edilen sonuçlar hakkında bilgi verilir (von der Osten, 1937, s.6, şek. 1). Gâvurkale'de daha sonra 1993- 1999 yıllarında S. Lumsden tarafından yeni araştırma ve kazı çalışmaları yapılmıştır. S. Lumsden, özellikle bilinen Gâvurkale mimari planına yeni detayları eklemiş ve yerleşimin zannedildiğinden daha büyük olduğunu ortaya koymuştur (Lumsden, 1995; Lumsden, 1996; Lumsden, 1999). Hitit Çağı'nda Orta Anadolu'dan Suriye'ye kadar uzanan yol ağı içinde Gölbaşı ve yakın çevresi; Gâvurkale, Külhöyük ve Karaoğlan gibi Hitit yerleşimlerinin bulunmasından dolayı önem taşımaktadır. m Forlanini, Asur Ticaret Kolonileri Çağı'ndan da bilinen ve Hitit Kült Envanter Metinlerinde bahsedilen dağ tanrısı Ziwana'nın tapınaklarının olduğu şehir olan Hartana ve Gâvurkale'nin ise Kutsal Ziwana dağı olabileceğini belirtir (De Martino, 2017, s. 256). Külhöyük'te yapılan müze kurtarma kazıları sırasında Gâvurkale ile yol ağı bağlantısı araştırılmıştır. Buna göre Külhöyük, Gâvurkale'nin güneydoğu ve doğu istikametinde bulunan yerleşim yerleriyle bağlantısını kuran bir noktadır. Buradan devam eden eski yol ağının, höyüğün güneydoğu ve doğu yönüne doğru Boyalık, Culuk, Çalış, Durupınar, Cimşithöyük ve belki Kaman Kalehöyük'e uzanarak bu yerleşimleri birbirine bağladığı belirlenmiştir (Temizsoy ve diğ. 1996, s. 53). 2024 sezonunda yapılan yüzey araştırmasında, Gâvurkale'de Frig Çağı sur duvarlarının temelleri ile Hitit Çağı taş mabedi ve mabedi çevreleyen andezit bloklardan yapılmış *kiklopien* sur duvarlarında da doğa ve yasadışı kazı tahribatı gözlemlenmiştir. 1861 'de Fransız keşif heyeti tarafından ilke kez keşfedilen Hitit kabartmaları Hitit mabedinin tam önüne denk gelmektedir. Bu alan açık hava mabedi gibi kutsal törenlerin yapıldığı bir alan olmalıdır. MÖ II. (Resim: 11)-I. Bin (Frig), Roma ve Bizans seramikleri bulunmuştur. Ayrıca çakmak taşı parçaları ile beyaz çakıl taşından şekillendirilmiş üçgen bir mozaik parçası tespit edilmiştir.

33 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

III.1.B. Höyüktepe: Dereköy'ün 1,5 km güneydoğusunda, yaklaşık 100 m çapında ve 9,5 m yüksekliğindedir (Resim: 12).³⁴ Eteklerinde tarım yapıldığı için tahribat vardır. Yapılan araştırmada MÖ III. (Resim: 13) -II. Bin seramikleri tespit edilmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları bulunmuştur. S. Omura 1994'te höyüğü araştırmış, höyükte kalker yapı taşlarını gördüğünü ve sadece ETÇ seramiği tespit edildiğini belirtmiştir (Omura, 1996, s.247, Res.4-8).

III.1.C. Kızkalesi: Dereköy'ün 1 km güneyinde, yaklaşık 100 m çapında tepe üstü kale yerleşimidir.³⁵ Yamaçta L şeklinde 50-60 cm kalınlığında taş duvar temelleri köşe ile birlikte korunmuştur. Yapılan araştırmada MÖ I. Bin, Roma ve Bizans seramikleri tespit edilmiştir. Ayrıca çakmak taşı parçaları ile birlikte mavi camdan bir bilezik parçası bulunmuştur.

III.1.D. Samutlu: Dereköy Mahallesi'nin 2 km kuzeyinde ve Gâvurkale'nin 1,3 km doğusunda Samutlu Mevkii'nde muhtemelen zamanla düzleşmiş, yaklaşık 200x150 m çapında eski bir höyük yerleşimidir.³⁶ S. Lumsden, Gâvurkale'de çalışırken keşfetmiştir (Lumsden, 1995, s. 270-27). Burasının tahrip edilmiş bir höyük olduğunu belirtmiştir. Yapılan araştırmada MÖ III.- II.- I. Bin, Roma ve Bizans seramiği tespit edilmiştir.

IV.SONUÇ

2024 yılında toplam 16 Mahalle ve 39 nokta araştırılmıştır. Bunlardan 24 adedinde araştırma konusu ile ilgili verilere rastlanmıştır (Harita: 1; Tablo:1). Araştırma bölgemizde Demir Çağı yerleşimlerinin fazlalığı dikkat çekicidir. İkinci grupta Tunç Çağı höyük yerleşimleri vardır. Neolitik ve Kalkolitik Çağ Yerleşim Alanlarına rastlanmamıştır. Araştırma konumuz dışında olmakla birlikte Geç Roma-Bizans ve Osmanlı Dönemi yerleşim kalıntıları da tespit edilmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüzey araştırmasına desteklerinden dolayı Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne teşekkürler.

KAYNAKÇA

De Martino, S. (2017). Central West: Philology. *Hittite Landscape and Geography* (Ed. m Weeden ve Lee Z. Ullmann, Brill, Leiden, s. 253-261.

Erdoğan, A. (2023). *Gölbaşı Tarih ve Kültür Atlası*, Ankara: Gölbaşı Belediyesi Yayını.

Lumsden, S. (1995). Gâvurkalesi, 1993. *XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara: s. 267-280.

34 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

35 Sit fişi hazırlanıp ilgili kurula sunulmuştur.

36 Tescilli arkeolojik sit alanıdır.

Lumsden, S. (1996). Gâvurkalesi 1994. XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, Ankara: s.181-185.

Lumsden, S. (1999). Gâvurkalesi, 1999. XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı, II. Cilt, Ankara: s.209-219.

Omura, S. (1994). 1992 Yılında İç Anadolu'da Yürütülen Yüzeysel Araştırmaları. XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs 1993, Ankara: s.311-337.

Omura, S. (1995). 1993 Yılında İç Anadolu'da Yürütülen Yüzeysel Araştırmaları. XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara: s. 215-245.

Omura, S. (1996). 1994 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzeysel Araştırmaları. XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, II. Cilt, Ankara: s. 243-273.

von der Osten, H.H. (1929). *Explorations in Central Anatolia Season of 1926*, Reserches in Anatolia- Volume I, OIP Volume V, Chicago: The University of Chicago Press.

von der Osten, H.H. (1937). *Gâvurkale Kılavuzu*, İstanbul: Devlet Basımevi.

Perrot, G., Guillaume, E., Delbet, J. (1862). *Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont, exécutée en 1861*, vol. 1-2 (reprinted 1872).

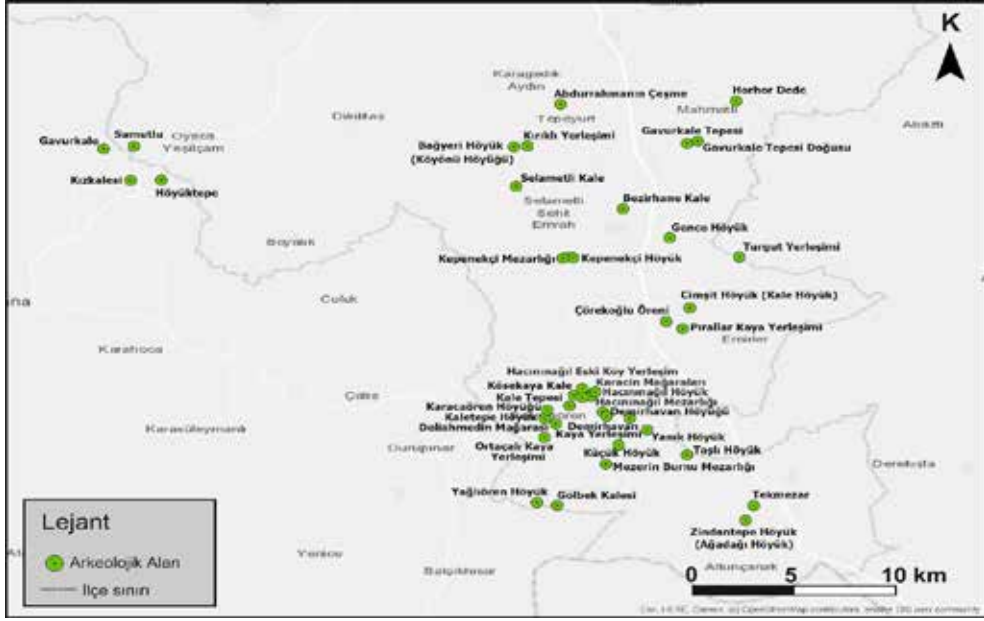
Temizsoy, İ., Kaya, V., Çetin, N. (1996). Külhöyük Kurtarma Kazıları. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1995 Yıllığı*, Ankara, s.37-88.

Vardar, L.E., (2004). *Galatia Bölgesi Kaleleri/ Yerleşmeleri Yüzeysel Araştırması: Ankara ve Eskişehir İlleri*, 2002. 21. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, Ankara: s.117- 133.

Vardar, L.E. (2007). *Galatia Bölgesi Kaleleri/ Yerleşmeleri Yüzeysel Araştırması: Ankara İli*, 2005. 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, Ankara: s. 79-101.

Vardar, L.E. ve Akyürek-Vardar, N. (2000). *Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzeysel Araştırması: Ankara İli*, 1998. 17. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 1. Cilt, Ankara: s.163- 169.

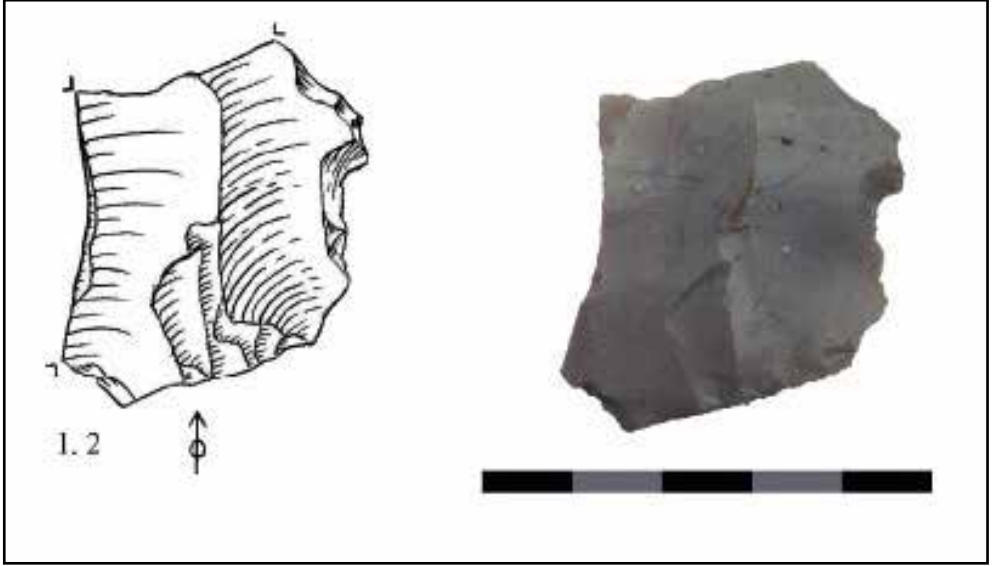
EKLER

Harita 1: 2024 sezonunda araştırılan bölge sınırını gösteren harita (Çiz. M.A. Yücel)

Resim 1: Altınçanak, Zindantepe Höyük batıdan görünüm

Resim 2: Zindantepe Höyük, çakmak taşı yonga üzerine yapılmış dişlemeli alet (Çiz. M.B. Kösem)

Resim 3: Gölbek, Yağlıören Höyük, MÖ III. Bin seramikleri

Resim 4: Gölbe, Demirhavan Höyüğü, MÖ II. Bin seramikleri

Resim5: Gölbe, Yanık Höyük kuzeybatıdan görünüm

Resim 6: Karacaören, Karacaören Höyüğü, MÖ II. Bin seramikleri

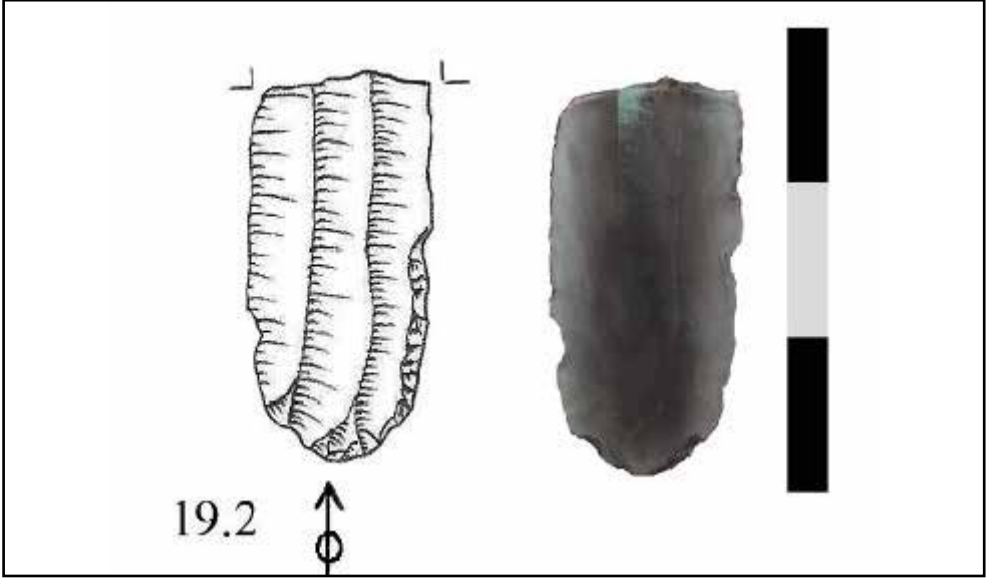
Resim 7: Çimşit, Çimşit Höyük (Kale Höyük) batıdan görünüm

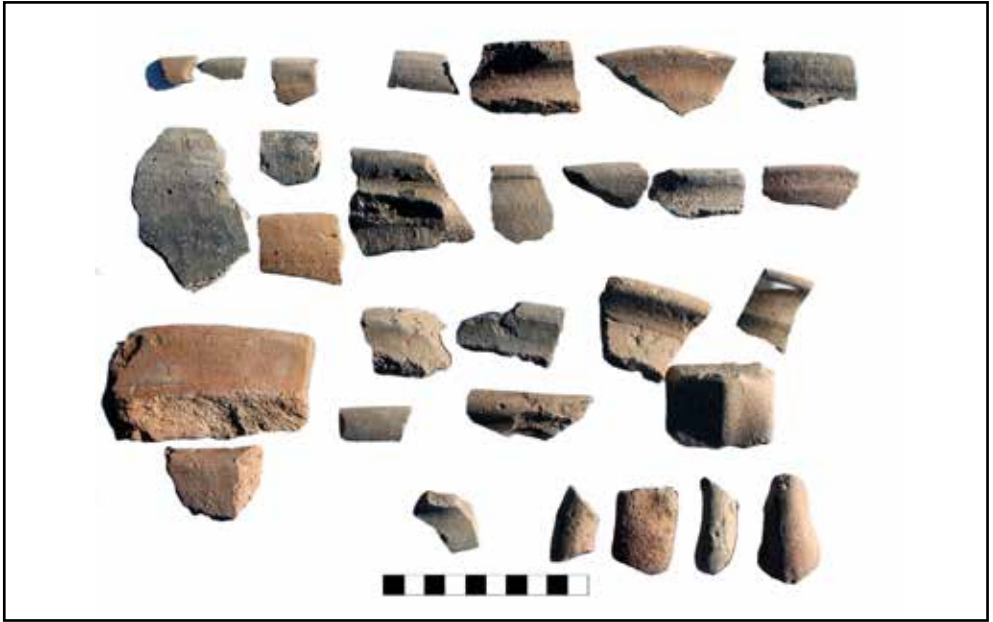
Resim 8: Selametli Şehit Emrah, Selametli Kale güneyden görünüm

Resim 9: Selametli Şehit Emrah, Selametli Kale, moloz taş sur duvarı

Resim 10: Bağıcı (Zıva), Gâvurkale Tepesi Doğusu, Holosen Çağ obsidyen düzelteli dilgi (Çiz. M.B. Kösem)

Resim 11: Haymana, Dereköy, Gâvurkale, MÖ II. Bin seramikleri

Resim 12: Haymana, Dereköy, Höyüktepe güneyden görünüm

Resim 13: Haymana, Dereköy, Höyüktepe, MÖ III. Bin seramikleri

Sıra no	İl/ İlçesi	Bulunduğu Mahalle/Köy	Arkeolojik Alan Adı	Yerleşim Tipi	Dönemi
1	Ankara / Gölbaşı		Zindantepe Höyük (Ağadağı Höyük)	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ I. Bin (Frig Çağı)
2	Ankara / Gölbaşı	Altınçanak	Tekmezar	Mezarlık alanı	Geç Osmanlı Dönemi
3	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Yağlıören Höyük	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Helenistik Dönem
4	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Gölbek Kalesi	Kale	MÖ I. Bin
5	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Mezerin Burnu Mezarlığı	Mezarlık alanı	Geç Osmanlı Dönemi
6	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Burunkuyu Yerleşimi (Çanakaltı yerleşimi)	Düz yerleşim	Roma Çağı
7	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Demirhavan Höyüğü	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin, MÖ I. Bin
8	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Küçük Höyük	Höyük	Geç Roma- Bizans
9	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Yank Höyük	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Geç Roma-Bizans Çağı
10	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Demirhavan Kaya Yerleşimi	Kaya yerleşimi	MÖ III. Bin, Geç Roma-Erken Bizans Çağı
11	Ankara / Gölbaşı	Gölbek	Taşlı Höyük	Höyük ?	MÖ III. Bin
12	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Hacınmağlı Höyük	Höyük	MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Roma ve Bizans Çağı
13	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Karacın Mağaraları	Kaya yerleşimi	Geç Roma-Erken Bizans Çağı ?
14	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Hacınmağlı yerleşim ve Mezarlığı	Yerleşim ve mezarlık alanı	Geç Osmanlı Dönemi
15	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Keltepe Höyük	Höyük	MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Roma ve Bizans Çağı
16	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Karacaören Höyüğü	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin
17	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Köse kaya Kale	Kale	Roma, Bizans, Osmanlı
18	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Kale Tepesi	Kale	Roma, Bizans, Osmanlı
19	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Deliahmedin Mağarası	Kaya yerleşimi	Geç Roma-Bizans Çağı
20	Ankara / Gölbaşı	Karacaören	Ortaçalı Kaya Yerleşimi	Kaya yerleşimi	Geç Roma-Bizans Çağı
21	Ankara / Gölbaşı	Çimşit	Pıralar Kaya Yerleşimi	Kaya yerleşimi	Tunç Çağı ?, Geç Roma- Bizans Çağı
22	Ankara / Gölbaşı	Çimşit	Çimşit Höyük (Kale Höyük)	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Roma Çağı, Helenistik Dönem
23	Ankara / Gölbaşı	Çimşit	Turgut Yerleşimi	Tepe üstü düz yerleşim	Roma ve Bizans Dönemi
24	Ankara / Gölbaşı	Çimşit	Çörekoğlu Öreni	Tepe üstü yerleşimi	Roma ve Bizans
25	Ankara / Gölbaşı	Bezirhane	Kepenekçi Höyük	Höyük	MÖ I. Bin, Roma ve Bizans
26	Ankara / Gölbaşı	Bezirhane	Kepenekçi Mezarlığı	Mezarlık alanı	MÖ I. Bin, Roma ve Bizans
27	Ankara / Gölbaşı	Bezirhane	Bezirhane Kale	Kale	Tunç Çağı ?, Roma, Bizans ve sonrası
28	Ankara / Gölbaşı	Bezirhane	Gence Höyük	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin, MÖ I. Bin
29	Ankara / Gölbaşı	Selametli Şehit Emrah	Selametli Kale	Kale	MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Roma ve Bizans
30	Ankara / Gölbaşı	Bağıcı (Zıva)	Gavurkale Tepesi	Kale	MÖ I. Bin, Roma, Bizans
31	Ankara / Gölbaşı	Bağıcı (Zıva)	Gavurkale Tepesi Doğusu	Kale	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin, MÖ I. Bin
32	Ankara / Gölbaşı	Kırıklı	Bağyeri Höyük (Köyönü Höyüğü)	Höyük	M.Ö. III. Bin
33	Ankara / Gölbaşı	Kırıklı	Kırıklı Yerleşimi	Tahrip olmuş Höyük ?	MÖ III. Bin, MÖ I. Bin, Roma ve Bizans Çağı
34	Ankara / Gölbaşı	Mahmatlı	Horhor Dede	Yamaç yerleşimi	MÖ I. Bin, Roma ve Bizans Çağı
35	Ankara / Gölbaşı	Tepeyurt	Abdurrahmanın Çeşme	Düz yerleşim alanı	Roma ve Bizans Çağı
36	Ankara/Haymana	Dereköy	Gavurkale	Kale	MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Roma ve Bizans Çağı
37	Ankara/Haymana	Dereköy	Höyüktepe	Höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin
38	Ankara/Haymana	Dereköy	Kızkalesi	Kale	MÖ I. Bin, Roma ve Bizans Çağı
39	Ankara/Haymana	Dereköy	Samutlu	Tahrip olmuş höyük	MÖ III. Bin, MÖ II. Bin, MÖ I. Bin, Roma ve Bizans

Tablo 1: 2024 yılında kültür varlığı tespit edilen yerler

YAMANLAR DAĞI YÜZEY ARAŞTIRMASI 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Duygu Sevil AKAR TANRIVER*

Serhat FOÇA

İsmail Mert TÜRKER

GİRİŞ

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün izinleri doğrultusunda İzmir İli Bayraklı İlçesi Yamanlar Dağı YüzeY Araştırması'nın (Proje Numarası: YA013513[2024]) 2024 yılı çalışmaları (üçüncü sezonu) 19.08.2024–03.09.2024 tarihleri arasında Prof. Dr. Duygu Sevil Akar Tanrıver'in araştırma başkanlığında gerçekleştirilmiştir. YüzeY Araştırmamıza izin veren T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne müteşekkirimiz. 2024 yılı sezonu çalışmalarına Bakanlık Yetkili Uzmanı olarak katılan Diyarbakır Müzesi Uzmanı Sayın Resmîye Timur'a teşekkür ederiz. Ayrıca araştırmamıza destek veren Dokuz Eylül Üniversitesi'ne ve Bayraklı Ören Yeri (Eski Smyrna) Kazı Başkanlığına da teşekkürlerimizi sunarız. Yamanlar Dağı YüzeY Araştırması 2024 yılı araştırma ekibinde; Prof. Dr. Cumhuriyet Tanrıver, Dr. Öğr. Üyesi Serhat Foça, Arkeologlar İsmail Mert Türker, Begüm Düztaş, Toprak Onur Güler, Deniz Beygüler, Mert Beyaz ve Batuhan Türk görev almışlardır.

Yamanlar Dağı (Resim: 1) YüzeY Araştırması Projesi'nin 2024 yılı (üçüncü sezon) çalışmalarında, geçmiş yıllarda yürütülen araştırmalar ve önceki sezonlarda elde edilen veriler doğrultusunda belirlenen lokasyonların arkeolojik bağlamda değerlendirilmesi ve belgelenmesi amaçlanmıştır. Projenin başlangıcında ortaya konan temel hedef çerçevesinde Perslerin kontrolü altındaki Klasik Dönem Eski Smyrna'sının savunma tahkimatlarını araştırmaya yönelik yürütülen çalışmalarda kente en yakın tahkimat noktası olan ve günümüzde çarpık kentleşme nedeniyle tamamen tahrip olmuş Küçük kale tahkimatının bulunduğu alanda incelemeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında belirlenen bir diğer hedef doğrultusunda Yamanlar Dağı çevresindeki arkeolojik alanların güncel durumu değerlendirilmiş; Bornova ilçesinde yer alan Aşık Veysel Rekreasyon Alanı'nın kuzeybatısında tespit edilen yapı kalıntıları üzerinde

* Prof. Dr. Duygu Sevil AKAR TANRIVER, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Kaynaklar Yerleşkesi, 35160 Buca-İzmir/TÜRKİYE; E-posta: duygu.akar@deu.edu.tr; ORCID: 0000-0003-2711-2363

Dr. Öğr. Üyesi Serhat FOÇA, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Değirmente Yeri, 59030 Süleymanpaşa-Tekirdağ/TÜRKİYE; E-posta: sfoca@nku.edu.tr; ORCID: 0000-0002-9735-8126

Arkeolog İsmail Mert TÜRKER, Dokuz Eylül Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, Kaynaklar Yerleşkesi, 35160 Buca-İzmir/TÜRKİYE; E-posta: ismailmert.turker@ogr.deu.edu.tr; ORCID: 0009-0002-3090-5559

belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Aynı çerçevede Bornova'nın Erzene Mahallesi'nde yer alan ve muhtemel bir su yapısına ait olan kalıntılar üzerinde de incelemeler yapılmıştır. Yamanlar Dağı'nın güneydoğusunda gerçekleştirilen çalışmalarda ise Bornova Kayadibi Mahallesi çevresi ile kuzeydoğusunda yer alan İkizgöl Mevkii'nde yüzey taramaları ve belgeleme faaliyetleri yürütülmüştür.

Eski Smyrna'nın savunma tahkimatlarına yönelik araştırmaların son aşamasında, Yamanlar Dağı'nın batı yamaçlarından Menemen Vadisi'ni ve körfeze ulaşan yolları kontrol eden noktalar üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda Bayraklı ilçesi sınırlarında yer alan ve literatürde “Küçük Yamanlar Tepesi” olarak anılan alanda yüzey taramaları gerçekleştirilmiş; çok katmanlı kültürel tabakalanmayı işaret eden seramik buluntuları ile mevcut tahribat durumu belgelenmiştir. Doğançay Mahallesi'ndeki Çobanpınarı Savunma ve Gözetleme Kulesi/Yapısı'nda yürütülen çalışmalarda, yapı temelleri ve çevresindeki arkeolojik kalıntılar kayda alınmıştır. Aynı şekilde Karşıyaka ilçesi Sancaklı Mahallesi'nde yer alan Sancaklı Kalesi'nde gerçekleştirilen belgeleme çalışmaları hem mimari izler hem de yüzey buluntuları bakımından 2024 yılı araştırmalarının en kapsamlı verilerini sağlamıştır.

KÜÇÜKKALE

2024 yılı çalışmaları kapsamında incelemelerde bulunulan ilk alan Smyrna'nın savunma tahkimat noktalarından biri olarak bilinen Bayraklı Çiçek Mahallesi'ndeki Küçükkale'dir. 20. yy.ın ilk yarısında Helene Miltner ve Franz Miltner tarafından yayımlanan makalede planına yer verilen Küçükkale (Miltner ve Miltner 1932, s. 146, Abb. 70); Büyükkale'nin güneydoğusunda, Bayraklı Höyüğü'nün kuzeydoğusunda ve Tantalos Mezarı'nın doğu eteklerinde, modern yerleşim alanlarının altında kalmaktadır. Bölgede çalışmalar yürüten Ekrem Akurgal da yapının bu konumda olduğunu belirtmiştir (Akurgal 1945, s. 20). Benzer şekilde J. m Cook da 1948–1951 yılları kazı çalışmaları sonuçlarını içeren yayınındaki planda Küçükkale'yi Bayraklı Höyüğü'nün kuzeydoğusunda ve Tantalos Mezarı'nın doğusunda işaretlemiştir (Cook 1958/59, s. 3, pl. 1). Günümüzde modern yapılarla kaplı bu alanda gerçekleştirilen incelemelerde Küçükkale'ye ait herhangi bir in situ mimari kalıntıya rastlanmamıştır. Buna karşın tespit edilen alanda yapılan gözlemlerde, bazı modern bahçe duvarlarında poligonal olarak kesilmiş ve işlenmiş andezit blokların kullanıldığı belirlenmiştir (Resim: 2). Söz konusu işlenmiş andezit blokların, Küçükkale tahkimatına ait devşirme duvar taşları olması muhtemeldir.

ÂŞIK VEYSEL TAHKİMAT ALANI

İkinci araştırma noktası Bornova'daki Âşık Veysel Rekreasyon Alanı'nın kuzeyinde yer alan ve “Âşık Veysel Tahkimat Alanı” olarak literatüre geçen alandır. Bu alanda geçmiş yıllarda yürütülen araştırmalarda Antik Dönem'e ait duvar kalıntılarında söz edilmektedir (Yolaçan vd. 2019, s. 358). Bu doğrultuda araştırma ekibimizce yapılan yüzey taramalarında, alanın kuzeybatısında, kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu, yaklaşık 2,50–3,00 m ge-

nişliğinde ve 70 m'lik bölümü korunmuş bir duvara ait temel kalıntıları tespit edilmiştir. Söz konusu duvarın korunmuş kısmının güneyinde, yaklaşık 6 m yarıçapında bir apsis/niş çıkıntısı yer almakta olup bu mimari özellik, yapının Geç Antik Çağ'a ait olabileceğini düşündürmektedir (Resim: 3). Nitekim yapı çevresinde Geç Roma Dönemi'ne tarihlenebilecek seramik parçaları ve çatı kiremiti fragmanları ele geçirilmiştir. Deniz seviyesinden yaklaşık 50 m yüksekte yer alan bu yapı kalın duvar temellerinden de anlaşılacağı üzere büyük ölçekli bir tahkimat olarak kullanılmış olmalıdır.

SU YAPISI/DEĞİRMEN?

Üçüncü araştırma noktası olan Su Yapısı/Değirmen, Bornova ilçesi Erzene Mahallesi, Alaca Mevkii yakınlarında yer almaktadır. Homeros Vadisi olarak bilinen bölgede yer alan bu "Su Yapısı"nın bir bölümünün korunmuş olduğu anlaşılmaktadır. Doğudan batıya doğru korunan bölümü 32,50 m uzunluğunda, batı ucundaki en yüksek noktası ise 11,00 m olup ortalama 1,10 m genişliğindedir. Bu hâliyle yapının iki kemeri tespit edilmiş; ancak doğu ucundaki kemerin toprak altında kaldığı veya kapatıldığı gözlemlenmiştir. Yapılan incelemelerde, yapının düzensiz taş örgüsü ile örülen duvarlarında harç dolgu kullandığı görülmüştür. İlk izlenimlerde inşa edildiği dönemde bir su kemeri olarak kullanıldığı ve tahrip edildiği düşünülmüştür. Buna karşın üst bölümünde kanal yatağı izine rastlanmamaktadır. Ayrıca, doğu ucundan batı bölümüne kadar olan (32,50 m) mesafedeki eğim, su debisi mühendisliğine uygun olmadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte, yapının batı ucunda, üst yüzeyde yaklaşık 1,00 m çapında derin bir oyuk tespit edilmiştir. Oyuğun hemen arkasında ise yaklaşık 1,00 m yüksekliğinde bir yükselti (bent?) bırakılmıştır. Batı kısımda oluşan kesitte ve delik ile bent arasındaki cephelerde de küçük oyuklar bulunmaktadır. Ayrıca, üst bölümde yapı pratiğindeki değişim gözlemlenmektedir. Bunlara ek olarak, batı kısmında yapı ile ilintili duvar kalıntıları tespit edilmiştir (Resim: 4). Sonuç olarak yapının ilk inşa edildiğinde su kemeri olarak kullanıldığı açık olmamakla birlikte, modern dönemde su değirmeni olarak kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Yapının çevresinde gerçekleştirilen tarama çalışmalarında geç dönemlere ait künk ve seramik parçaları da kayıt altına alınmıştır¹.

KAYADİBİ MEVKİİ

Yamanlar Dağı Yüze Araştırma Projesi 2024 yılı çalışmaları kapsamında belirlenen bir diğer araştırma alanı, Bornova İlçesi Kayadibi Mahallesi civarındaki bölgedir. İkizgöl'ün güneydoğusunda yer alan Kayadibi Mahallesi ve çevresindeki yamaçlarda keşif ve tarama çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Resim: 5). Yürütülen tarama çalışmaları sırasında çok az sayıda niteliksiz amorf seramik parçası dışında herhangi bir somut kültür varlığına rastlanmamıştır.

1 Söz konusu yapı, İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanterinde 'Yıkık Değirmen Mevkii'ndeki Su Kemeri' olarak kaydedilmiştir (*İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, 2012, s. 330).

İKİZGÖL BARAJ SETİ

Yamanlar Dağı Yüzev Araştırma Projesi kapsamında 2024 yılı için belirlenen bir diğev araştırma alanı, Bornova İlçesi Kayadibi Mahallesi'nin kuzeybatısında yer alan İkizgöl Mevkii'dir. Yamanlar Dağı'nın güney yamaçlarında, Bornova Çayı Vadisi'nde konumlanan İkizgöl, çevresindeki su kaynaklarından beslenmektedir (Doğev 2005, s. 106). Bölgede önceki yıllarda çalışmalar yürüten araştırmacılar MÖ 2. binyıla ait seramik parçalarının yanı sıra Geometrik ve Arkaik Dönem'e ait seramik buluntuları da tespit etmiştir. (Doğev 2006 s. 62). Araştırma ekibi olarak göl çevresinde gerçekleştirdiğimiz tarama çalışmalarında ise herhangi bir seramik buluntusuna rastlanmamıştır. Gölün güneyindeki yamaçta ise bazı duvar kalıntıları ile 20. yy.ın başlarında İkizgöl üzerine inşa edilmiş baraj setine ait kalıntılar tespit edilmiş ve belgelenmiştir (Resim: 6).

KÜÇÜK YAMANLAR TEPESİ

Yamanlar Dağı Yüzev Araştırması 2024 yılı çalışmaları kapsamındaki bir diğev araştırma noktası, Bayraklı İlçesi Emek Mahallesi'nde, Soğukkuyu Mevkii'nde yer almaktadır. Literatürde "Küçük Yamanlar Tepesi" olarak bilinen bu alan, günümüzde Bayraklı-Karşıyaka Kara yolunun kenarında konumlanmaktadır. Yamanlar Dağı'nın batı kanadı boyunca sıralı Büyükkale, Çobanpınarı ve Sancaklı gibi tahkimat alanlarının batı ve güney yönlerini kontrol altında tutan bir lokasyonda yer almaktadır (Resim: 7) (Doğev ve Gezgin, 1998, s. 22). Küçük bir tepecik üzerinde konumlanan bu alanın stratigrafik ve morfolojik özellikleri, yerleşmenin bir höyük karakteri taşıyabileceğini göstermektedir. Önceki yıllarda yapılan araştırmalarda tespit edilen en erken tarihli seramik örnekleri, Neolitik Dönem'in sonlarına tarihlenmektedir (Derin 2010, s. 61). Yüzev araştırması kapsamında tepe üzerinde yapılan tarama çalışmalarında; Prehistorik Dönem, MÖ 2. binyıl ve Arkaik Dönem'e ait seramik parçalarının yanı sıra, Bizans Dönemi'ne ait birkaç seramik örneği saptanmıştır (Resim: 8). Modern dönemde tepe üzerinde inşa edilen su deposu ve benzeri yapılaşmaların, yerleşimin kültürel katmanlarını tahrip etmiş olabileceği düşünülmektedir. Nitekim tepe üzerinde yürütölen tarama çalışmalarında, tahrip olmuş alanlarda dağınık andezit taşlara rastlanmış, ancak herhangi bir somut mimari kalıntı tespit edilememiştir.

ÇOBANPINARI SAVUNMA VE GÖZETLEME KULESİ

Yamanlar Dağı Yüzev Araştırması'nın 2024 yılı çalışmaları kapsamında yürütölen araştırmadaki bir diğev lokasyon, Bayraklı ilçesine bağı Doğaçay Mahallesi'nin Ekin Geddiği Mevkii'nde yer alan Çobanpınarı Savunma ve Gözetleme Kulesi'dir. Önceki çalışmalarda "Çobanpınarı Kulesi" olarak adı geöen yapı Pers hegemonyası altındaki Smyrna'nın savunma hattı içinde yer alan kritik tahkimatlardan biridir (Doğev, 2006 s. 90). Büyükkale ve Sancaklı Kalesi arasında, Yamanlar Dağı'nın batı kanadından körfeye ulaşan patika yolları ve vadileri gören stratejik bir konumda yer almaktadır (Resim: 9). Alanda yürütölen çalışmalarda, Çobanpınarı Gözetleme Kulesi'ne ait yapı temelleri tespit edilmiştir.

Yaklaşık olarak 470 m yükseklikte, çıkıntı bir kayalık üzerine güneye doğru teraslanarak inşa edilmiştir. Alanda yürütülen çalışmalarda, dağınık andezit duvar taşlarının ve blokların arasında dikdörtgen planlı bir yapının temelleri tespit edilmiştir. Yapının korunmuş ve tespit edilebilir ölçüleri yaklaşık 7,50 x 13,00 m'dir.² Yapının hemen doğusunda, olasılıkla yapı ile ilişkili olan ve uzun kenarı 7,50 m, kısa kenarı 4,00 m uzunluğunda ayrı bir yapının temel kalıntıları tespit edilmiştir. Ayrıca yapının kuzey ucunda, yaklaşık 2,13 m'lik bölümü korunmuş bir başka temel de yapıyla bağlantılı olmalıdır. Güney bölümde tespit edilen teras duvarı ise korunmuş haliyle 6,50 m uzunluğundadır (Resim: 10). Yapının doğu bölümündeki duvar hizasında, yapıya ait eşik taşı benzeri mimari bloklar dağılmış şekilde gözlemlenmiştir.³ Yapının kuzeydoğusunda ise muhtemelen bu yapının taşları kullanılarak inşa edilmiş modern dönemden bir ağıla ait kalıntılar yer almaktadır. Yapı ve çevresinde gerçekleştirilen yüzey taramalarında MÖ 4. yy'a ait çatı kiremidi parçaları ile kulp, kaide ve ağır parçalarının yanı sıra, bir adet Hellenistik Dönem'e tarihlendirilebilecek siyah fırnisli ağız parçası da kayıt altına alınmıştır (Resim: 11).

SANCAKLI KALESİ

2024 yılı araştırmalarındaki son nokta, Karşıyaka ilçesine bağlı Sancaklı Mahallesi'nde yer alan Sancaklı Kalesi'dir. Sancaklı Kalesi güneyden İzmir Körfezi'ni gören Yamanlar Dağı'nın sarp ve ulaşılmazı güç bir noktasında, doğal bir tepe üzerinde inşa edilmiştir (Bean ve Duyuran, 1947 s. 80). Büyükkale ve Çobanpınarı Gözetleme Kulesi ile birlikte, Yamanlar Dağı'nın körfeze bakan batı yamacındaki vadileri ve yolları denetleyen kale, Smyrna'nın kritik konumdaki tahkimatlarından biridir. Sancaklı Kalesi, iki büyük sarp kayalık üzerinde konumlandırılmıştır. Güney ve batı yönlerindeki dik kayalıklar sayesinde doğal bir savunma avantajına sahiptir (Resim: 12). Sarp kayalıkları da içine alan yapı; kuzey, doğu ve güney yamaçlarında yaklaşık olarak 260 m uzunluğunda sur ile çevrilidir. Sur tahkimatı, topografyanın sağlamış olduğu avantajla birlikte belirli bölümlerde sarp kayalıklarla bütünleşmektedir. Kale ve çevresinde gerçekleştirdiğimiz araştırmalarda, Sancaklı Kalesi üzerine 20. yy.da çalışmalar yürüten araştırmacıların yayınları ve planları temel referanslarımızı oluşturmuştur. Bu doğrultuda kalenin genel planında yer alan mimari yapısı incelenmiş; kale içinde ve çevresinde tarama çalışmaları yürütülerek güncel durumu belgelenmiştir (Resim: 13). Kale içinde gerçekleştirilen çalışmalarda ilk olarak güney kısımda yer alan teras duvarı gözlemlenmiştir. Poligon kesilmiş taşlarla, kuru duvar tekniğinde örülmüş bu duvarın uzunluğu yaklaşık 25 m, kalınlığı yer yer 2 m ve korunmuş en yüksek noktası yaklaşık 3 m'dir (Resim: 14). Araştırma ekibimizce gözlemlenebilen bir diğer mimari öge ise güney kayalık üzerinde yer alan sarnıç ve onu çevreleyen duvar kalıntılarıdır.

- 2 1950'li yıllarda bölgeyi ziyaret eden George Bean, Çobanpınarı'ndaki yapı kalıntılarına ait temel ölçülerini 8,00 x 11,50 m olarak vermiştir (Bean 1959, s. 50).
- 3 Araştırmamız sırasında tespit edilen dikdörtgen prizma formundaki iki bloğun ölçüleri 1,88 x 0,60 x 0,31 m ve 1,96 x 0,53 x 0,29 m'dir. Bu taşların, G. Bean'in yayınında 1,83 x 0,59 x 0,27 m ve 1,90 x 0,48 x 0,30 m olarak verilen bloklarla aynı taşlar olduğu kanaatindeyiz (Bean 1959 s. 50).

Tepenin kuzey yamaçlarında yürütülen tarama çalışmalarda kuzey sur sisteminin korunmuş bölümleri tespit edilmiştir (Resim: 14). Bir nokta haricinde tek sırası korunmuş duvarlar, bosajlı dörtgen bloklardan oluşmaktadır. Doğu kısımda yürütülen çalışmalarda ise doğu sur sistemi ve olasılıkla bir gözlem kulesi çıkıntısı tespit edilmiştir (Resim: 14). Yer yer poligonal ilaveler olmasına karşın rektogonal bosajlı taşlar ile örüldüğü görülmektedir. Sur sisteminin güney kanadının yalnızca küçük bir bölümü tespit edilebilmiştir (Resim: 14). Bunların yanında, Kale'nin doğu sur sistemi yakınında, dikdörtgen planlı bir odaya ait duvar kalıntıları ile güneydoğu iç bölümünde olasılıkla sur sistemi ile birlikte çalışan teras duvarı kalıntıları tespit edilmiş ve belgelenmiştir. İlgili literatürdeki bazı yayınlarda, mimari özellikleri ve seramik buluntuları ışığında Hellenistik Dönem'de kullanılan bir tahkimat yapısı olduğu aktarılmaktadır. Buna karşın Kale'nin içinde ve çevresinde yürütülen yüzey taraması çalışmalarında ele geçen MÖ 4. yy. seramik buluntuları azımsanmayacak yoğunluktadır. (Resim: 15).

KAYNAKÇA

Akurgal, E. (1945). İzmir ve Dolaylarında Eski Eserler Hakkında Birkaç Not, *Arkeoloji Araştırmaları*, 2, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 47, s. 1-40.

Bean, G. ve Duyuran, R. (1947). Ada Tepe Again (Sancaklı Kalesi), *JHS*, 67, s. 128-134.

Bean, G. E. (1955). A. The Defences Of Hellenistic Smyrna, *Anadolu Araştırmaları I*, s. 43-55.

Cook, J.M. (1958/59). Old Smyrna, 1948-1951, *BSA* 53/54, s. 1-34.

Derin, Z. (2010). İzmir'in Tarih Öncesi Dönemi ve Yeşilova Höyüğü (Ed. Gökser Gökçay), *Dr. Eren Akçiçek'e Armağan*. İzmir: Egetan, s. 57-71.

Doğer, E. ve Gezgin, İ. (1998). Arkaik ve Klasik Dönemde Smyrna'nın Dış Savunması Üzerine Gözlemler, (Ed. Necmi Ülker), *II. Uluslararası İzmir Sempozyumu Tebliğler*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, s. 7-30.

Doğer, E. (2005). Yamanlar Dağı'nda Geç Antik Çağ İskânları: Kronolojik ve Mekân Organizasyonlarına İlişkin Sorunlar, *OLBA*, XII, s. 101-115.

Doğer, E. (2006). *İzmir'in Smyrna'sı: Paleolitik Çağdan Türk Fethine Kadar*. İstanbul. İletişim Yayınları.

Miltner, F. ve Miltner, H. (1932). Bericht über eine Voruntersuchung in Alt-Smyrna, *ÖJh*, XXVII, s. 127-188.

T.C. İzmir Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2012). İzmir Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri – Cilt 1 (A-F). İzmir: İzmir Valiliği Yayınları.

Yolaçan, B., Göncü, H. ve Ersoy, A. (2019). 2017 Yılı İzmir İli Merkez İlçeleri ve Menemen İlçesi Yüzey Araştırması Projesi, 36. *AST*, 1. Cilt. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 353-366.

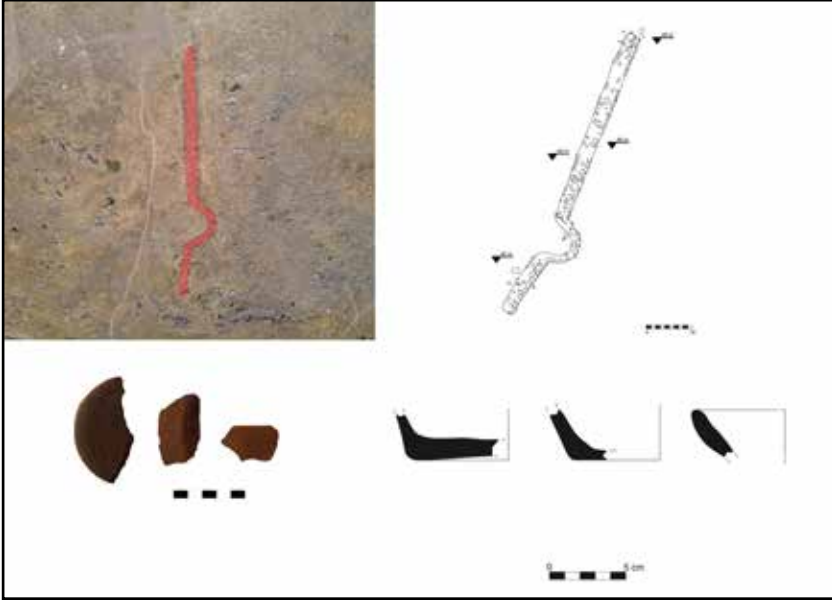
EKLER

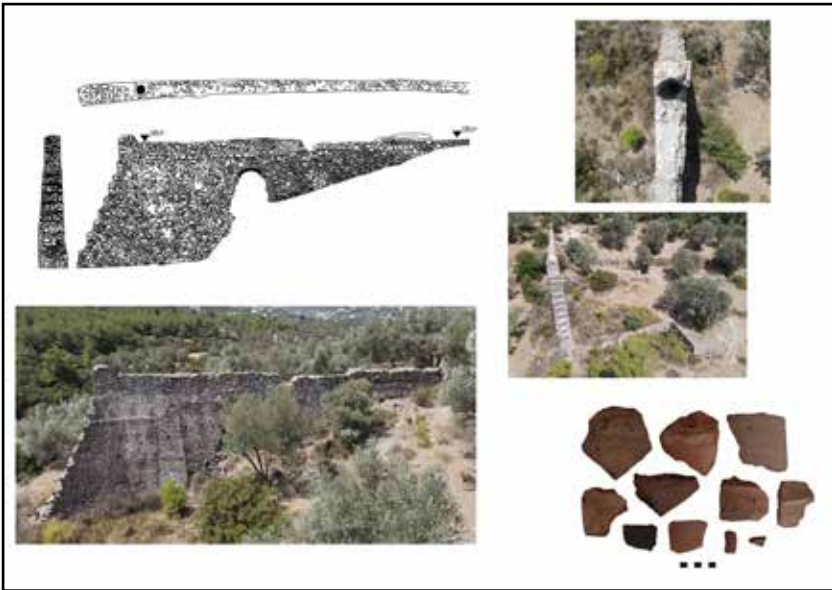
Resim 1: Yamanlar Dağı Genel Görünüm

Resim 2: Küçükkale'nin Modern Yapılarda Devşirme Olarak Kullanılmış Olası Blokları

Resim 3: Aşık Veysel Tahkimat Alanı Yapı Kalıntıları ve Seramik Buluntuları

Resim 4: Su Yapısı/Değirmen Çeşitli Yönlerden Görünümleri, Güney Cephe Çizimi ve Buluntuları

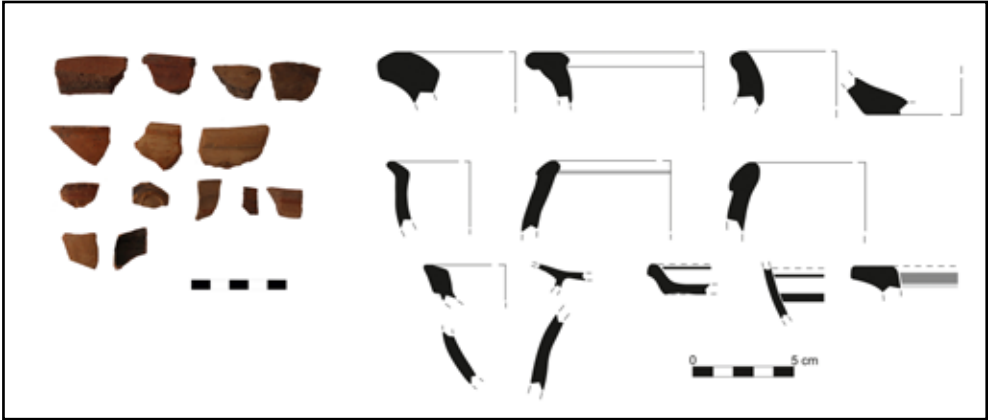
Resim 5: Kayadibi Mevkii

Resim 6: İkizgöl Baraj Seti

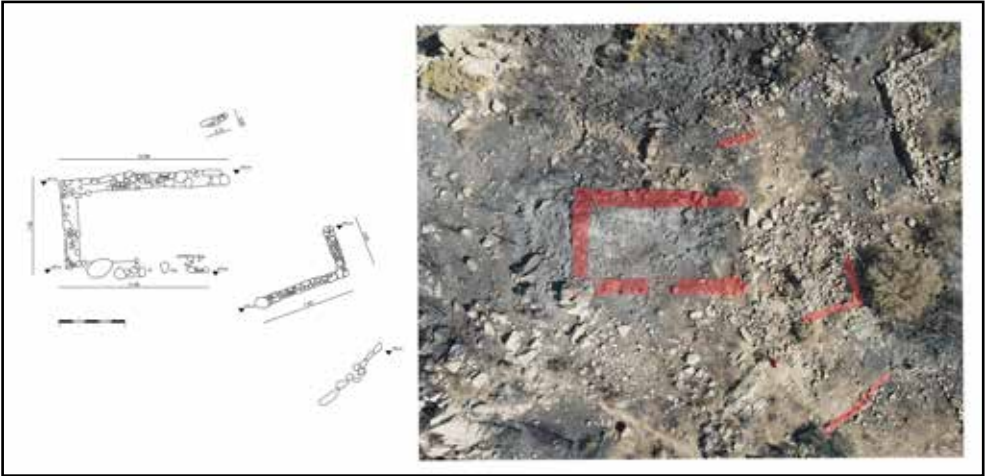
Resim 7: Küçük Yamanlar Tepesi'nin Havadan Görünümü

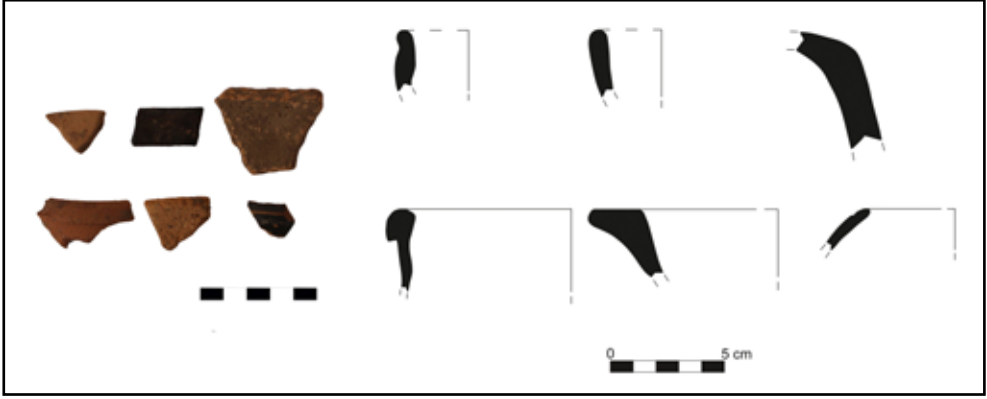
Resim 8: Küçük Yamanlar Tepesi Seramik Buluntuları

Resim 9: Eski Smyrna, Büyükkale ve Çobanpınarı Savunma ve Gözetleme Kulesi

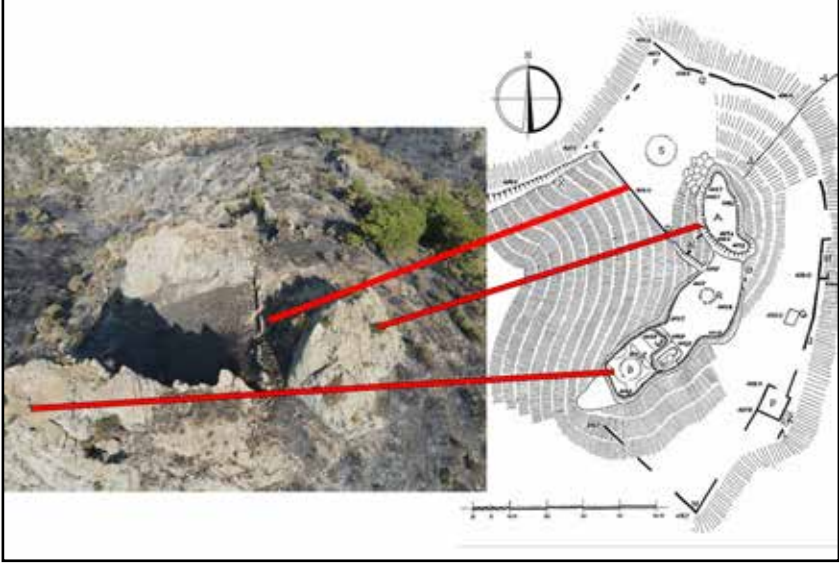
Resim 10: Çobanpınarı Savunma ve Gözetleme Kulesi Taş Plan Çizimi ve Havadan Görünümü

Resim 11: Çobanpınarı Savunma ve Gözetleme Kulesi Seramik Buluntuları

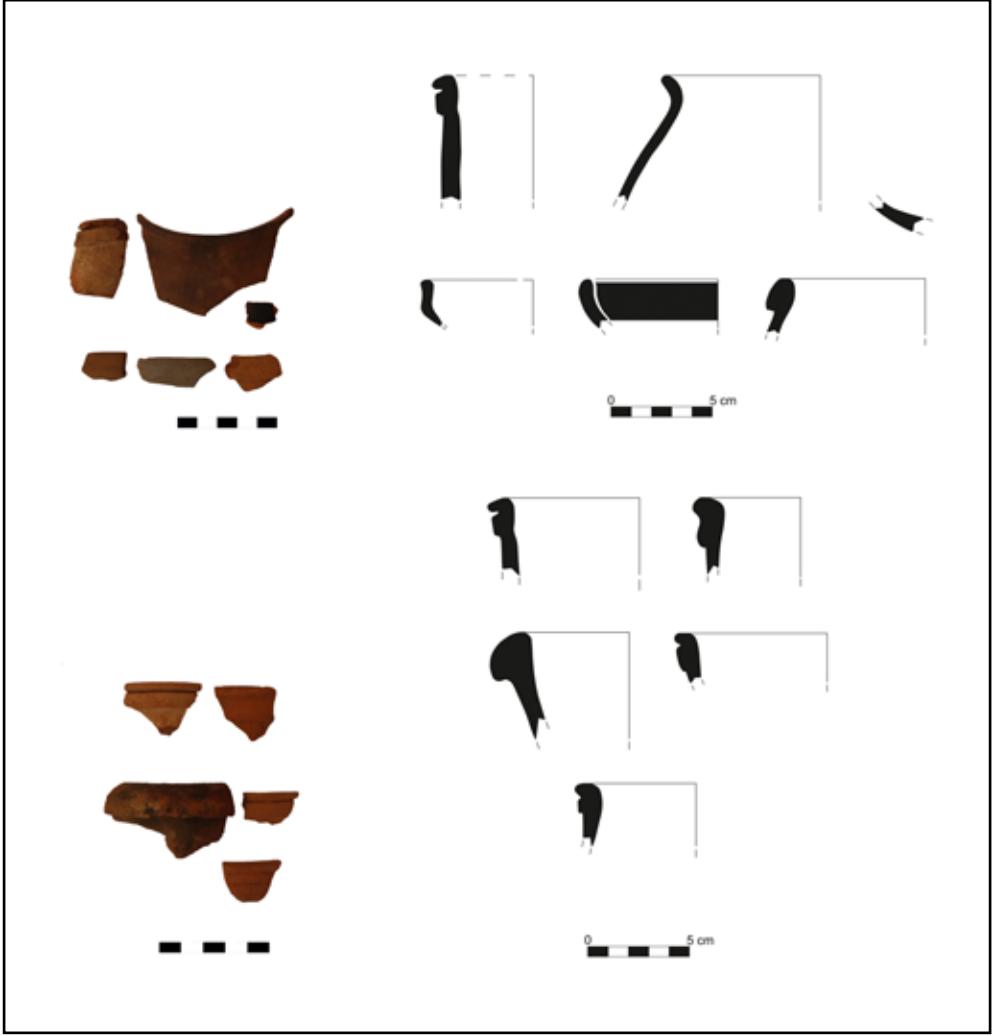
Resim 12: Sancaklı Kalesi

Resim 13: Sancaklı Kalesi ve Eski Planı (Bean 1947, Fig. 1)'den Düzenlenmiştir.

Resim 14: Sancaklı Kalesi Güney Teras Duvarı ve Sur Sisteminin Duvarları

Resim 15: Sancaklı Kalesi Seramik Buluntuları

ESKİPAZAR PROTOHİSTORİK DÖNEM YÜZEY ARAŞTIRMASI (EPYA): 2024 İLK SEZON ARAŞTIRMALARI

Emrullah KALKAN*

Yunus Emre SEVİNDİK

1. GİRİŞ

Eskipazar’da yer alan Hadrianopolis Antik Kenti kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan Protohistorik bulguları (Kalkan ve Çelikbaş, 2022, s. 417) bilimsel altyapı olarak hazırlanan EPYA araştırma projesi Eskipazar ilçesi güney sınırında yer alan Deresoblan köyünde 02.09.2024 tarihinde ilk arazi çalışmalarına başlamıştır. Son iş günü olan 21.09.2024 gününde ise İnceboğaz köyünde yüzey araştırmasının ilk sezonunu tamamlanmıştır. Bakanlık Temsilcimiz Tokat Müzesi Uzman Arkeoloğu Sayın Aynur Muğla ile toplamda 12 kişilik bir ekip ile 20 iş günü süresince Eskipazar ilçesinin güney bölümünde yer alan yirmi köy ziyaret edilmiştir (Tablo: 1: Harita: 1).

2. YÖNTEM

Bu köylerin arazilerinden dokuz noktada özel buluntu alanı olarak kod verilerek koordinat alınmıştır. EPYA projesi belgeleme metodolojisi iki ana başlığa ayrılmıştır. “Genel Buluntu Alanı” ve “Özel Buluntu Alanı” olarak adlandırdığımız bu kodlama sisteminde rastgele, herhangi bir yerde, bağlamı dışında rastlanan bir kültür varlığı alfabetik sırasıyla bir harf kodu alarak kodlanmaktadır. Bu kodun başına çalışma sezonumuzun son iki rakamı gelmektedir. Örneğin: 24.A ait olduğu köyün herhangi bir yerinde rastgele toplanan bir materyal kültür grubunu anlatmaktadır. Ancak buluntuların yan yana ve yoğun bulunduğu höyük, mağara, kaya sığınağı vb. gibi daha çok ve sağlam kanıtlar sunabilen özel alanlarla karşılaştığımızda ise 1’den başlatılarak bir sayı kodu almaktadır ve bu alanlar özel buluntu alanı olarak tanımlanmaktadır. Örneğin: 24.01 ait olduğu özel buluntu alanının içinde bulunmuş olan bir materyal kültür grubunu anlatmaktadır. Her iki alanda da olsa bulunmuş ve toplanmış her bir parça yine 1’den başlatılarak bir sayı kodu almaktadır ve fotoğraf, çizim vb. belgeleme ve yayın çalışmaları bu sistematığe göre yapılmaktadır. Örneğin: 24.01.01 kodu bir özel buluntu alanımızda topladığımız ilk parça çanak çömleği temsil etmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi Emrullah KALKAN, Hitit Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü, Merkez-Çorum; e-posta: emrullahkalkan@gmail.com; ORCID: 0000-0001-5953-7193

Yunus Emre SEVİNDİK, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji (Tarih Öncesi Arkeolojisi) Anabilim Dalı Doktora Programı Doktora Öğrencisi, Merkez-Ankara; e-posta: sevindikyns@gmail.com; ORCID: 0000-0002-6072-3433

3. BULGULAR

Genel toplama alanlarından gelen materyalin büyük bir bölümünü çakmak taşı kökenli yonga artıkları ve aletler (Resim: 1) ile bazı çıkarım izlerine sahip yonga artıkları (Resim: 2), çok az sayıdaki obsidiyen kökenli hammadde, az sayıdaki protohistorik çanak çömlekler oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra Geç Antik Çağ'a ait mimari parçalara, yazıtlara, metal parçalara ve çok sayıda çanak çömleğe rastlanmış olmasına karşın yüzey araştırmamızın dönem sınırı dolayısı ile yerinde fotoğraflama yaparak bu dönem dışı materyal kültür toplanmamıştır. Yüzey araştırmasının 2024 Yılı Stratejik Planına göre çalışma alanımız olan Eskipazar ilçesi Doğlacık, Bölükören, Boncuklar, Topçalı, Tamuşlar, Gözlu gibi köylerinde hiçbir kültür varlığına rastlayamazken, bazen de Hamamlı, Kuzören ve Bayındır gibi köylerinde yoğun buluntu ile karşılaşmıştır. Bu köyün Boncuklar sınırında yer alan bir yamaç tarlasında EPYA.24.06 özel buluntu alanı koduyla çok sayıda çakmak taşı kökenli yonga artığı ve bazıları alet olabilecek buluntular toplanmıştır (Resim: 3).

“Eskipazar Protohistorik Dönem Yüzey Araştırması 2024 Yılı Çalışmaları”nın temelde iki önemli bulgusu vardır. Bunlardan ilki Çaylı köyü sınırları içerisinde yer alan Mermer Höyük adı ile tanımladığımız yerleşim yerinin tespit edilmiş olmasıdır (Kalkan ve Sevinç, 2025, s. 195). Yerleşim alışıldık höyük morfolojisine aykırı şekilde yüksek tepelik bir alan değil düz bir arazi görünümünde olması ile tespit edilmesi zor bir yerleşimdir (Resim: 4). Yüzey araştırmasının stratejik hedeflerinden biri olarak, çok geniş yüz ölçümleri yerine dar alanda *intensive* bir metot seçilmesi sonucunda tespit edilen Mermer Höyük, yüzey toplamlarına göre muhtemelen sadece Kalkolitik Çağ'da iskân edilmiş 1 ha'dan biraz büyük bir boyuta sahip bir yerleşimdir. Yerleşime ait el yapımı çanak çömlek geleneği koyu yüzlü, monokrom mal olarak adlandırılan kızıl-kahverengi ve krem astarlı mal gruplarından oluşmaktadır. Mal gruplarından bazıları biçim verirken bazıları amorf niteliklidir. Biçimler çömlek ve kaselerden oluşmaktadır. Sabunsu dokuya sahip mineral katkılı çanak çömleklerin yüzey parlaklığının sadece yoğun perdahtan kaynaklanmadığı, Boğazköy-Büyükkaya Kalkolitik çanak çömlekleri geleneğinde olduğu gibi (Schoop, 2005, s. 17) kum ve taşçık katkının yanı sıra kireç taşı ve mika katkının sağladığı ekstra bir parlaklık olduğu anlaşılmaktadır (Resim: 5). Genelde el yapımı, kaba ve nitelikli mallar arasında büyük bir fark olmayan bir gelenektir. EPYA araştırmalarının bilimsel motivasyon kaynağı da Hadrianapolis Güney Nekropol Höyüğü'nde rastlanan kırmızı ve siyah hamurlu parçalara (Kalkan vd., 2025, s. 21) Mermer'de rastlanmamıştır. Genelde kahve ve gri tonlardadır. İnce cidarlı ve yüksek ısıda pişirilmiş kaplar görülmektedir. Perdah aletinin bıraktığı izler dışında nitelikli perdahlanmışlardır. Organik katkıya rastlanmamış, ezilerek inceltilmiş kireç taşı ve yoğun miktarda mika gibi mineraller içermektedirler. Bu mika kaplara metalik bir parlaklık kazandırmıştır. Höyükte çanak çömleklerin yanı sıra çakmak taşı ve obsidiyenden üretilmiş yontma taş bulgulara da rastlanılmıştır. Özellikle obsidiyen kökenli hammaddeden üretilmiş yontma taşlar bölgenin Protohistorik Dönemlerde farklı bölgelerle olan etkileşiminin anlaşılması için önemlidir (Resim: 6).

Projemizin ilk sezon çalışmalarının son gününde ise ikinci önemli keşif ekibimizce gerçekleştirilmiştir. İnceboğaz köyünde daha önce burada araştırma yürüten Amerikalı ekip tarafından çok yakınında bir tümülüs de tespit edilmiş olmasına karşın (Matthews ve Glatz, 2009, s. 152), bu araştırmalarda tespit edilmemiş bir höyükle karşılaşmıştır (Kalkan ve Sevindik, 2025, s. 195) (Resim: 7). Mezarlık alanının da kurulu olduğu kara yolundan 2-3 m yükseklikteki geniş ve sürümlü bir arazide yürüttüğümüz taramada rastlanılan höyükte yaklaşık 500 adet çanak çömlek parçası, az sayıda çakmak taşı yonga çekirdeği, 1 adet cam bilezik parçası ve 1 adet taş ağırşakla karşılaşmıştır. Küçük bir tepe ve eteklerindeki teraslardan oluşan höyüğün ve çevresindeki arazinin sürülmüş olması sayesinde Mermer Höyük'ten daha çok sayıda materyale rastlanmıştır. Tepe ve eteklerinin 4 ha'dan büyük olduğu anlaşılan yerleşimden Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağlara ait çanak çömlekler, yontma taşlar ve dokuma aletlerinden oluşan materyal kültür toplanmıştır. İnceboğaz Höyük olarak adlandırdığımız yerleşimde biçim ve kullanım amacı gibi özellikleri ile benzerlerine Kalkolitik Çağ yerleşimlerinde rastlanan (Schoop, 1998, s. 26) az sayıdaki kahve renk hamurlu mal grubunda baskı ve kazıma bezemeli gövde parçalarının yanı sıra akitacıklı ve tutamaklı, uzun ve geniş hacimli çömleklere rastlanmıştır (Resim: 8). 1. Dereceden sit alanı ilan edilmesi gerektiği için bölge koruma kuruluna gerekli müracaatı da yapmış bulunmaktayız.

Eskipazar ilçesinin protohistorik dönem için daha çok mağara türü yerleşimlere ev sahipliği yaptığı düşüncemizin aksine ilk sezonumuzda ilçenin güney alanını temsil eden alüvyal arazide iki adet höyük yerleşimine rastlanmış olması ve bunların Eskipazar ilçesinin ilk höyük türünden yerleşimlerinin olması 2024 yılı çalışmalarımız için en önemli sonuçlarımızdır. Batı Karadeniz Bölgesi'nin küçük bir parçasını temsil eden Karabük ili Eskipazar ilçesinde başlanan yüzey araştırmasında tespit edilmiş höyüklerden ve buluntu alanlarından toplanan çanak çömlekler ile yontma taş endüstrisine ait çakmak taşı ve obsidiyen hammadde sınırlı sayıdaki protohistorik dönem araştırmalarına yeni katkılar sunmaktadır (Tatlı, 2025, s. 17: Tablo: 1.1). Eskipazar'da Kalkolitik, Tunç ve Demir Çağlar ile temsil edilen Protohistorik Dönemlere ait yürütülen yeni araştırmalarda tespit edilen el yapımı, koyu yüzlü, mineral katkılı ve yoğun perdahlı çanak çömlekler ile obsidiyen ve çakmak taşı ham maddeden üretilmiş kazıyıcı, ön kazıyıcı gibi aletler ve üretimden arda kalan yonga artıkları Batı Karadeniz Bölgesi Protohistorik Dönem Araştırmaları için yeni veriler sunmaktadır. Bunlar arasında yer alan çanak çömleklerin çevre bölgelerle yapılan karşılaştırmalardan anlaşıldığı kadarıyla Kalkolitik Çağ'a ait bir geleneği temsil etmesi ve höyüklerde bulunmuş olmaları, bölgede daha çok mağara araştırmalarından bilinen bu dönemin anlaşılması için önemli fırsatlar sağlamaktadır. Bunun yanı sıra yontma taş endüstrisi de tipolojik ve teknolojik özellikleri ile Protohistorik Dönemlere ait bu yeni verileri destekler niteliktedir. Batı Karadeniz Bölgesi'ni Protohistorik Dönemler için *terra incognita* haline getiren sorunlardan biri olan yerleşimlerin gözle görülür belirginlikte olmayan, sadece birkaç katmandan oluşan düz yerleşmeler olması gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, iki yeni höyük yerleşimi tespit edilmiş olması bölge araştırmaları için oldukça önemlidir.

(Ekmen vd. 2021, s. 45). Bölgede höyüklerin tespit edilmesinin zor olması nedeniyle, bu türden yerleşimlerin olmadığı şeklinde kaniya varan araştırmaların ileri sürdüğü kuramları da değiştirebilmek için özellikle tespit edilen höyük türünden yerleşimlerin (Harita: 2) kazılarının da yapılması ve mümkünse stratigrafisinde sağlam kontekstlerden alınacak C¹⁴ başta olmak üzere tüm materyal kültürün incelenmesi, protohistorik dönemler konusunda bölge arkeolojisi için önemli katkılar yapacaktır. Yeni tespit edilen bu yerleşimlerde bulunan materyal kültürün yüzey bulgusu olması nedeniyle tarihlenmesi ancak çevre bölgelerde, özellikle kazısı yürütülen başlıca protohistorik dönem yerleşimlerde *in situ* olarak tespit edilen materyal kültürün karşılaştırılması ile mümkün olabilir.

EPYA yüzey araştırmalarının 2024 yılı çalışmalarında toplamda 294 adet yontma taş tespit edilmiştir. Buluntuların hammadde dağılımları incelendiğinde %84,82'si çakmak taşı, %10,47'si kalsedon, %3,14'ü kuvarsit ve %1,57'si obsidiyen olduğu tespit edilmiştir. Buluntuların içerisinde obsidiyenin yer alması özellikle hammaddenin farklı bölgelerden getirilmiş olması açısından oldukça önemlidir (Kalkan ve Sevindik, 2025, s.196). Teknolojik ve tipolojik sınıflama sonucunda (Inizian vd., 1999; Butler, 2005; Sevindik, 2023) buluntular dört ana grupta değerlendirilmiştir. Bunlar yongalama ürünleri (%33,90), aletler (%29,79), teknolojik ürünler (%1,71) ve diğer (%34,59) olarak gruplandırılmıştır. Yongalama ürünleri içinde tek kutuplu ve merkezci yongalamanın baskın olduğu gözlenmiştir. Aletler arasında ise kazıyıcılar, düzeltili yonga ve düzeltili dilgi en baskın grubu oluşturmaktadır. Ayrıca orak elemanlar üzerinde silika parlaklığı gözlenmiştir. Söz konusu bu bulgu tarımsal ya da mimari öğelerin yapımlarında kullanılmış olabileceklerini (Gurova, 2008; Kalkan ve Sevindik, 2025, s.198) göstermesi açısından oldukça önemlidir. Tespit edilen çekirdek örnekleri oldukça şekilsizdir. Bununla birlikte çekirdekler üzerinde yoğun yongalama yapıldığından dolayı ezikler ve kırıklar görülmektedir. Çekirdekler ve diğer yongalama ürünleri genel olarak değerlendirildiğinde belirli bir yongalama stratejisi gözlemlenmemektedir.

4. SONUÇ

Söz konusu bulgular araştırma bölgemiz Eskipazar'da protohistorik dönem insan gruplarının hem yerel hem de başka bölgelerden yontma taş hammadde ihtiyaçlarını temin ettiklerini göstermektedir (ayr. bknz. Nazaroff vd., 2013; Nazaroff vd., 2015; Aydın ve Brandl, 2019). Dönemsel olarak doğrudan tarihleme yapılamamakla birlikte, buluntuların teknolojik özellikleri Holosen Dönem özellikleri taşımaktadır. Bölgede yapılan araştırmalarda tespit edilen Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı çanak çömlek gelenekleri ile yontma taşlar düşünüldüğünde Kalkolitik ve Tunç Çağı aralığına tarihlendirilmesi muhtemel görülmektedir. Devam edecek çalışmaların bölgenin yontma taş teknolojisi üzerine daha net sonuçlar sağlayacağı öngörülmektedir.

TEŞEKKÜR

EPYA yüzey araştırması projesini destekleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğümüze, Hitit Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinatörlüğüne, Eskipazar Belediye Başkanlığımıza, tüm altyapı ve imkanlarımızı sağlayan Hadrianopolis Kazısı Başkanlığı adına Sayın Prof. Dr. Ersin Çelikbaş ve değerli ekibine ve çalışmalarımızda emeği geçen tüm ekip üyesi meslektaşlarımız ve öğrencilerimize en içten teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

Aydın, Y. ve Brandl, m (2019). Raw Material Analyses of the Lower Paleolithic Chipped Stone Industry of Karain Cave: Preliminary Results. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 59(1), 646-661.

Butler, C. (2005). *Prehistoric Flintwork* (Stroud).

Ekmen, G., Yıldırım, Y. S., Ekmen, H. Ve Küsmez-Dumaner, P. (2021). Batı Karadeniz Bölgesi'nde Yapılan Yeni Araştırmalar Hakkında Bir Ön Rapor: Karabük Kelemen Mağarası. *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 167 (Mayıs-Ağustos), 37-52.

Gurova, m (2008). Typology, Function, Use-Wear and Context: Where is the Common Vision. *Prehistoric Technology*, 40, 539-543.

Kalkan, E. ve Çelikbaş, E. (2022). New Findings from Prehistoric Period in Western Black Sea Region: Hadrianopolis (Karabük-Eskipazar) *Prehistoric Pottery*. KAREN, 8(16), 417-431. doi: 10.31765/karen.1163578.

Kalkan, E., Çelikbaş, E. ve Tatlı, F. (2025). Hadrianopolis Antik Kenti ve Çevresinden Tarih Öncesi Dönemlere Ait Yeni Bulgular. *TAED*, 89, 9-24.

Kalkan, E. ve Sevindik, Y. E. (2025). Batı Karadeniz'de Protohistorik Dönemlere Ait Yeni Veriler. *Seleucia*, XV, 193-212.

Matthews, R. ve Glatz, C. (2009). *At Empires' Edge: Project Paphlagonia. Regional Survey in North-Central Turkey*, 44. Monografi, (Eds. Roger Matthews ve Claudia Glatz), Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Yayınları Londra.

Nazaroff, A. J., Baysal, A. ve Çiftçi, Y. (2013). The Importance of Chert in Central Anatolia: Lessons from the Neolithic Assemblage at Çatalhöyük, Turkey. *Geoarchaeology*, 28(4), 340-362.

Nazaroff, A. J., Baysal, A., Çiftçi, Y. ve Prufer, K. (2015). Resilience and Redundance: Resource Networks and the Neolithic Chert Economy at Çatalhöyük, Turkey. *European Journal of Archaeology*, 18(3), 402-428.

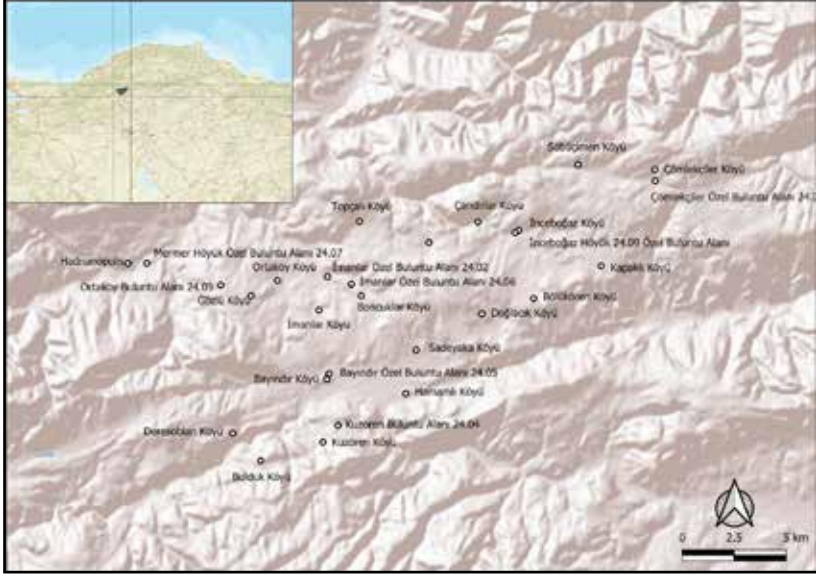
Schoop, U. D. (1998). Anadolu'da Kalkolitik Çağda Süt Ürünleri Üretimi. Bir Deneme, *Arkeoloji ve Sanat*, 87, 26–32.

Schoop, U. D. (2005). Early Chalcolithic in North-Central Anatolia: The Evidence from Boğazköy-Büyükaya. *TÜBA-AR*, 8, 15-37.

Sevindik, Y., E. (2023). *Gaziantep Üniversitesi 002 Numaralı Paleolitik Çağ Buluntu Yeri (Gaün002) Yontma taşlarının Teknolojik ve Tipolojik Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Tatlı, F. (2025). *Paphlagonia Hadrianopolisi Güney Nekropol Tarihöncesi Dönem Çanak Çömlekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çorum.

EKLER

Harita 1: 2024 Yılında Yüze Araştırması Tamamlanan Köyler (Harita: E. Kalkan, Qgis®)

Harita 2: 2024 Yılı Yüze Araştırmasının Yürütüldüğü Alanlar ve Önemli Tespitlerin İşlendiği Harita (Harita: E. Kalkan, Qgis®)

Resim 1: EPYA 2024 Yılı Çalışmalarında Rastlanılan Çakmak taşı Alet Örnekleri
(Fotoğraf: EPYA Arşiv®)

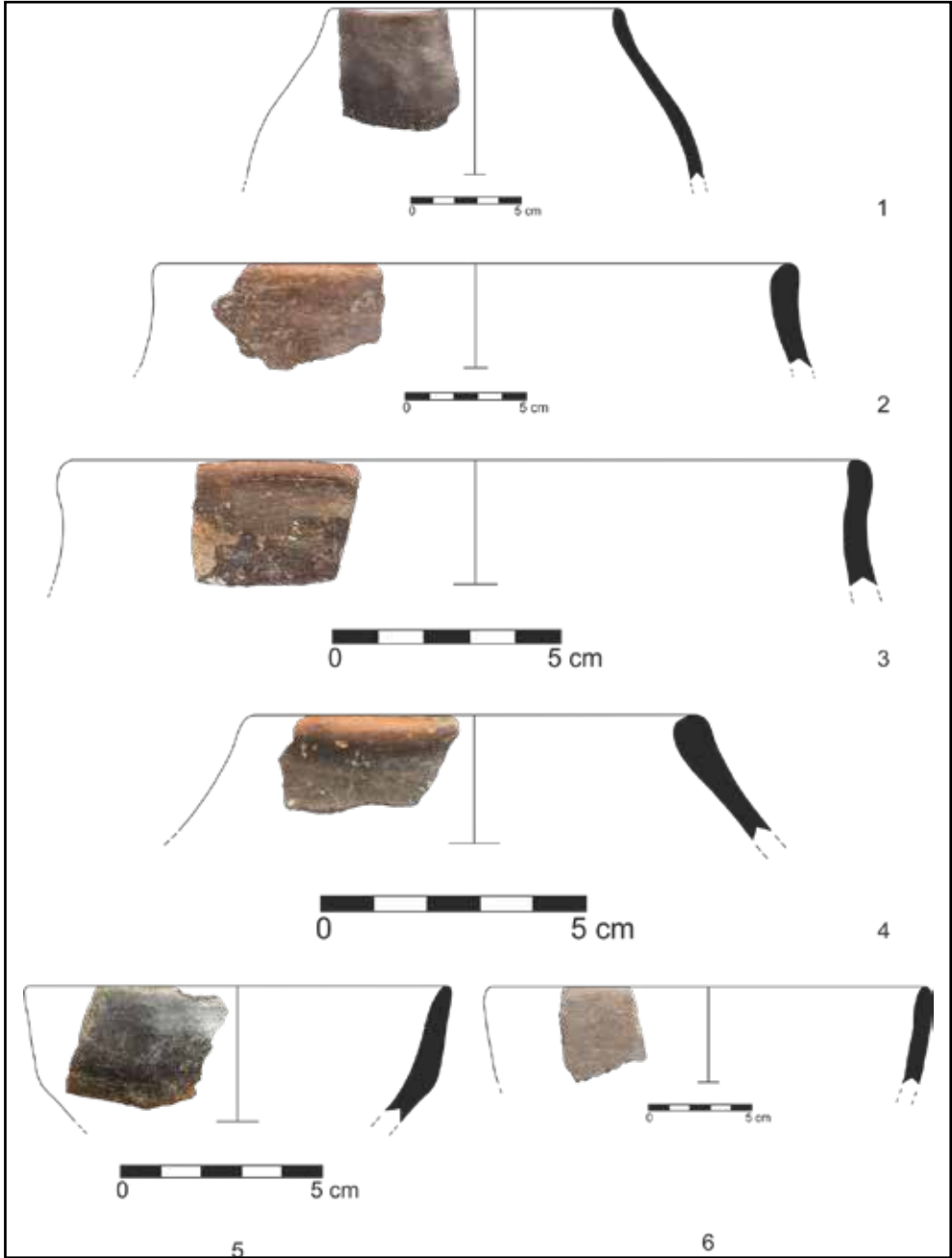
Resim 2: EPYA 2024 Yılı Çalışmalarında Rastlanılan Yontma Taş Örnekleri
(Fotoğraf: EPYA Arşiv®)

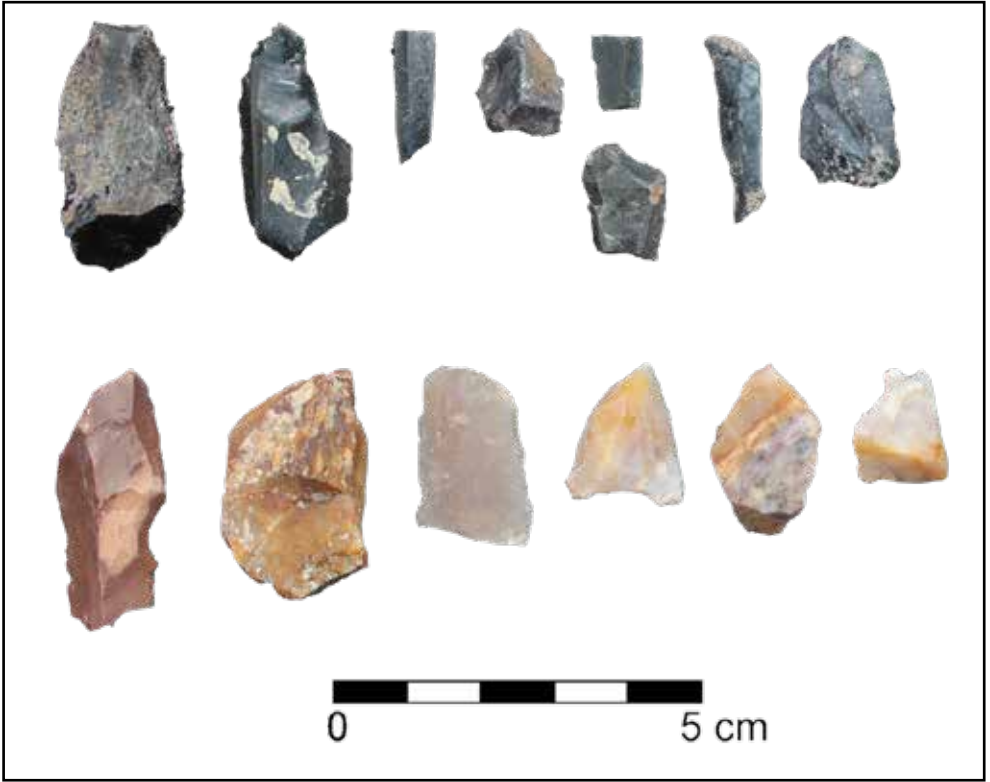
Resim 3: EPYA 2024 Yılı Çalışmalarında Rastlanan Özel Buluntu Alanlarından İmanlar Köyü
(Fotoğraf: EPYA Arşiv®)

Resim 4: Mermer Höyük
(Harita: E. Kalkan, Google Earth)

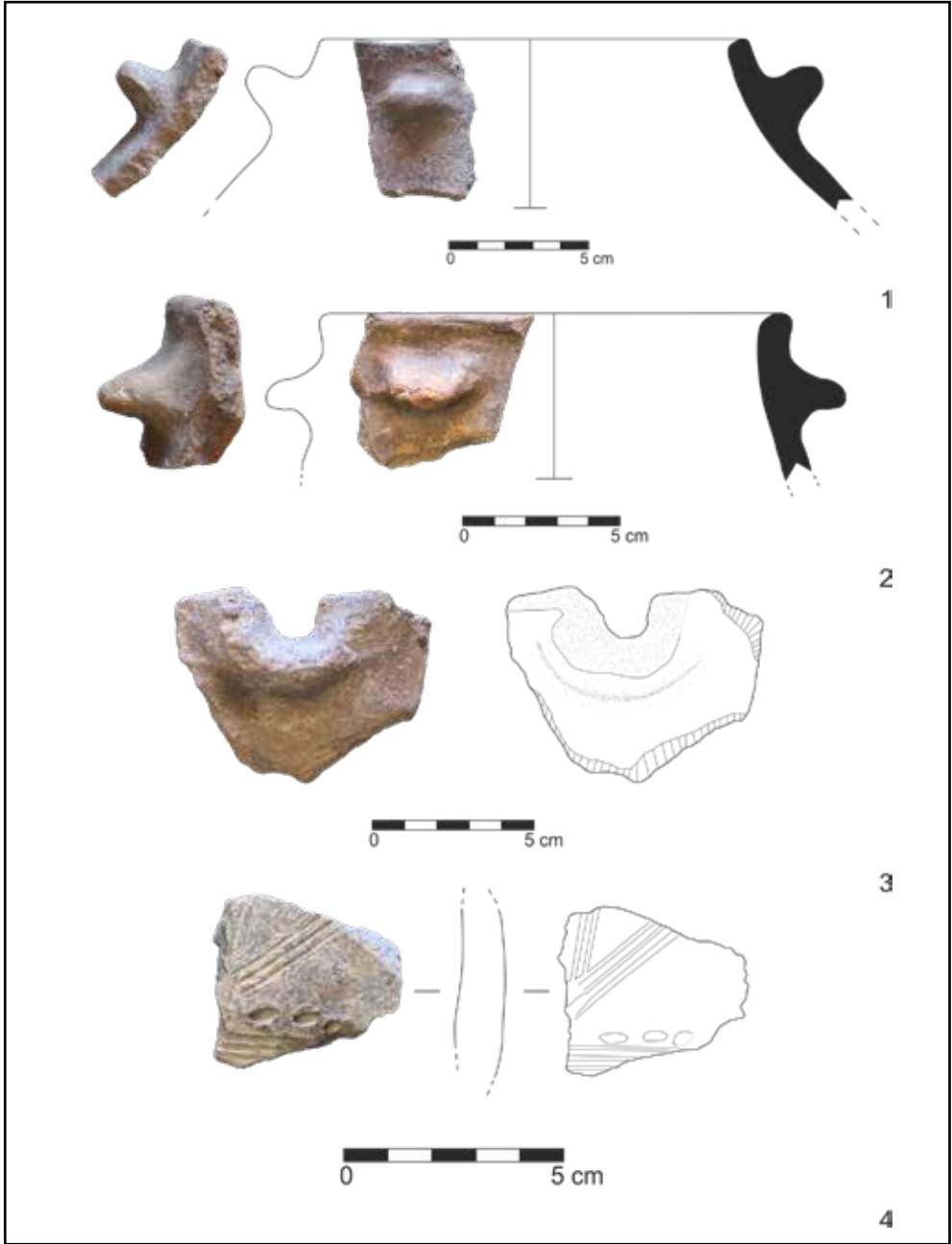
Resim 5: Mermer Höyük Protohistorik Dönem El Yapımı Çanak Çömlek Örnekleri
(Fotoğraf: EPYA Arşiv®)

Resim 6: Mermer Höyük Protohistorik Dönem Yontma Taş Endüstrisinden Örnekler
(Fotoğraf: EPYA Arşiv®)

Resim 7: İnceboğaz Höyük
(Fotoğraf: EPYA Arşiv®)

Resim 8: İnceboğaz Höyük Protohistorik Dönem El Yapımı Çanak Çömlek Örnekleri
(Fotoğraf: EPYA Arşiv®)

Sıra	Ziyaret Edilen Köy	Sıra	Ziyaret Edilen Köy	Sıra	Ziyaret Edilen Köy
1	Bulduk	10	<u>Bölükören</u>	19	Yeşiller
2	<u>Deresoblan</u>	11	Boncuklar	20	<u>İnceboğaz</u>
3	<u>Kuzören</u>	12	İmanlar		
4	Bayındır	13	<u>Topçalı</u>		
5	<u>Sadevaka</u>	14	<u>Tamuşlar</u>		
6	Hamamlı	15	Kapaklı		
7	Gözlü	16	Çandırlar		
8	<u>Doğlacık</u>	17	Çömlekçiler		
9	Ortaköy	18	<u>Söbücimen</u>		

Tablo 1: 2024 Yılında Yüzey Araştırması Tamamlanan Köyler
(Tablo: EPYA Arşiv®)

NEVŞEHİR İLİ VE İLÇELERİNDE TÜRK-İSLAM DÖNEMİ MEZAR ANITLARI VE MEZAR TAŞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI – 2024 YILI ÇALIŞMALARI

Enes KAVALÇALAN*

“Nevşehir İli ve İlçelerinde Türk-İslam Dönemi Mezar Anıtları ve Mezar Taşları” konulu yüzeysel araştırmanın ikinci sezon çalışmaları 09/09/2024–21/09/2024 tarihleri arasında devam ettirilmiştir. Belirtilen dönemde Ürgüp ilçesi merkezinde ve köylerindeki mezarlıkların tespiti yapılmıştır. Bu bağlamda sırasıyla Ürgüp merkez, Mustafapaşa, Cemil, İbrahimpaşa, Taşkınpaşa ve Şahinedefendi köyleri gezilmiştir. Bu köylerde Osmanlı döneminde veya daha öncesinde kullanılmış olan mezarlıklar ve türbeler tespit edilmiş, bunların koordinatları alınarak yerleri belirlenmiş, ada ve parsel numaraları bulunmuştur. Mezar taşlarının en, boy ve kalınlık olmak üzere ölçüleri alınmış ve kitabeleri transkribe edilmiştir. Türbelerin ise krokileri çizilerek ölçüleri alınmıştır.

İlk olarak Ürgüp Şehir Mezarlığı'na gidilmiştir. 38°37'23.36»K 34°54'47.63»D koordinatlarında yer alan mezarlık 1323 ada/1 parselde bulunmakta olup yaklaşık 90 dönümlük bir alanı kaplamaktadır. Günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. Gömü alanında 211 adet mezar tespit edilmiştir. Bunlardan 121 tanesi baş ve ayak ucu taşı şeklinde düzenlenmişken 80 tanesi sadece baş ucu taşından, 5 tanesi ise ayak ucu taşından meydana gelmektedir. Mezarların 48 tanesi çerçeve içerisinde alınmıştır. Gözlemlendiği kadarıyla kabirlerin büyük çoğunluğu yerinden kaldırılarak yeniden düzenlemeye tabi tutulmuş ve tek bir çerçeve içerisine toplanmıştır. Böylelikle yeni mezarlara yer açılmıştır (Fotoğraf: 1).

Fotoğraf 1: Ürgüp Şehir Mezarlığı'ndan Mezar Taşı Örnekleri

Ürgüp Şehir Mezarlığı'ndaki başucu taşlarından 119 tanesi başlıklı şekilde yapılmıştır. Ayrıca alan içerisinde gövdelerinden ayrılmış 5 başlığa rastlanmıştır. Başlıklarda yay-

* Dr. Öğr. Üyesi Enes KAVALÇALAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Nevşehir/TÜRKİYE; e-posta: ekavalcalan@nevsehir.edu.tr; ORCID: 0000-0002-2277-0968.

gın olarak taşkın sarıklı kavuk ve fes tiplerinin tercih edildiği gözlenmiştir (Fotoğraf: 2). Bunun yanında hotozlu başlıkların kullanıldığı da tespit edilmiştir. Başucu taşlarının 157 tanesinde kitabelik bulunmaktadır. Ancak kitabeliklerdeki yazıtların birçoğu silinmiş olduğundan tamamının tarihî tespit edilememiştir. 22 mezar taşında tarih kaydına rastlanmıştır. Buna göre mezarların 2'si 18. yy., 5'i 19. yy., 15'i ise 20. yy'a tarihlenmektedir. Ek olarak 31 mezarın kimliği tespit edilebilmiştir. Bunlardan 26 tanesi Latin harfli, 4'ü ise Arap harfli bir mezarda hem Latin hem de Arap harfleri birlikte kullanılmıştır.¹

Ürgüp'teki üçüncü mezarlık Türkan Diker İlkokulu'nun arkasında 111 ada 22 parselde, 38°37'34.71''K 34°54'34.07''D koordinatlarında yer almaktadır. Yaklaşık 6 dönümlük bir alanı kaplamaktadır. Çoğunlukla tahrip edildiği anlaşılan mezarlıkta 8 kabir tespit edilmiştir. Mezarların tamamı yalnızca başucu taşlarından meydana gelmektedir. Başucu taşlarının 5'i başlıklıdır. Beş mezarda kitabelik bulunmakla birlikte yalnızca birinde R. 1315 (M. 1899/1900) tarihine rastlanmıştır (Fotoğraf: 2).

Fotoğraf 2: Ürgüp Mezarlığı 3, Genel Görünüm ve Tarihi Mezar Taşı

Mustafapaşa Köyü Mezarlığı köyün girişinde, 38°35'12.63''K 34°53'57.92''D koordinatlarında, 6052 parselde yer almaktadır. Yaklaşık 23 dönümlük bir alanı kapsamaktadır. Gömü alanı içerisinde 286 mezar tespit edilmiştir (Fotoğraf: 3). Bunlardan 159'u baş ve ayak taşı şeklinde düzenlenmişken 151 tanesi sadece baş ucu taşından, 6 tanesi ise ayak ucu taşından meydana gelmektedir. Başucu taşlarının 137 tanesinde başlık bulunmaktadır. Ayrıca mezarlık içerisinde gövdelerinden kopmuş 5 başlığa rastlanmıştır. Mezarların yalnızca 28 tanesi çerçeve içerisine alınmıştır. Başucu taşlarının 180'inde kitabeliğe rastlanmıştır. Ancak kitabelikler zaman içerisinde oldukça yıpranmış olduklarından yüzeyindeki

1 Mezarlıkta çalışmakta olan belediye görevlisi Süleyman Bilgiç ve Yasin Parsak'ın verdiği bilgilere göre buradaki eski mezar taşlarının bir kısmı Esbelli Mezarlığı'ndan getirilmiştir. Ayrıca mezarlarda sert bir dokuya sahip Esbelli taşı kullanıldığını belirtmişlerdir. Esbelli Mahallesi Ermenilerin yaşadığı bir muhit olmakla birlikte tahminen mezar taşları da Ermeni ustalar tarafından şekillendiriliyordu (Görüşme tarih: 12 Eylül 2024).

metinler silinmiştir. Yalnızca 72'sinin üzerindeki tarihler okunabilmektedir. Buna göre 16'sı 18. yy'a, 39'u 19. yy'a, 13'ü ise 20. yy'a tarihlendirilmektedir. 3 yazıtın ise tarihlerinin yalnızca ilk iki rakamı okunabilmektedir. Bu sebeple bunlar için tam bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Kitabelerin 44 tanesinde isme rastlanmıştır. Bunlar arasında 5 kitabelik Latin harfleriyle yazılmıştır. 5 kitabeliğin 4'ü beyaz mermer üzerine biri ise metal levha üzerine işlenmiştir.

Fotoğraf 3: Mustafapaşa Mezarlığı ve Örnek Mezar Taşları

Cemil Köyü Mezarlığı köyün çıkışına doğru, 38°31'18.16"K 34°56'23.30"D koordinatlarında, 4083 parselde yer almaktadır. Yaklaşık 9 dönümlük bir alanı kaplamaktadır. Gömü alanı günümüzde terk edilmiş olup yolun karşı tarafındaki arazi mezarlık olarak kullanılmaya devam etmektedir (Fotoğraf: 4). Gömü alanında tespit edilen 55 mezarın 25 tanesi baş-ayak taşı, 29 tanesi yalnızca başucu taşı, 1 tanesi ise yalnızca ayakucu taşından meydana gelmektedir. Mezarların 7'si çerçeve içerisine alınmıştır. Başucu taşlarının 32'sinde başlık bulunurken 34'ünde de kitabelik yer almaktadır. Yalnızca 17 kitabelikte tarihe rastlanmıştır. Bu tarihlere göre taşların biri 18. yy'a aitken 19. ve 20. yy.lara tarihlendirilen 8'er mezar vardır. 13 kitabelikte ise kimlik bilgisine rastlanmıştır. Bu kitabeliklerin 7'si Latin harfli diğerleri ise Arap harflidir.

Fotoğraf 4: Cemil Köyü Mezarlığı, Genel Görünüm ve Mezar Taşlarından Örnekler

İbrahimpaşa Köyü Mezarlığı günümüzde yollarla dört parçaya bölünmüş durumdadır. Bu parçalar içerisinde 150 ile 159 parseller mezarlık olarak geçmekteyken 79, 80, 81, 83, 85, 86 ve 87 numaralı parseller arsa niteliğindedir. Bu parçalardan anlaşıldığı üzere oldukça büyük bir mezarlık söz konusudur. Ancak bu gömü alanından günümüze yalnızca 54 adet mezar ulaşabilmiştir. Mezarlardan 31 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından, 22 tanesi ise sadece başucu taşından meydana gelmektedir. Başucu taşlarının 16'sında başlık bulunmaktayken 42'sinde kitabelik mevcuttur. Kitabelerden 2'si Latin harfleriyle yazılmıştır. 13 mezarın tarihî tespit edilebilmiştir. Buna göre 1'i 18. yy'a, 3'ü 19. yy'a, 9'u ise 20. yy'a aittir. 19 mezarın ise kimliği saptanabilmiştir (Fotoğraf: 5).

Fotoğraf 5: İbrahimpaşa Köyü Mezarlığı, Ada/Parsel ve Genel Görünümü

Fotoğraf 6: Taşkınpaşa Mezarlığı, Genel Görünüm

Cemil Köyü'nün güneyinde yer alan Taşkınpaşa köyünün mezarlığı 240 ada 41 parsel ile 245 ada 16 parsel boyunca yayılım göstermektedir. Oldukça geniş bir alana dağılmış olan mezarlığın belgelenmesi yüzey araştırmasının süresinin aşılmasına neden olacağından gelecek yıla ertelenmiştir (Fotoğraf: 6).

Taşkınpaşa'da mezarlığın yanı sıra üç adet türbe tespit edilmiştir. Bunlardan Kesikbaş Türbesi $38^{\circ}29'35.37''K$ $34^{\circ}57'1.89''D$ koordinatlarında, 305 ada 3 parselde yer almaktadır. Dört ayak üzerine baldaken plan tarzında inşa edilmiş olan türbenin her kenarı yaklaşık 5 m'dir. Türbenin üzeri kubbeye örtülmüş, kubbe dıştan piramidal külahlı kapatılmıştır. Türbenin merkezinde yakın zamanda yenilendiği anlaşılan yüksek çerçeveli bir mezar bulunmaktadır. Mezarın sarıklı bir başlığa sahip olan başucu taşında herhangi bir yazıt yer almamaktadır. Türbenin etrafında 6 mezar daha vardır. Mezarların tamamı başucu taşlarından ibaret olup bu taşlar başlıklı bir şekilde tasarlanmıştır. Taşların üzerinde ne kitabelik bulunmakta ne de tarih yazmaktadır (Fotoğraf: 7). Türbenin etrafında iki farklı lahde ait olduğu düşünülen taş parçalarına da rastlanmıştır.

Fotoğraf 7: Kesikbaş Türbesi, Dıştan ve İçten Görünümü

Türbelerin ikisi Taşkınpaşa Camisi'nin avlusunda yer almaktadır. Bunlardan Hızır Bey Türbesi altı ayak üzerine oturan baldaken bir plan şeması sergilemektedir. Türbenin içerisinde üç tane sanduka yer almaktadır (Fotoğraf: 8). Bu sandukalardan biri H. 752 (M. 1351) tarihli olup Hızır Bey'e aittir. Hızır Bey'in Eretna beylerinden olduğu tahmin edilmektedir. Diğer bir görüşe göre ise Karamanoğlu Beyliği hükümdarlarından Alâeddin Halil Mirza Bey'in beş oğlundan biridir (Altın, 2019, s. 402). İkinci sanduka İlyas Bey'e aittir. H. 752 (M. 1351) tarihlidir Üçüncü sanduka ise Hasan adlı bir şahsa ait olup H. 750 (M. 1355) tarihlidir. (Eravşar, 1993, s. 117-118). Sandukaların aynı türbe içerisinde yer almasından dolayı burada yatan kişilerin Hızır Bey ile akrabalık bağı olduğu düşünülmektedir (Altın, 2019, s. 402).

Fotoğraf 8: Hızır Bey Türbesi ve İçerisindeki Lahitler

Avludaki diğer türbe Taşkın Paşa'ya aittir. Türbenin inşasına dair herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır. Yapının Karamanoğullarının bölgedeki valisi Taşkınpaşa tarafından m 1303 yılında cami ile birlikte inşa edildiği vakfiyesinden anlaşılmaktadır (Eravşar, 1993, s. 113). Kare planlı yapıya kuzeydeki basık kemerli kapıdan girilmektedir. Türbenin içi doğu, batı ve güney duvarlar üzerine açılan dikdörtgen pencerelerle aydınlatılmaktadır. Türbenin içinde 3 taş lahit 1 de baş ucu taşı bulunmaktadır. Türbenin üzeri kubbeye örtülmüş, kubbe ise dışardan piramidal külahla kaplanmıştır. Yapının mumyalık katının girişine doğusundaki merdivenlerden inilerek ulaşılmaktadır. Giriş bölümünün bir kısmı kayaya oyulmuş bir kısmı ise taşlarla örülerek oluşturulmuştur. Mumyalık kısmı yaklaşık 4,40 x 4 m ebadında olup tamamen kayaya oyulmuştur. Ortasında 2,56 x 1,50 m ölçülerinde bir lahit bulunmaktadır (Fotoğraf: 9).

Fotoğraf 9: Taşkın Paşa Türbesi, Mumyalık Katı

Şahinefendi Köyü Mezarlığı 363 ada 1 parsel ile 179 ada 7 parsel boyunca yayılım göstermektedir. 179 ada/7 parseldeki alan eski mezarlıkken 263 ada/1 parseldeki alan yeni mezarlık olarak değerlendirilmiştir. $38^{\circ}28'8.84''K$ $34^{\circ}57'5.25''D$ koordinatlarındaki gömü alanı içerisinde 43 kabir tespit edilmiştir. Kabirlerden 11'i baş ve ayak ucu taşlarından, 31'i sadece baş ucu taşından 1'i ise sadece ayakucu taşından meydana gelmektedir. Başucu taşlarının 33 tanesine başlık, 16 tanesinde ise kitabelik bulunmaktadır. 19 mezarda tarih kaydına rastlanmıştır. Buna göre 4'ü 18. yy'a, 12'si 19. yy'a, 2'si ise 20. yy'a tarihlendirilmektedir. Bir mezarın ise tarihinin tamamı okunamadığından tam olarak tarihlendirilememiştir. 7 mezarın kimlik bilgisine ulaşılabilmektedir. Bunlardan sadece 1 tanesi Latin harfleriyle diğerleri ise Arap harfleriyle yazılmıştır (Fotoğraf: 10).

Fotoğraf 10: Şahinefendi Mezarlığı, Ada/Parsel ve Genel Görünüm

Fotoğraf 11: Şahinefendi Mezar Taşlarından Örnekler

SONUÇ

Sonuç olarak 09/09/2024-21/09/2024 tarihleri arasında yapılmış olan yüzey araştırmasında Ürgüp, Mustafapaşa, Cemil, İbrahimpaşa, Taşkınpaşa ve Şahinefendi köyleri dolaşmış, toplamda 608 mezar ile 3 türbe ölçüleri alınmak, fotoğraflanmak ve kitabeleri okunmak suretiyle kayıt altına alınmıştır. Türbeler 14. yy'a tarihlendirilmekteyken mezar taşları 17. ile 20.yy.lar arasına tarihlenmektedir.

KAYNAKÇA

Altın, A. (2019). Taşkın Paşa (Damsa) Külliyesi İçerisinde Yer Alan Hızır Bey Türbesindeki Sandukalar, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 45, s. 383-408.

Eraşar, O. (1993). *Ürgüp ve Çevresindeki Türk-İslam Devri Yapıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

NEVŞEHİR İLİ VE İLÇELERİNDE TÜRK-İSLAM DÖNEMİ MEZAR ANITLARI VE MEZAR TAŞLARI YÜZEY ARAŞTIRMASI – 2023 YILI ÇALIŞMALARI

Enes KAVALÇALAN*

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Nevşehir'in eski adının Nyssa olduğu ileri sürülse de burasının bugünkü şehir merkezine mi yoksa Nar Kasabası'na mı denk geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Bugünkü Nevşehir, Kızılırmak Vadisi'nin güneyinde konumlanmaktadır. Denizden yüksekliği yaklaşık 1.150 m'dir (Şahin, 2007, s. 64). Yüzölçümü 5.454 kilometrekaredir. İl arazisinin kuzey-kuzeydoğusunda Yozgat, kuzeybatısında Kırşehir, batı-güneybatısında Aksaray, güneyinde Niğde, doğu-güneydoğusunda ise Kayseri ili bulunmaktadır (Kopar, 2019, s. 8).

Konumu itibariyle Anadolu'nun ortasında bulunan Nevşehir tarih boyunca önemli geçiş yolları üzerinde yer almıştır. Ünlü Kral Yolu Kapadokya'nın kuzeyinden geçmekle birlikte Yunan-Roma çağının Kayseri-Ege bağlantısı yine Kapadokya üzerinden sağlanmaktaydı. Kudüs'e giden Hristiyanların uğrak noktası olan Göreme, Bizans Dönemi boyunca önemini korumuştur. Selçuklu Dönemi'nde de Bağdat Yolu'nun bir durağı olan Nevşehir'de yol Güzergâhının sürekliliğini simgeleyen kervansaraylar inşa edilmişti (Uysal, 2019, s. 246).

Nevşehir sırasıyla Hititler, Frigler, Lidyalılar, Büyük İskender ve Roma İmparatorluğu'nun yönetimi altına girmişti. Hristiyanlığın Anadolu'da yayılmaya başlamasıyla Kapadokya Bölgesi Hristiyanlar için bir merkez haline gelmişti. Her ne kadar 7. yy.da Arap akınlarından etkilenmiş olsa da bu özelliğini yitirmemiş ve 13. yy'a kadar devam ettirmişti (Güney vd., 1974, s. 20-21). Bizans Dönemi'nde Nevşehir'in merkezini meydana getiren bugünkü kale çevresindeki kaya yerleşimler içerisinde 6. yy'a tarihlenen Hristiyanlıkla ilişkili mekanlar ve 13. yy'a tarihlendirilen kilise bu durumu somut verilerle ortaya koymaktadır (Erpek, Kavalçalan, Uyar, 2021, s. 167).

1071 Malazgirt Savaşı'nın ardından Anadolu'da Selçuklu hakimiyetinin kurulmasıyla birlikte Kapadokya ve çevresi Türkleşmeye başlamıştı. Ancak Nevşehir merkezinde Hristiyan nüfusun yaşamaya devam ettiği bilinmektedir (Erpek, Kavalçalan, Uyar, 2021, s. 168).

Bölge, Fatih Sultan Mehmet'in Anadolu'da siyasi birliği sağlamasıyla tamamen Osmanlı topraklarına katılmıştı. Yerleşimin Osmanlı Dönemi'ne dair en erken tarihli kayıtlar 1518 yılına aitti. Buna göre Muşkara adıyla bilinen yerleşim Ürgüp kazasının Uçhisar nahiyesinin köyleri arasında yer almaktaydı. Bu tarihte Muşkara köyü seksen altı hane, on dokuz bekârdan oluşan yüz beş nefer erkek nüfusa (yaklaşık 450 kişi) sahipti. Nüfusun tamamı gayrimüslimlerden oluşmaktaydı (Şahin, 2007, s. 65). Damat İbrahim Paşa'nın imar faaliyetlerine kadar köy statüsünde kalan Muşkara'nın adı bu dönemde III. Ahmet'in

* Dr. Öğr. Üyesi Enes KAAVALÇALAN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Nevşehir/TÜRKİYE; e-posta: ekavalcalan@nevsehir.edu.tr; ORCID: 0000-0002-2277-0968

fermanıyla değiştirilerek “yeni şehir” anlamına gelen Nevşehir olmuştur. Çevreden göç ettirilen aşiretlerle bölgenin Türk nüfusu arttırılmıştır. Bölge zaman içerisinde tamamen Türkleşmiş, nüfusu ve buna bağlı olarak önemi artınca kaza merkezi statüsü kazanmıştı (Nevşehir Belediyesi, 2014, s. 14, 22, 42, 120).

Mezar taşları buldukları yörenin kültürünü doğru anlama ve yorumlama araçlarından bir tanesidir. Şehir düzenlemeleri esnasında en büyük zararı gören eserlerimizin başında mezarlar ve mezar taşları gelmektedir. Ayrıca malzemenin doğa şartlarına karşı dayanıksızlığı ve insan eliyle tahribat bu eserlerin yitip gitmesine sebep veren diğer unsurlardır. Zaman içerisinde eski gömü alanlarının terk edilmesi buradaki mezarların bakımsız kalmasına, taşların dağılmasına ve varsa türbelerin yıkılmasına neden olmaktadır. Hâl böyle olunca en yaygın rastlanan ve belki de en çok göz ardı edilen kültür varlıklarımız olan mezar taşlarının belgelenmesi zaruri bir durum arz etmektedir. Nevşehir’de bu konuyla ilgili herhangi bir çalışma olmadığından araştırmamızın konusu bu yönde belirlenmiştir.

Tespit edilen mezar taşlarının en, boy ve kalınlık olmak üzere ölçüleri alınmış ve kitabeleri transkribe edilmiştir. Taşlar fotoğraflanarak dijital ortamda belgelenmiştir. Türbelerin de krokileri çizilmiş ve ölçüleri alınmıştır. İlerleyen dönemlerde yapılacak akademik yayın çalışmaları kapsamında bu krokiler AutoCAD programı aracılığıyla ölçekli planlar olarak hazırlanacaktır.

2023 Yılı Çalışmaları

“Nevşehir İli ve İlçelerinde Türk-İslam Dönemi Mezar Anıtları ve Mezar Taşları” konulu yüzey araştırmasının 2023’te gerçekleştirilmiş olan ilk sezon çalışmalarına Ürgüp ilçesi ve köylerinden başlanmıştır. Bu kapsamda sırasıyla Ürgüp merkez, Ulaşlı, Çökek, Sarıhıdır, Bozca, Sofular, Karakaya, Aksalur, Karacaören, Boyalı, İltaş, Akköy, Demirtaş, Başdere, Ağcaören, Yeşilöz, Karlık, Karain köyleri dolaşmıştır. Bu köylerde Osmanlı Dönemi’nde kullanılmış olan mezarlıklar ve türbeler tespit edilmiş, bunların koordinatları alınarak yerleri belirlenmiş, ada ve parsel numaraları bulunmuştur.

Ürgüp merkezde bulunan mezarlık 38°37’57.5”N 34°54’08.8”E koordinatlarında (949 ada / 3 parsel) yer almaktadır. Mezarlıkta 64 baş ucu taşı ve 55 ayak ucu taşı tespit edilmiştir. Baş ucu taşlarından 24 tanesi başlıklı şekilde yapılmıştır. Bunlara ek olarak alan içerisinde 3 tane de gövdelerinden ayrılmış başlık bulunmuştur. Baş ve ayak ucu taşlarından 41 tanesi (baş-ayak) çiftler halinde olup geri kalanı mezarlık içerisinde dağılmış vaziyettedir. Baş ucu taşlarının 52 tanesine kitabelik bulunmasına rağmen sadece 4 tanesinde tarih kaydına rastlanmıştır (Fotoğraf: 1).

Fotoğraf 1: Ürgüp Merkez Mezarlığı-1

Ürgüp'teki diğer bir mezarlık alanı ise merkezdeki Karamanoğlu İbrahim Bey Camii'nin avlusunda yer alan haziredir. Cami $38^{\circ}37'57.4''N$ $34^{\circ}54'36.0''E$ koordinatlarında (160 ada / 1 parsel) yer almaktadır. Burada beş adet mezara ait baş ve ayak ucu taşlarıyla birlikte bir de mermerden lahit bulunmaktadır. Mermer lahit bölgedeki tek örnek olması açısından önem taşımaktadır. Beş mezarın baş ve ayak taşları ise lahdin yanına konumlandırılmıştır. Baş ucu taşlarının beşi de başlıklıdır. Dört tanesinde kitabelik bulunmaktadır. Kitabeliklerde herhangi bir yazıt yer almamaktadır (Fotoğraf: 2).

Fotoğraf 2: Karamanoğlu İbrahim Camisi Haziresi

Yine Ürgüp merkezde yer alan Yahya Efendi Camii avlusunda 3 sanduka tespit edilmiştir (koordinatlar: 38°37'53.9"N 34°54'32.2"E; 141 ada/6 parsel). Sandukalar yakın zamanda yenilenmiş olup baş ucu taşlarının orijinal olduğu düşünülmektedir. Mezarların kitabeliklerinde ayetler yer almaktadır. Ölülerin kimlikleri yanlardaki beyaz mermer plakalara yazılmıştır (Fotoğraf: 3).

Merkezdeki diğer bir gömü alanı ise Temenni Tepesi'nde Kılıçarslan Türbesi'nin yanında bulunmaktadır (koordinatlar: 38°37'52.9"N 34°54'37.0"E; 149 ada/79 parsel). Alan yaklaşık 5,50 x 4 m ölçülerindedir. Yakın zamanda yapıldığı anlaşılan bir çevre duvarı içerisine alınmıştır. Alanın ortasında iki devşirme sütun parçasından oluşan bir baş bir de ayak ucu taşı yer almaktadır. Ayrıca mezarın içerisinde bağımsız bir şekilde yerleştirilmiş üç adet başlığa rastlanmıştır (Fotoğraf: 4).

Gömü alanının yanındaki Kılıçarslan Türbesi 4,5 x 4,5 m ölçülerinde olup kubbeyle örtülmüştür. Türbenin kitabesi günümüze Ürgüp Müzesi'nde sergilenmektedir. Kitabe metni şu şekildedir:

“Hadd-i ihsandır gazi bu Ürgübe karar itmiş / muvaffak olamaz her zat bu hayrını safa itsün

Hüdanın ramına teslim uluban eyledim razı / Elest-i bezminde kayd olmuş ki bu saat eda itsün

Zeman-ı hazret-i Sultanü'l-gazi Abdülmecid Han da / vezir-i azam oldu muvaffak kim bina itsün

Bu asarın kala baki vefatın olmya asla / cihanda zikr o ola ismin kıyametde şifa itsün

Kılıçarslan Gazinin ki ihya eyledi Allah / küşad oldukca bu dergâh-ı ibadullah dua itsün

Bu hayrat sahibinin dünyevi uhra ola mamur / ki sevki cenneti ala içinde pür-beha itsün

Derununda vaz' oldu iki lihye-i Resulullah / okuban Fatiha İhlas salavatıyla rica itsün

Muhammed Vecihi Paşadır bu hayratı iden inşa / yerine cenneti firdevs-i aladan ata itsün

Bu aciz Pehlevi dai ber murad oldu / ki gayr-ı saz oldu tarihî senalar sena itsün 1268 (Aydın, 2016, s. 1272)”

(Fotoğraf: 3).

Fotoğraf 3: Temenni Tepesi, Kılıçarslan Türbesi ve Mezarlar Taşları ile Kitabesi

Fotoğraf 4: Temenni Tepesi, Kılıçarslan Türbesi, İç Mekân

Türbenin içerisinde yer alan lahit 2,14 x 0,70 m ölçülerindedir. Fesli bir başlığı olan baş ucu taşının ön yüzünde beş satırlık bir kitabe bulunmaktadır (Fotoğraf: 4).

Kitabe metni şu şekildedir:

Kılıç Arslan Gazi

Leha Sultan Han namımdır biladım(beldeler) ismimdir hakan

Burakdım pehlevi mahlas hidayet senden ey subhan

Emanetdir iyal ü evladlarım ancak sana cihan

Bu kapuda karar itdim meded gazi Kılıc Arslan

Sene 1274 (M. 1857-58)”

Altı Kapılı Türbe Ürgüp'ün merkezindeki diğer bir mezar anıtıdır (koordinatlar: 38°37'59.5"N 34°54'45.2"E; 1327 ada/1 parsel). Türbe altıgen planlı olup üst örtüsü bulunmamaktadır. Kalan izlerden kubbeyle örtülmüş olabileceği tahmin edilmektedir. Türbenin içerisinde bir de mezar yer alır. Mezarın çerçevesi yakın zamanda betonarmeden yapılmıştır. Baş ucu taşının başlığı ve üçgen tepelikli bir kitabelisi bulunmaktadır. Kitabelik içinde H.1240 (M. 1824-25) tarihi okunabilmektedir (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5: Altı Kapılı Türbe ve İçindeki Mezar

Merkezde İsbelli Mahallesi'nde yer alan (koordinatlar: 38°38'06.6"N 34°54'14.4"E; 663 ada/1 parsel) mezarlıkta 1 baş ve ayak ucu taşı bulunmaktadır. Baş ucu taşında başlık ve kitabelik vardır. Mezarda herhangi bir tarih tespit edilememiştir.

Ürgüp'e bağlı Ulaşlı Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°40'02.6"N 34°57'08.7"E; 213 ada/13 parsel) 7 başucu, 4 ayak ucu taşı tespit edilmiştir. Bunlardan 4'ü baş-ayak şeklinde düzenlenmiş, diğerleri ise mezarlık alanı içerisine düzensiz bir şekilde dağılmıştır. Baş ucu taşlarının 5'inde başlık bulunmaktadır. Mezarların 3 tanesi çerçeve içerisine alınmıştır. Konu edilen mezarlar 1950-1963 yılları arasında tarihlendirilmekte ve başlıklı Osmanlı mezar taşları geleneğini devam ettirmelerinden dolayı önem arz etmektedir.

Çökek Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°40'58.9"N 34°56'36.1"E; 237 ada/2 parsel) 2 baş ucu 2 de ayak ucu taşına rastlanmıştır. Bunlardan yalnızca biri baş-ayak şeklinde düzenlenmiş olup diğerleri gömü alanı içerisinde dağılmıştır. Taşlar üzerinde herhangi bir yazıt bulunmamaktadır. Kalıntılardan eski mezarlığın da bu alanda yer aldığı ancak daha sonraki bir dönemde ortadan kaldırılarak yeni mezarlara yer açıldığı anlaşılmaktadır.

Sarıhıdır Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°43'53.6"N 34°55'12.2"E; 625 ada/1 parsel ve 621 ada/1 parsel) 9 adet baş ve ayak ucu taşından oluşan mezar tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak 3 adet baş ucu 1 adet de ayak ucu taşı bulunmuştur. Baş ucu taşlarının 11 tanesinde başlık, 5 tanesinde ise kitabelik bulunmaktadır. Üzerlerindeki kitabelere göre mezarlar 1821-1912 yılları arasına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 6: Karakaya Köyü Mezarlığı ve Türbesi

Karakaya Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°42'58.0"N 35°01'41.0"E; 141 ada/1 parsel) 15 mezar tespit edilmiştir. Bunlardan 10 tanesi sadece baş ucu taşından 5 tanesi ise baş ve ayak ucu taşlarından oluşmaktadır. Baş ucu taşlarının 4 tanesinde başlık bulunmaktadır. Bunlara ek olarak alan içerisinde 3 adet gövdelerinden kopmuş halde başlık tespit edilmiştir. Baş ucu taşlarının 11 tanesinde kitabelik bulunmaktadır. Yazıtlarına göre taşlar 1871-1963 yılları arasında tarihlenmektedir.

Mezarlık içerisinde bir de türbe yer almaktadır. Kare planlı türbe 5,36 x 6,24 m ebadında olup üzeri kubbeyle örtülmüştür. İçerisinde yakın zamanda yenilediği anlaşılan bir lahit bulunmaktadır. Yapıya ait herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır (Fotoğraf: 6).

Sofular Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°42'36.2"N 34°59'26.5"E; 160 ada/35 parsel) 11 adet baş ve ayak ucu taşından oluşan mezar tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak 1 adet baş ucu 4 adet de ayak ucu taşı bulunmuştur. 11 baş ucu taşından 4 tanesinde başlık, 7 tanesinde ise kitabelik bulunmaktadır. Üzerlerindeki kitabelere göre mezarlar 1821-1912 yılları arasına tarihlenmektedir.

Köy dahilinde bir de türbe yer almaktadır (koordinatlar: 38°42'53.6"N 34°59'24.0"E). Laleli Baba Türbesi olarak bilinen eser üzerinde yazıt bulunmamakla birlikte 19. yy.da inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Yaklaşık kare planlı olan türbe 4,15 x 3,88 m ölçülerindedir. Türbenin üzeri kubbeyle örtülmüştür. Türbenin orijinal kapısının önüne betonarmeden dikdörtgen planlı giriş mekânı eklenmiştir (Fotoğraf: 7).

Fotoğraf 7: Sofular Köyü, Laleli Baba Türbesi

Aksalur Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°39'47.9"N 34°59'34.3"E; 165 ada/1 parsel ve 224 ada/1 parsel) baş ve ayak ucu taşlarından oluşan 13 adet mezar tespit edilmiştir. Bu mezarların baş ucu taşlarının 11 tanesinde başlık bulunmaktadır. Ayrıca mezar alanı içinde gövdesinden kopmuş 2 başlık daha bulunmuştur. Mezar taşlarının 11 tanesinde kitabelik vardır. Üzerinde yer alan yazılara göre taşlar 1733-1955 yılları arasına tarihlenmektedir.

Köyde bir de türbe bulunduğu söylenmiş olsa da yapılan ziyaret sonrasında türbenin yakın zamanda inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ancak temel seviyesinde orijinal yapıya ait olabileceği düşünülen duvar izlerine rastlanmıştır.

Fotoğraf 8: Karacaören Köyü Mezarlığı ve Türbesi

Karacaören Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°36'38.7"N 34°58'45.1"E; 166 ada/1 parsel) 38 adet mezar tespit edilmiştir. Bunlardan 21 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından 17 tanesi ise yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Baş ucu taşlarının 26 tanesinde başlık vardır. Ayrıca mezar alanı içinde gövdesinden kopmuş olarak 3 başlık bulunmuştur. Mezar taşlarının 28 tanesi kitabeliğe sahiptir. Kitabeliklerde yer alan yazılara göre taşlar 1835-1977 yılları arasına tarihlenmektedir. Gömü alanı içerisinde yer alan türbe ise kare planlı olup 5,36x6,24 m ebadındadır. Yapının üzeri kubbeye örtülmüştür. İçerisinde 0,87x2,38 m ölçülerinde bir lahit bulunmaktadır (Fotoğraf: 8).

İltaş Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°34'57.2"N 35°02'22.7"E; 101 ada/82 parsel) 14 adet mezar tespit edilmiştir. Bunlardan 6 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından, 8 tanesi ise yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Bu mezarların baş ucu taşlarının 3 tanesinde başlık bulunmaktadır. Ayrıca alan içerisinde gövdelerinden kopmuş 2 başlığa rastlanmıştır. Mezar taşlarının 6 tanesinde kitabelik vardır. Üzerinde yer alan yazılara göre taşlar 1804-1989 yılları arasına tarihlenmektedir. Mezarlık günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir. (Fotoğraf: 9).

Fotoğraf 9: İltaş Köyü Mezarlığı ve Lahit Örneği

Akköy Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°35'16.5"N 35°02'45.0"E; 101 ada/116 parsel) 112 adet mezar tespit edilmiştir. Bunlardan 38 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından, 74 tanesi yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Mezar alanı içerisinde 3 bağımsız ayak ucu taşı ve gövdelerinden kopmuş 4 başlık da bulunmaktadır. Bunlara ek olarak 3 adet sanduka tipi kapaklı mezara rastlanmıştır. Bu mezarların baş ucu taşlarının 38 tanesinde başlık bulunmaktadır. Mezar taşlarının 22 tanesinde kitabelik vardır. Üzerinde yer alan yazılara göre taşlar 1706-1971 yılları arasında tarihlenmektedir. Mezarlık şimdilik tespit edilen en erken tarihli mezarı barındırması bakımından önem taşımaktadır (Fotoğraf: 10).

Akköy'de Hacı Miktat Camisi (koordinatlar: 38°35'13.4"N 35°03'04.4"E; 144 ada/5 parsel) avlusunda da bir hazire bulunduğu köylüler tarafından bildirilmiştir. Hazire ziyaret edildiğinde ortadan kaldırıldığı görülmüştür. Avluda yalnızca yakın zamanda beyaz mermerden yapıldığı anlaşılan bir mezar bulunmaktadır.

Fotoğraf 10: Akköy Köyü Mezarlığı ve Sanduka Örneği

Demirtaş Köyü Mezarlığı'nda (koordinatlar: 38°35'13.4"N 35°03'04.4"E; 130 ada/1 parsel) 23 adet mezar tespit edilmiştir. Bunlardan 22 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından 1 tanesi ise yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Bu mezarların baş ucu taşlarının 11 tanesinde başlık bulunmaktadır. Mezar taşlarının 17 tanesinde kitabelik vardır. Üzerinde yer alan yazılara göre taşlar 1792-1923 yılları arasında tarihlenmektedir. Diğerlerinden farklı

olarak bu mezarlıkta üç adet de lahit mezara rastlanmıştır. Gömü alanı içerisinde Arpacı-zade Türbesi olarak adlandırılan bir de türbe bulunmaktadır. Yapının duvarları yakın za-manda inşa edilmiştir. İçerisinde yer alan iki lahit üzerindeki yazılar okunamayacak kadar yıpranmıştır (Fotoğraf: 11).

Fotoğraf 11: Demirtaş Köyü Mezarlığı ve Arpacı-zade Türbesi

Başdere Köyü Mezarlığı'nda 35 adet mezar tespit edilmiştir (koordinatlar: 38°33'12.3"N 35°04'30.0"E; parsel kaydı bulunamadı). Bunlardan 17 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından 18 tanesi ise yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Bu mezarların baş ucu taşlarının 20 tanesinde başlık vardır. Ayrıca 5 başlık da mezar alanı içinde gövdelerinden kopmuş bir şekilde bulunmuştur. Mezar taşlarının 28 tanesinde kitabelik mevcuttur. Üzerinde yer alan yazılara göre taşlar 1813-1975 yılları arasına tarihlenmektedir. Gömü alanı günümüzde de kullanılmaya devam etmektedir (Fotoğraf: 12).

Fotoğraf 12: Başdere Köyü Mezarlığı

Karain Köyü Mezarlığı'nda 24 adet mezar tespit edilmiştir (koordinatlar: 38°35'19.4"N 34°59'30.8"E; 104 ada/3 parsel). Bunlardan 14 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından, 10 ta-

nesi yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Baş ucu taşlarının 8 tanesinde başlık bulunmaktadır. Ayrıca mezar alanı içinde gövdelerinden kopmuş 3 başlığa rastlanmıştır. Mezar taşlarının 18 tanesinde kitabelik vardır. Kitabeliklerde yer alan yazılara göre taşlar 1855-1990 yılları arasına tarihlenmektedir.

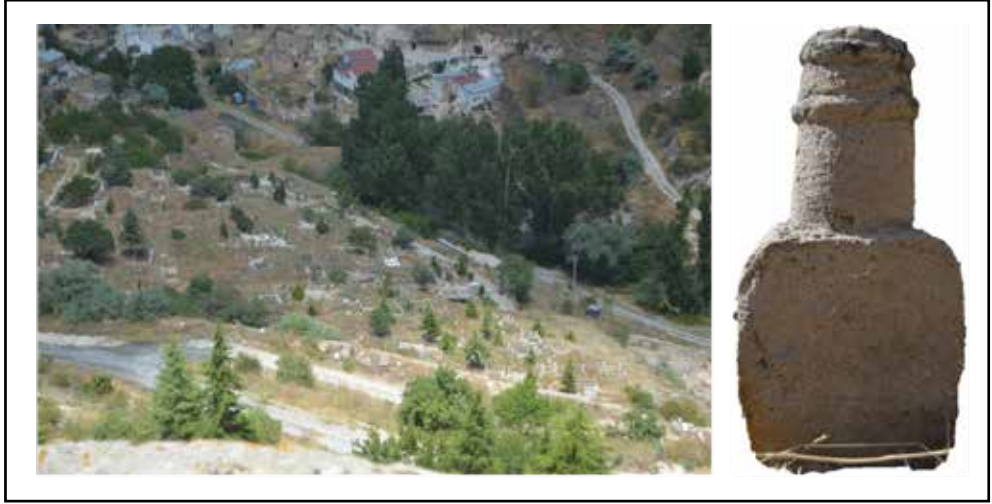
Karlık Köyü Mezarlığı'nda 31 adet mezar tespit edilmiştir (koordinatlar: 38°33'30.2"N 34°59'09.5"E; 176 ada/2 parsel). Bunlardan 7 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından 24 tanesi yalnızca baş ucu, taşlarından oluşmaktadır. Bunlara ek olarak mezarlık içerisinde bağımsız halde 4 ayak ucu taşına rastlanmıştır. Baş ucu taşlarının 4 tanesinde başlık bulunmaktadır. Mezar taşlarının 21 tanesinde kitabelik vardır. Üzerinde yer alan yazılara göre taşlar 1814-1990 yılları arasına tarihlenmektedir (Fotoğraf: 13).

Yeşilöz Köyü Mezarlığı'nda 8 adet mezar tespit edilmiştir (koordinatlar: 38°32'15.9"N 34°59'34.1"E; 190 ada/17 parsel). Bunlardan 4 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından 4 tanesi ise yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Baş ucu taşlarının 3 tanesinde başlık bulunmaktadır. Mezar taşlarının 2 tanesinde kitabelik yer almaktadır. Üzerinde yer alan yazılara göre taşlar 1865-1940 yılları arasına tarihlenmektedir (Fotoğraf: 14).

Başdere/Ağcaören Köyü Mezarlığı'nda 13 adet mezar tespit edilmiştir (koordinatlar: 38°32'34.5"N 35°01'27.2"E; 359 ada/1 parsel). Bunlardan 6 tanesi baş ve ayak ucu taşlarından 7 tanesi ise yalnızca baş ucu taşından oluşmaktadır. Bu mezarların baş ucu taşlarının 2 tanesinde başlık bulunmaktadır. Mezar taşlarının 6 tanesinde kitabelik vardır. Kitabelikte yer alan yazılara göre taşlar 1791-1940 yılları arasına tarihlenmektedir (Fotoğraf: 15).

Fotoğraf 13: Karlık Köyü Mezarlığı

Fotoğraf 14: Yeşilöz Köyü Mezarlığı

Fotoğraf 15: Ağcaören Köyü Mezarlığı

SONUÇ

2023 sezonunda Ürgüp merkez ve merkeze bağlı Ulaşlı, Çökek, Sarıhıdır, Bozca, Sofular, Karakaya, Aksalur, Karacaören, Boyalı, İltaş, Akköy, Demirtaş, Başdere, Ağcaören, Yeşilöz, Karlık, Karain köyleri dolaşmıştır. Bunlar arasında yalnızca Boyalı köyü mezarlığına girilememiş, diğer köylerdeki mezarlıklar ve türbeler tespit edilmiştir. Toplamda 412 adet mezarın ölçüleri alınmıştır. Bunlara ek olarak merkezdeki Altı Kapılı Türbe ile Kılıçarslan Türbesi'nin, Sofular Laleli Baba Türbesi, Karacaören Köyü Türbesi ve Kara-

kaya Köyü Türbelerinin ölçüleri alınmış ve fotoğrafları çekilmiştir. Gösterdikleri tarihî özellikler de göz önüne alınarak Sofular köyündeki Laleli Baba Türbesi ile aynı parselde yer alan kaya oyma cami, Akköy Köyü Mezarlığı ve Ürgüp Merkez Mezarlığı tescil için önerilmiştir.

KAYNAKÇA

Aydın, R. (2016). Ürgüp Müzesi'ndeki Türk-İslâm Kitabeleri (Ed. Filiz Kılıç, Tuncay Bülbül), *II. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildiri Metinleri*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları, s. 1254-1286.

Erpek C., Kavalçalan E., Uyar B. T. (2021). Yeni Veriler Işığında Nevşehir Kent Tarihî ve Nevşehir Kalesi Üzerine Bir Değerlendirme, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38, s. 164-181.

Güney, E. vd. (1974). *Nevşehir İli*. Nevşehir: Kitap Sarayı.

Kopar, İ. (2019). Nevşehir İlinin Konumu, Jeolojik ve Jeomorfolojik Özellikleri (Ed. İhsan Çiçek), *Memleket Pusulası Nevşehir*. İstanbul: Eski Babil Yayınları, s. 7-31.

Nevşehir Belediyesi. (2014). *Nevşehir-i Dilara–Belgelerle Nevşehir'in Kuruluşu*. Nevşehir: Nevşehir Belediyesi.

Şahin, İ. (2007). Nevşehir, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 33, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 64-67.

Uysal, A. (2019). Geçiş Güzergâhı Olarak Nevşehir ve Ulaşım (Ed. İhsan Çiçek), *Memleket Pusulası Nevşehir*. İstanbul: Eski Babil Yayınları, s. 245-276.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü